

ÓBUDAI ANZIKSZ

HARMADIK KERÜLETI KULTURÁLIS MAGAZIN III 2018 ŐSZ

ÓBUDA
közösséget építünk

AQUINCUM
ARANYHEGY
BELSŐ-ÓBUDA
BÉKÁSMEGYER
BÉKÁSMEGYER-ÓFALU
CSILLAGHEGY
CSÚCSHEGY
FILATORIGÁT
HÁRMASHATÁRHEGY
KASZÁSDÚLÓ
MÁTYÁSHEGY
MOCSÁROSDÚLÓ
ÓBUDAI-SZIGET
REMETEHEGY
RÓMAIFÜRDŐ
RÓMAI-PART
SOLYMÁRVÖLGY
TÁBORHEGY
TESTVÉRHEGY
TÖRÖKKŐ
ÚJLAK
ÜRÖMHEGY

ÓBUDAI TÁRSASKÖR – 30 ÉVES A „MŰVÉSZI FOGADÓ”

KEDVES OLVASÓ!

Tíz éve, hogy nem visz mindennapi utam Óbudára. Ha egy-egy eseményre elmegyek, szinte minden alkalommal eszembe jut, hogy harminc évvel ezelőtt, ha véletlenül taxival jöttem, el kellett magyarázni a Kiskorona utcát – hisz azelőtt Magyar Lajos utca volt –, no meg a Társaskört.

Múltak az évek, és nagyon büszke voltam, amikor tíz évvel ezelőtt azt mondtam, hogy „Kiskorona utca 7”, és a taxis visszakérdezett: „Az Óbudai Társaskörbe?”

Bizony, nem volt jó helyen a Ház. Kiesve a forgalmas útvonaltól, meghúzódva a régi városrészben, nem volt az emberek szeme előtt.

Hogy a lelkekbe mikor fészkelte be magát? A Magyar Televízió Várbíró Judit szerkesztette Zeneóra című sorozata hozta meg az ismertségen túl az elismerést, hisz olyan világszínvonalú művészek voltak résztvevői a programoknak, mint Bende Zsolt, Lukács Ervin, Melis György, Vásáry Tamás, Gregor József, hogy csak néhányat említsek. Ezzel a programsorozattal túlléptük a Pacsirtamező utcát, és nem csupán a főváros, hanem az ország egyik meghatározó kulturális helye, műhelye lettünk.

A Rolla János vezette Liszt Ferenc Kamarazenekar 1989-es otthonra találásával a Ház igazi zenei műhelyé vált. A már itt lévő Budapesti Vonósok, a régi Óbudai Kamarazenekar, a Budapest Ragtime Band, egy-egy munkanapra az Orfeo Kamarazenekar, a Danubia Zenekar, a Budapesti Fesztiválzenekar – és még sorolhatnám a különböző kis és nagyobb együtteseket, vonósnégyeseket – „elemelt” bennünket a szokványos művelődési házi keretektől. Fővárosi és vidéki kamarazenekarok részvételével szervezett Kamarazenekari Találkozó és Kurzus a Liszt Ferenc Kamarazenekar irányításával összekapcsolt bennünket az egész ország zenei életével.

Az épület adottságait kellett kihasználnunk. A művészeti szalonok olyan irodalmi, képzőművészeti, zenei élménnyel gazdagították az ide látogatókat, amelyek mindig egyediek, csak ide-születettek, „társasköriek” voltak. Szerkesztői, résztvevői között Balassa Péter, Virág Judit, Baranyi Ferenc,

FOTÓ: SZÁSZ MARCELL

Mácsai János, Kerényi Mária, Moór Marianna, Szilágyi Tibor, Mácsai Pál, Kováts Adél, Kulka János, Ráckevei Anna nevével ugyanúgy találkozhattak, mint egészen kezdő zenészek, színészek szárnypróbálgatásaival, például a Miből lesz a cse-rebogár? című „opera-filéző” sorozatban.

Az említetteken kívül a nyári színházi estekre való emlékezés melengeti meg szívemet, nem felejtve el azt a törzsvendéget, aki a Szindbád kertje tíz előadását mindig más hölgy társaságában nézte meg, s a hölgyek kezében mindig egy szál rózsza volt. Harminc év elmúltával is emlegetünk egy-egy jelenetet a Komédifranc-ez? Goldoni-előadásából, s emlékezünk Szakácsi Sándor tüneményes alakítására a Nyár című darabból ugyanúgy, mint Kováts Adél és Stohl András bájos szerelmespárjára a Hajnalban, délben, este című játékból.

Ha a 200 éves épületre, a 30 éves Társaskörre gondolok, akkor a fantasztikus munkatársi csapat és az igazgatói iroda lépcsőjéről látható kép emléke szorítja össze a szívemet, és lop könnyet a szemembe. S hálával gondolok Óbudára, Óbuda vezérkarára, mindenkire, aki támogatott, hogy megélhettem mindezt.

Nagyon szerettem. ■

MERÉNYI JUDIT

FOTÓ: ÉRDI-HARMOS RÉKA

Harminchat éve járok Óbudára, de ebből az utóbbi tíz évben másképp járok ide. Ahogy közeledem a Társaskör épületéhez, már azt figyelem, hogy levágták-e a fűvet, kiragasztották-e a plakátot, feltakarították-e a járdát... Nagy értéket bízott rám Óbuda-Békásmegyer Önkormányzatának vezetése 2008-ban. Merényi Judit vigyázó szemei után az én szemeim vigyázzák a Házat. Boldog voltam, amikor egy taxisofőr megjegyezte: „Na, látja! Ezen az épületen látszik, hogy van gazdája.” Mondtam neki, hogy köszönöm a dicséretet, mert én vagyok a „gazda”.

Persze a külcsín mit sem ér belbecs nélkül, mert a külcsín megfog, de a belbecs tart meg. És van belbecs, mely a Társaskör helyét megtartotta a kulturális életben. Megtartotta vonzerejét, ami miatt egyaránt szeretik a művészek és a közönség. Ez a belső érték a 130 éves kávéházi és a 62 éves művelődési házi működés évtizedei alatt kristályosodott ki. Ennek megőrzéséhez az elmúlt tíz évben az alábbiak bizonyosan hozzájárultak. Zenei családnak megszaporodott egy fiatal kamarazenekarral, az Anima Musicae Kamarazenekarral. Ők is, ahogy az itt otthonra lelt kamarazenekarok, jelentős szerepet játszanak a Ház életében, mivel koncertsorozatokat,

fesztiválokat és kurzusokat szerveznek ide. A Till Ottó által alapított Óbudai Kamarazenekar pedig immár 64 éve egy különleges tagja ennek a zenei családnak.

A „társasköriséget”, az egyediséget sikerült megőrizni technikátörténeti szalonjainknak, Seress-estünknek, felolvasószínházi előadásainknak, házimuzsika sorozatunknak, kerti színházi és opera bemutatóinknak, zenés irodalmi estjeinknek köszönhetően, melyeket (a teljesség igénye nélkül) Egressy Zoltán, Esterházy Péter, Fehér András, Fesztbaum Béla, Göttinger Pál, dr. Jeszenszky Sándor, Mácsai János, Novák Eszter, Őze Áron, Szalai Kriszta, Székely Kriszta, Tarján Tamás neve fémjelez. Külön köszönet illeti Baranyi Ferencet és Czigány Györgyöt, akik (a Házhöz hűek maradván) tudásukkal, szellemiségükkel az elmúlt tíz évben is gazdagították a Társaskört.

A jó együttműködéseknek köszönhetően a fiatal zenei tehetségek továbbra is bemutatkoznak; a Krúdy-negyed rendezvényei gazdagítják Óbuda kulturális, turisztikai kínálatát; a Társaskör részese az országos, a fővárosi és a kerületi fesztiváléletnek.

Az igazgatói iroda lépcsőjén állva a Péter és Pál templomtorony látványa a Társaskör épületével és fáival keretelve az én szívemet is mindig megmelengeti, és erőt ad. A 2008-as gazdasági válsággal kezdtem, és a folyton bővülő kulturális kínálatban lavírozok évről évre. Az, hogy sikeresen veszem az akadályokat, köszönhető a támogató önkormányzati vezetésnek, a mellettem kitartó munkatársaknak, a hűséges közönségnek és a művészeknek is.

Köszönöm! ■

HARSÁNYI MÁRIA

4	JEGYZET – MERÉNYI JUDIT ÉS HARSÁNYI MÁRIA
8	EMLÉK ÉS EMLÉKEZET – HARMINC ÉV A KÉTSZÁZ ÉVES HÁZBAN – MEGSZÜLETETT AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR KÖNYVE
12	ZEKE GYULA: KÉTSZÁZ ÉVES AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR ÉPÜLETE – EGY FORRÁSÉRTÉKŰ 1925-ÖS ÚJSÁGCIKK
14	CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN: VÁNDORNAK MAGAM ESMÉREM – SZERKESZTŐI VALLOMÁS KOBZOS KISS TAMÁS EMLÉKKÖNYVÉRŐL
20	INKÁBB ZENESZERZŐNEK LÁTOM MAGAM, MINT ELŐADÓMŰVÉSZNEK – BESZÉLGETÉS MIQUEU MONTANARÓVAL
25	FÉJA ENDRE: BUDAI IDILL – KOSZTOLÁNYI ÉS ÓBUDA
28	FESTŐ, AKI A FESTÉSZETÉRT FEST – BESZÉLGETÉS HEGEDŰS ENDRE FESTŐMŰVÉSSZEL
44	CSONTÓ SÁNDOR: SZIGETLAKÓK – ARANY SZIGETI ALKONYA
50	HORVÁTH PÉTER: HUNYADI MÁTYÁS ÉS ÓBUDA – 560 ÉVE KORONÁZTÁK MEG AZ 'IGAZSÁGOS' URALKODÓT
56	LASSÁNYI GÁBOR: A NAGY AQUINCUMI BETÖRÉS, 1973 – ELTŰNT MŰTÁRGYAK NYOMÁBAN
60	ZEKE GYULA: SÁRGA – KÉPPRÓZA
62	A KÉPPÉ VÁLT KÍSÉRLET – GRÜNER GYÖRGY FIZIKUS ÉS MŰGYŰJTŐ
70	GYIMESI LÁSZLÓ: TÖRTÉNELEM TÖRÖKSÍPRA – NOVELLA
74	HORVÁTH PÉTER: ÖNKISZOLGÁLÓ, GRILLBÁR, ÉTKEZDE – GYORSÉTKEZÉS A SZOCIALIZMUSBAN
82	AZ ÉLET KICSIT KÖLTSÉGES, DE MIT MONDJON A ZÖLDSÉGES? – NYAKAS LACI, ÓBUDA DALKRÓNIKÁSA
86	LISZT FERENC NÉLKÜL NEM LENNE JAZZMUZSIKA – BESZÉLGETÉS SIMON GÉZA GÁBOR JAZZTÖRTÉNESSZEL
91	SZÁNTÓ ANDRÁS: ÓBUDAÉRZÉS – VASBA VERVE – BIEBER KÁROLY KOVÁCSMŰVÉSZ ÜZENETE AZ UTÓDOKNAK
96	UJJÉ, A GÁZGYÁRI DUNA-PARTON NAGYSZERŰ! – ÉLMÉNYBESZÁMOLÓ EGY ÓBUDAI HORGÁSZVERSENYRŐL
101	HUJ, HUJ, HAJRÁ! – AZ ASR GÁZGYÁR UTÁNPÓTLÁS FOCICSAPATAI A III. SZÉKELY-MAGYAR UTÁNPÓTLÁS LABDARÚGÓ TORNÁN
106	GYIMESI LÁSZLÓ: MÁS SZÖRNYET IS HOZOK, CSAK PISZKÁLJATOK – RÉSZLET EGY SOHA EL NEM KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL
110	A SZÖVEGEIM ÖNBETELJESÍTŐ JÓSLATKÉNT MŰKÖDNEK – BESZÉLGETÉS BARTIS ATTILA ÍRÓVAL
116	AMIKOR A MESÉNEK FOLYTATÓDNIA KELL – BESZÉLGETÉS KONCZ ERIKA MESÉÍRÓVAL
119	KONCZ ERIKA: A CÍMLAPSZTÁR – MESE
121	A LUPPA HAJÓSA, AVAGY A PARTRA VETETT RÉVÉSZ – ÍGY SZÜLETETT A SZOMJAS EBIHAL ÉS EGYÉB TÖRTÉNETEK
124	ZSIVÁNY-SZIKLÁK – ŐSZI TÚRA A DERA-PATAK FORRÁSVÍDÉKÉN
128	MÉGISCsak SAKKOZÓK VOLTUNK... – BESZÉLGETÉS CSOM ISTVÁN OLIMPIAI BAJNOK SAKKOZÓVAL
136	HAJLIK GÁBOR: LOPÁSOK – BRIDZS
140	KEDVENC – MERÉNYI JUDIT ÉS HARSÁNYI MÁRIA

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN: VÁNDORNAK MAGAM ESMÉREM 14

„A Kobzos Kiss Tamás emlékeztére megjelent Dúdoló verset című kötet írásait és a hozzá tartozó zenei anyagot Csörsz Rumen István állította össze Szerényi Béla segítségével.”

SZERKESZTŐI VALLOMÁS KOBZOS KISS TAMÁS EMLÉKKÖNYVÉRŐL

INKÁBB ZENESZERZŐNEK LÁTOM MAGAM... 20

„Anyám látott egy műsort a Touloni Operában a Magyar Állami Népi Együttessel, és megvásárolt egy hanglemezt az előadás után. Talán négyéves voltam, és ez a zene majdnem állandóan szólt otthon.”

BESZÉLGETÉS MIQUEU MONTANARÓVAL

FESTŐ, AKI A FESTÉSZETÉRT FEST 28

„Csak azért hoztam fel példának Le Corbusier-t, mert ha neki, építésznek a romos, lepusztult Tabán tetszett, akkor talán érthetőbb, hogy miért tartom érdekesnek a hasonló helyeket.”

BESZÉLGETÉS HEGEDŰS ENDRÉVEL

CSONTÓ SÁNDOR: SZIGETLAKÓK 44

„A sziget arca folyamatosan változik, őrzi szépségeit, miközben meg-megújul, és népszerűsége máig töretlen. Számtalan híres ember és művész időzött itt hosszabb-rövidebb ideig.”

(Az Óbudai Anziksz új sorozata.)

ARANY SZIGETI ALKONYA

A KÉPPÉ VÁLT KÍSÉRLET 62

„A piacot számtalan módon lehet definiálni. Például egy gyűjtemény szempontjából nemcsak az számít, hogy nekem mi tetszik – az is számít persze –, de legalább ilyen fontos, hogy a közszellem, a piac mit talál értékesnek.”

BESZÉLGETÉS GRÜNER GYÖRGGYEL

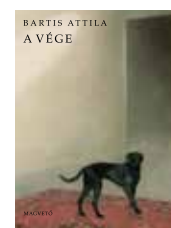
AZ ÉLET KICSIT KÖLTSÉGES, DE MIT MONDJON A ZÖLDSÉGES? 82

„... ezt a nótát a Schlosserben neked huzatom: / Hogy kint Óbudán, éjfél után, / amikor az összes kocsmám már bezár, / mikor megyünk a Schlosserbe, az volna a jó, / ha megállna a Bécsi úton a sétahajó.”

NYAKAS LACI, ÓBUDA DALKRÓNIKÁSA

A SZÖVEGEIM ÖNBETELJESÍTŐ JÓSLATKÉNT MŰKÖDNEK 110

„A munka közbeni katarzis a munka része. Ami érzelmileg nem történik meg velem írás közben, az nem valószínű, hogy megtud történni az olvasóval olvasás közben.”

BESZÉLGETÉS BARTIS ATTILÁVAL

MÉGISCsak SAKKOZÓK VOLTUNK... 128

„Hova, hova elvtársak? Megyünk a templomba, hálaadó misére az olimpiai győzelmünk tiszteletére, Gábor elvtárs. Az elnökhelyettes erre szokatlanul hosszan nézte a plafont, majd elengedett minket: Menjenek, Portisch elvtárs.”

BESZÉLGETÉS CSOM ISTVÁNNAL

ÓBUDAI ANZIKSZ – HARMADIK KERÜLETI KULTURÁLIS MAGAZIN • IV. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM • FELELŐS KIADÓ: **ÓBUDA-BÉKÁSMEGYER ÖNKORMÁNYZATA** (1033 BUDAPEST, FŐ TÉR 3.) **AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL** • A KIADÁSÉRT FELEL: **BÚS BALÁZS** • FŐSZERKESZTŐ: **A. HORVÁTH ANDRÁS** • SZERKESZTŐ: **VIG GYÖRGY** • ARCULAT, TÖRDELÉS, NYOMDAI MUNKÁLATOK: **WWW.GALLAIDESIGN.HU** • A CÍMLAPON **HEGEDŰS ENDRE**: OSZLOPCSARNOK, 2014, OLAJ, VÁSZN, 100X80 CM • A HÁTLAPON: **MARGITSZIGET 1884**. FORRÁS: 1884-ES KIADÁSÚ BUDAPEST TÉRKÉP RÉSZLETE • SZERKESZTŐSÉG: ÓBUDAI TÁRSASKÖR (1036 BP., KISKORONA UTCA 7.) • E-MAIL: OBUDAIANZIKSZ@GMAIL.COM • WEB: **WWW.OBUDAIANZIKSZ.HU** • ISSN 2416-1667 • A KIADVÁNY 100%-BAN ÚJRAHASZNOSÍTOTT CYCLUS PRINT PAPIRRÁ KÉSZÜLT • AZ INGYENES, NEGYEDÉVENTE MEGJELENŐ KIADVÁNYT KERESSE A KERÜLETI KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEKBE ÉS RENDEZVÉNYEKEN • MINDEN JOG FENNTARTVA

EMLÉK ÉS EMLÉKEZET

HARMINC ÉV A KÉTSZÁZ ÉVES HÁZBAN – MEGSZÜLETETT AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR KÖNYVE

Családreghényszerűen bontakozik ki az olvasó előtt a Kiskorona utca 7. szám alatt virágzó kulturális sziget, az Óbudai Társaskör története az Emlék és emlékezet című könyvet olvasva. A születésnap kötet az épületet és az itt pezsgő kulturális életet mutatja be, a hozzá csatolt hanglemezen pedig az elmúlt tíz év koncertfelvételeiből hallgathatunk egy válogatást.

MONTÁZS: PARÁDI TAMÁS

Három kiváló szerző tárja fel magas szakmai igénnyel és irodalmi színvonalon az XIX. századi fogadó, majd kávéház, a szocializmus évei alatt pedig művelődési házként működő intézmény meghatározó korszakait, az épület múltat idéző, de a modern igényeknek megfelelő építészeti átalakításának történetét.

A kötet első tanulmányát Korompay Katalin építész-mérnök, műemlékes tervező, a ház feltámasztója jegyzi, aki az 1980-as évek elején kapott megbízást arra, hogy a „csúnya, vizes, kopott, agyontoldozott óbudai Frankel Leó Művelődési Ház” épületét tegye rendbe, amennyire lehet. A megbízást az óbudai lakótelep építése generálta – szomorkás tény, ami az építés szövegéből kiderül: „a kiinduló tervekben még háromszor ekkora területen megtartani tervezett régi Óbuda itt végül kilencháznyira zsugorodott kis szigetet” kerültk el a bulldózerek. A tervezéssel megbízott Korompay Katalin számára, aki akkoriban a Városépítési Tudományos és Tervező intézet (VÁTI) munkatársa volt, már az első bejárás során egyértelművé vált, hogy az elhanyagolt külsejű művelődési ház jellegtelenné silányított felszíne alatt történelmi jelentőségű épület rejtőzik. A tervezői folyamat során Nemes Márta művészettörténész kutatásait alapos levéltári munkával egészítette ki, így körvonalazódni kezdett a ház és környéke története. Az építkezéshez kapcsolódó régészeti ásatások arra is fényt derítettek, hogy a mai Társaskör helyén egykor pompás római villa állt. Az épület falainak átvizsgálása során pedig a múlt századi építészek és mesterek munkáira derült fény. Előkerült egy rejtett kút is, amely a néhai Korona kávéház bálterme építése során a föld alá került, tehát amíg használatban volt, a vízhordó lányoknak egy létrán kellett leereszkedniük a hozzá vezető rövid folyosóra.

A tanulmány szerzője részletesen beszámol a további feltárásokról, a klasszicista épület korhű rekonstruálásához szükséges részletek utáni nyomozásairól éppúgy, mint arról, hogyan illesztette be a ház modern közösségi funkcióit az épület újra láthatóvá tett nemes XIX. századi formái közé, fejet hajtva a terület kétezzer éves múltja előtt, és teret engedve kiváló kortárs belsőépítészek és iparművészek számára is.

Írása végén jegyzi meg, hogy a saját és a felújítás során közreműködő szakemberek együttműködése révén létrejött „kultúrafogadó” máig a legkedvesebb

munkája, melyért – és ezt már nem írta le dolgozatában – joggal vehette át az építészeknek járó legrangosabb magyar szakmai elismerést, az Ybl-díjat.

A kötet második dolgozatát a kiváló író-történésznek, Zeke Gyulának köszönhetjük, aki – mint olvasóink bizonyára tudják – az Óbudai Anziks indúlása óta megtisztelti magazinunkat írásaival. A szerző a Kiskorona utcai épület helyén működő egykori óbudai Korona-ház, fogadó történetének járt utána az „1818-as kezdetektől az 1949-es államosításig”.

Zeke Gyula ízig-vérig történészként természetesen nem elégedett meg az épület és a falai között pezsgő élet, a folyamatos változások, fejlesztések felsorolásával, hanem budapesti kontextusba helyezte a városrész egykori nevezetességét, gasztronómiai és irodalomtörténeti csemegékkal fűszerezve történetét. Historikusi alapossággal és szépírói igénnyel tárta fel az Óbudai Társaskör helyén működött „fogadó-vendéglő-kávéház-vigadó” regényes történetét, az egymást váltó bérlők sikeres vagy kudarcos kísérleteit az óbudai vendéglátás – és nem mellékesen saját üzletük – felvirágoztatására. Levél- és irattárakban, könyvtárakban kutatva címjegyzékeket, iratokat, számlákat, leltári feljegyzéseket, magán- és üzleti levelezéseket, korabeli újságcikkek százait átbogarászva mutatta be, a Morelli család, majd Leidenberger József fejlesztéseit, Szlatky Dániel vendéglős bukott vállalkozását, a III. kerületi Egyesült Polgári Kör kezelésében eltelt időszakot, Polifka Károly kávé eredményeit, később a Keresztény Társaskör bérleti időszakát, az Egyesült Polgári Körös, majd a Bródy kávéházas éveket, és közben a történész nagyítója alatt figyelhetjük meg, hogyan is éltek, ünnepeltek a korszak polgárai. Regényes, izgalmas és igen tartalmas összegzése a tanulmány bevezetőjében megjelölt 1949-es államosításig terjedő időszaknak.

A harmadik kiváló tanulmány szerzője, Varga Luca történész, levéltáros azt az időszakot dolgozza fel, amikor az épület József Attila, majd Frankel Leó Művelődési Ház néven volt a III. kerületiek közkedvelt kulturális központja. Ironikus mozzanat a ház történetében, amikor rájöttek az elvtársak, hogy a proletár költőről már túl sok kulturális intézményt neveztek el, egy ideig Krúdy Gyula és Gelléri Andor Endre hívei versenyeztek a névadás dicsőségéért. Végül egyik tábornak sem sikerült érvényesíteni az akaratát, és

kompromisszumos döntés született: 1965-ben hivatalosan Frankel Leó, a „nemzetközi munkásmozgalom fontos alakja” nevét kapta a művelődési ház.

A hatvanas évek második felében erős komolyzenei fellelővár alakult ki a „Frankelben”, olyan ifjú művészek tűntek fel a zenei pályára készülő fiatalok számára létrehozott Mozart klubban, mint Kocsis Zoltán, Schiff András, Ránki Dezső és a Zeneakadémia későbbi rektora, Batta András.

Az Óbudai zenebarátok klubjában felnőttek és gyerekek egyaránt élvezhették a klasszikus zenét kiváló vendégművészek tolmácsolásában, mint például Antal Imre zongoraművész, Kocsis Albert hegedűművész, Szendrey-Karper László gitároművész, Mező László gordonkaművész, a Zeneművészeti Főiskola tanára – nem is szólva kiváló külföldi vendégladokról.

Kiváló színvonalon működött az ötvenes évek vége óta itt tevékenykedő, Varga Károly nevével fémjelzett Óbudai Kamarakórus és a hetvenes években létrejött Óbudai Lánykórus. Az egykori Frankel Leó Művelődési Ház volt az Óbudai Kamarazenekar otthona is az együttes megalakulásától a San Marco utcai ifjúsági ház elkészültéig.

A tanulmányból számos egyéb fontos és érdekes tény mellett az is kiderül, hogy az „irodalmi preszszó” fogalma is innen keltezhető, virágzó irodalmi színpad működött a házban az ötvenes évek végétől, festőművészek tárlatai és a legnevesebb színészek irodalmi estjei várták a kerület, sőt a főváros kultúrára fogékony lakosait. Szó esik a tanulmányban az 1962 óta itt működő Óbudai Fotókörről, a tudományos és ismeretterjesztő előadásokról és a kultúrához kapcsolható számos egyéb fontos és érdekes programról, szakkörökről, tanfolyamokról. Nem maradnak említés nélkül a hetvenes évek beat korszakának vonatkozó fejezetei sem. Összegzésül a szerző Héja László hegedűművészt, az Óbudai Kamarazenekar egyik alapítóját idézi: „Egyrészt közösségteremtő, másrészt értékteremtő hely volt, ... ahogy az ember ide bekerült, érezte, hogy a Frankel puritánságából valami születni fog.”

A könyv második felében az Óbudai Társaskörhöz kötődő művészek, közéleti személyiségek gondolatai szerepelnek. Bús Balázs polgármester „az intézmény által vállalt és fémjelzett magaskultúra” fontosságát méltatja, Baranyi Ferenc költő „a kultúrát nem egyszerűen terjesztő, hanem teremtő

A TÁRSASKÖR UDVARA 2018-BAN. FOTÓ: ÁGH ANDRÁS

intézménynek” nevezi, Báll Dávid zongoraművész többek közt arról emlékezik meg, hogy a hivatásos előadói pályára készülve, kamaszkorában a Társaskör hangszerén gyakorolhatott akár éjszakába nyúlóan is. Bubnó Tamás énekművésznek is szinte második otthona a ház: „1989-ben léptem be először a Társaskörbe, s azóta is mindig hazajövök.” Czigány György költő méltatása is megtisztelő, mint fogalmaz: „Az Óbudai Társaskör mai háziasszonyának és munkatársainak érdeme, hogy ez a ház huszonegyedik századi hazája lehet a Múzsáknak!”

A Tizenhét délután Óbudán című fejezetben a Társaskör Galériában megrendezett tárlatok méltatásait olvashatjuk a legnevesebb magyar művészeti szaklapok szerzői tollából. A sor az 1989-es PASSAU I:II című „kétmenetes” kiállítással indul. A tárlat Andrási Gábor, az Óbudai Pincegaléria akkori vezetőjének ötletéből született. Jól ismert, és akkor még hírnév nélküli hivatásos művészek, valamint autodidakta alkotók németországi bemutatkozását szervezte meg, illetve rendezte meg az összegyűlt anyagból a társasköri kiállítást. A Galéria magas színvonalú kiállításait bemutató sorozat záró darabjaként Szanyi Borbála Azsúr című 2017-es kiállítása szerepel a könyvben Nagy T. Katalin művészettörténész méltatásával.

Hosszan sorolhatnánk még a Társaskörnek címezett személyes és szeretetteli elismerő gondolatokat, hiszen az itt fellépő, ide kicsit hazajáró művészek sora fogalmazta meg, miért kötődik különösképpen a kultúra óbudai fellelővárához, de ehhez forgassák a könyvet. A kötet nem kerül kereskedelmi forgalomba, október 1-től a Társaskörben veheti kézbe minden érdeklődő, illetve a ház előterében található mahagóni állványon elhelyezett modern elektronikus könyv (szerkesztője: Eln-Lénárt Iván) segítségével is végig lapozható. Itt meg lehet hallgatni a könyvhöz készült hangzóanyagot is, melyet az elmúlt tíz évben itt felhangzott koncertek hangfelvételeiből állított össze Szőke Cecília. A könyv a Platán könyvtárakban kikölcsönözhető, illetve az Óbudai Társaskör honlapjáról is letölthető.

Végezetül, de nem utolsósorban említsük meg a kötet szerkesztőit: Andrási Gábort és Kása Andreát, akik valóban méltó emléket állítottak munkájukkal az Óbudai Társaskörnek, ennek a ma is különleges atmoszférájú és évszázados múltú zenei, irodalmi, képzőművészeti „fogadónak”.

VIG GYÖRGY

A TÁRSASKÖR UDVARA A HOZZÁÉPÍTETT TOLDALÉKKAL 1978-BAN. FORRÁS: FIMŰV MŰEMLÉKI OSZTÁLY. FOTÓ: SZILÁGYI EDIT

ZEKE GYULA: KÉTSZÁZ ÉVES AZ ÓBUDAI TÁRSASKÖR ÉPÜLETE

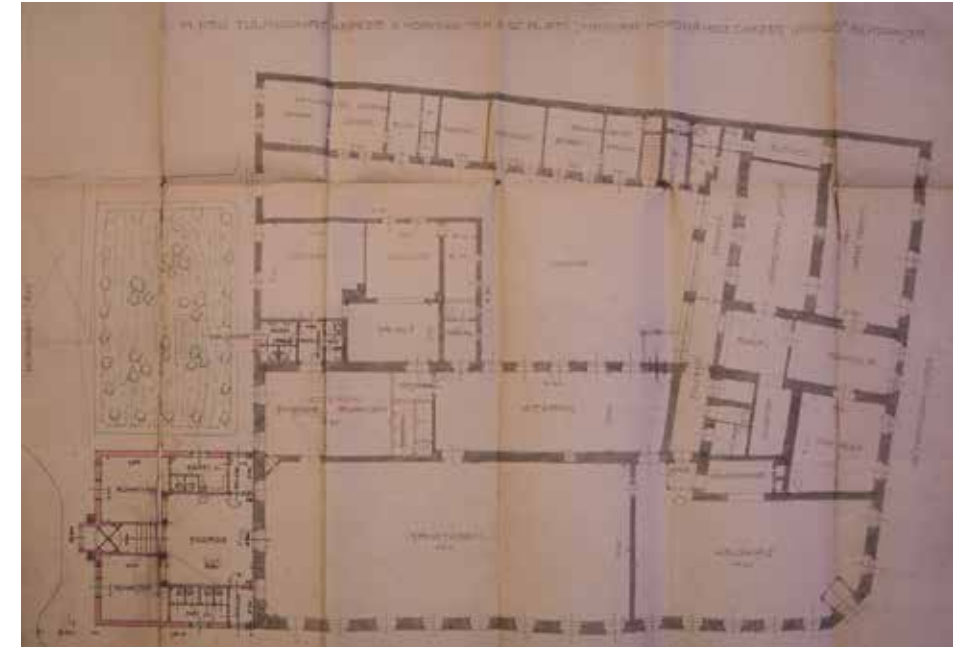
A 2018-as esztendő nem csupán azért fontos nekünk, óbudaiaknak, mert épp mi éltük meg – külön okunk is van a megállásra. Budapest sajnos nem bővelkedik a kétszáz éves, avagy az annál is régebbi épületekben, s még ritkábban fordul elő, hogy az adott ház mai alakjában ne csupán eredeti formáját, de eredeti funkciói egy részét is megidézzé. Márpedig a valahai Korona tér meghatározó épületeként 1818-ban Óbuda mezővárosa által emelt Korona fogadó, utóbb Korona Vigadó, az államosítások utáni József Attila, majd Frankel Leó Művelődési Ház, vagyis a mai Óbudai Társaskör gyönyörűn felújított épülete mindkét főnti érdemben jeles. A bicentenárium ráadásul összekapcsolódik az utóbbi intézmény három évtizedes fennállásának évfordulójával, amelyet emlékszóval megünnünk nem csupán szükséges, de illendő is, hiszen főváros-szerte ismert kulturális szerepe mellett az Óbudai Társaskör épülete ad helyet lapunk, az Óbudai Anziks szerkesztőségének is.

A Társaskör a fennállás éveit bőven fölöző oldal-számú kötetet adott ki az évfordulóra Emlék és emlékezet címmel, amelyről az olvasó külön méltatást talán lapunk jelen számában. Magam a tanulmány- és emlékkötet egyik szerzője vagyok, nem szólhatok tehát e hasábokon róla. Nem hallgathatom azonban el, hogy e külön megemlékezésre mégiscsak az ottani munkám adott alkalmat. Szövegemben a Korona ház vendégtereinek történetét tekintetem át a kezdetektől az 1949-es államosításig, s a munka, pontosabban az utolsó korrektúra leadása után jellemző szakmai

baleset áldozata lettem: későn találtam meg egy olyan forrást, amelynek mindenképp a tanulmányban lett volna a helye, de beillesztésére már nem volt lehetőség. Egy kisebb terjedelmű cikkről van szó, amely a Budai Napló című – Óbuda szempontjából is igen jelentős – Duna jobb parti hetilap 1925. november 14-i számának harmadik oldalán jelent meg, s amely az ide vonatkozó levéltári iratok utalásait és részbizonyítékait betetőzve igazolja, hogy az épület Korona téri toldaléka, valamint a belső udvari bővítések – a korábbi szakmai állásponttal szemben nem 1927-ben, hanem – már 1925 végére megépültek.

Engedjék meg hát nekem, hogy a ház és oly jeles intézményeinek kétszáz éves fennállását e helyt a kis írás közlésével és némi kommentárral ünnepeljem meg, amely a főnt említett okból tanulmányom toldalékeként is szolgál. Íme az írás:

„Az óbudai Korona-Vigadó pompás köntösben jelenik meg az idei télen. Eddig állandó volt a jogos panasz, hogy Óbudának nincs egy rendes, ízléses nagy terme, ahol kulturális és társas összejöveteleket lehet rendezni. Sente Miklós előljáró érdeme, hogy belátva a helyzet tarthatatlanságát, sürgősen orvoslást keresett. Mottl János kerületi építészmérnök hatásos megtervezése alapján, Mottl Gyula mérnök közreműködésével elkészült a táncterem elejére egy toldaléképület lépcsős feljáróval, amely az előcsarnokot foglalja magában, kétoldalt ruhatárral, öltöző- és pipereszobákkal. Az ízléses, kellemes hatást kiváltó előcsarnokból a teljesen újonnan kárpitozott

A KORONA VIGADÓ 1924-ES ÁTÉPÍTÉSI TERVE. FORRÁS: BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

táncterembe jut az ember, amely pamlagokkal, fali és függő csillárokkal, drapériákkal díszes. A táncterem teljes hosszában két étterem készült, amelyek közül a nagyobbik pompeji vörös alapszín mellett, fehér drapériával és tükördíszsel ékes, míg a kisebbik étterem a régi ruhatár helyén készült el nagyon ízlésesen. A régi, rossz kályhafűtést is modern, jó szerkezetű központi légfűtőberendezés váltja fel. Külön dicséretre méltó, hogy az összes ipari munkákat óbudai iparosok készítették lelkiismeretes, művészi kivitelben. Külön ki kell emelnünk Máder Károly kőműves, Barber Károly kőfaragó és szobrász, Halaman János asztalos, Schmitz Ferenc mázoló, Raffay Árpád mázoló és festő, Frey István vízvezetéki és bádogos, Hluchányi Antal kárpitos és Frindt Ágoston lakatos munkáit, amelyek az ügyes tervezőmérnök sikerét teljes mértékben emelik. Nagy előnye Óbuda Vigadójának, hogy egy évtizednél régebben bérlő annak éttermét és kávéházát Várlaky Albert, akinek konyháját, pincéjét megbecsülik, őt magát szeretik. A konyhára személyesen ügyel, s mint gondos háziasszony, kedves otthont igyekszik teremteni vendégeinek Várlaky Albertné, aki egyúttal jótévedője a környék szegényeinek.

A kedves, szép, új helyiségben Lakatos László zenekara deríti a vendégek kedélyét.”

Senki ne lepődjék meg a cikk névtelenségén: a polgári kor sajtójában bevett eljárás volt az efféle kis színesek szerző nélküli közlése. Az új, kibővített belső tér leírása magában is igen értékes, ám még nagyobb haszonnal olvashatjuk az említett kötet kilencvenedik oldalán látható alaprajz fölé hajolva. Az írás ezen is túlmenő történeti forrásértékét a belső berendezések részletes és – legalábbis két esetben – színes leírása adja. Ugyanilyen fontos a központi fűtés bevezetésének jelzése, s a kávékészegető nevének és konyhai szerepének – más forrásokban elő nem forduló – kiemelése is. (A szegények iránti jótékony-sága említése is korjelző hír, hisz erre nem vezetheték külső, csupán belső kényszerek.) A korszak építési beszámolóiban általánosnak mondható végül a kivitelező mesterek nevének és munkájának méltatása, így ez itt sem tekinthető különösnek. Mai szemünkkel nézve azonban e gesztus már nem csupán a mesterség és a szaktudás dicsérete, de az elvégzett munka iránti (ugyancsak rég kiveszett) személyes felelősségvállalás gesztusának írásos emléke is. ■

CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN: VÁNDORNAK MAGAM ESMÉREM

SZERKESZTŐI VALLOMÁS KOBZOS KISS TAMÁS EMLÉKKÖNYVÉRŐL

A Kobzos Kiss Tamás emlékezetére megjelent Dúdolg verset című kötet írásait és a hozzá tartozó zenei anyagot Csörsz Rumen István irodalmár, zenész állította össze Szerényi Béla tekerőlant-művész segítségével, aki Kobzos Kiss Tamás munkáját folytatja az Óbudai Népzenei Iskola igazgatójaként. Csörsz Rumen István így emlékezett meg Kobzos Kiss Tamásról, kollégájáról, mesteréről a Csíkszeredai Régizene Fesztiválon, a Hargita Megyei Művelődési Központban 2018. július 12-én:

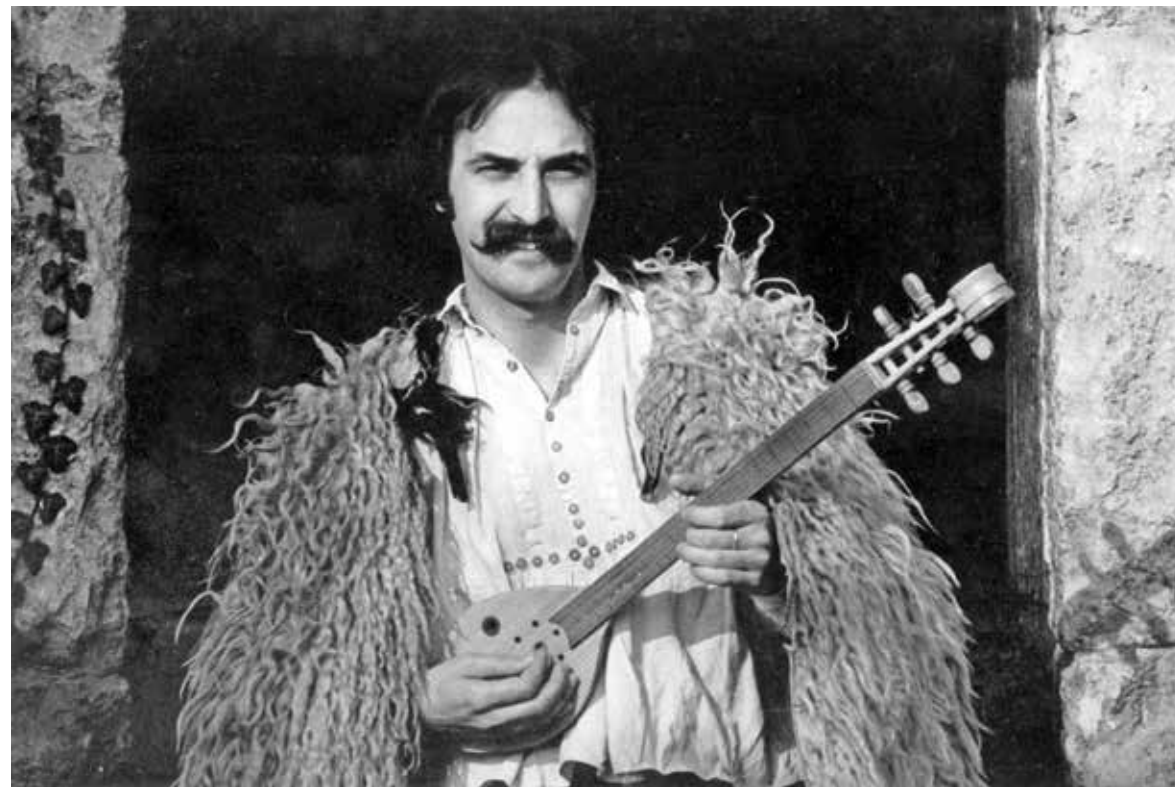
Tamás a bolygó szinte minden pontján járt, lanttal, kobozzal vagy énekesként, neves nyugati zenekarok tagjaként, vagy pedig párban, az említett zenésztársakkal. Nagyon nagy rálátása volt a világra, de Erdély mindig is a szíve csücske volt. Nagyon büszke volt rá, hogy református létére bizonyos ősei unitáriusok voltak, például Kolozsvár egyik hajdani bírása. Csíkszeredában pedig egyenesen valóban nem is dísz-, hanem valódi polgár volt. Azokban az években, amikor esetleg nem lépett fel a fesztiválon, mindig itt volt – azért is, mert Gyimesben háza van.

Egy 1985-ben adott interjúban Tamás maga meséli el, hogyan lett Kobzos: „Ezt az előnevet 1977 óta valom a magaménak. Kecskeméten egy népzenei találkozón vettem részt, és az előadásomat bekonferáló Buda Ferenc költő barátom így szólított fel a pódiumra. Találónak éreztem a tőle kapott nevet, mert beszédes név. Arra utal, amit szívügyemnek tartok, a régi magyar zenére.”

Egy másik interjújában ennek a gondolatnak a folytatását veti fel: „Sose vettem föl hivatalosan ezt a nevet, sose iktattam be a személyi igazolványomba, de remélem, a síromra majd ráírják.” Ezt akkor viccből mondta. A sírkőre Raffay Dávid szobrászművész készítette a kobzot ábrázoló vésetet. Az eredeti tervet már rajzként megkaphattuk, és bekerült a könyvbe is.

Tamás talán a világ egyetlen régizenésze volt, akinek saját pajzsot is adott az élet. Ez egy eredeti, a Tinódi-címert imitáló kék-piros pajzs, amelyet egy hadi hagyományörző klub készített neki. A gyönyörűen festett pajzs ott lógott a lakásában, szemben az ajtóval, ahogy belépett az ember. Most az Óbudai Népzenei Iskola emlékkiállításán látható. Úgy gondoltuk, hogy a könyv előzéklapján is ez legyen, sőt ugyanazzal a pirossal és ugyanazzal a kékkel készüljön a könyvhöz járó CD és a DVD is. A címer rajzát mindenki ismeri a Tinódi-kötet elejéből, metszetben, egyszerűen, puritánul kinyomtatva. Tinódi saját címerkérő levele viszont színes – ez ihlette a pajzsot. Erről készült 2015-ben a Tinódi-emlékplakett, amelyet Tamás kérésére vele temettek el. A szíve fölött őrzi.

Tudjuk, hogy a XIX. század közepén már voltak Tinódi-előadások a Nemzeti Múzeum dísztermében Mátray Gábor jóvoltából, hárfa- és zongorakísérettel. Nagy, öltönyös közönség előtt énekelték az akkor újrafelfedezésre váró magyar históriás énekeket. Azt, hogy a históriás énekek előadása valójában a legtermészetesebb dolog a világon, a magyar közönség

SUBÁBAN, TÖKCITERÁVAL – EGY TV-FORGATÁSON 1986 KÖRÜL. FORRÁS: A MŰVÉSZ HAGYATÉKÁBÓL

előtt Tamás mutatta fel először. Ezt a megfejtést ő adta ehhez a réteghez. És az ő szerencsés követői, amilyenek vallhatjuk magunkat sokan, azt mondhatjuk, hogy ezzel valamit kiemelt a kövek alól, vagy a száraz papírlapokról. Tamás a históriás énekeket is a közönséggel való eleven, jelen idejű párbeszédnek tartotta, nem valami muzeális tárgynak.

Ez a kötet közös adósságunk. Azért közös, mert már Tamás is adósnak érezte magát vele. Az utolsó években sokat beszélgettünk arról, hogy díjak és elismerések ellenére félő, hogy az életműve szétpereg. Ezzel a könyvvel az ő terve is az életmű összefoglalása volt, minket elsősorban hangfelvételek összegyűjtésére kért. Különösen – és ezt már kórházban fekvéskor mondta el nekem – azt a Balassi-CD-t emlegette, ami csak másolt példányokban létezik. Ez a stúdiófelvétel 2004-ben készült, de sose jelent meg hivatalosan. Gyűjtőpontnak elég volt arra, hogy az összes többi megpróbáljuk felkutatni, megmenteni. Ehhez

a könyvalakot választottuk, mert a könyv neki is szívügye volt. Óriási könyvtára volt, tele bibliofil ritkaságokkal a világ ezer nyelvén, saját gyűjtésben és családi örökségből származó könyvekkel. Édesapja mint irodalmár rendkívül gazdag könyvtárat hagyott a családra. Tamás is legendás olvasó volt: amikor úton volt, és nem beszélgett valakivel, rögtön könyvbe temetkezett, mint a régi peregrinusok, vándordíákok. A nap minden óráját tanulásra használta ki. Folyamatosan csiszolta a véleményét, az újdonságokra is nyitott volt. Vegyészként sem volt utolsó, s ha azon a pályán marad, ugyancsak nagyon sikeres lett volna. Főltalált például egy olyan szondát, ami sokkal kisebb százalékból kimutatja az alkoholt, mint amit a rendőrség használt. Erre nagyon büszke volt, de szerencsére nem gyártották, mert akkor már senkinek nem lenne jogosítványa. A restaurálást azért hagyta ott, mert elcsábította az énekmondó élet. Addig munka mellett zenélt, nagyon

sokat, de az éjjel-nappal akkor következett be, amikor megegyezett a családdal, hogy próbaként hadd legyen szabadúszó. Attól fogva valóban az énekmondó életét élhette.

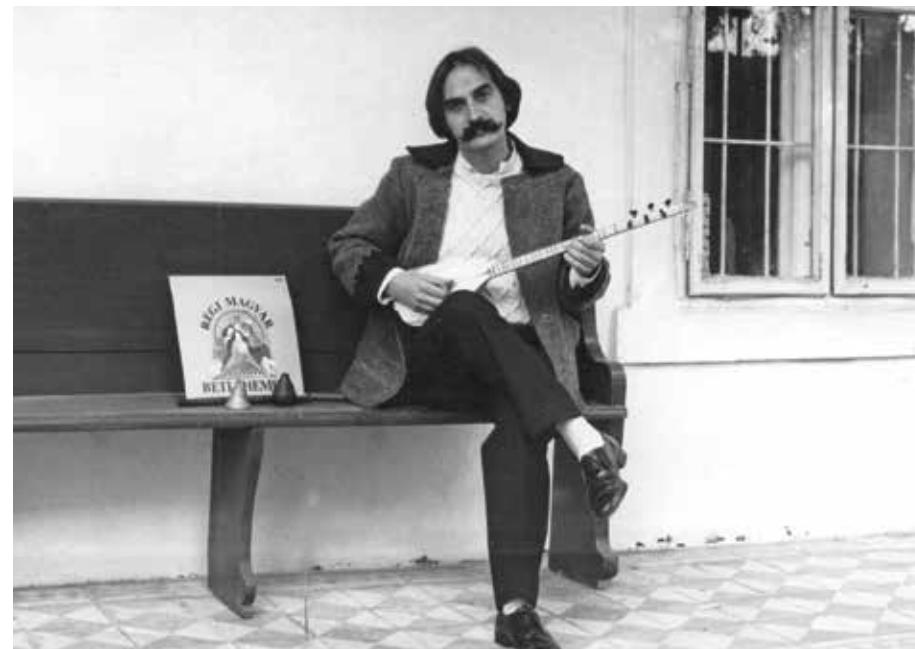
Felkérésre soha nem mondott nemet. Együtt játszottunk iskolákban, falusi templomokban. Pályája elejétől gyűjtött népzene; Erdélyt úgy ismerte, mint a tenyerét. Bárhová utazott, azt mind feltérképezte. Számára a világ nyitott könyv volt, és örömmel lapozott benne – ha kellett, akkor kettőt. Sose mondta, hogy „na, ez már így rendben, és túl vagyunk rajta”. A saját régi számaint is újra és újra játszotta, formálta. Ezt a könyvet meg kellett csinálni: ez az ő megíratlan könyve. Nem írtuk meg helyette, mert nem lehet. De az ő hangján szólaltattuk meg a gondolatait, hiszen olyan gazdag interjúkincset hagyott ránk, amelynek még mi is csak a töredékét ismertük Bélával, s még rengeteg elő fog kerülni. Főleg, mivel a Rádió hangtárában is nagyon sok van, amiket célszerű lenne lejegyezni...

Miért érdekesek ezek az interjúk? A pályája elejétől az utolsó napokig készültek. Ő volt az a ritka népzeneész, akit az élet rávett (sokak nevében), hogy elméleti dolgokról is nyilatkozzon. Korábban mindig olyasmiről kérdezték őt: „ezt hol tetszett gyűjteni, esetleg él-e még a Marika néni?...”, vagy pedig: „milyen forrásokat használt, és ki látott már ilyen hangszert”. Ő mindig a felületes kérdések mögé ment, bele a sűrűjébe, hogy miért csináljuk ezt. Szeretett új és új válaszokat adni. Az évről évre vagy évtizedről évtizedre változó ars poeticáknak igyekeztünk egy szép füzérét összerakni. Ennek azt a címet adtuk, hogy Álmodtunk, sírtunk, ösztönöztünk. Ez egy Ady-idézet, amit egy korai interjújában említ – hiszen Tamás „mellesleg” fejből tudta a magyar irodalmat.

Első ismert rádiófelvétele, ami a könyvhöz tartozó CD-n is szerepel, egyenes adásban ment le 1979 szeptemberében a sárvári várból. Ennél avatottabb helyen Tinódi sem szólalhatott meg, hiszen itt szolgált Nádasdy Tamás udvarában, itt is halt meg 1556-ban. Hanghordozón csak 1988-ban, tehát kilenc évvel később jelent meg az élő felvétel ebből az anyagból, az is Baselban, szamizdat kiadásban, az Énekelt történelem című legendás kazettán, ami aztán a rendszerváltás után Magyarországon is megjelent egy utókiadásban. Miért érdekes ez? Tinódi

a jelennek szólt, a saját jelenének, Tamás a mi jelenünknek akart ezzel szólni. Azzal is, amikor közéleti vagy a néphez szóló, vagy kesergő témákat választott, meg akkor is, amikor magánéletéről volt szó. Tehát a régizenét nem tartotta réginek. Régi, mert a régiek írták, de zene, mert a jelenben is működik. Ami nem működik a jelenben, az számára nem volt.

Mi, akik Óbudán ültünk az ő óráin, mind megtapasztalhattuk, hogy az idő könnyen átléphető, ha odafigyelünk, és ebben hiszünk. Ez a hit megmaradt. Ő irányított minket, hogy a valódit keressük. Ezért gyűjtötte az emlékeket, az élményeket egy „kíváncsi nemzedéknek”, értve ezalatt a táncházas „nomád” nemzedéket, amihez magát is sorolta. Tamás tényleg nomád volt a gyűjtőútjai, illetve az életformája miatt. Néha azért összeülhettünk, és voltak olyan nyugodt óráink is, amikor tervegettünk: „Na, mit fogunk csinálni tíz év múlva, húsz év múlva? Figyelj, ezt ki kéne adni; kéne már valaki, aki amaszt összegyűjti; el kéne nevezni erről vagy arról” – mondta ilyenkor. Nem volt intézményszerű ember, de úgy tudott gondolkodni, mint egy intézmény. Amikor Óbudán a koboztanári évek után, amik nagyon sikeresek voltak, igazgató lett, féltettük, hogy belőle is hivatalnokot csinál az élet. De Tamás, ez a végtelenül tehetséges, könnyed ember, aki szabad kézzel, irodalommal és zenével mindent össze tudott hozni, és fejből tudta a történelmet, ezt is simán megoldotta. Pillanatok alatt olyan virágzó iskolát csinált, amely mára Közép-Európa egyik vezető népzenei intézménye. Innen nőtt ki gyakorlatilag a hazai középfokú és a zeneakadémiai népzeneoktatás is. Nem véletlen, hogy tagja volt az első zeneakadémiai tantestületnek a népzenei tanszéken. Ha valaki 1977-ben azt mondja neki a kecskeméti zenei találkozón, amikor fölhívják frissen kapott művésznevén a színpadra, hogy egyszer majd – ahogy szoktuk mondani – „minden dudás egyetemén” fognak a gyerekek tanulni, és kontrával meg kobozzal a hónuk alatt rohangálnak, és a zenész társadalom elismert alakjai lesznek, akkor legalábbis mosolyogtunk volna. És mégis végbement, mert ő abban a kodályi, bartóki galaxisban hitt és gondolkozott – és ez az életműve minden szegletére igaz –, aminek ez az egyik kijárata. Bizony eltelt negyven év a táncházmozgalom homályában és fényében, ami ezt kiállta.

A RÉGI MAGYAR BETLEHEMES CÍMŰ LEMEZZEL ÉS EGY TÖRÖK CURÁVAL 1988 KÖRÜL. FORRÁS: A MŰVÉSZ HAGYATÉKÁBÓL

Van olyan fénykép a kötetben, ahol együtt ülnek Halmos Bélával és Sebő Ferencsel – utóbbival közös hangfelvételt is találtunk. Látszik, hogy az alapító atyák valamit nagyon megtaláltak, valamit nagyon át akartak adni, és erre, ha várni kellett akár évtizedeket, érdemes volt. Ma már másról szólhat az egész, s azok, akik ma belenőnek, már készen kapnak olyasmit, amiért valaha tényleg mocsáron s folyón át kellett járni.

Magát az Óbudai Népzenei Iskolát is számtalan támadás érte. Nem is így hívták régen, hanem az Óbudai Zeneiskolának volt népzenei tagozata. A függetlenné válás Tamásnak köszönhető. A kötet második részében olvasható cikkfüzér is jelzi, hogy komoly pedagógiai programja volt. Nem szabványosítani akart, csak sugallni. A népzenehez a kíváncsiságon túl – ezt is többször hangsúlyozta – bizonyos vagánság kellett. Az, hogy lemenjünk a sárig, a porig, járjunk utána, s ne higgyük el, amit más állít róla. Legyenek saját élményeink. Tamás ennek ellenére „adós” maradt egy teljes saját népzenei lemezzel. Ez is érdekes – mennyit tett a népzenei mozgalomért, s nem volt egy önálló lemeze, ahol népzeneét énekel.

MAI TRUBADÚR

A kötet második fele egy terjedelmes lemezborító-sorozat. Egy nagyon ritka fotóval kezdődik, ahol Tamás első nagy vágya, a Régi magyar betlehemes lemez friss példányával üldögél egy padon, s tökciterán játszik. A lemez születése is csoda dolog volt! A Hungaroton lemezkiadónál abban az időben keresztülvinni, hogy egy falusi gyerekszínjátársulat, a budapesti Szent Imre templom kórusa és felnőtt régizenészek közös lemezt csináljanak az első magyar betlehemes játékból – több mint illuzórikusnak tűnt. A Régi magyar betlehemes 1988-ban az év hanglemeze lett. A szokatlan vállalkozás tehát mégis áthozott valamit az ormánsági gyerekek szavaival, mégiscsak „bevitt egy labdát abba a kapuba”, sőt nem is egyet. És csodaszépen megszólalt a zenekar.

Ezért volt fontos feladat, hogy azokat a szétszaladó kincseket, amelyeket a hangfelvételek őriznek Tamás életművéből, együvé tereljünk. Úgy gondolom, hogy csak tanultunk belőle, csak gazdagodtunk vele mindannyian, akik ennek a folyamatnak részesei lettünk, és közel sincs vége. Most azokat sikerült összerakni, amelyekből megkaptuk a teljes

eredeti kópiát a kiadóktól. Ez sem kevés: tizenöt teljes lemez. Ebből csak egy a Tinódi-összkiadás a maga kilenc és fél órájával, amelyen csorbítatlanul elhangzik az összes szöveg, ami önmagában világ-szenzáció. A Magyar Katolikus Rádió archívuma szerencsére megőrizte az eredeti mesterszalagokat, s szinte térítési díj nélkül átengedték nekünk. De megjelennek a régi műsoros kazetták is, amelyek ma már elérhetetlenek. Az Énekelt történelem címűt például Baselben vette föl egy koncert utáni este. Kapott két-három stúdióórát, és azokat a számokat, azokat a hangszereket tudta aktiválni, amelyek éppen ott kéznél voltak. Legendás album jött létre. Ennek az eredeti baseli mesterszalagjáról sikerült az eredeti kazettánál jobb minőségű felvételt közreadni, akár csak a Vándorok énekei esetében, amelyet a Magyar Garabonciás Szövetség adott ki egy kis kottafüzettel együtt 1994-ben. A Szentegyházi dicséreték húsz éve jelent meg, gyakorlatilag azonnal elfogyott. Huszár Gál énekeskönyvének (1560–1561) válogatott éneanyagát mutatja be kórossal és énekmondó előadásban, váltogatva. Ez a szinte ismeretlen kazetta is

meghallgatható, még hozzá az eredeténél jobb minőségben, ahogyan az 1992-ben kiadott Protestáns énekmondók is, amely első közös munkáink egyike.

Erdal Şalikoğlu barátunknak is sokat köszönhetünk. Tamás török orvos és énekmondó barátja az Óbudai Társaskörben nemrég egyazon színpadon állhatott Tamás provence-i régizenész barátjával, Miquéu Montanaróval. Ez Tamás életében sajnos soha nem fordult elő, de az emlékére sikerült ennek a könyvnek a kapcsán összegyűlni. Mindenki a maga területén közbenjárt egyes kiadványok jogaiért. A török kiadók egy szavunkra átadták a teljes, ott megjelent három CD anyagát, borítóstul. A DVD-n meghallgatható Balassi húsz éneke is, ami szamizdatban jelent meg, és másolt CD-ken terjedt. Részletek hallhatók a legendás erdélyi reneszánsz lemezről (Bakfark Bálint Lant Trió), amit 1979-ben vettek fel a Pannonhalmi Főapátságban, és 1982-ben látott napvilágot.

Tamás hidakat képezett műfajok között is. Ilyen hídképzés volt két újabb lemeze, melyek szintén bekerülhettek a gyűjteménybe a kiadók jóvoltából: a Főnix és bárány (2000) és a Nem megyek én innen sehova

MIQUÉU MONTANARÓVAL A SZENTENDREI SKANZENBAN 1980 KÖRÜL. FORRÁS: A MŰVÉSZ HAGYATÉKÁBÓL

ERDAL ŞALIKOĞLUVAL A SZÍVETEK BEN ŐRIZZETEK CÍMŰ CD HÁTSÓ BORÍTÓKÉPÉN, 2002

FOTÓ: HATLACZKI BALÁZS

(2008). Az elsők túl nyomórészt édesapja, Kiss Tamás megzenésített versei vannak, továbbá más, debreceni vonatkozású költemények. Ezeken a lemezek a régi pol-beat örökségnek is emléket állított. Két-három akkordos, egyszerű számokat szólaltatott meg.

Az egyedi rádiófelvételek után hetekig ástunk megsárgult szalagos dobozokban, felvételi kartotékokban. Önmagában szellemi utazás volt bezárkózni egy-egy kis lehallgató szobába, és elmerülni a régi felvételekben. Remélem, hogy ez másnak is akkora örömet okoz, mint nekünk okozott ott. Sikongatva hallgattuk a rádiós munkatársakkal, és mindenkinek leesett a tantusz, hogy micsoda kincsek

ülnek. Ezeket digitalizálva kilenc albumot sikerült összerakni. Az összes DVD műsorideje 35 óra.

A könyv és a vele járó hangzóanyagok bevételeiből a gyimesi zeneoktatást, az Óbudai Népzenei Iskola gyimesi zenei táboraikat és továbbképzéseiket támogatjuk, amihez Tamás adta az ötletet. A kezdeményezésért fáradhatatlan szerkesztőtársamat, Szerényi Bélát illeti köszönet. ■

(A SZÖVEGET SZERKESZTETTE: VIG GYÖRGY)

Dúdolg verset. Kobzos Kiss Tamás emlékezete, Magyar Hangszerműves Céh, 2018.

INKÁBB ZENESZERZŐNEK LÁTOM MAGAM, MINT ELŐADÓMŰVÉSZNEK

BESZÉLGETÉS MIQUÈU MONTANARÓVAL

Miquèu Montanaro, Kobzos Kiss Tamás barátja majdnem ötven éve jár Magyarországra. Sajátos zenei kapcsolat vezette hozzánk, családot is Magyarországon alapított, és magyar zenészekkel alakította ki Vents D'Est nevű zenei formációját is, mellyel évek óta sikeresen koncerteznek a világ minden táján.

FOTÓK: OLÁH GERGELY MÁTÉ

Az Óbudai Társaskörben, a Népzenei Iskola Kobzos Kiss Tamás emlékére szervezett koncertjén játszott először Erdal Şalikoğluval, aki önhöz hasonlóan sokat játszott együtt Kobzos Kiss Tamással. Korábban nem is találkoztak?

Nem találkoztunk, bár Tamás mindig mondta, hogy Erdallal ezt csináltuk, meg azt csináltuk. A felvett CD-ket ideadta, meghallgattam, de soha nem találkoztunk személyesen. Jó volt vele zenélni, és remélem, hogy lesz máskor is alkalom erre.

Az Óbudai Társaskörben régizenét és népzeneét játszottak, korábban a Nyitott Műhelyben viszont tangókat adott elő.

Mózer Ádám barátommal – aki leginkább klezmer zenét játszik, de mellette sok improvizatív zenét is – volt egy ötletünk, hogy két harmonikával játsszunk tangókat. Én inkább zeneszerzőnek látom magam, mint előadóművésznek, és sok tangót is írtam életemben. Tudok játszani hangszereken, de inkább próbálok mindig valami újat hozni a zeneszerzésben. Ezeknek a tangóknak az alapja nagyon kevés hangból áll, lényegében ez egy olyan alapterv, amire lehet improvizálni, figyelve a közönségre is. Közben sokat mesélek a tangóról és arról, hogyan jutottam el a régizenétől a tangóig.

És hogyan?

Hagyomány Provance-ban, hogy nyaranta bálákat tartanak a város főterén. Gyerekkoromban a bátyám – aki sokkal idősebb nálam – vitt ezekre a bálókra, és akkor nagyon megszerettem a bandoneón hangszert, amivel tangót játszanak. A nagynéném nagyon jó tangótáncos volt, és tanított engem. 12–13 éves koromban kezdtem táncolni, és nagyon sokat táncoltam. Amikor komponálni kezdtem, tangókat is írtam. Sok olyan országban jártam, ahol híres a tangó, például Kolumbiában. Sajnos nem voltam Argentínában, ahol a hozzám hasonlóan okszitán származású Carlos Gardel volt az egyik legfantasztikusabb tangóénekes. Volt a XX. század elején Argentínában egy Torito becenévű boxoló, Justo Suarez, akiről még Cortazar is írt egy novellát. Sok verset is írtak hozzá, köztük egy barátom is, aki

Az okszitán (okcitan) az egyik legnagyobb kulturális és irodalmi hagyományokkal rendelkező kisebbségi nyelv Franciaországban. A középkori irodalomban a trubadúrköltészet és balladák nyelve volt. Mivel a középkorban az okszitán irodalmi élet központja a történelmi Provance tartomány volt, a nyelvet hagyományosan provanszál nyelvnek is nevezik.

megkért arra, hogy írjak zenét a verseihez. Nem akartam használni a régi tangókat, eredeti zenéket írtam, úgyhogy már régóta kötődöm a tangóhoz.

Ezek szerint élőzenei élményeken keresztül szeretted meg a zenét.

Én egy olyan kis faluban laktam egy tanyán, ahol csak parasztok éltek. Az apám vasutas volt, az anyám sorompós, nyitotta, zárta a sorompót, de közben varrónőként is dolgozott. Talán 25 éves koromban vettem először boltban ruhát, azelőtt mindig az anyám varrta kabátokat, nadrágokat hordtam, így nem hasonlítottam senkire öltözködésben. A tanyán az emberek okszitánul beszéltek és énekeltek. Beleszülettem az okszitán kultúrába, ahol az emberek meséltek és énekeltek, ezért szerettem még ma is jobban az élőzenét, mint a hanghordozóra rögzítettet.

Mi a plusz az élőzenében?

Ott van az ember. Nemcsak a zene jön, hanem az ember személyisége is, a mosolya, az adott szituációban való megnyilvánulása; remeg a keze, ha ideges, vagy nagyon jól érzi magát, és így sokkal érdekesebb, mint a felvételtől hallgatott zene. Ráadásul a stúdióban sokszor veszik fel, aztán összevágják, a koncerten viszont egyszeri esemény történik. Én sokat tanulok játék közben is. Mindig szerettem a régizenét, és szeretek a régiből újat csinálni. Ez izgat igazán. Ha meghívják furulyásnak, akkor megtanulom, amit játszani kell, de ha szabadon engednek, már teljesen más a zenei világom, mint az általános. Mindenholonnan összeszedett

részletekből tudok egy koherens zenei világot építeni. Ezt csinálják az írók, a filmrendezők is – nincs teljesen új, de ahogy a részletek összekapcsolódnak, az teljesen egyéniként jelenik meg.

Valahol igazi trubadúrnak nevezték.

A trubadúr okszitánul azt jelenti, hogy valaki, aki talál. Azt jelenti, hogy valaki, aki úgy gondolja, hogy a levegőben vannak olyan dolgok, amiket összekapcsolhat, és csinálhat belőle egy dalt. A trubadúr mai megnevezéssel zeneszerző-költő. A versírás az elsődleges a számukra, de a hozzá tartozó zene is fontos. A sanzonban egy-két zenei téma van, az okszitán dalban legalább nyolc téma, zeneileg sokkal összetettebb. A trubadúrok akkor írták a legtöbb verset, amikor még nem volt zene mellette. A prozódia is nagyon fontos, de egy szöveget többféle ütemben is lehet játszani. Kobzos Kiss Tamással is ezekre figyeltünk, hogy többféle ütemben is játszunk, így sokkal izgalmasabb volt. A visszhangokat, a rezonanciákat kerestük. Találtunk kapcsolódást a magyar régizenével és az arab zenével is, hisz amikor a trubadúrdalok születtek, sok volt az érintkezés az arab kultúrával. A középkorban a háborúban a legtöbb ember, aki meghalt, fegyveres ember volt, a mai háborúkbán a civilek közül halnak meg a legtöbben. Akkoriban lehetett kulturális találkozás a háború folyamán, mert a harcosok mellett találkoztak a civilek is, akik kiegészítő szolgáltatásokkal követték a hadsereget, és kapcsolatba kerültek a lakossággal. Ez a kontaktus volt erős kulturális hatással mindkét félre. Később a nyugati kultúra klasszicizálódni kezdett, a törvények betartása, harmóniák, a tiszta hang volt a minta, az arabok pedig maradtak annál, hogy egy szólamot sokféleképpen díszítenek. Az arab kultúrában a díszítés a fontos. Tamás éneklése azért volt különleges, mert nagyon kevés énekes tudott trubadúrdalokat rendesen énekelni. A legtöbben operahangokkal énekelték a trubadúrdalokat, ami egyáltalán nem működik, bár zeneileg igen, de a lényegét tekintve nem. Ha megnézzük, hogy kik voltak a trubadúrköltők, akkor megkapjuk a választ is. Oroszlánszívű Richárdtól nem lehet várni, hogy kiművelt énekes legyen, de biztos, hogy volt egy természetes hang, amin megszólaltak annak idején a trubadúrdalok. Tamás népies hangvilága visszahozta a trubadúrdalok világát.

Tizenhatéves korában járt először Magyarországon. Hogyan került ide?

Nagyon fiatalon kezdtem zenélni, így fiatalon kerültem egy néptáncegyüttesbe Provance-ban, ahol provance-i táncokat kísértünk dob-furulyával. De nekem volt már kontaktusom a magyar népzenevel is. Anyám látott egy műsort a Touloni Operában a Magyar Állami Népi Együttessel, és megvásárolt egy hanglemezt az előadás után. Hazahozta, és vett egy lemezjátszót, hogy hallgatni tudja ezt a műsort. Én talán négyéves voltam ekkor, és ez a zene majdnem állandóan szólt otthon. Ebből sokat tanultam. Aztán felmerült, hogy lehetne nálunk fogadni egy magyar együttest, viszont nem volt elég pénze a La Farigouleto provance-i együttesnek, hogy meghívjuk, ezért egész júniusban a kempingekbe jártunk zenélni, hogy összegyűjtsük a pénzt. Nyolcan vállaltuk a néptáncegyüttesből, három pár táncos és két zenész. Mindennap játszottunk. Egy hónap alatt összegyűjtöttünk annyi pénzt, hogy meghívhattuk a magyarokat. Megdolgoztunk érte, de nekem nagyon fontos volt, hogy láthassak élőben magyar népzeneszereket. Megjöttek, én elővettem a furulyát, játszottunk együtt, minden próbán ott voltam, és csak játszottunk, játszottunk. Aztán egy év múlva mi jöttünk Magyarországra, de én azt az évet kihasználtam, és elkezdtem magyarul tanulni. 16 éves voltam, és nagyon komolyan vettem. 1971-ben jöttem először. Érdekes volt látni az itteni valóságot, mert kommunista családból származtam, az apám szakszervezeti vezető volt a vasutasoknál. Amikor ide jöttem, sok mindent másképpen láttam, mint ahogy otthonról elképzeltem. A kultúrházak nagyon tetszettek, de az emberek nem tűntek akkor olyan boldognak, sajnos most sem. Mindenesetre nem láttam akkor a rajongó kommunizmust, de a vadkapitalizmus sem javított a kisember életén. Viszont sok olyan emberrel találkoztam, akikkel a mai napig barátok vagyunk. Onnantól kezdve sokszor jöttem Magyarországra.

Kobzos Kiss Tamással mikor találkozott?

Tíz évvel később itt találkoztam Magyarországon a feleségemmel, és Kobzos Kiss Tamás az ő barátai társaságába tartozott. Sokszor mondták, hogy

meg kéne ismerkednünk, mert nagyon hasonló a zenei világunk. Ebben volt valami igazság, sok közös pontot találtunk, ő ismerte a trubadúrköltészetet, sokat beszélgettünk a balladákról, Olaszországról, mert én olasz származású is vagyok, és készítettünk együtt egy műsort, a jeles napok régizenéjét. Én elég ismert voltam Provance-ban, és szerveztem egy pár hosszú közös turnét, Tamás pedig Magyarországon szervezett koncerteket. Sokszor volt lehetőségünk együtt zenélni kettesben, aztán együttesben is. Trubadúrműsort is csináltunk. Később én elkezdtem egy projektet Vents D’Est (Keleti szél) néven. Itt tudtam megvalósítani, amit igazán szerettem, hogy együtt legyen régizene, népzene, jazz, kortárs zene, improvizációk különböző népzenei alapokkal. Tamás zenei világától ez egy kicsit messzebb állt, ráadásul közben ő az Óbudai Népzenei Iskola igazgatója lett, így kevesebbet koncertezett, sok időt fordított tanításra. Akkoriban kezdett duóban játszani Erdal Şalikoğluval is. Az ő zenei világuk nagyon egymásra talált, az enyém a sokirányúságával kicsit eltávolodott ettől.

A Vents D’Est elnevezés a zene keleti hatására vonatkozik?

Pontosan ebből adódott félreértés, de a félreértés mindig jó. A Vents D’Est úgy kezdődött, hogy Rosta Katalin, aki most a Kaláka Fesztivált szervezi, felvetette egy Tamással közös fellépés után, hogy lehetne olyan koncert is, ahol én végig a színpadon vagyok, mellettem váltják egymást a zenészek, és mindenkivel játszom. Csináltunk egy előadást, ami úgy kezdődött, hogy Szabados György zongorázott, és Gyurinál van százezer lehetőség a zongorán, meg nekem a háromlyukú furulyán, és kínai pentatonra improvizáltunk. Írtunk egy kis témát, ez lett az első darab Keleti szél címmel, Szabados György elnevezése után. Aztán azt gondoltuk, hogy egy ilyen koncertet föl kellene venni. 1990-ben az Almássy Téri Szabadidőközpontban fölveztük, csináltunk egy lemezt, és az első szám címe lett a lemez címe is a kínai pentaton alapján. Franciaországban meghallgatta valaki ezt a lemezt, és szervezett koncerteket. A Szabados György, Téka együttes, Sebestyén

Márta, Vujicsics együttes, Ökrös Csaba, Kobzos Kiss Tamás fémjelezte csapatnak kellett együttesnevet találni, és ez lett a Vents D’Est. Egy francia újságban azt írták rólunk, hogy emberi és zenei fraternitás, testvériség vagyunk. Tizenheten voltunk, és ebbe az együttesbe mindenholnan jöttek emberek. Később Szabados György kiszállt, mert ő mindig improvizált a szőlőkoncertjein, és azt vette észre, hogy Vents D’Est témákat játszik, s ez őt zavarta. Egy Serge Viallat nevű francia zongorista szállt be a helyére, aki kicsit máshogy játszott, aztán helyette egy Wodraszka nevű lány jött, akinek a játéka jobban hasonlított Szabadoséra. Tíz évig játszottunk így, hogy mindenkit hívtunk, akikkel találkoztunk, fesztiválokon is, volt, hogy 150-en léptünk fel egy koncerten. Ugyan nem egyszerre voltunk a színpadon, de igazi bolondság volt. Most készülünk egy új műsorral, ami teljesen más lesz, de a lényeg benne, hogy én hozom a témákat, és együtt játszunk. Én vagyok a zeneszerző, a fellépők játsszák a témát, és közben improvizálnak. Ökrös Csaba, Borbély Mihály a Vujicsicsból, Ágoston Béla, Mózer Ádám, Porteleki Áron dobos, aki teljesen szabad zenét játszik, és az új generáció is bekapcsolódik a Söndörgőből, valamint a fiam, Baltazár is, aki hétéves volt, amikor kezdtük a Vents D’Est-et – ma már ő vezeti az együttest.

Afrikában is sokat járt.

1988-ban jártam először Maliban, Bamakóban egy mesefesztiválon. Mesemondók köré szerveztek programokat, minden faluból jöttek mesemondók. Nagyon érdekes projekt volt, mert az ottani szerzői jogvédő iroda szervezte, akik védeni akarták a mesemondók jogait, ugyanis többen azt csinálták, hogy elmentek Maliba, fölvezték a mesemondók meséit, és aztán kiadták Franciaországban afrikai meseként, de nem nevezték meg a mesemondókat. A mali jogvédők szerették volna beazonosítani a mesemondókat. 1987-ben próbálták először, de kiderült, hogy a mesemondók, a kultúrájukban főleg a saját nyelvükön – bambara, wolof, Moré – beszéltek. Valamit tudtak ugyan franciául, de a minden napokban a saját nyelvüket használták. Engem 1988 novemberében kerestek meg mint okszitán mesemondót, decemberben volt a turné. Nagyon

szeretem a nyelveket, úgyhogy egy hét múlva már meséltem bambara nyelven. Az emberek nagyon örültek ennek, bár nem egész meséket meséltem bambara nyelven, csak rövidítve, és franciával keverve, és mindig megszakítottam zenével. Egy kicsit több mint egy órás előadás volt, és el tudtam mesélni három mesét, közben pedig sokat játszottam. Érdekes volt, hogy egyből értettem, hogyan gondolkoznak az emberek. A hotel éttermében kaptam az ebédet, vacsorát, de az emberek, akik engem vezettek, mindig eltűntek, amikor ettem. Kérdeztem tőlük, hova mentek, amikor nem esztek velem az étteremben? Mondták, hogy nekünk az túl drága. Ugyanannyi pénzt kaptak, mint én az ebédre, de azt mondták, hogy ezt a pénzt viszik haza a családnak, mert még nem kaptak fizetést. Kérdeztem, hol esznek, azt mondták, hogy minden faluban, kisvárosban ismernek egy asszonyt, aki főz. Kérdeztem, ez mennyi? Négy embernek tízszer kevesebb volt, mint amit én fizettem egy ebédért. Mondtam, akkor másképpen fogjuk csinálni, azt az ebédet én fizetem, de eszem veletek, alszom veletek, én ebbe a hotelbe többet nem megyek. Együtt vagyunk. Ettől fogva én magam is elfelejtettem, hogy fehér vagyok, nem volt tükör, csak belülről láttam magam. Mindent együtt csináltunk. Közös tálból, kézzel ettünk, fantasztikus kontaktus volt. Ebből sokat tanultam, nagyon egyszerű volt. Ha te úgy gondold, hogy ugyanolyan ember vagy mint a többi, akkor ők is úgy gondolják, és a szín eltűnik, senki nem foglalkozik veled, csak azzal, ahogyan viselkedsz, ahogyan a dolgokhoz állsz. Rájöttem, azzal, hogy én kis tanyáról jöttem, az életem sokkal közelebb volt hozzájuk, mint a városokban élő emberekéhez. Ha például a lovakról beszéltünk, tudtam, hogy miről beszélnék, sok közös témánk volt, több mint egy városi emberrel.

A következő évben részt vettem egy színdarabban, ami Haitiről, a rabszolgaságról szólt. Később ezzel a darabbal is turnéztunk Afrikában – Mali, Burkina Faso, Niger, Togó, Benin –, és Burkina Fasóban találkoztam emberekkel, akik meghívtak zenélni, így azóta rendszeresen visszajárok oda is. Segítettünk egy fesztivált szervezni 1997-ben, ami a mai napig működik. Sok barátom volt ott, és még ma is mindennap levelezek velük.

Hány nyelvet beszél?

Így, ahogy tudom ezt az interjút adni, hatot. Aztán egy páron tudok minimális szinten, a mindennapi érintkezés szintjén. Okszitán, francia, olasz, spanyol, angol, magyar, kevésbé bambara, indonéz, szláv nyelvek.

Ehhez is fül kell?

Fül, de inkább az érdeklődés, a motiváció. Ahogy az építész egy városban nézi az épületeket, és mondja, ez egy ilyen stílus, ez egy olyan. Én ezeket nem látom, nem is értem, de ha valaki mond egy mondatot olyan nyelven, amire kíváncsi vagyok, akkor emlékszem rá. Azt a kérdést, hogy „Mi ez?“, rengeteg nyelven fel tudom tenni. Ez a kérdés mindig segít elindítani egy beszélgetést.

A. HORVÁTH ANDRÁS

FÉJA ENDRE: BUDAI IDILL

Kosztolányi Dezső versének eredeti címe Ó-Budán, mely a Heltai Jenő által szerkesztett Fidibusz című erotikus irodalmi élclap 1907. január 11-i számában jelent meg először. Ugyanebben az évben született meg első kötete, a Négy fal között, ahol a vers Budai idill címen kapott helyet. A két címváltozatból összevonva akár Óbudai idill is lehetne a vers címe.

Már az első versszak varázslatos téli képében, ahol mindent beborít a hó, „mint egy álom lép eléd sok ó csuda, / régi váru Ó-Buda.” A vers megjelenésekor a költő még közel volt az elhagyott gyermek- és ifjúkor idejéhez. Még elevenen éltek az emlékei: „mindenre emlékszem, a múltamat világosabban látom, mint ami előttem van.” Felmerültek az ősei, „akik vidéken éltek-haltak, kis szobák ódon asztalain, horgolt arabeszkes terítőin hagyták az életük és a kezük nyomát. A vidék a csodák földje.” Óbuda pedig ekkor még kicsit „vidék” volt, családias, otthonos, és mint írta: „az élményeim ma is gyermekélmények.”

A vers már a címében jelzi, hogy idill következik, tehát derűs, érzelmes, a jelenségeket szépítve, eszményítve bemutató zsánerkép. Ugyanaz a meghitt, szeretetteljes hang szólal meg, mint A szegény kisgyermek panaszában, amelyik művét legjobban szerette, s amely egy költői bűvölet: nosztalgiával átszőtt kötődés a múlthoz, az egykori otthonához és az emlékeihez. A Budai idill hangulata, a rímek összecsengő muzsikája, az érzelmi azonosulás mind azt mutatják, mennyire meghatározó a családi hajlék emléke az életében, amely végigkíséri földi útja során.

Édesanyja, Brenner Eulália gyermekkorának világát, a régi német polgári otthonok atmoszféráját, berendezését igyekezett megteremteni szabadkai otthonukban. A bútorok, szőnyegek, órák, képek, horgolt terítők, nippel, a háztartása mind ezt sugározta. „Ódon, ónémet cifra óra / áll a szekrényünk tetején, / szálló korok bölcs bámulója... az Alt-Wien porcelán, / parókás, farsangos időknek / parfümjét leheli reám.” Hasonló légkörben nevelte gyermekeit. Kosztolányi mindvégig emlékezett erre, lélekben kötődött ehhez, feltehetően utóbb mindez meg is szépült, s boldog volt, amikor hasonlóra lelhetett.

Az emlékeiben élő gyermekkori világra valahol Óbudán talált rá. Szabadka, a „csöndes, álmos kisváros” után Óbuda hangulatában és régi házaiban vélt némi hasonlatosságot fölfedezni. Valóban itt járt, vagy csupán a képzelete szülte mindezt? Már nem fontos! Ami lényeges: ide helyezte, és megalkotta a vallomással fölért versét. Egy pillanatnyi benyomás keltette hangulatot örökített meg olyan közvetlen hangon, olyan látatóan, mint a gyermeki kitarulkozás. Érezni a „rátalálás” örömét, amikor egy régen elhagyott, már csak az emlékeiben élő, hasonló hangulatú lakás és életforma tűnik elő. Gyermekkorának emléke támad föl, nosztalgiája a régi, elhagyott vidéki élet után. Mindegy, hogy ilyen volt-e a régi szabadkai, és teljesen hasonló-e a most látott, a lényeg: egy varázslatos hangulat megteremtése, ahol visszatér a vidék, a meghittség, az otthon melege. Ez pedig több bárminél.

FORRÁS: OSZK

Ebben a fehérré szépült téli világban egy idősebb ember nyit ajtót Óbudán a költőnek, és barátságosan invitálja a lakásába, bort tölt a kancsóból, majd elkezdődik a környezet bemutatása. Minden régi: a bútorok, az óra, a könyvek, épp csak a kredenc tetején illatozó birsalmák hiányoznak a leírásból; a parázsló tűz és a lámpa ernyője alól kisugárzó fény teremt sejtelmes hangulatot, barátságos légkört. A német és magyar szavak baráttan összefonódhatnak, mint az emberek érzelmei; sajátos csönd, sajátos nyugalom és sajátos illatok veszik körül. Nyugalom, béke árad ebből az otthonból, amire a költő is mindig vágyott. Gondoljunk a Boldog, szomorú dal című versére.

A szobában megjelenik a gazdasszony, majd viszatér a konyhába, utóbb a leányuk is belép; minden barátságos, mértéktartó, látomászerű hangulatot sugároz. A konyhában közben készülnek a Szindbád asztalára is odaillo ételek. Biedermeier stílus, Weber hangjai a kis zongorán és a gondokat, a hideget, a telet messze űző életérzés tölt el. A szoba berendezése, hangulata épp olyan, mintha Szindbád múltjából

tűnne elő, akár egyik régi szerelmének a szobája lehetne valamelyik Krúdy-regényben, és mintha mi is oda érkeznénk. Huszárik Zoltán sem találhatott volna méltóbb környezetet egy múltat idéző, meghitt, egy kort és egy életformát megörökítő miliőhöz.

Kosztolányi Dezső a család, az otthon vonzalmában élő ember maradt. Ilyen impresszionista színnel átszőve, ilyen hangulatot teremtve és ilyen szeretettel csak az írhatott, aki mélyen kötődött a vidékhez, az ifjúsága világához és az emlékeihez. Már a fővárosban élt, de újrateremtette a múltat: egy óbudai hajlék berendezése, hangulata egykori otthonának ízét, békéjét, nagyanyja szobáját varázsolta vissza. Derű, béke, életöröm és idill a századfordulót követő években, s egy szobába varázsolva. Mindezt pedig nemsokára elmosta a történelem, az első világháború, és már többé sosem tért vissza. Ami pedig a helyébe lépett: „Rongyselyembe kárhozottan... / háborogva, zúgva Pest.” A költő pedig utóbb, bár mindene megvolt, mégis kereste gyermekkorát hitét és vágyait: „jaj, valaha mit akartam, / mert nincs meg a kincs, mire vágytam...” ■

Ó-Budán.

(A „Budapest” ciklusból).

Hopp, ugorjunk fűre szánra,
Menjünk a hegyekre fel.
Csillog az ezüst barázdá,
Villog a havas lepel,
Friss, fehér hó hull a tajon
Cseng a csengő s mint egy álom,
Lép eléd sok ó csoda
Régi várú Ó-Buda.

Rántsd meg a vén csengettyűt, —
Jó szívvel lelsz mindenütt
Orrán régi pópaszemmel,
Nyit kaput egy tisztas ember
S nem találja a helyed.
Kérdez és felel, nevet.
Otthonos, nemes szívesség
Unszol egyre: „Tessék, tessék.”
Jó a kancsó, for, a tál
S a fehérítő kályha öblén
A hasábfá dűbörögven
Rózsaszínű pára száll.

És a tiszta kis szoba
A barátság temploma,
Minden olyan egyszerű,
Oly finom, babáserű.
A szagos, langyos borából
Tűtkosan dereng a bútor
S ami kedves, ami szép:
Régi óra, régi szék,
Régi album, régi naptár,
Mely napot rég nem mutat már,
Főn a kályhán szerkesztéssel
Findsa-sor aranysegélylivel,
Aztán főnlebb a befőttek,
Finom, zöld üveg pohár,
S a vén lámpa kedves árnya
Imbolyogva szálldogál,
A terítős asztalon
Régi könyv egész halom,
Múlt időknél bölcsel,
Kisfaludy, Kölcsey . . .
Itt a gomb is szent ereklje,
Itt a porsem is csuda.
A szobákban, a szívekbe
Biedermeier stílusa.

Am a német szó ma ritka,
Csak ha nagy a gazda titka,
Akkor mondja németül.
Német erkölcs, jó magyarság
Há barát lett itt hamarság
S tiszta frigyben egyesül.
Hisz e sziklás, büszke vén föld
Ezredéves bús regét költ.
Régi nóta, régi monda!

Vén pasák fürödtek itten
A világos, lányha vízben
S látta Mátyást a hegy orna.
Régi emlék újra kel még
Régi fullánk újra szár,
Am a hangzó és magyar szó

Büszke földjén újra úr
S hádióspika, ősi virtus,
Népi szólás, germanizmus,
Háziasság, régi kedv,
Józan mérték, égi nedv,
Gyenge doh-bűz, kis csiriz-szag,
Otthonos és szappan-illat,
Csendbe foly egymásba állat,
Mint ó parfüm illatával
A konyhába fojtva főtő
Kóposztának illata.

S a jó gazdasszony előző,
— A szíves mosoly maga —
Régi mód, síma hajjal
S kérd, kindi nevetve haikkal.
A kötényén — ó mi furcsa!
Lóg a pince, kamra kulcsa.
Szétnéz s a konyhába állan.
— Mert a jó ebéd a fő —
A fánk puffadoz a zsirban,
Kácsa, csirke, pulyka fő
S bagyorekol a fazék.
Am a lánya szótalan,
Tudja: hallgatni arany.
Arcán ifúság az ék,
És a vendég, hogyha szól
Lopva, félve válaszol
S szója úgy zeng — hallga, hallga! —
Mint zenélő óra hangja.
Az ősz néni — hangja vékony —
Okuláréval köt és fon.
S hogyha bekerül akárki,
Kész a lukzi, kártyapárti
Mindenütt jó mód, közepszer
Vig pazartas, józan észszel.
Otthonosság — kedves és szép —
Fűrgé készség, friss egészség.
Ez a kincsük öneik.
És a dalt is szeretik.
Kedvük vidor, telkük éber
S neha este tétován
Zeng fel a kis zongorán
Áradozva, sirva Weber.

Felre zord gond, ástító bű!
A fehér fak közt a hó fá,
Fűzva, zúg a téli kert
Zuzmarás nyomor diderg.
A közelbe s mégis messze,
A folyón túl zajba veszte,
Fénybe, ködbe, kéjbe, könnybe,
Küzde, nyágvé és hörögve
Villamfűzbe kél az est.
Rongyselyembe kárhozottan
Hadd vergődjön, sirjon ottan
Háborogva, zúgva Pest!

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ.

FIDIBUSZ
2 ****

FESTŐ, AKI A FESTÉSZETÉRT FEST

BESZÉLGETÉS HEGEDÜS ENDRE FESTŐMŰVÉSSZEL

Hegedüs Endre korábbi és jelenlegi lakhelye, Óbuda és Angyalföld között folyik a Duna, amely elválaszt, de egyben össze is köti a két városrészt, s amelyen az álló vagy munkát végző hajók hol innen, hol onnan nézve gyakori témái a festményeinek. Megörökítőjüket e hajókról, halakról, külvárosokról és önmagáról kérdeztük.

FOTÓK: SZÁSZ MARCELL

Többször volt Óbudán kiállítása, most májusban Angyalföldön, a József Attila Művelődési Központban nyílt tárlata, de Szolnokon és Debrecenben is megmutatta a képeit. A pályája mellett az élete is ilyen mozgalmas?

Az életem erősen a festészethez kötődik, már a kezdetén is ez a mesterség határozta meg a gondolkodásomat. Az érettségiig Szombathelyen laktam, majd a főiskolára kerültem, és itt ragadtam. A budapesti kezdetek rapszodikusnak mondhatók, mert az anyagiak határozták meg, hogy hol lakom, miként élek. Illetve az, hogy nem fejeztem be a Képzőművészeti Főiskolát, de 1968-ban tagja lettem a Művészeti Alapnak, ettől kezdve professzionális művésznek számítottam, bár ebből nemigen tudtam megélni. A hatvanas évek végén gazdasági változások kezdődtek Magyarországon, amikor az állami vállalatok próbáltak árubemutatókat és kapcsolódó kiállításokat létrehozni, s akkoriban a festők jó része alkalmazott grafikával is foglalkozott. Ezen a módon rövid idő alatt lehetett viszonylag komolyabb összegeket keresni, amiből fél évig meg tudott élni, vegetálni tudott egy festő.

Miért hagyta ott a főiskolát?

Nem én hagytam ott, hanem kitiltottak. Kötelező volt uszodába járni. Én amúgy szívesen jártam uszodába, de ehhez reggel öt órakor kellett volna felkelni. Nem sikerült. Miután mulasztottam két félét, elfogyott a tanulmányi vezető türelme, és kitiltottak.

Milyen körülmények között és hol lakott a pályája során?

Lényegében három helyen, Budafokon, Óbudán és aztán Angyalföldön laktam, ami a festészeten is látszik. Budafokon mintegy tizenöt évig dolgoztam a Tóth József utcai Művelődési Házban, és ott is laktam albrétben. Óbudán szintén albrétben laktam, az Ágoston utcában, aminek ablakából festettem is egy képet a Vörösvári úton közlekedő 1-es villamosról. Tulajdonképpen az anyagi nehézségek határozták meg a körülményeimet, mint mindenkinek. Mégsem az üzleti cél határozta meg

a festézetemet, azt, hogy mennyit és mit festek. Dolgozom mindenféle üzleti cél nélkül is, lényegében festek a festészetért.

Jellemzőek önre a külvárost ábrázoló képek, ugyanakkor parasztudvarok, falusi porták is előfordulnak a festményein. Honnan ez a kettősség?

Ez úgy lehetséges, hogy látványfestő vagyok, engem a látvány inspirál, ez indítja el a képet. Az utóbbiak, a falusi képek úgy keletkeztek, hogy az unokám Maglódon lakott, akihez én gyakran jártam. Maglód ugyan már város, de falusias a környezete, a széle különösen. A legutóbbi, angalföldi kiállításomon is szereplő kép ott született, a városszélen.

A városi környezetben is inkább a külvárosias rész érdekli. Miért mindig valaminek a széle izgatja?

Ennek az az oka, hogy ez érdekel. Ez a mozgalmas, ez a változatos, ez az izgalmas látvány. Amit rendben tartanak, ami szabályos vagy rendezett, az érdektelen. Amikor Le Corbusier Budapesten járt, körbevitték az egész városon, és a Tabán tetszett neki igazán. Egyedül ez az öreg, lepusztult, rendetlen Tabán (amit már azóta lebontottak), mert külvárosi jellegű volt. Csak azért hoztam fel példának Le Corbusier-t, mert ha neki, építésznek a romos, lepusztult városrész tetszett, akkor talán érthetőbb, hogy miért tartom érdekesnek a hasonló helyeket.

Portréi mellett gyakoriak az önarcképei. Miért érdekli a festőművészt másoké mellett a saját arcának lefestése?

Engem talán nem önvizsgálati és pszichés okok vezetnek az önarckép festése során, hanem egy egyszerű adottság. A saját arcképemet ugyanis akkor festem meg, amikor akarom. Hiába a sajátom, azért a különböző világítások mellett nagyon érdekes fényhatások keletkeznek egy emberi arcon, amit tanulmányszerűen jólesik lefesteni. Úgy gondolom, hogy a régi festők is ilyen céllal festhettek önarcképet. Megláttak egy sajátos világítást, amit modellen

vagy más emberen ugyancsak lehet látni néha. Mivel a saját arcomat bármikor megnézhetem, nyugodtan dolgozhatom egy adott világítás mellett érdekes festészeti problémán.

Csendéletei között gyakoriak a halakat ábrázoló festmények. Ez a vízközeliségnek köszönhető?

Valószínűleg a mindig jelen lévő víz közelségének. Nekem nagyon szabad gyerekkorom volt, és rengeteget pecáztam például, amit már régóta nem teszek. Szentimentális kezdtem lenni egy időben, amikor abbahagytam a horgászatot. Úgy látszik, hogy ez az időszak jön vissza. A halakat szépek tartom. A formájuk rendkívül egyszerű, a felületek nagyon szépek. Ugyanakkor élőlények, amelyek tömegesen pusztulnak el például egy piacon. Ez egy hekatomba. Van egyfajta lelki furdalás jellege ennek a halfestésnek.

A korábbi horgászat miatt?

Igen. Én egyébként akkor is sajnáltam a halakat. És a vadászat is ide tartozik. Korán kaptam egy légpuskát, és ami mozgott, azt lelőttem. Most meg még a galambokat is etetem.

Hajós képein szerepelnek többek között olyanok, mint a Harta, az Adony, a Tatabánya vagy a Pest-Buda. Tanulmányozta őket, vagy csak lefestette, amit látott a Dunán?

Inkább ez utóbbi, lefestettem, amit láttam. Amikor alkalmazott grafikusként is tevékenykedtem, az Országos Vízügyi Múzeumnak sokat dolgoztam megalakulásától kezdve. Ekkor találkoztam a hajók nagyon romantikus történetével, ami csak kívülről az, mert a hajózás bizonyos részeit a legegyszerűbb emberek végzik. A hajók nagyon megtetszettek, különösen a régi, kisméretű, még kovácsoltvas testűek, amelyek mára tönkrementek. Amikor pedig Angyalföldre kerültem, először csak a rakparton, aztán az óbudai téli kikötőben is felkerestem azokat a helyeket, ahol hajókat lehet látni. Sajnos csak partról tudtam megközelíteni őket, onnan pedig takarásban vannak, csak kivételes esetben mutatkoznak meg teljes szépségükben. Hollandok és angolok festettek sok hajót, ahol tengerésztszketek képezték ki hajófestésre. A dunai hajók azokhoz képest méretre jelentéktelenek, de itt is rengeteg apróság van, amit jelezni kell egy ilyen festményen, mert a hajóhoz mindenképpen hozzá tartozik. Végül is inkább hajótöredékek azok, amelyek az én képeimen jellemzőek.

Léteznek még ezek a hajók, amelyeket lefestett?

A Tatabánya nevű hajónak véletlenül ismerem a történetét. Megvette valaki annak idején, és elvitte Törökországba, hogy ott eladja, de a papírjai nem voltak rendben, ezért nem engedték be az ottani kikötőbe. Folyami hajó lévén elkapta egy tengeri vihar, elszakította a láncát, kisodorta a

partra, és ott a betonon összetörte. A többiek egyszerűen megöregednek. A kovácsoltvas testű hajók idővel úgy járnak, hogy rétegekre hasadoznak, mint a leveles pogácsa. Harminc, negyven év után így járnak, ez a sorsuk. Csoda, hogy egyáltalán még látni ilyeneket a Dunán.

Összefoglalva tehát virágok, halak, portrék, hajók, külváros a témái. Klasszikus témák ezek a mai divatfestészettel elentétben...

Engem érdekel a modern festészet technikailag, amit érzékelni is lehet a festményeimen annyiban, hogy elég szabadon kezelem az anyagot, ami kétségtelenül a divatos áramlatok hatása. De elsősorban képet akarok készíteni a saját lehetőségeim keretei között.

A honlapján található rövid szakmai életrajzában szerepel, hogy 1968 óta szabadfoglalkozású művész, festő. Ennek akkor most éppen ötven éve. Felvágthatna egy tortát, vagy nyithatna egy pezsgőt is ennek örömeire. Milyennek látja az eddigi pályáját így visszatekintve?

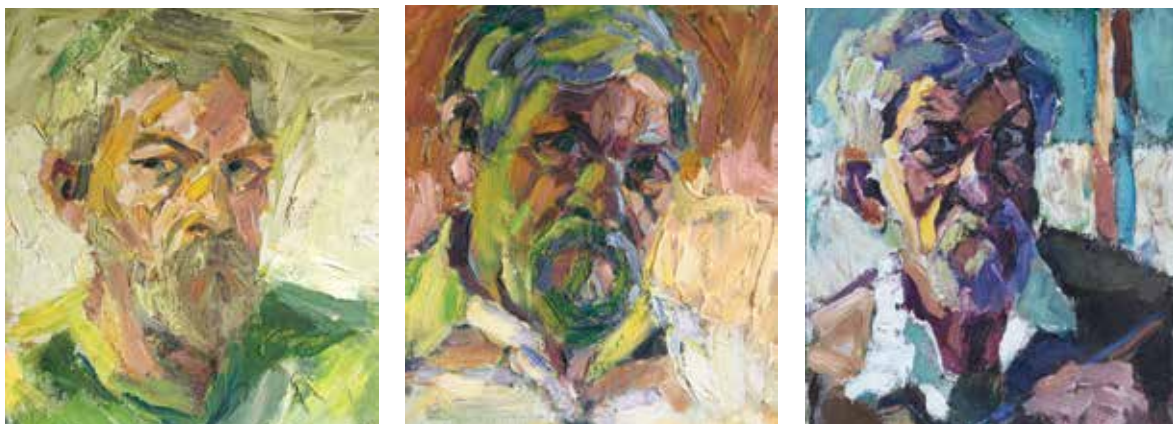

RÁLATÁS A VÖRÖSVÁRI ÚTRA (RÉSZLET) CILIVEL. 2003, OLAJ, FAROST, 120X90 CM

Eszembe se jutott ez eddig, de nemrégiben kértek fel, hogy Angyalföldön, a Radnóti Miklós Művelődési Központban csináljak egy életmű-kiállítást. Akkor jutott eszembe, hogy honnan szedem össze azokat a képeket, amiket ennyi idő alatt festettem? Oda hatvan kép fér el. Barátoktól, ismerősöktől talán el tudom kérni, de jó részéről azt sem tudom, hogy hol lehet. Jövőre tehát lesz egy ilyen alkalom, amikor foglalkoznom kell ezzel az elmúlt ötven évvel.

BODZAY ZOLTÁN

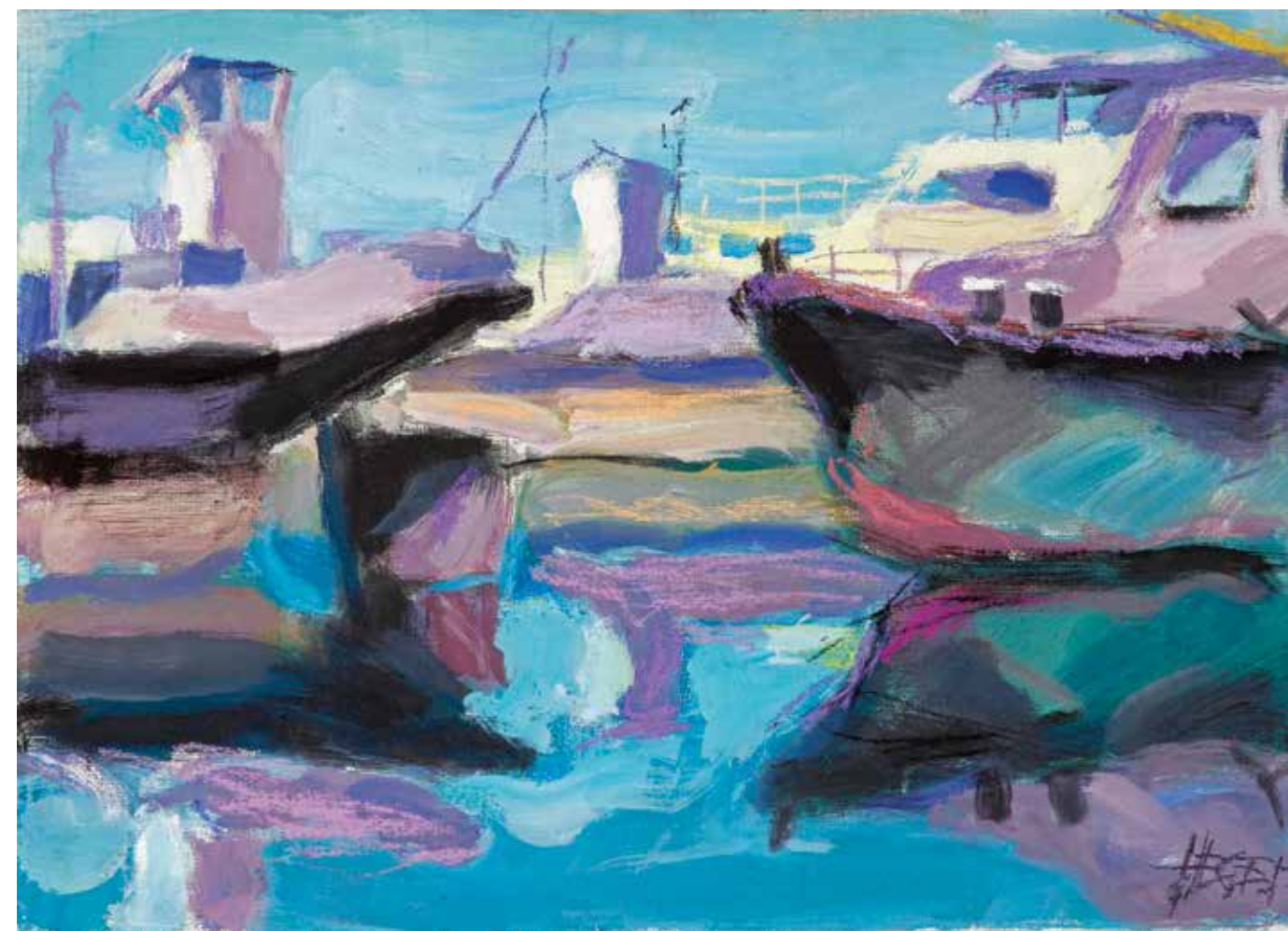
ÖNARCKÉPEK, 2003, OLAJ, FAROST, 50X40 CM, 2005, OLAJ, FAROST, 40X35 CM, 2014, OLAJ, FAROST

KIKÖTŐ. 2014, OLAJ, FAROST, 80X110 CM

HAJÓTEMETŐ. 2014, OLAJ, FAROST, 90X120 CM

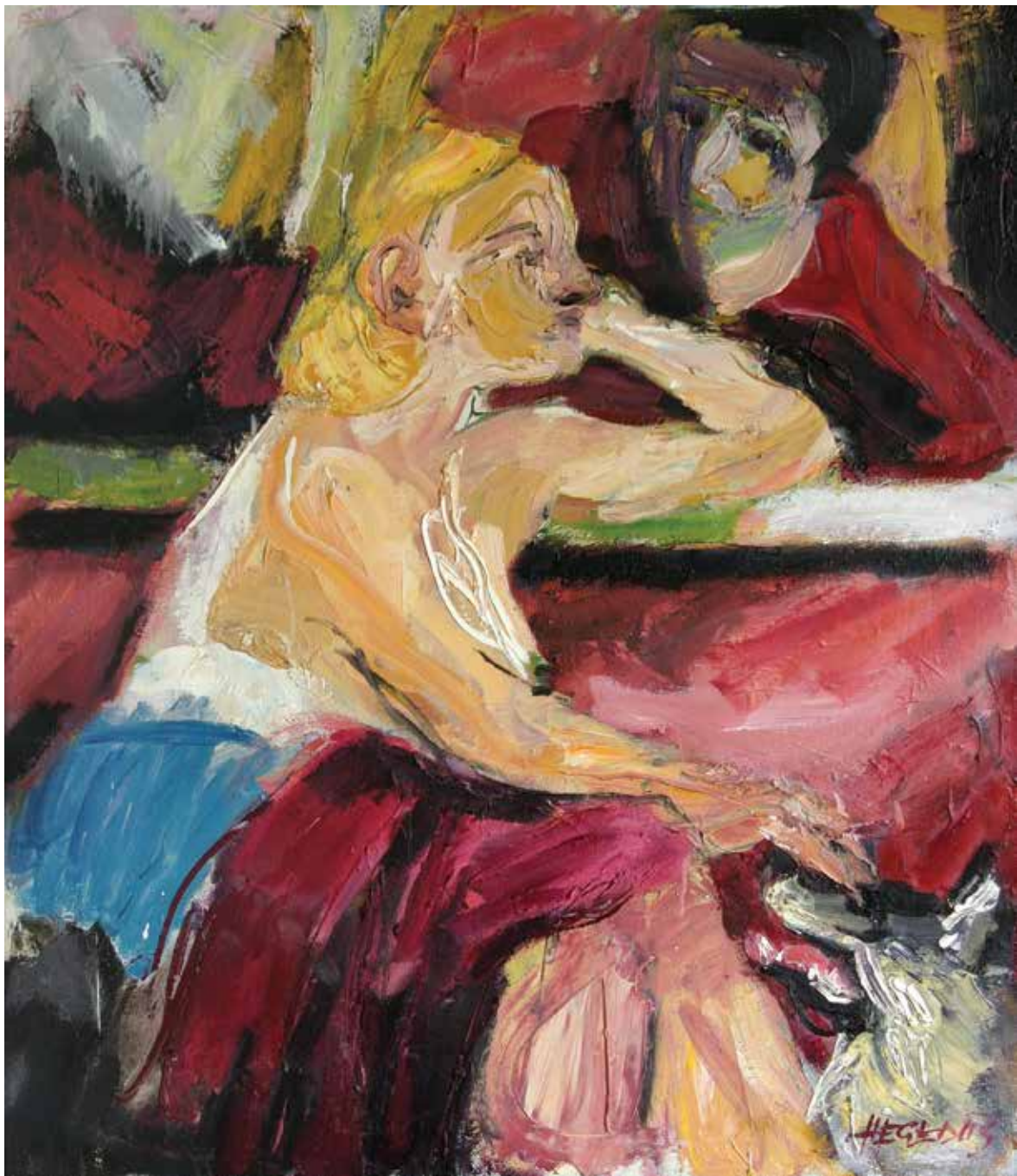

FALUVÉGE /FÉSZEREK/. 2001, OLAJ, FAROST, 50X60CM

PIHENŐ. 2008, OLAJ, FAROST, 80X120 CM

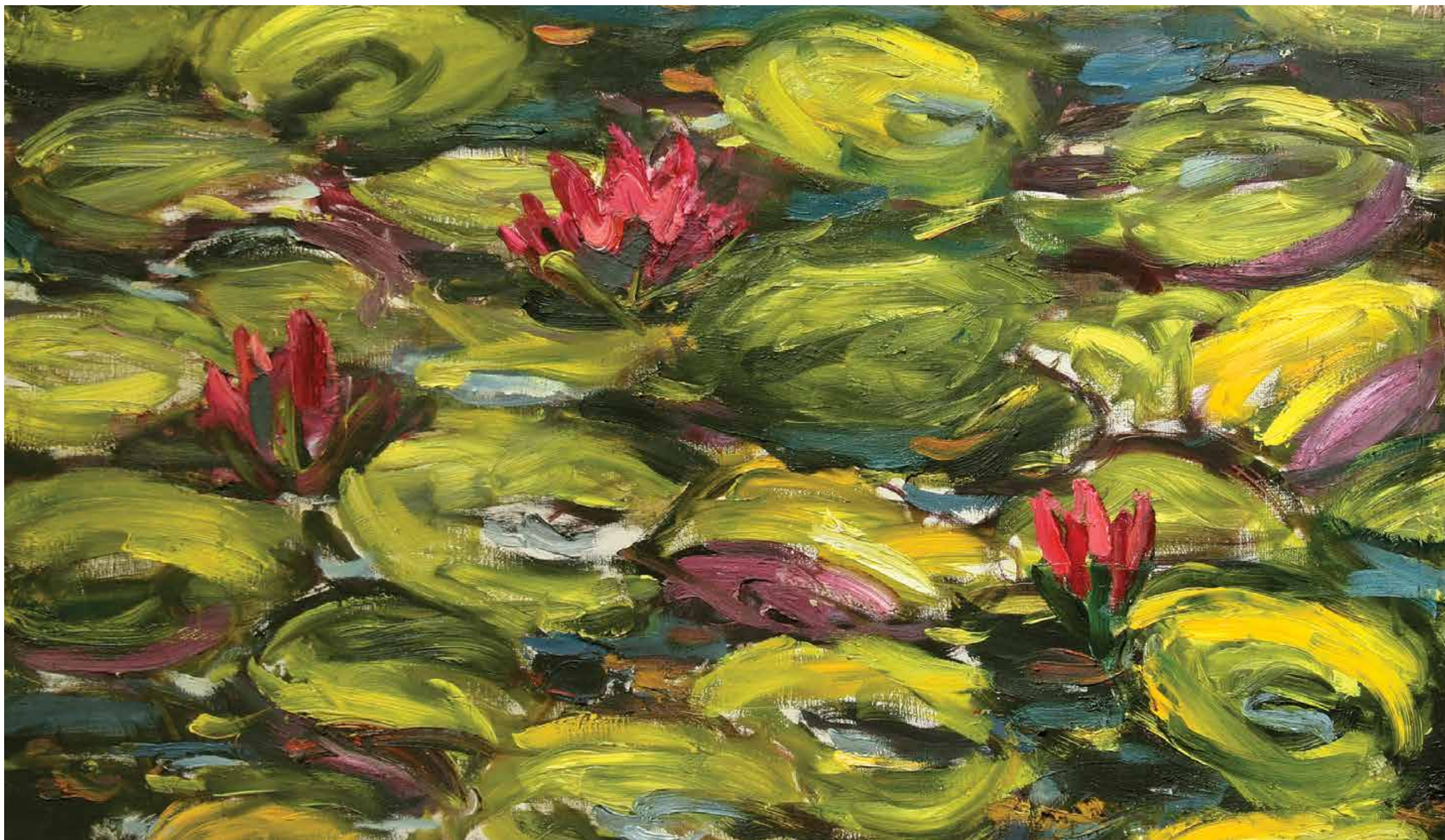

MÚZSA KÖLTŐVEL. 1998. OLAJ, VÁSZON, 100X80 CM

KOCSMAJELENET. 2006. OLAJ, RÉTEGELT LEMEZ, 70X80 CM ▲

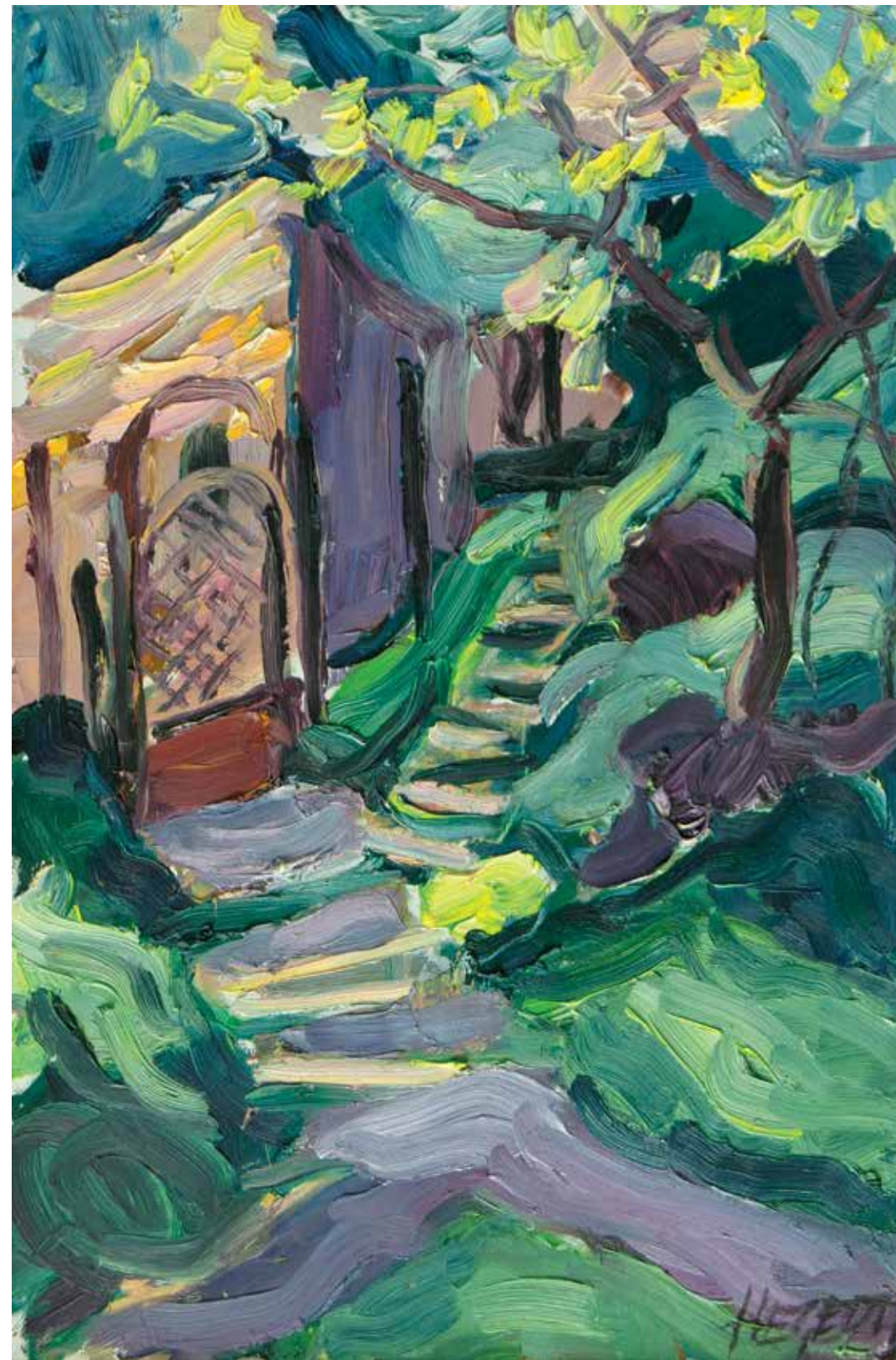
TAVIRÓZSÁK, 2004. OLAJ, VÁSZON, 80X100 CM (KÖVETKEZŐ OLDALPÁR) ►

VILLANYOSZLOP, 2015, OLAJ, FAROST, 80X120 CM ▲

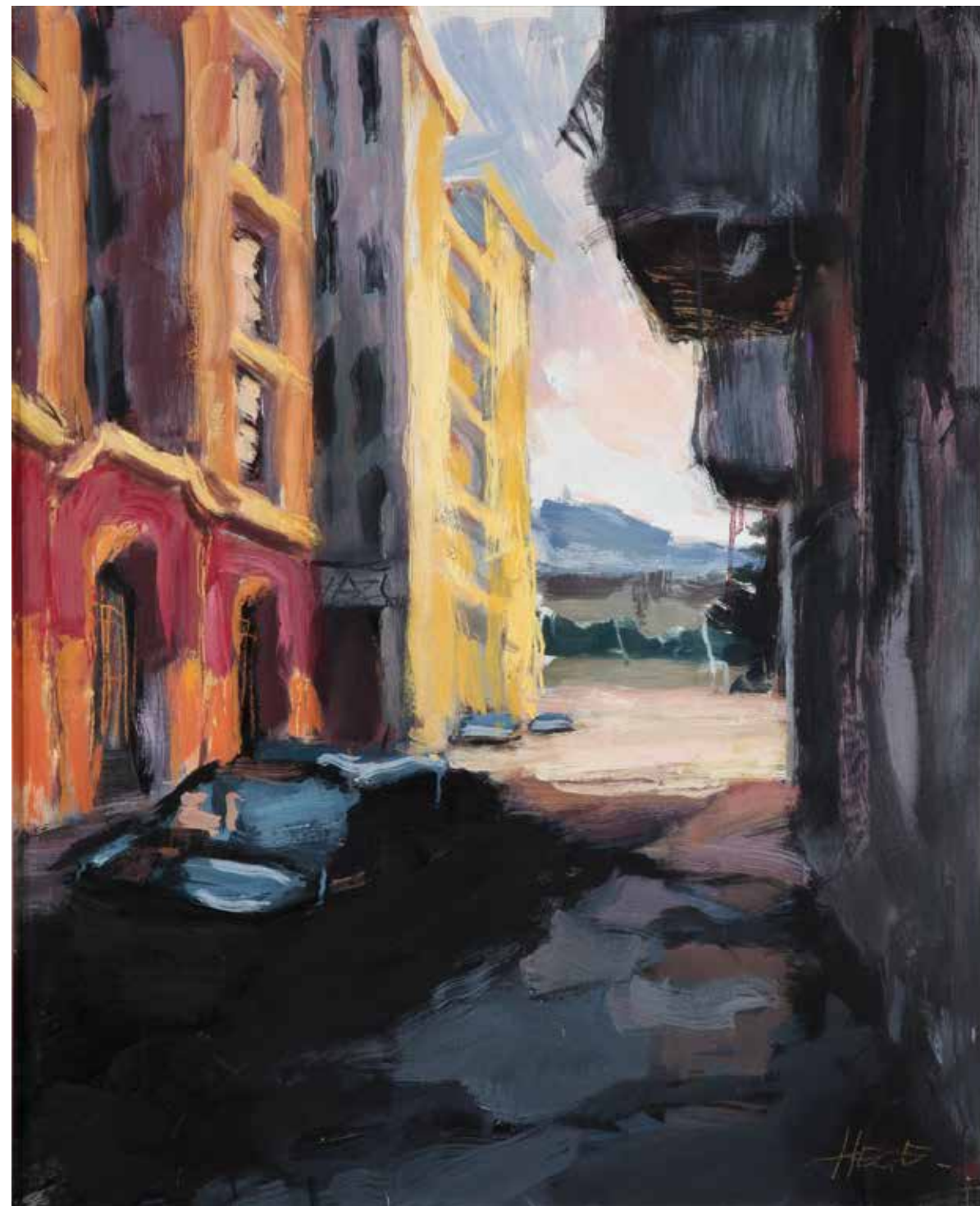
KERTALATTI LÉPCSŐ, 2004, OLAJ, FAROST, 60X40 CM ►

A VÁROS SZÉLÉN, 2004, OLAJ, FAROST, 80X90 CM ▲

JÁNOS-HEGY, 2008, OLAJ, FAROST, 120X80 CM ►

CSONTÓ SÁNDOR: SZIGETLAKÓK

ARANY SZIGETI ALKONYA

„Emlékeink szétesnek, mint a régi szövetek,
Össze tudod még rakni a Margitszigetet? ...”
(Márai Sándor: Halotti beszéd)

A Margit-sziget számos elnevezés után – Nyulak, Szt. András, Nádor, Palatinus, Budai, Boldogasz-szony stb. – nevét IV. Béla király leányáról, Margitról kapta, aki itt élt és hunyt is el a domonkos-rend apácakolostorában. Budapest szívében a Duna közepéből kiemelkedő, különleges adottságokban bővelkedő Margit-sziget az évszázadok alatt a városi ember menedéke, pihenőparkja, majd szórakozóhelye lett. Mindig lakott hely volt, kezdetben egyházak felekezetei – premontreiek, domonkosok, ferencesek – birtokolták, és építettek rá kolostorokat, rendházakat és várakat. A XIX. századtól nádori birtok lett, így József nádor és József Károly Lajos főherceg erőfeszítéseinek köszönhetően valóságos paradicsommá, fürdőszigetté alakult. 1866 végén Zsigmondy Vilmos bányamérnök kutatásai nyomán csaknem 1200 méter mélységből gyógyvíz tört fel. Erre alapozva Ybl Miklós tervei alapján 1873-ra készült el a gyógyfürdő, a neoreneszánsz Nagyszálló, a Kisszálló, két vendéglő, több villa, a gépház és a mesterséges vízesés is. A Margit hidat ugyan 1876 tavaszán átadták, de a sziget csak a szárnyhíd 1900. augusztusi megnyitása után vált gyalogosan is megközelíthetővé. Mindhárom városrész mindegyik polgára joggal érezhette magának, különösen 1919 után, amikor közkertté vált, és ingyenes lett a látogatása. A városegysítéstől

1950-ig, az Árpád-híd átadásáig Óbuda-Újlakhoz tartozott, majd a XIII. kerülethez csatolták, 2013-ban a fővároshoz került.

A sziget arca folyamatosan változik, őrzi szépségeit, miközben meg-megújul, és népszerűsége máig töretlen. Számtalan híres ember és művész időzött itt hosszabb-rövidebb ideig, az Óbudai Anziks új sorozatában néhányat felidézünk közülük.

TELT HÁZ

Nem túlzás azt állítani, hogy az 1860-as évektől kezdve tódult a nép a szigetre. Tavasztól késő őszig telt házzal üzemeltek a vendéglátóhelyek, megteltek a sétányok, később a szállók és villák is. Egy mást érték a különféle rendezvények, ünnepségek, sportesemények és csónakversenyek. „A Regatta napján a szorongás és rendetlenségek elkerülése miatt a hajókra úgy, mint a szigetre arányosan meghatározott számú jegyek fognak csak kiadatni. A szigetre belépti-jegygyel bírók a nagy gőzösökön minden díj nélkül fognak oda- és vissza szállíttatni” – közölte a Nefelejts 1865. júniusi száma.

A Nőképző-egylet 1871 májusában tartotta meg rendes közgyűlését, s miután németországi hölgytársaikkal együtt megtekintették a fővárosi „gyermekkerteket és nevelészeti” intézeteket, találkozási estélyt rendeztek a Margit-szigeten, amelyre nem tagok is jegyet válthattak. Az 1871-es egypár éves versenyt – melynek díja 5 arany, tétje 5 forint

volt – a Délibábot helyettesítő Margitta, Gipsy Girl, Fantasy és Borsszem Jankó csónakok előtt Légrády László nyerte a Lepkével, 13 perc alatt teljesítve a 11 angol mérföldet föl és vissza. Ebben az évben a Duna alacsony vízállása miatt a budai oldalon, a Nádorkert közelében lévő nagy homokzátonyból kimagasló sziklatömbre egy vidám társaság felvste az akkori évszámot, a többi, már régebben felvott emlékjelek mellé.

A belga királyné látogatásakor – József főherceg kíséretében – mintegy 800-an vonultak a Margit-szigetre, hol már ezren felül álló tömeg várakozott rájuk katonazenekar hangjai mellett. A királyi fenség – Mária Henrietta József nádor legkisebb leánya volt – ékes magyarsággal köszöntötte az ünneplő sokadalmat. És persze itt mulattak a képviselő urak is: a szabadelvű párt tagjai 1875. május 30-án, az ülésszakot befejezve a felső vendéglőben tartották közös lakomájukat, amelyet derűs hangulatban fejeztek be 11 óra elmúltával. „Tán érdekes lesz tudni, hogy a Margitszigetet 1871-ben összesen 155.792, 1872-ben 174.132, 1873-ban már 185.882 látogató kereste fel... A bennlakó vendégek száma megközelíti a 200-at; köztük van egy Rio janeiroi nő is, ily messziről tán még egy magyarországi fürdőnek sem volt vendége” – írta a Magyarország és a Nagyvilág folyóirat 1876-ban. A közlekedést a szigettel a Duna Gőzhajózási Társulat hajói tartották fenn, ezenkívül az óbudai hajók is rendszeresen kiköttek a Margit-szigeten. 1878 Pünkösdjén hétezer látogatót számláltak – nem volt egy csendes zug a szerelmespároknak.

KÖLTŐ ÉS TITOKNOK

Arany János, a tekintetes tanító úr 1860 őszén költözött fel a fővárosba családjával együtt az akkor még külvárosnak számító Üllői út 11. és a Három pipa utca sarkára. Belefáradt az évtizedes tanári pályába, új környezetre, friss benyomásokra vágyott. No, nem éppen Pestre, de a megélhetés gondja és fia jövője a főváros felé fordította figyelmét. Amikor a Kisfaludy Társaság igazgatójává választotta, beadta kérelmét egy irodalmi és kritikai lap indítására. A Szépirodalmi Figyelő és a Koszorú szerkesztőjeként reményteljes fiatal szerzők kéziratait

FORRÁS: VASÁRNAPI UJSÁG, 1917

korrigálva merengett nemzete irodalmán, bodorfüstöket eregetve barnára szítt tajtékipipájából.

1865. január 26-án tartották az Akadémián az ún. elegyes ülést, amelyen Eötvös József ajánlására Aranyt – minden tiltakozása ellenére – titoknökká választották. Hogy kötelezettségeit mennyire komolyan vette, mutatja az, hogy már másnap hivatalába ment a Károlyi–Trattner-féle ház első emeleti udvari szobáiba, s megkezdte „beamterségét”.

Tényleg nem volt ereje és ideje a költészettel foglalkozni, mert beáldozta páratlan lírikusi tehetségét a hivatalnoki teendők miatt. Felőrölte a kötelező kérelmezők, makacs nyelvészkedők, bolondos feltalálók leveleinek elbírálása – 330 eredeti jegyzőkönyv mellett 4100 válasz-fogalmazvány került elő –, a gyűlések szervezése, állandó jegyzékkészítés stb. Soha nem tudta igazán feldolgozni imádott lányának, Juliskának halálát, és ez is nagyban közrejátszott erejének hanyatlásában és borongós

hangulatában. Túl korán beköszöntött rosszkedvű öregségében egyszerre kínozza szívbaja, köszvénye és romló szeme. 1877 márciusában második és immár végleges lemondó levelét küldte az elnökségnek, és eljött a várva várt „független nyugalom”.

„OLY OTTHONOS ITTEN”

Ettől fogva feleségével és kis unokájával, Piroskával rendszeresen a Margit-szigeten töltötték a teljes nyarakat. Ilyenkor a sziget felső részén, a Nagyszálló második emeletén laktak, két Dunára néző szobában. A Vámháznál vagy a Plébánia téren szálltak fel a Fecske hajóra, mert a bevezető szárnyhíd csak 1900-ra épült meg, addig csak csónakkal lehetett közlekedni. Amikor Arany gyakorta egyedül maradt – és legutolsó alkalommal is 1882-ben –, kedves helyén, a zöld zsalugáteres Kisszállóban pihent meg. Kora tavasztól késő őszig lassacskán ballagott széles karimájú kalapjában a zárda

romjai körül, a parti sétányokon. Mélabúsan és merengve üldögélt a terebélyes tölgyek és hársak alatt, legszebb késői verseit kapsos könyvébe jegyezgetve. Folyamatosan csiszolgatta Shakespeare fordításait, és itt fejezte be a Toldi szerelmét, amit még harminc éve, szalontai jegyzősége idején kezdett el. A nyugalmat áhító költő került a társaságot, de kivételt tett Törs Kálmán, Pulszky Ferenc és Prielle Kornélia kedvéért.

Helyes György ötvenöt évet töltött a szigeten – ő az abszolút csúcstartó –, aki mint Arany János inasa került ide szolgálni. 1923-ban a Színházi Élet riportere kérdezte emlékeiről: „– Régen volt – kezdi a visszaemlékezést Gyuri bácsi és vidáman fújja a füstöt szépen kiegészített tajték pipája felett –, talán igaz se volt. A szigeten annyi volt a fa, hogy nem lehetett átlátni Budára, és a földszinti 8-as szobában Arany úr lakott. Finom, csendes öreg úr volt, korán kelt, megreggelizett és aztán ment ki a kedvenc helyére, a tölgyek alá. Én vittem ki utána a kis asztalát, a székét, a könyveit, a tintát, a papírost. Ott dolgozott

délig a fák alatt, én mentem érte harangszókor ebédelni hívni, akkor felállt, gondosan összepakolt és visszahurcolkodtunk a szállodába. – Kik jártak hozzá? – kérdezősködtünk. – Egy-két barátja... urak az Akadémiáról, más senki... – Délután bement a városba, gyalog sétált be mindig, még a lóvonatra sem ült fel, nem akart fizetni hat krajcárt ezért a kis útért....” Gyuri bácsi évtizedek múlva „pátyolgatta” Bródy Sándort, Krúdy Gyulát, Molnár Ferencet, Szép Ernőt és Hunyady Sándort is.

A Felsőszigeti vendéglő a Nagyszálló mellett nyílt meg táncteremmel, biliárdszobával, tágas tornáccal, előtte zenepavilonnal, ahol délutánonként „nemzeti cigányzenekar” szórakoztatta a nagyerdeműt. Gyakran étkezett itt Arany, asztala a fedett tornácon, a fal tövében, szélcsendes helyen állt. A szalontai múzeum őrzi Kaps József vendéglős akkori számláit, ezekből tudjuk, mit fogyasztott általában a költő: reggelire dupla kávé, tej, kenyér. Ebédre három fogás: leves, hús körettel – beafsteak, libasült, sertéskaraj, szűzsült –, desszertnek fánk, rétes, felfújt vagy fagyalt.

A KAPCSOS KÖNYV REMEKEI

Arany János a Margit-szigeten élte át költészete utolsó virágzását. Három hónap alatt harminc költeményt írt titokban, amelyek – néhány kivételével – csak a halála után jelentek meg. A kulccsal zárható, barna bőrkötésű könyvet Gyulai Páltól kapta 1856-ban ajándékba, ami 179, részben számozott lapot tartalmaz. Az első 45 lapon láthatjuk Arany kézírását, illetve az utolsó néhány oldalon töredékeket. (A kéziratot 1953 óta a MTA Könyvtárának Kézirattára őrzi.) Az Őszikék ciklusa A lepke című költeménnyel kezdődött, míg a kötet utolsó darabja az En philosophe lett. Az első költemény dátuma 1877. július 3., az utolsóé 1880. december 10. Ide jegyezte fel A tölgyek alatt című költemény szövegét, ahogy – többek között – a Tamburás öreg úr című versét vagy a Tetemre hívás és a Vörös Rébék című balladákat is.

FOTÓ: BALOGH RUDOLF, FORRÁS: VASÁRNAPI UJSÁG, 1912

A TÖLGYEK ALATT

A tölgyek alatt
Szeretek pihenni,
Hova el nem hat
Város zaja semmi.
Zöld lomb közei
„Áttörve” az égbolt
S a rét mezein
Vegyül árny- és fény folt.

A tölgyek alatt
Oly otthonos itten!

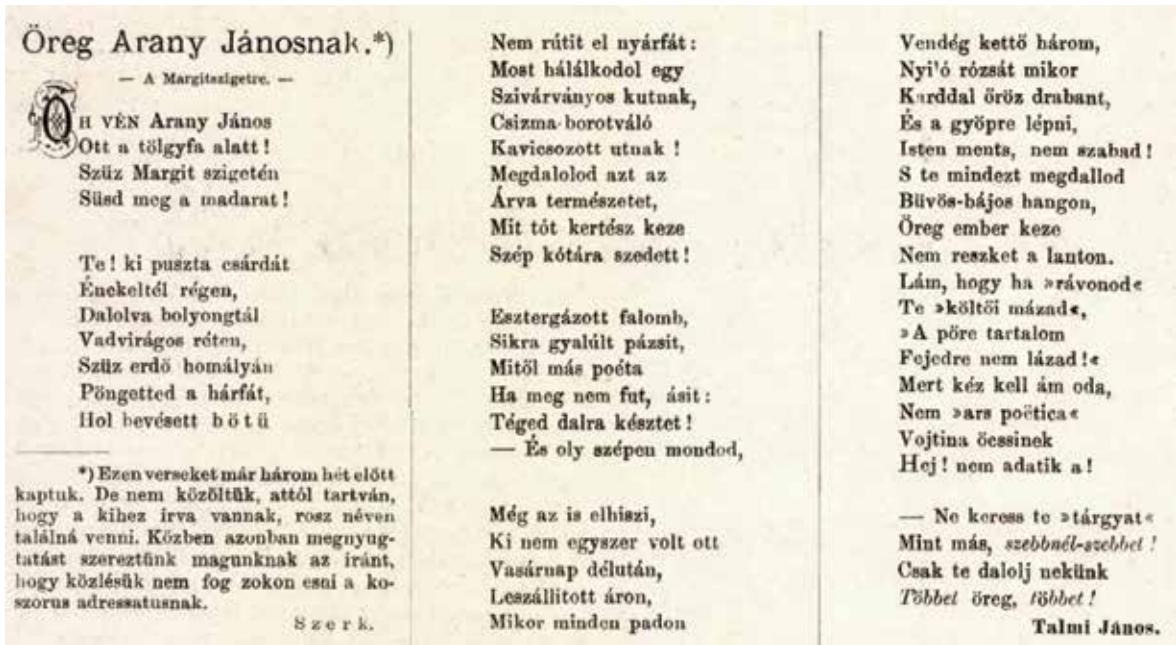
...

A tölgyek alatt
Vágynám lenyugodni,
Ha csontjaimat
Meg kelletik adni;
De, akárhol vár
A pihenő hely rám:
Egyszerűen bár,
Tölgy lenne a fejfám!

1877. augusztus 5.

A KÉPESLAP FORRÁSA: A SZERZŐ GYŰJTEMÉNYE

FORRÁS: BORSSZEM JANKÓ, 1878

Kiválók azok a kis portrék is, amelyeket Arany egy-egy jellegzetes fővárosi figuráról rajzolt; a margit-szigeti szálló pincéréről és a szigeti újság-árusról.

„Az öreg pincér se gyanítja,
Hogy versbe legyen kanyarítva,
De kivált, hogy pláne magyarba:
Ha gyanitná, jönne zavarva!”
(1877. augusztus 2.)

„Mindenki annyit ér, ahogy
Betölti hívatását:
Nézd ezt a vén újsághordót:
Becsülöm a szokását.
Hajnalba’ már lőt-fut szegény,
Öllet van a csomagja,
S mit nem csinál – kit nem kínál,
Míg számonkint eladja.”
(1877. augusztus 25.)

Éppen ezek a költemények adnak Arany öreg-
kori költészetének igen nagy jelentőséget. A régies
élet, a népies forma és kifejezőmód helyett elsőként

ábrázolta a gyökeresen átalakult új életmódot, a
nagyvárosi élet líráját.

„Ugyanott (a Margit-szigeten) Arany János ko-
szorús költőnk tegnap vacsorálván, derék nejét
megkínálta fél csirkéjének felével. Íme, »A tetemre
hívás«. A minap pláne Toldi István meglátogatván
künn lakó családját, naplemente után »Toldy esté-
jét« töltötte a szabadban” – vicceskedett a Borszem
Jankó folyóirat a mesterrel. A Bolond Miska imígyen
élcelt a költővel: „Arany Jánosnak a Szt. István-rend
lovagkeresztjét adták, melylyel együtt báróság is
jár. No, kedves János bácsi, már most megtanuljon
ám az orrán körösztil beszélni, mert ez okvetetle-
nül megkivántatik a bárósághoz.”

A „KINCSES SZIGET” TÉRKÉPE

Aranynak több rajza is ismeretes, mint példá-
ul Szalontára tervezett saját házának terve, vagy
Petőfiről felskiccelt arcképe. A legérdekesebb még-
is a szigetről készült vázlata. Egy összekötött tér-
képcsomó mappájának hátsó lapjára vázolta fel a
szigetet, ahogy ő ismerte, azokkal az épületekkel,

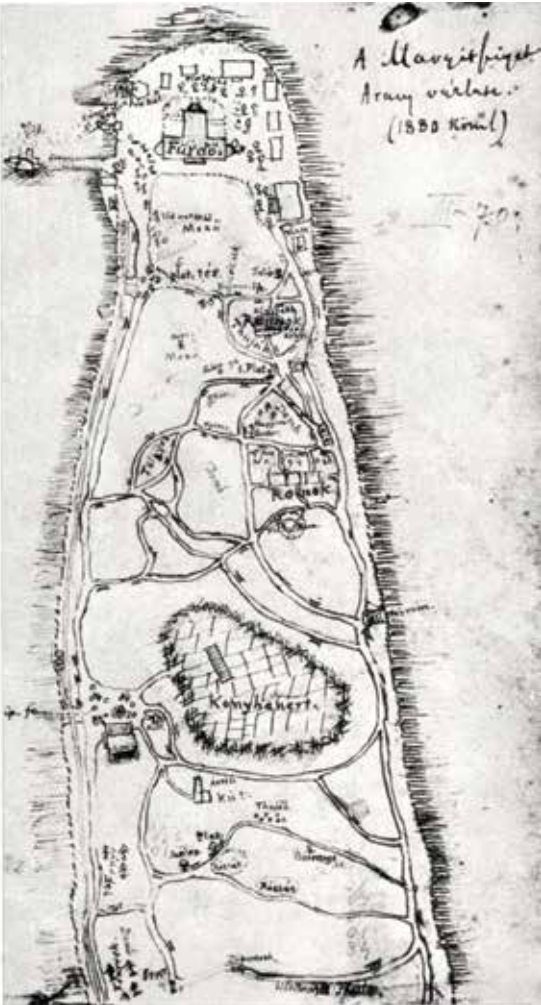
utakkal, padokkal, ahol járkált és pihent. Itt is
pontos akart lenni, mint mindenben, amibe bele-
kezdett. Két vázlatot is csinált: először a sziget fel-
ső részét vetette papírra a nagyobb romokig, majd
a másikon a legalsó rész kivételével már az egé-
szet tüntette fel. A végleges rajzot előbb ceruzával
kezdte, később tintával írta át, s csupán négy nevet
hagyott úgy, amelyek az eredetin még olvashatók:
1. Felső kikötő. 2. Vigadó. 3. Vendéglő. 4. Fogadó.
Hogy mennyire precíz volt, láthatjuk az eredeti
példányon: az ivókút vízének a folyását, a füstölgő
gőzhajót, csónakot evezővel, padokat, fákat tüntet
fel. Ráadásul a nagyját ki is színezte – a sziget te-
rületét halványkékkel, az épületek helyét pirossal.
Irodalomtörténeti szempontból a legérdekesebb
szó a „dichterbank”, azaz a költő padja. Talán leg-
kedvesebb helye, hol csendben, eldugottan a leg-
szívesebben időzött. Tudjuk, eredetileg egy ritka
szép koronájú kőrisfa alatt szeretett volna padot
veretni, de kívánsága nem teljesült, s csak akkor
vonult a tölgyek alá.

Amikor a híres verset írta, mögéje állt József
főherceg, és elolvassa a papírra vetett sorokat, ál-
lítólag ezt mondta: „Nem jó botanikus; amely fák
alatt ír, azok hársak, odább foglaljon helyet, vagy
10 lépésre vannak innét a tölgyek.” József főherceg
minden ősszel rendszeren megérkezett, hogy híresen
szép rózsafáit télire eltegye, és meghívta a Szent
István-rend kiskeresztesét bográcsban főtt gulyás-
húst vacsorázni.

„Már jön a főherceg, hallom, mert a koci serceg,
A kis sárga ponnyk lassan ügetve vonik.
– Félre, padon ülő! járt utat félve kerül ő, –
De le ne vedd kalapod, – resteli, ha lekapod.”

(A Szigeten 1880.)

Halála nem jött váratlanul. „A sziget leghí-
vebb lakosa: Arany János koszorús költőnk még
kint marad s csak a jövő hó elején költözik be vá-
rosi lakására” – közölte olvasóival 1882. szeptem-
ber 26-án a Fővárosi Lapok. Egy hónap múlva
már temették. A koporsót a Margit-szigetről való
tölgylevélfüzér övezte. Mellét és fejét is ilyen le-
velekből font koszorú borította. A sziget ajándéka
volt a költőnek, amit József főherceg rendelt meg.

ARANY JÁNOS VÁZLATA A MARGIT-SZIGETRŐL 1880 KÖRÜL

Krúdy Gyula szerint „a galambdúc egyszerűségű
homlokzattal ellátott férfiar... a régi világbeli
tisztességes, becsületes és szegény magyar ember
típusa... tiszta volt, mint az ünneplő kabát; mo-
gorva volt, mint a vén sas.” Minden időkre irányt
mutató, egyik legtisztéletreméltóbb alakja irodal-
munknak. Példakép, akit minden korban olvasni
és újraolvasni szükséges. ■

HORVÁTH PÉTER: HUNYADI MÁTYÁS ÉS ÓBUDA

Ebben az évben ünnepeljük I. (Hunyadi) Mátyás királlyá választásának 560. és születésének 575. évfordulóját. A kiemelkedő uralkodó nemcsak saját korára, hanem a későbbi évszázadokra is nagy hatással bírt. A király személye, illetve közvetlen környezete fontos szerepet játszott a korabeli Óbuda településének életében, amelyet nem csupán az évforduló alkalmából érdemes közelebbről megvizsgálni.

„Ne féljen az alattvalói mérgétől és tőretől az, aki igazságosan és törvényesen uralkodik. Nem minden bizonyítható, ami valószínű.” A kiváló XV. századi itáliai humanista szerző, Galeotto Marzio írta ezeket a sorokat (Mátyás király jeles, bölcs és elmés mondásai és tetteiről című művéből), I. Mátyás királynak tulajdonítva azt. Marzio személyesen ismerte Mátyást, hiszen 1465–1471 között a híres királyi könyvtár igazgatója volt, így közvetlenül az udvari életből meríthetett témát írásaihoz. Az pedig akadt bőven, hisz a XV. század második felének legizgalmasabb európai környezetébe került a tudós szerző, élén a korszak legmegosztóbb, karizmatikus személyével. Hazánkban kétségtelenül a legismertebb s talán legjobban kedvelt magyar uralkodó Hunyadi Mátyás, aki 1458–1490 között viselte a koronát.

Mátyás személyének és uralkodásának megítélése nemcsak a kortársakat osztotta meg, hanem a következő évszázadok során is sokszor került a viták fókuszába. Az álruhában országot járó népmesei hős, „Mátyás, az igazságos”, a zsarnok, a

nagy hadvezér, az erőskezű király, a „második Attila” (Thuróczy János nevezte így a Magyarok krónikája című művében), és még hosszan lehetne sorolni a nevéhez fűződő jelzőket. Ilyen vagy olyan formában, de nagyságát senki sem vitatta, vitatja. A sokszínű egyéniség ábrázolása egy reneszánsz uralkodó esetében természetes. Miben volt más, mint elődei, illetve majdani utódai? Ő volt a Mohács előtti (1526) Magyarország utolsó nagy formátumú uralkodója. Az oszmán-török hódoltság után, a Habsburg uralom függésében egyre fontosabbá vált személye az ország hajdani nagyságának keresésében. Ennek köszönhetően kultusza – valamilyen formában – mindig aktualizálható volt. Minden politikai rendszer, kurzus megtalálhatta személyében azt a pontot, amelyet példaként állíthatott a nép számára.

A két legszélsőségesebb jelző, amellyel az egykori királyt illették, az igazságos és a zsarnok. Mikor alakult ki az igazságos Mátyás legendája? A XVI. század elejétől, a Dózsa paraszfelkelést követően, amikor az uralkodó réteg kemény kézzel büntette meg a jobbágyságot, erősen csorbítva jogaikat (1514. évi LX. és XIV. törvénycikkek, a Werbőczy-féle Tripartitum, amelyet ugyan soha nem kodifikáltak, az ún. második jobbágyság bevezetése), akkor születtek a mesék és énekek az álruhás királyról, aki előtt semmi sem maradhatott titokban, és megvédte alattvalóit az urak igazságtalanságával szemben. Ezzel szemben kik nevezték zsarnoknak Mátyást? A nemesség azon szűk köre (hívhatjuk

MÁTYÁS CÍMERKÉPEI ÉS CÍMERÁBRÁI. FORRÁS: THURÓCZY-KRÓNICA – CHRONICA HUNGARORUM, 1488

őket palotásoknak, igazi báróknak, arisztokratáknak), akiket a király kihagyott az ország közvetlen irányításából. Olyan alacsony sorból felemelt, vagy akár idegen országból származó, de személyéhez feltétlenül hű emberekre (szakemberekre) bízott fontos, országos hivatalokat, amelyeket korábban szinte kizárólag magyar főnemes töltött be.

A Magyar Királyság I. (Nagy) Lajos 1382. évi halála után folyamatos polgárháborúnak volt kitéve. Hunyadi Mátyás uralkodásának első szakasza ezt a törékeny és káros állapotot számolta fel. Meg kellett szilárdítani hatalmát még a családjával szemben is (eléig csak az eleinte kormányzóként mellé állított nagybátyjára, Szilágyi Mihály cselszövéseire, árulására gondolni), de egyszerre kellett harcolnia nyugat és dél felé is. Királlyá választása után a többi európai uralkodóház azt várta tőle, hogy egykor a keresztény világban ünnepelt törökverő apja, Hunyadi János örökébe lépjen, és megállítsa az oszmán hadak nyugatra törését.

Mátyás uralkodásának éveit lényegében folyamatosan háborúzott. Ezeknek a hadjáratoknak az iránya és céljai a kortársak szemében is megosztók voltak. A nyugati keresztény civilizáció, élén a pápával, elvárta a magyar uralkodótól a török elleni harcokat. Csakhogy ezeket a nyugat-európai államokat a belső és külső széthúzás, a hosszabb-rövidebb szövetségek megkötése a másikkal szemben (sőt, akár az oszmán szultánnal is összefogtak), a pillanatnyi hatalom mindenáron megtartása és lehetséges kiterjesztése jellemezte. Ebben a bonyolult diplomáciai és politikai világban próbálta Mátyás megtalálni a Magyar Királyság általa legjobbnak tartott pozícióját. Mátyás felmérte, hogy egyedül nem tud hatékonyan harcolni a törökkel, ehhez kevés az ország fegyveres és gazdasági ereje. Apjától eltérően nem támadó, hanem védekező (defenzív) és békekötésre törekvő politikát folytatott, megerősítve az ország déli védelmi rendszerét, végvárait. Megbízott követei, akik szinte minden európai udvarban jelen voltak, és rendkívül aktív diplomáciát vittek, folyamatosan figyelték a változó politikai viszonyokat. Mátyás nagy taktikus volt nemcsak a csataterén, hanem a tárgyalasztalnál is, bár az idők során legfontosabb tárgyalási tőkéje retteggett zsoldos serege lett (állandó létszáma elérte a 15 ezer főt).

Életkorát tekintve szinte gyermekként került egy szétszakadt, véráztatott ország élére, ahol ekkoriban (XV. század második fele) nagyjából 3 millióan éltek. A társadalmon belül igen magas, 4,4% volt a nemesség aránya, bár legnagyobb részüknek még földbirtoka és vagyona sem volt, akik természetes jogon az ország irányítóinak hitték magukat. A nagy kiterjedésű országban kevés város volt, ahol az összlakosság csupán 3,8%-a lakott. A király – nyugat-európai társaival szemben – nem tudott ezek gazdasági és kereskedelmi erejére támaszkodni. A háborúk között (vagy velük egyidőben) jutott ideje átszervezni az ország belső irányítását, stabilizálni ingatag politikai helyzetét. Bátor intézkedéseivel keményen megerősítette központi hatalmát, amelynek alapja a centralizált gazdasági és pénzügyi élet megteremtése volt. A kincstári hivatalt az általa személyesen kiválasztott és felemelt (ezáltal hozzá hű) szakemberekre bízta, akiknek hála egy stabil költségvetésre támaszkodhatott. Ilyen hozzáértő vezető volt Csezmicei János (Janus Pannonius), Ernuszt János, Handó György és Nagylucsei Orbán, aki hatalmánál fogva már szinte nádorként viselkedett. Mátyás király céljai eléréséhez kíméletlen adópolitikát vezetett be, adóreformjai drasztikusan sújtották az adózó lakosságot. Legfontosabb adóbevétele a „füstpénznek” nevezett házadó volt (1 aranyforint), valamint az évente akár többször kivetett hadiadó, amely még a nemesség részéről is permanens felháborodást váltott ki. Az uralkodó (az állam) bevételei átlagosan 450–700 ezer aranyforint között mozogtak, de bizonyíthatóan voltak évek, amikor meghaladták az egymillió forintot is. Ebből a hatalmasnak tűnő összegből fizette hírhedt serege katonáinak zsoldját (egy lovas katona havi zsoldja 3, egy gyalogosé 2 aranyforint volt!), teremtett gazdag szellemi életet a királyságban, vezetett messzi földön híres reneszánsz udvart Budán és Visegrádon, alkalmazott humanista művészeket környezetében.

Sikere ellenére az erős ország erőskező uralkodója parvenü személynek számított a nyugati udvarok számára. Legnagyobb nyugat-európai ellenlábasa III. Frigyes német-római császár volt (1452–1493), akivel kisebb megszakításokkal egy életen át háborúskodott. Ugyan nyugati hadjárataival időleges sikereket elérhetett Mátyás (cseh királlyá választották, elfoglalta Bécs városát, meghódította

Morvaországot, Lausitzot, Sziléziát, a keleti osztrák tartományokat), megítélésén nem tudott változtatni, főleg annak tükrében, hogy zsoldosai állandó rettegésben tartották a megszállt területeket. Eleinte megnehezítette elfogadottságát, hogy 1458-ban nem koronázták meg, hiszen a korona a császárnál volt. Csak 1463-ban, hosszú tárgyalások után (Vitéz János vezette a magyar küldöttséget, aki korábban felügyelte Mátyás nevelését, majd 1465-től esztergomi érsek) sikerült visszavásárolni a magyar Szent Koronát III. Frigyesztől 80 ezer(!) aranyforintért. Egyúttal ún. apa-fiú szerződést is kötöttek, amely szerint, ha Mátyásnak nem születik törvényes

fiú örököse, úgy a magyar trón III. Frigyes német-római császárra, illetve annak utódjaira száll. Hunyadi Mátyást 1464. március 29-én a koronázó városban, Székesfehérváron koronázta meg Szécsi Dénes bíboros, esztergomi érsekprímás.

Milyen volt a XV. századi Óbuda a pompázatos Budavári Palota szomszédságában? Sajnos csak töredékes anyag áll a kutatók rendelkezésére, hogy megfelelően vizsgálhassák a település ezen korszakát. Az oszmán-török megszállás idején Óbuda mezőváros iratanyaga megsemmisült, csak töredékek (főleg oklevelek) alapján tájékozódhatunk. Fügedi Erik kiváló magyar történész és levéltáros kutatásai szerint Óbuda ugyan elérte az adott korban megfelelő várossá alakulás első fokát, de ott fejlődése megakadt. A település már a kora középkortól uralkodói központ volt, ennek köszönhetően fejlődött a gazdasága, működött a piac és a rév, valamint magas színvonalú szellemi élet jellemezte a káptalani iskolának köszönhetően. Azonban városfallal soha nem vették körbe a települést. I. (Nagy) Lajos király 1343-ban Erzsébet anyakirálynénak ajándékozta a királyi várat (városrészt) a hozzá tartozó jövedelmekkel együtt. Ezzel elvetette az állandó viszálykodás magját a területet 1212-től birtokló óbudai káptalan és a királynék között. A viszony

rendezése miatt 1355-ben pontosan felosztották a várost az immár két tulajdonos között. A nyugati városfejlődést inkább a szomszédos területek egyesítése jellemezte, nem a széttagolása. A két rész, két földesúr, egy terület koncepció visszavetette a már említett fejlődést, és Hunyadi Mátyás korára a klasszikus középkori város helyett egy nagy faluról (későbbi mezőváros) beszélhetünk. A kevés forrás-

ból, peres iratokból ismert, hogy Óbudán továbbra is zajlott szőlőművelés, valamint egyre több hajómalom működött a Duna ezen szakaszán (1467-től), amelyek a káptalan tulajdonában voltak. Ezek azonban a király haláshelyein voltak lehorgonyoz-

va, és akadályozták a zavartalan halászatot, amely vitákat generált. Óbuda királynéi településrészét Mátyás édesanyjára, Szilágyi Erzsébetre (1410–1484?) bízta. A király anyja, az egykori kormányzó né szívesen lakott Óbudán, ahonnan kemény kézzel irányította a rendkívül kiterjedt Hunyadi-birtokokat, egészen Erdélyig. A király szabad kezett adott anyjának a családi birtokok vezetésében, aki viszont ennél jóval jelentősebb politikai szerepet szánt magának (Mátyás nem véletlenül „távolított el” közvetlen környezetéből). Szilágyi Erzsébet szintén sokat pereskedett és vitázott a szomszédos óbudai káptalannal, de még a városi tanáccsal is. Innen folytatott aktív levelezést uradalmaival – 1472-ben itt íródott az a levél, amelyben a pápától (IV. Sixtus) kéri Kapisztrán János szentté avatását. Mint a terület birtokosa, a klarissza kolostor és apácái is kegyességére voltak bízva, és ő valóban sokat tett érdekükben. A király anyja az óbudai királynéi vár Szent Erzsébet kápolnájának adta a távoli (Békés megye) Szentetornya birtokát. Mátyás házasságkötésével (1476) valamelyest változott a helyzet, hiszen az uradalom immár az új királynét, Beatrixot illette meg. A király anyja ezt követően sem hagyta el Óbudát, hanem egy közeli házba költözött, hogy szemmel tarthassa szeretett földjét.

Óbuda királynéi településrészét Mátyás édesanyjára, Szilágyi Erzsébetre (1410–1484?) bízta. A király anyja, az egykori kormányzó né szívesen lakott Óbudán, ahonnan kemény kézzel irányította a rendkívül kiterjedt Hunyadi-birtokokat, egészen Erdélyig.

1489-ben a klarissza kolostor feletti lelkipásztorkodást Mátyás az obszerváns ferenceseknek akarta átadni (Szilágyi Erzsébet ekkor már nem élt, Tatán halhatott meg 1483-ban vagy 1484-ben), de ebben az óbudai polgárok megakadályozták.

Arról, hogy Mátyás hosszabb-rövidebb időt töltött volna Óbudán, szintén nem maradtak feljegyzések. Azt viszont tudjuk, hogy ő is szívesen vadászott a környéken (elsősorban a Pilisben), amely okot adott arra, hogy megpihenjen Óbudán. A magyar király 1480-ban levelet írt IV. Sixtus pápának, amelyben engedélyt kért a pálosok rendjének óbudai letelepítéséhez. A Fehéregyházán álló, Szűz Máriának szentelt plébánia, amelyet a legendárium szerint Árpád fejedelem sírja fölé emeltek, az óbudai káptalan felügyelete alá tartozott. A nagyszámú zarándok lelki üdvének ápolása is az ő feladatuk volt, de ezt már nem tudták kielégítően ellátni. Maga a kápolna erősen lepusztult, romossá vált. Az egyetlen magyar alapítású szerzetesrend, amelynek eredeti központja a közeli Pilisben volt, megoldást jelentett volna a problémára. 1483-ban Mátyás újabb levelet küldött az óbudai pálosok ügyében a pápának, amelyben kérelmezte, hogy a mai Fő téren álló, de a tatárjárás idején lerombolt Péter templom köveit felhasználhassák kolostoruk és templomuk felépítéséhez. Későbbi iratokból kiderül, hogy a pálos rend nem igazán kapkodta el a pápai áldással engedélyezett templomépítést, arra csak később került sor (valószínűleg 1503-ban). A török harcok idején, 1529-től súlyos károk érték az épületegyüttest, majd 1541-ben a pálosok végleg elmenekültek. Fehéregyháza (vagy Fejéregyháza) és az óbudai pálos kolostor sokáig eltűnt a történelem viharos évszázadaiban. A mai napig viták tárgyát képezi valamikori pontos helyük. Írásos forrásból tudjuk, hogy az óbudai prépost ellenezte a pálosok Fehéregyházára telepítését, és ezt egy ideig meg is tudta akadályozni. Egyes kutatói álláspontok szerint (Dr. Buzás Gergely régész, a Visegrádi Mátyás Király Múzeum igazgatója) az óbudai káptalan tiltakozása miatt nem közvetlenül a lepusztult fehéregyházi plébánia mellett építhették fel kolostorukat, hanem attól délebbre. Széles körben elfogadott nézet alapján a pálos rend temploma és kolostora a Bécsi út és Farkastorki út sarkán, a hajdani téglagyár (Viktória, Bohn, Újlak II.) területén állt. 1869-ben itt kerületek elő az első romok a téglagyár bővítése során. A Magyar

Tudományos Akadémia Archeológiai Bizottsága Rómer Flórist küldte a leletek megvizsgálására és feltárására. A kutatás kisebb megszakításokkal az 1880-as évek közepéig zajlott. Megállapították, hogy a kolostort fal övezte, az egyhajós templom közel 40 m hosszú és 11 m széles lehetett. Wekerle László, Tholt Titusz, Némethy Lajos, Foerk Ernő és Henszlmann Imre dolgozott sokat a leletek szakszerű feltárásán. A téglagyár újabb bővítése miatt 1910-ben végleg elpusztították, felrobbantották a feltárt romokat. Az újabb feltárássra csak a téglagyár végleges bezárása után, 1978-ban kerülhetett sor, amikor csak ókori római nyomokat sikerült találni. 1998-ban a Budapesti Történeti Múzeum munkatársai modern technika alkalmazásával megtalálták a hajdani pálos kolostor kerítésfalának egy szakaszát.

Hunyadi Mátyás udvarához tartozó több humanista szerző, tudós is járt Óbudán, illetve műveiben megemlíttette a települést. Minden bizonynyal a legismertebb közülük Antonio Bonfini, aki 1486-ban érkezett Mátyás udvarába Itáliából, ahol bemutathatta műveit, amelyeket a királynak ajánlott. Szívesen fogadták (bár ez az „udvar” akkor az ausztriai Retzben volt, ahol az éppen háborúzó király táborozott), hivatalosan ő lett Beatrix királyné felolvasója, de közben alaposan tanulmányozta az országot, a magyarok múltját, ezáltal került kapcsolatba Óbudával. A reneszánsz kori európai fejlődemi, királyi udvarokban (elsősorban Itáliában) természetes volt, hogy a biztos megélhetésre és elismerésre vágyó fiatal, egyetemet végzett tudósok felajánlották szolgálatukat leendő uraiknak. Ez általában azt jelentette, hogy segítettek a kenyéradó gyermekeinek nevelésében, valamilyen szerényebb hivatalt kaptak. De az igazán nagy uralkodók – ebben a korban is – elvárták, hogy személyüket és tetteiket ilyen tudós írók által megírt művekkel dicsőítsék. Ez Mátyás esetében sem volt másként, aki felesége révén gyorsan átvette ezt az itáliai szokást, amelynek köszönhetően sorra születtek meg a róla és családjáról szóló művek. Az 1480-as évekre ez azért vált sürgőssé, mert világgossá vált, hogy Beatrix már nem fog gyermeket szülni, és valahogyan meg kellett oldani a törvényes trónutódlás kínos kérdését. A király és közvetlen környezete ugyan örömmel üdvözölte az 1488-ban Brünn városában (majd ugyanebben az

HUNYADI MÁTYÁS ÁBRÁZOLÁSA

FORRÁS: THURÓCZI-KRÓNICA – CHRONICA HUNGARORUM, 1488

évben Augsburgban) megjelent Magyar krónika (Chronica Hungarorum) című, Thuróczi János által írt művet, de stílusát túl nyersnek tartották. Ezért megbízta Bonfini egy modern, humanista szellemű történeti mű megírásával, amely az ő ízlésének is megfelel. Bonfini szeretett volna a király kedvében járni, és komolyan tanulmányozta az egyedülálló udvari könyvtár hatalmas kódexgyűjteményét, végül 1489-ben belefogott a nagy mű megírásába, amelyen egészen haláláig dolgozott, és soha nem fejezte be. A hatalmasnak szánt mű röviden csak a Magyar történet (Rerum Ungaricarum decades) címet viseli; az itáliai szerző még Mátyás halála után (1490) is hosszan írta az új király, II. Ulászló udvarában, aki szintén szívesen alkalmazta a mestert. Az idős Bonfini 1497-ben szélütés érte, végleg letette a tollat. Feljegyzésekből tudjuk, hogy végrendelete szerint az általa megkedvelt Óbudán temették el, az egykori Margit kápolnában, amelynek feltételezett helye a mostani Péter-Pál plébániatemplom déli oldalán lehetett. Sírversében ez állt:

„Bonfini nyugszik e sírban alant, Picenónak a sarja,
Tisztesség, tudomány, szép szó volt az övé.
Csontjai fekszenek itt, de az ő történeti műve
Már a magyar földé, s ennél semmi sem több.”

Szintén Itália földjéről érkezett Hunyadi Mátyás udvarába Petrus Ransanus (Pietro Ransano) domonkos rendi szerzetes, lucrai püspök mint Ferdinánd nápolyi király követe. 1488–1490 között tartózkodott a király környezetében, és közben volt alkalma behatóan tanulmányozni a magyar viszonyokat. A királyi pár Ransanus püspököt mint nagy hírű és műveltségű tudóst szintén megbízta a magyar nép eredetének és történetjének megírásával, amelyet nagyon gyorsan, egy év alatt el is készített A magyarok történetének rövid foglalata (Epithoma rerum Hungarorum) címmel. Ransanus követként írt levelezéséből (jelentéseiből) tudjuk, hogy bizton járt Óbuda városában, amelynek impozáns egyházi épületei nagy hatással voltak rá. „Azon Óbudán, amelyet ma szörványosan laknak, található az a bizonyos mesteri és művészi építményei miatt pompás bazilika, amely valóban méltó lenne arra, hogy ne azon a csaknem elhagyatott helyen, hanem valamely híres városban épült volna” – írja Ransanus, de megemlíti a lenyűgöző klarissza kolostort is. Írásából kitűnik, hogy Óbuda ekkoriban valóban falusias jellegű, vagy magyar viszonylatban mezővárosi település volt. Persze ne feledjük, hogy ezeket egy fejlett városi kultúrával és hálózattal rendelkező, Itáliából érkezett tudósító jegyezte le.

A Cremona városából származó Bernardo Monelli mint itáliai zsoldoskapitány érkezett Magyarországra, valószínűleg Beatrix királyné hívására. A kevés rendelkezésre álló anyagból tudjuk, hogy Monelli Diósgyőrben volt várbiztos, majd a máramarosi sókamarák grófjának nevezték ki, és a királyné szolgálatában lett óbudai várnagy. Sírköve szerint – amelyet a budavári Nagyboldogasszony-templom (ismertebb nevén Mátyás templom) közelében találtak meg – Óbudán érte a halál mindössze 39 évesen. Ennek értelmében Óbuda továbbra is a mindenkori királyné tulajdona maradt (kivéve káptalani részét) egészen a török hódoltság idejéig.

Óbuda fontossága, központi szerepe ugyan a XIII. század közepétől fokozatosan csökkent (ezzel párhuzamosan Buda városáé megnőtt), még Mátyás idején is említésre méltó településnek számított. Ebben nagy szerepet játszottak rangos egyházi épületei, illetve a mindenkori magyar királynék gondoskodása. ■

(A SZERZŐ TÖRTÉNÉSZ-MUZEOLÓGUS, ÓBUDAI MÚZEUM)

LASSÁNYI GÁBOR: A NAGY AQUINCUMI BETÖRÉS, 1973

Egy nyugalmas nyár eleji reggelen, 1973. június 5-én az Budapesti Történeti Múzeum ügyeletes régésze a gondnokkal együtt nyitáshoz készült az Aquincumi romkert állandó kiállításában, amikor észrevették, hogy a közel százéves épület egyik oldalsó ablaka be van törve. A kiállítóterem ajtaját kinyitva azt tapasztalták, hogy az ott négy éve nyílt kiállítás tárolóinak jelentős részét felfeszítették, üvegeit kiszedték, és a legszebb, de nem egyedi, így nyilván könnyen értékesíthető, kisebb darabokat kiemelték. Ma úgy mondanánk, hogy a cselekmény profi munka volt, mely a szükségesnél nagyobb kárt nem okozott. Az elkövetők pontosan tudták, hogy mit keresnek, a többi, számukra érdektelen tárgyat érintetlenül hagyták.

A délelőtt és a nap helyszíneléssel telt, és éjszákára a múzeumi szakemberek az eltűnt tárgyakról azonnal dokumentációt állítottak össze fotóval, leltári számmal és méretekkel. Ebből kiderült, hogy összesen 139 db tárgyat vittek magukkal a betörők, de a legnagyobb is alig volt több 30 cm-esnél. Két jó-kora bőröndben biztonságos csomagolással is elfért valamennyi lelet.

Mivel hajnalban esett az eső, és a környéken a sárban még világosan láthatóak voltak az idegen nyomok, a betörés időpontja jól meghatározható volt. Az elkövetők a helyszínen felejtettek egy, a vitrinek felfeszítéséhez használt csontnyelű bicskát is. A nyomozás „forró nyomon” indult meg. A múzeum biztonságáról a zárt ajtókon kívül mindössze egy helyben lakó gondnok és a zárás után szabadon

engedett nagy testű kutyája gondoskodott akkoriban. Mivel a kutya korántsem volt barátságosnak mondható, nem tudni, hogy az esős idő segítette-e a betörőket, vagy más módon altatták el az állat figyelmét.

AZ AQUINCUMI MÚZEUM A KÁDÁR-KORSZAKBAN

Az 1894-ben megnyílt Aquincumi Múzeum az 1960-as, 1970-es években a Budapesti Történeti Múzeum fiókintézményeként funkcionált. Bár a jelentős háborús károkat szenvedett kiállítóhely már 1948 óta újra látogatható volt, a romkert műemléki rekonstrukciója csak 1964-ben kezdődhetett meg, amikor a Fővárosi Tanács tekintélyes összeggel, évente 4 millió forinttal támogatta a munkákat.

A romkert és a régi múzeumban berendezett, 1969 tavaszán nyílt új tárlat tavasztól őszig volt látogatható a nagyközönség számára. A múzeum épülete mögött egy lakrészben a telepfelügyelő lakott családjával, a heti váltásban dolgozó ügyeletes régészek naponta ellenőrizték a múzeum kiállításait. A múzeumi iratokból kitűnik, hogy az aquincumi kiállítóhely csak kevés figyelmet kapott a Budapesti Történeti Múzeumon belül, a műemléki munkákra szánt fővárosi pénzeket is folyamatosan átcsoportosították, csökkentették.

A nagy óbudai építkezésekhez kapcsolódó munkák különösen 1973-tól szinte teljes egészében lekötötték a múzeum régészeit, így a múzeumban

FOTÓK: AQUINCUMI MÚZEUM

egészen az 1990-es évekig nem történtek jelentős fejlesztések, annak ellenére, hogy a kiállítóhelyet évente több mint 60 ezer látogató kereste fel.

AZ ELTŰNT TÁRGYAK ÉS A NYOMOZÁS

Az eltűnt 139 db tárgy között elsősorban figurális alkotások, bronz és terrakotta szobrok, márvány és elefántcsont dísz tárgyak szerepeltek, jórészt olyanok, amelyek a polgárváros első feltárásaiból származtak. Ilyen volt a macellum (húspiac) ásatásán előkerült aranyozott bronz szoborláb, vagy ugyancsak az első ásatások egyikének eredményeként előkerült, sast ábrázoló bronz hadijelvény is.

A legértékesebb alkotások vagy műtárgyak a különböző kisméretű bronzszobrocskák voltak, köztük Mercurius, Minerva és Venus istennő ábrázolása. Komoly értéket képviseltek a bronzmésesek, köztük egy madarat ábrázoló darab és fém bútordíszek is. A bronz tárgyak mellett számos agyagból készült istenszobrocska, főleg Venus istennő ábrázolása is eltűnt. A betörők pénzermék

mellett több kisebb, restaurált, gipszbe ágyazott falfestményrészletet is magukkal vittek.

Művészeti érték szempontjából talán a legértékesebb darab egy elefántcsont lapocska volt, amelyet egy szarkofágban találtak a Bécsi úton. Ezen Héraklész ábrázolják Omphalé lüdiai királyné társaságában. A mítosz szerint a hős vezeklésképpen éveken át szolgált a királynőt rabszolgaként nő ruhában is.

Bár az ügy a napilapokban nem jelent meg, a televízió Kék fény című műsorában és a Tükör című hetilapban a rendőrség a lakosság segítségét kérte a felderítéshez. A korabeli hazai nyomozás eredménytelenül zárult.

BŰNÖZŐK VS. MŰTÁRGYAK

Az 1960–1970-es években a magyar múzeumok vagyoni védelmi helyzete nagyon gyenge lábakon állt. A legtöbb gyűjteményben legfeljebb gondnokokat, esetleg nyugdíjas éjjeli őröket alkalmaztak. Technikai berendezéseket, riasztórendszereket csak kevés helyen telepítettek. Gyakoriak voltak a betörések,

BRONZ MINERVA FEJ, MADÁR ALAKÚ BRONZMÉCSSES, FELAKASZTHATÓ BRONZMÉCSSES, ABUNDANTIA („BŐSÉG”) ISTENNŐ TERRAKOTTA SZOBRA, FALFESTMÉNY TÖREDÉK ARATÓ ÁBRÁZOLÁSÁVAL, BRONZ CSASZÁR LÁB

műkincslopások, és az elkövetőknek csak egy része került rendőrkézre, főleg olyan esetekben, amikor azok szakképzetlen, a társadalom alsóbb rétegeiből származó bűnözők voltak, akik a műkincsek értékesítése során buktak le.

Így volt például 1968-ban, amikor egy nevelőotthonból megszökött, 11–14 éves fiúkból álló csapat Miskolcon, a Herman Ottó Múzeumba betörve 100 ezer forint értékben vitt el arany- és ezüstpénzeket, török kori berakásos pisztolyokat, XVI–XVII. századi ékszereket, amelyek jó részét néhány nap múlva megtalálta a rendőrség.

Hasonló ügy volt 1974-ben, amikor a szombathelyi Smidt Múzeumba tört be két alkoholista, munkanélküli férfi, és vitt el nagy pusztítás mellett műtárgyakat, amelyeket aztán nem tudtak Budapesten értékesíteni, így hamar elfogták őket.

Más ügyekben nem volt ilyen sikeres a felderítés: 1972-ben a parádi kocsimúzeumból loptak el egy kocsis hintótakarójáról egy díszes, ezüstözött fém címert, ugyanebben az évben Balatonszentgyörgyön a Csillagvárból vittek el betörők török handzsárokat, kardokat, szablyákat, kovás pisztolyokat, buzogányokat, ónkupákat. Ezek a tárgyak nem lettek meg, az elkövetőknek minden bizonnyal sikerült értékesíteni azokat a feketekereskedelemben.

A legnagyobb sajtóvisszhangot kiemelt helyszínek, így a Mátyás templom elleni két egymás utáni betörés váltotta ki 1968-ban és 1969-ben, amelyben nagyértékű arany, ezüst és platina kegytárgyakat és egyéb kincseket, így Báthory marsallbotját is magukkal vitték a tolvajok. Ezeket a részben felderített eseteket már profi bűnözők követték el, akik közül ketten Svájcba szöktek. Nem kímélték a műkincstolvajok az Éremtani Szakosztály éremgyűjteményét sem, amelyet 1969 tavaszán loptak el.

A korszak legnagyobb bűnügye a Szépművészeti Múzeumban elkövetett 1983-as betörés volt, amikor a múzeum hét nagy értékű festményét, így Raffaello és Tintoretto műveit lopta el egy magyar és olasz tagokból álló csoport. A műkincseket feltételezhetően egy görög milliomos megrendelésére tulajdonították el. Egy képet 1983 decemberében Törökbálinton elásva, a többi hatot 1984 januárjában a görögországi Aigion környékén lévő Panagia Trypiti kolostorban, egy bőröndben találták meg.

MÁRVÁNSZOBOR VENUS ISTENNŐ ÁBRÁZOLÁSÁVAL

A BETÖRÉS KÖVETKEZMÉNYEI

A rablást követően az Aquincumi Múzeumon belül ugyan történt belső vizsgálat a biztonsági hiányosságok miatt, a tárgyak és a tettesek máig nem kerültek meg. Az eset következtében hamarosan megerősítették a múzeum mechanikus védelmét, és ettől kezdve fegyveres és kutyás biztonsági őrök vigyáznak a múzeum értékeire napi 24 órában.

Az akkori értéken számítva 1 millió forintba becsült ellopott aquincumi tárgyak leírása és képe csak Magyarország Interpolhoz való csatlakozása után, az 1990-es évek közepén kerülhetett fel a nemzetközi körözési listára, de addigra már nyomuk veszett. Ezzel együtt nem kizárt, hogy a műtárgyak egyszer majd felbukkannak a nemzetközi műkincskereskedelemben, és a fotók alapján azonosíthatók, visszaszerezhetőek lesznek. ■

(A SZERZŐ RÉGÉSZ-MUZEOLÓGUS, AQUINCUMI MÚZEUM)

ZEKE GYULA: SÁRGA

Amikor megláttam római partunk (ezúttal így) kies szakaszán e fűzfát, és a törzsén ezt a sárga gombát, amely a gombák világhálójában egyedülállónak és szomorúnak az árva látszat ellenére sem mondható, boldog lettem, mint az énekesmadarak. Ellenállhatatlan erővel támadt fel bennem a vágy, amely nyugton ugyan egyébkor sem hagy, de azért van, hogy megül a sarokban. Lírai mozgolódás támadt bennem, verset kéne, az istenfáját, már megint verset kéne írni, pedig ettől Bozsik Péter valódi költő (és író) barátom a legutóbbi prózakötetem kapcsán külön is eltiltott („Költő vagy, de eszedbe ne jusson verset írni!”), szóval verset kéne írni ebben a virító boldogságban, de nem lehet, nem lehet, a fűzfapoézis könyve irodalmunkban így is vaskosabb, mint a Pallas és a Révai kötetei együtt.

Ezúttal sem töröm hát át a limest új időknek új dalaival, megkérdem csupán a kép feletti boldogságomban: mi sárga? Lássuk csak! Sárga a folyó (már nem a Duna, amely a felvételen ugyan nem látható, de lusta szelete ott hűsöl a kép alatt, hanem egy másik), sárga a citrom, sárga a tengeralattjáró, sárgák bizonyos sütemények, sárga az irigység és sárga a genny is. Sárgák a sárgák, már persze csak akkor és annyiban, ha és amennyiben feketék a feketék és fehérek a fehérek. Sárga a csillag a kabáton, sárgák a csillagok Van Gogh Éjszakai kávéház című képén, és sárga a vérehulló fecskefű. Sárga a tojás sárgája, sárgák a rántották, sárga a sör, és sárga a Budapest műemlékei című könyv második kötetének (Bp., 1962.) borítólapja. Sárga a tigris egyik csíkja, sárgák a csibék, sárga a láng. Sárga a villamos, és sárga volt a HÉV-en tegnap F. Á. tavaszi egyberuhája, akivel

régóta nem futottam össze. Sárga nappal a Nap és a napraforgó, a repce és a nárcisz. Sárga a sárgaborsó és a sárgaborsó főzelék, sárga a sárgabarack, és isteni a belőle a készült pálinka, de ez most nem tartozik ide. Sárga a vizelet, sárga a láz, és sárga a Bécsi út 187-es számú ház. Sárga a répa, sárga a sárga rózsza, a hörcsög, a kankalin és némely tulipánok, és sárga a májbetegyek szeme fehérje. Sárga a rigó, sárga (lössös talajban) a sár, sárga az arany, és sárga Sárdy János foga, amint ez a fekete-fehér felvételeken is jól látható. Sárga a szivárvány sárga sávja, sárga a közlekedési lámpa középső szeme, a narancslé, valamint az Itt van május elseje... kezdetű dal mozgalmas ifjúságunkból. Sárga a rigó, az öreg róka, némely kígyók, békák, egyéb madarak és az augusztusi tarló. Folytathatnám, „ha nem unnád”, úgy nagyjából ennyi minden sárga a világon, ám közülük egy sem úgy és annyira, mint ez a gomba itt e fűzfa törzsén.

Fölhívnám még a figyelmüket a fa kérgére, amely évmilliók egykedvűségével emlékeztet: minden idő eltelik egyszer. Ha nem hiszik, látogassanak el Ipolytarnócra, ahol őszállatok lábnyomai mellett megkövült fákat láthatnak, és ötöt abból a tizenöt, ma is szerves életet élő mocsári ciprus törzsből, amelyek hét-nyolc millió évesek, s amelyeket a bükkábrányi lignitbánya felszíni feltárásakor ástak elő 2007 nyarán. No, azoknak a kérge egészen hasonlatos a mi fűzfánkéhoz, és a szépségük a legkérgesebb szívet is meglágyítja. (Bár olyan szívek vannak, hogy az embernek a zúzapörkölttől is elmegy a kedve...)

Majd' elfelejtem, sárga a mocsári gólyahír is. ■

FOTÓ: OLÁH GERGELY MÁTÉ

A KÉPPÉ VÁLT KÍSÉRLET

GRÜNER GYÖRGY FIZIKUS ÉS MŰGYŰJTŐ

A képpé vált kísérlet. Innovatív képzőművészeti formakísérletek 1941-től napjainkig címmel rendezett nagysikerű kiállítást az óbudai Vasarely Múzeum idén nyáron. A tárlat Grüner György, a Kaliforniai Egyetem, Los Angeles (UCLA) professzora magángyűjteményének egy részét mutatta be. A fizikus a kilencvenes évek elejétől vásárolja innovatív magyar alkotók képeit.

FOTÓ: OLÁH GERGELY MÁTÉ

Grüner György ma is kutat és tanít az UCLA-n, professzorsága alatt hosszú ideig a Los Alamos-i Nemzeti Laboratóriumban egy kutatási osztály vezetője és a UCLA Solid State Science Center igazgatója is volt, több vállalatot alapított és irányított. Tudományos munkásságát Alexander von Humboldt- és Guggenheim-díjjal, két alkalommal pedig a Világgazdasági Fórum „Technology Pioneer” díjával ismerték el. 1991 óta a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. Az 1990-es években kezdett magyar alkotók képeiből vásárolni. Többek között olyan művészek alkotásaival gyarapította gyűjteményét, mint Bak Imre, Birkás Ákos, Haraszy István, Hencze Tamás, Keserű Ilona, Konok Tamás, Gáyor Tibor, Maurer Dóra és Lázár István, vagy a „fiatalabb” generáció képviselőiként Wolsky András, Haász Katalin, Bolygó Bálint, Benedek Barna.

Legnagyobb tudományos és gazdasági sikereit a nanotechnológia alkalmazásával kapcsolatos kutatásainak és azok eredményei innovatív alkalmazásának köszönheti. Beszélgetésünk alapvető témája a gyűjteménye volt, melynek jelentős részét az óbudai Vasarely Múzeumban lehetett megtekinteni, de Grüner Györggyel kapcsolatban nem kerülhető meg a tudomány és az innováció témája sem.

Miután gyűjteménye egy részét bemutatta a Vasarely Múzeumban, számos cikk, interjú jelent meg önrel a hazai sajtóban. Az innováció fogalma mindegyikben hangsúlyos szerepet kapott, akár képzőművészetről, tudományról vagy vállalkozáselméletéről esett szó.

Ez tökéletesen fedi a valóságot, és nyilván nem véletlen – mindig is érdekelt az innováció, a világ mozgatóereje.

Az ön definíciója szerint: „Az innováció egy újítás fejlesztése, továbbvitele úgy, hogy az társadalmilag és gazdaságilag hasznos legyen, miközben vagy meglévő igényeket elégít ki, vagy új igényeket teremt”. Mikor kezdett fókuszálni az innovációra, hogy lehet hasznos egy festmény, és miként lehet innovatívan felépíteni egy gyűjteményt?

Beszéljünk először a tudományról, pontosabban esetemben a nanotechnológiáról, majd utána az innovációról, és végül jöhet a kiállítás. Ami a nanotechnológiát illeti: mint a neve is mutatja, főleg technológia, kicsit tudományág, de a súlypont mégis ott van, hogy alkalmazásából új technológiák születnek. Mintegy negyed évszázada, a terület hajnalán főleg szénatomokból álló nano-méretű szerkezetekkel kezdtem foglalkozni.

Sosem voltam jó fizikából, ezért laikusként akkor értettem meg, milyen nagyságrendű anyagokkal foglalkozik, amikor azt olvastam, hogy 1 nanométer méretét arányosan (nm = 10⁻⁹ méter) úgy lehet elképzelni, mint egy üveggolyót a Föld tömegéhez képest.

Valahogy így. Azok a szénszerkezetek, amikkel dolgoztunk, nagyjából a DNS méreteinek felelnek meg.

Amerikában talált rá erre a területre?

Igen, akkor már kint voltam, és nagyjából ezzel párhuzamosan kezdtem innovációval foglalkozni. Kialakítottam egy technológiát, illetve platformot, ami tulajdonképpen egy szénalapú háló, ami vezeti az elektromos áramot. A konstrukciónak több használati lehetősége is van. Ha ez a háló érintkezik egy fehérjével, akkor az áram megváltozik. Tehát lehetett például fehérje detektálására használni. Készítettünk magából a vezető hálóból tranzisztort is. Így jött a szénalapú elektronika ötlete a szilícium helyett.

Rábukkantam egy, a témáról írt cikkére, amely a legnevesebb amerikai tudományos ismeretterjesztő folyóiratban jelent meg 2007-ben, és még a hozzám hasonló mértékben laikus olvasók számára is érdekfeszítő.

Igen, ezt az írásomat a Scientific American közölte, az a lap, amely a tudomány aktuálisan legfrissebb eredményeiről szól, nem csak tudósoknak. Mindig a szerkesztők kérik fel a szerzőket. Esetemben is így történt, mivel én voltam az első, aki a nanotechnológiában ilyen dolgokat csinált – és vállalatokat indított.

Miért fontos egy kutató fizikus számára, hogy eredményei nem kifejezetten szakmai fórumokon is megjelenjenek?

Mert kell olyan kapu, amelyik a tudományt megnyitja a világ felé. Amit szakmai fórumon publikálok, azt elolvassa mondjuk ezer szakember. Ez nagyon szűk kör, amit érdemes kitágítani. És a tágabb érdeklődés alapja az innováció, tehát az átmenet az alapkutatásból abba a fázisba, ahol valami gyakorlatban is hasznosíthatót csinálunk.

Hol tart most, hova fejlődött az eredeti platform?

Épültek rá vállalatok, amiket én vezettem, alapítottam. Némelyik még mindig megvan, detektálási módszerekkel foglalkozik a biotechnológiában. Volt olyan vállalat, amit megvett egy nagy dél-koreai cég, egy másik átköltözött Szingapúrba. Akadt persze olyan is, amelyiknek nem sikerült átjutni az úgynevezett „halál völgyén”. Az az invenció nem jutott el odáig, hogy sikeres legyen. Van egy sor kisebb, most induló vállalat, amelyekben már tanácsadóként veszek részt. Ezeket a diákjaim indították el.

Hogyan lett egy mosonmagyaróvári diákból kutató fizikus?

Akkoriban, az 1950-es években egy, a vasfüggönytől öt-tíz kilométerre fekvő település tényleg senki földjének számított, még az országon belül is. Nem sok mindent lehetett csinálni azon kívül, hogy sportol az ember. De létezett egy Matematikai Lapok nevű szakfolyóirat, ahol példákat lehetett megoldani, és azokat be lehetett küldeni minden hónapban. A beküldők között kialakult egy országos rangsor, amelyen én a harmadik-negyedik voltam. A padtársam volt az első vagy a második az országban, ő is akadémikus, matematikus, itthon él.

Maga miért lett fizikus?

Szerintem nem voltam elég jó matekos, ezért fizikus szakra jelentkeztem az ELTE-re. Fel is vettek. Akkoriban a KFKI (Központi Fizikai Kutatóintézet) igazgatójának minden páratlan évben, az igazgatóhelyettesnek minden páros évben volt egy lehetősége,

hogy társadalmi ösztöndíjjal fölvegyen valakit az intézetbe. Így kerültem a KFKI-ba, utána eljutottam Londonba, az Imperial College-ba, amely szintén nagyon jó iskola volt. Amikor hazajöttem, egy kis kutatócsoportot állíthattam össze itt Magyarországon, egy új kutatóterületre koncentrálni. Kaptunk pénzt, helyiségeket, vehettünk műszereket, mindent, amire szükségünk volt a munkához. Ez volt az első olyan lehetőség Magyarországon, amelynek révén egyetemi hallgatók kutatóintézetben dolgozhattak valós programokon. Ebből a társaságból hárman vagy négyen egyetemi tanárok Amerikában, egy Svájcban, legtöbben itthon – örömmel mondom, hogy a régi csapatom legalább fele az Akadémia tagja. Szerencsém volt, hisz a legjobb diákok közül válogathattam. Elég gyakran jártam Nyugat-Európában, majd Amerikába is meghívtak. A Kaliforniai Egyetemen (Los Angeles) tanítottam vendégprofesszorként, majd felajánlottak egy egyetemi tanári állást. Az egyetem a világ mintegy egy tucat legjobb egyeteme közé sorolható, kiváló kutatási lehetőségekkel. Nehéz volt ezt elutasítani – de nehéz volt disszidálni is.

Hogyan talált önre a képzőművészet, miként lett a Kaliforniában élő fizikus a magyar kortárs művészet elismert gyűjtője?

Amikor az ember átkerül a világ másik oldalára, valamilyen módon szeretne kapcsolatot tartani a régi életével. Szakmai kapcsolataim voltak, egy csomó volt kolléga jött ki hozzám, találkoztunk tudományos fórumokon is, de azért ennek nincs emocionális töltése, nincs kiterjesztése a területen kívül. Régebben is sokat jártam múzeumba, ezért gondoltam arra, hogy magyar festők műveiből vásárolok. Erre az 1990-es években, a rendszerváltás után került sor – akkor már volt útlevelem, az Akadémia külső tagja lettem, már haza lehetett járnom, és ebben az irányban is elkezdhettem valamit.

Hogyan választotta ki a műveket?

Számomra már akkor is fontos volt az, hogy minden művészt ismerjek, akitől képet veszek. Eljárok hozzájuk, megismerkedünk, megnézem a műtermüket.

NÁDLER ISTVÁN: KÉK-FEKETE KÉP, OLAJ, VÁSZON, 2001, 180×130 CMP. FORRÁS: VASARELY MÚZEUM

KESZLER ILONA: KIS UTÓKÉP, 1998. OLAJ, VÁSZON, 50 X 50 CM. FORRÁS: VASARELY MÚZEUM

Ki volt a Vergiliusa, ki vezette be ebbe a világba?

Egy volt iskolatársam, Beke László művészettörténész, aki meghívott egy kiállításra. Lossonczy Tamás állította ki a képeit, ő bemutatott Keszler Ilonának, és így ismertem meg egyik művészt a másik után. Később úgy gondoltam, hogy fölépítetek egy gyűjteményt, ugyanúgy, ahogy egy kisvállalatot épít fel az ember.

Mik voltak az elvek, amelyek alapján építkezett?

Ha az ember elindít valamit, leginkább az átvitt értelemben is használható piac számít. A piacot számtalan módon lehet definiálni. Például egy gyűjtemény szempontjából nemcsak az számít, hogy nekem mi tetszik – az is számít persze –, de legalább ilyen fontos, hogy a közszellem, a piac mit talál értékesnek.

Honnan tudta, hogy melyik festő tetszik épp a közszellemnek?

Azt azért lehet tudni, hogy egy kiállításon kikerül mondanak jókat. Ha kritikusokkal beszél az ember, rögtön hallja, hogy kiben van meg az a filozófia, az a sziporka. Részben ezt kell megvizsgálni, majd az információkat össze lehet kombinálni a személyes élménnyel, tehát, hogy az embernek tetszik-e az a vászon. De alapvetően itt is arra kell koncentrálni, ami a közszellemnek tetszik.

Van még egyéb szempont is?

Van. A másik alapvetés bármilyen innovációnál, hogy a fókusz elvesztése eredeti bűn. Tehát fókuszálni kell.

Mire?

Valamire, bármire, ami fontos. A gyűjteményem esetében nyilvánvaló volt, hogy az 1920-as, 1930-as évekből nem tudok venni olyan műveket, amiket érdemes lenne, mert az igazán jók már elérhetetlenek. A másik tény, hogy nem tudok minden fajtát: figuratív, nonfiguratív művészetet gyűjteni. Az 1945 utáni művészek alkotásaira fókuszáltam, amelyek elsősorban az innovatív avantgárdhoz tartoznak. Akkor ez még viszonylag egyszerűbb volt, mintha most csinálnám.

Van harmadik gyűjtői alapelve?

A harmadik szempont az, hogy megértsük a saját limitációinkat, tisztában legyünk vele, hogy magunk mit tudunk hozzáadni. Ez szintén érvényes a kisvállalatokra is. Mivel nem vagyok művészettörténész, úgy gondoltam, meg kell nézni, melyek voltak az igazán nagy periódusok Magyarországon 1945 óta. Nagyon jó időszak volt 1945-től 1948-ig, a kommunista hatalomátvételig tartó három év, aztán a Kádár-korszak föllazulása is jó műveket hozott. Majd jött a rendszerváltás, a kilencvenes évek. Minden ilyen korszak földob egy csomó jó és egy csomó rossz művet is. Gyűjtőként az a feladatom, hogy kiválasszam az első csoporthoz tartozókat.

Van negyedik is?

Van – és azzal be is lehet zárni a sort: hogy a jó dolgokért keményen meg kell dolgozni. Ez a gyűjteményem szempontjából például azt jelenti, hogy elmentem minden művészhez többször is, megpróbáltam velük átbeszélni, hogy ők mit gondolnak. Volt, akivel konferenciát szerveztem a tudomány és művészet kapcsolatáról, másokat olyan témákba vezettem be, melyek számukra inspirálók voltak.

Mondana példákat?

Keszler Ilonával szerveztünk egy konferenciát Konceptiók a tudományban, megérzések a művészetben címmel. Sok művész részt vett rajta, olyan alkotók, mint Keszler Ilona, Bak Imre, Konok Tamás stb. Én toboroztam jó pár fizikust, akik régen a diákjaim voltak, mostanra külföldön professzorok, és ebből a találkozásból létrejött egy nagyon érdekes konferencia és egy érdekes kiadvány.

Maga is részt vett rajta mint előadó?

Igen, a nem látható fényről beszéltem. A fény rezgési hullámszáma nagyon különböző lehet. Vannak rádió- és mikrohullámok, van infravörös, majd jön egy nagyon kis tartomány, amit látunk, az úgynevezett „látható fény” tartomány, utána következik az ultraibolya és így tovább. A nem látható fény sokkal szélesebb spektrumot ölel fel, mint a látható.

Tehát először kialakította a gyűjtői koncepcióját, majd miután jobban megismerte az alkotókat, a területeket, tudatosabbá és talán könnyebbé is vált a választás?

Igen. Cinikusan azt mondja az ember, hogy fut a pénze után – ha már ennyit beleölt, próbáljon valami unikálisat csinálni, egy igazán egyedi gyűjteményt, hogy úgy mondjam, alkotni.

A műveket az otthonában helyezte el?

Igen, de idővel minden gyűjtemény kinövi az otthonát. Van egy házunk Los Angelesben, van egy lakásunk San Franciscóban és még egy,

ahol a gyerekek lakik, tehát van felület, de persze egy gyűjteménynek ez nem elég.

Ráadásul nem biztos, hogy a gyerek ugyanazokat a képeket akarja nézni, mint a szülei.

Ez nagyon komoly megállapítás. A gyerekek valóban nem feltétlenül azt akarják folytatni, amit a szüleik elkezdtek. Ez nemcsak rám mint gyűjtőre vonatkozik, de nagyon sok művész él közöttünk, akik már a nyolcvanas éveikben járnak, kiváló életművel rendelkeznek, és mindig felmerül a kérdés, mi történik az életművel? Vannak erre jó, követhető példák. Emlékszem, amikor négy-öt évvel ezelőtt Svájcban voltam 3-4 hónapig, feltűnt, hogy az ember szinte minden kisvárosban talál olyan múzeumot, esetleg többet is, amit egy-másfél óra alatt meg lehet nézni. Bemegy a látogató, megtekinti a műveket, utána iszik egy jó kávé, és sétálhat tovább. Ilyesmiből itthon is lehetne több. Valóban kvalitásos, igazán jó magyar művészetet bemutató kis múzeumok kellenének.

Mekkora most az ön gyűjteménye?

A Vasarely Múzeumban rendezett kiállításon nagyjából a gyűjtemény fele szerepelt, körülbelül 100 darab.

Az alapkonceptió töretlen, tehát a művek szinte mindegyike 1945 után készült?

A koncepció megmaradt, csupán egy festmény van közöttük 1941-ből, ami kivétel. Ez a kép Lossonczy Tamás háború alatt elpusztult életművéből fennmaradt két alkotása közül az egyik. Gondoltam, hogy Budapest ostromára emlékezvén, megszerzem.

Ma is fejlődik a gyűjteménye? Fiatal művészek alkotásai is bekerülnek?

Ez nehéz kérdés. Van három ember, akit én fiatal művésznek mondok – sokan már középkorú művésznek tartják őket is, hiszen a negyvenes éveiket tapossák. Ők olyan alkotók, akik letettek valamit az asztalra,

LOSSONCZY TAMÁS: KONFIGURÁCIÓ, 1941. OLAJ, VÁSZON, 60X80 CM, FORRÁS: VASARELY MÚZEUM

kiérdemelték, hogy figyeljenek rájuk. Most már figyelni kellene a következő generációt is. Sok időt töltök azon gondolkodva, vajon csináljam-e tovább vagy ne, és ha igen, akkor hogyan. Mostanában nem volt sok időm arra, hogy igazán belevessem magamat a kortárs művészet megismerésébe. Lehet, hogy van ebben egy freudi dolog, azaz az ember idős korában kevésbé tudja megérteni a fiatalokat. De valahogy most nem is olyan egyszerű a képlet, mint mondjuk a Kádár-korszakban. Akkor az a mű, ami a szocreál elmentéje volt, automatikusan érdekessé vált. Most annyi minden történik egyszerre, annyiféle áramlat van Magyarországon is, hogy nem igazán lehet tudni, ki az, aki igazán képviseli a bartóki koncepciót: legyünk univerzálisak, de tartsuk meg a magyar motívumokat. Elég sok időt kellene foglalkozni az igazán fiatalok világával, megnézni, hogy kiket értékelnek, kiket nem. Ráadásul már most is komoly fejfájást okoz, hova tegyem a műveket.

Van valami terve a gyűjteményével, kitalálta, hogy hosszú távon mi legyen vele?

Nincs. Szívesen odaadnám az egészet, ha lenne egy kis budapesti múzeum belőle. Még dolgozom is azon, hogy további nagyon jó minőségű képek

kerüljenek oda, sőt anyagilag is támogatnám. De sajnos ez sem könnyű ügy.

Muszáj továbbfejleszteni a gyűjteményt? Nem elég, nem kerek?

Szerintem ez így, ahogy van, kerek. Nincs más kényszerítő erő, hogy még valamit csináljunk vele, csak a gyűjtőszenvédély. De inkább arról van szó, hogy mással voltam elfoglalva. A kutatói munkám első negyedszázada a felfedező kutatásokkal telt. A második fázisban jöttek az innovációk, a vállalatok alapítása. Most kezdtem el a harmadik fázist, ami a tanácsadás, az innováció területére koncentrálni. Eleget tanultam erről elméletben és gyakorlatban is. Egyetemeknek, bizonyos esetekben vállalatoknak, sőt kormányoknak szolgálom tanáccsal. Tanácsadóként az a feladatom, hogy megmutassam, hogyan lehet ideális körülmények között innovációt kreálni, innovációs ökoszisztémát létrehozni, és hogyan kell támogatni. Aki pedig a döntést hozza, megnézi, hogy a terveket reális körülmények között hogyan lehet, illetve kell megvalósítani.

VIG GYÖRGY

KESERŐ ILONA: KIS MÓBIUSZ OLAJ, VÁSZON, FESTETT OBJEKT, 18X30X15 CM, FOTÓ: OLÁH GERGELY MÁTÉ

GYIMESI LÁSZLÓ: TÖRTÉNELEM TÖRÖKSÍPRA

– Légnymást kapott a nagy háborúban – magyarázta nagyanyám.

Nagyanyámnak a nagy háború az elsőt jelentette, a tizennégyest, a másodikat csak így emlegette: ez a mostani háború.

Józsi bácsi ült a lépcsőn, fújta a töröksípot.

– Régebben beszélt is, mesélt erről-arról – legyintett nagyanyám. – Leginkább olaszokról, ott volt valahol Doberdónál. A fél város fiait odavitték, oszt vagy visszajöttek, vagy nem.

– Nagyapa visszajött – mondtam, végre valamit érttettem az egészből.

– Nagyapád Galíciában volt, nem a taljánoknál – igazított helyre a mami –, de tényleg hazajött. Pedig megjárta Szibériát, biztos neked is mesélt róla.

Józsi bácsi új dalt kezdett a sípján.

– Nagyapi sokat mesél – bólogattam –, de se őriás, se törpe, még királyfi sincs bennük. Nem érdemes rá hallgatni. Apa tud igaziakat, tündérilonását, sárkányosat...

– Igaziakat! – sóhajtott nagyanyám, s elment megetetni a tyúkokat.

1952 nyara volt, félelmekkel terhes, veszett nyár. Csak Józsi bácsi nem félt semmitől, ült a konyhájukba vezető lépcsőn, és muzsikált. Három lépcső vezetett fel a házba, sosem ült a felsőre, sosem az alsóra, mindig a középsőre huppan le, annak is a bal szélére, soha máshova. Fújta a töröksípot, elmélyülten, fújta szinte egész álló nap.

– Szépen tárogatózik az öreg – ismerte el nem egyszer apám, azt hiszem, egyedül ő gyönyörködött

benne. Na, ja, csak hétvégén, szombat estére jött haza, vasárnap éjjel utazott is vissza, nem hallgatta egész héten a folyton ismétlődő műsort.

– Nem tárogató az – mondta neki olyankor anyám. – A tárogató későbbi, gyári hangszer, ez az igazi, ilyet fújtak Balogh Ádám táborában. Hej, Rákóczi, Bercsényi...

– Töröksíp – nagyanyám sokszor kiállt a lánya mellett. – Amíg makogott a szomszéd, mindig úgy hívta.

– Egykutya az – tett rendet nagyapi, előkotorva a disznóól pallásáról a demizsont. Disznó már három éve nem rőfögött rá, kacsza, liba se keveredett a lába elé. Néhány tojós tyúk, pár izgága jérce meg egy vén kakas – erre olvadt a hátsó udvar gazdasága. De bor még adódott a becehegyi komától, na, nem hordószámra, maga elől is dugdosta az öreg, mielőtt leengedte húlni a kútba. Így is gyorsabban fogyott a kelleténél. Békebeli rizling ez, mondogatta, nem látott egy árva kukoricaszárat sem. Azt rebesgették, hogy a bolti bor cirokból meg kukoricából készül, az igazi megy jóvátételbe. De én ezt sem érttettem, miért is érttettem volna.

– A Józsi bácsi egy hős és egy veterán – súgta meg nekem a titkot a karmolós Jóska, a szemben lakó menekült család nálam alig idősebb fia. A hős az – magyarázta –, aki legyőzi az ellenséget, a veteránt meg nem tudom, de az is ilyesmi. Négy-öt éves eszünknek ez több volt, mint elég.

Sokat voltam egyedül, sem anyám, sem nagyanyám nemigen ért rá napközben pátyolgatni. Az akkor még egyetlen öcsém ágyban fekvő beteg volt,

fogyatékos, mint ma mondják, vele nem játszhattam, bátyáim meghaltak a negyvennégy őszi bombázásban, a velemkorú Árpád utcai gyerekekkel csatangoltam az utcán, de őket sokszor eltiltották tőlem. Hogy volt-e erre okuk az aggódó szülőknek, vagy csak a mindent átszövő félelem irányította őket, nem érdekes.

Így hát mindennap meglátogattam Józsi bácsit, aki egykedvűen fogadta ismétlődő átruccanásaimat. Nem szólt, hozzám sem szólt, csak fújta, fújta a töröksípot. Néha huncutul rám kacsintott, mutatta, látja, hogy megjöttem, de ebből állt minden társalgásunk. Pedig én kérdeztem tőle mindenfélét, hiszen a szomszédok között több isonzói, doberdói hadfi is akadt, akik kevésbé fukarkodtak a szóval, volt miről kérdeznem.

Többnyire kuruc dalok, betyár nóták, negyvennyolcas indulók helyettesítették a választ, akár azt kérdeztem, tényleg ettek-e macskát az olasz katonák, akár azt, hogy hány ellenséggel végzett naponta.

– Ne maceráld már! – szólt rám a kerítés másik oldaláról a nemszeretem Sári néni – Mindenre válaszol a síp, csak figyelj!

Figyeltem én alaposan, máig fel tudom idézni az összes dallamot, később a legtöbbjükhez szöveget is tanultam, de hogy valamire válaszoltak volna, nem hiszem.

– Mi az a légnymás? – kérdeztem egyik este nagyanyámat.

– Az olyan katonai izé, nagyapit kérdezd – jött zavarba. – De megbolondítja az embert.

Nagyapi épp a kocsmában heveskedett, így a karmolós Jóska faggattam ki. Ő tudta.

– A bicikli belsőben van, pumpával tesszük bele, tudhatnád – mondta az idősebb fölényével.

– Hogy kapja azt az ember? – firtattam tovább.

– Biztos a kerékkel együtt – vélte.

– Nagymami mondta, hogy Józsi bácsi olyat kapott... Attól nem akar beszélni.

– Nincs annak biciklijé – intézte el a dolgot Jóska.

Próbáltam faggatni persze az öreget is, de ő csak fújta, fújta.

Másnap nagyapi otthon tett-vett, ideje volt, hogy megkérdézzem.

– Mi az a légnymás, és hogyan lehet olyat kapni?

– Ja, a Józsi szomszéd légnymása – hümmögött nagyapi. – Hát hallhattad, ágyúval, aknával lövöldözünk a háborúban, bombákat szórunk

egymásra... A gránátok, bombák, lövedékek, tudod, az ágyúgolyók felrobbannak.

Honnan tudhattam volna, de azért okos képet vágtam.

– A robbanás hozza a légnymást – magyarázta tovább. – Ölnyire veti az embert, beszakad a füle, elveszti a józanságát is.

– Mint nagyapi a becehegyi bortól – szólt közbe nagyanyám.

– Hallgass már, te! – morrant rá az öreg. – Okítom a lurkót, ne zavard össze.

Szombat este apámat is kikérdeztem. Tudtam, ő is hadviselt ember, csakhogy ő csak ebben a mostani háborúban vitézkedett. De erről soha egy szót sem akart mondani, ha más beszédbe hozta, azonnal másra terelte a szót. Pedig – mint később megtudtam – kis megszakításokkal 1939-től 1945-ig volt katona, aztán 1947-ig hadifogoly, tudhatott volna mesélni. Mesélt is később, tizenöt-húsz év múlva, többet is a soknál, és akkor mindig úgy kezdte: most már elmondhatom. De én akkor, ott voltam kíváncsi.

– Apu, mesélj a háborúról! – álltam elé. – Te is ott voltál a Józsi bácsival?

Apám helyre tette magában a kérdést.

– Józsi bácsi egy másik háborúban volt – világosított fel. – Több mint húsz évvel előbb, mint hogy engem elvittek.

Fogalmam sem lehetett a húsz évről, látta, így próbálta másként magyarázni.

– Volt egy régi háború, meg lett egy új.

– Aha – mondtam. – A nagy meg a mostani.

– Most béke van – sóhajtott apám –, a nagy háború meg igazából kicsi volt a nemrég befejezethez képest.

– A háború, az háború, akárhogy hívjuk – próbálta másra terelni a szót anyám. – Elfeledhetnénk már.

Apám már nem nekem magyarázott, de úgy megjegyeztem szavait, hogy máig pontosan tudom idézni. Mit érhettem belőle, nem tudom. Annyit biztos, hogy nem árt odafigyelni a Józsi bácsi sípjára, szólhat az valamiről.

– Nem lehet összehasonlítani a két háborút – nézett a semmibe apám, aki alig egy évvel az első világháború kitörése előtt született, tehát nem tapasztalhatta meg igazán azt a nagy háborút.

– Gyilkoltak akkor is, most is – vetette ellene anyám.

– Volt egy nagyon nagy különbség – nézett rá apám. – A mostaniban tombolt a gyűlölet. A régi-ben úriemberek harcoltak egymással.

– Úriemberek – mosolygott anyám -, a Józsi bácsi meg az api.

– A katonának a háborúzás a dolga. Nem gyilkolnia kell, hanem harcképtelenné kell tennie az ellenfelet – apám kereste a szavakat, talán, hogy értsem én is. – A harc szünetében az ellenséges táborok tisztjei együtt mulattak a kaszinóban, a bakák kvaterkáztak egymással a lövészárokbán.

Biztos, hogy kérdezni akartam valamit, mi az, hogy baka, meg mi az, hogy kvaterkázás, de már nem igazán figyeltek rám. Nagyapi is beledörmögött az okfejtésbe.

– Ami igaz, igaz. Karácsonykor még meg is ajándékoztuk egymást a muszkákkal. Kétszer is, a mi karácsonyunkkor meg az övékkor. Ezt a hüvelyből eszkábált öngyújtót egy Medvegycsúfnevű mosolygós óriás csinálta nekem. Én összeütöttem nekik egy rakasz deszkáiból valami betlehemijászlatt. A Füredi káplár faragott bele még Jézuskát is, fáintosat.

– A mi háborúnkban mindenki gyűlött mindenkit – apám nem akarta részletezni a dolgokat, de néhány mondatot azért megkockáztatott. – Nemcsak az ellenséget gyűlöltük, arra folyvást dresszíroztak minket, de gyűlöltük a szövetségeseket is, a jobb szárnyunkon harcoló románokat, a menekülés közben az autóikról a bajtársainkat fagyhalálba lelököső németeket, az embertelen parancsnokainkat, azt a Grassy nevű állatot különösen.

Nagyanyám is megszólalt, pedig ritkán avatkozott a férfiak dolgába.

– Nem igaz, hogy Józsi szomszéd nem gyűlött senkit – mondta halkan. – Nem a digókat, nem a muszkákat, nem is a többi ellenséget szidta, amíg beszélni tudott, hanem valami tiszapistát, azt szívesen kinyuvasztotta volna.

– Meggyilkolták azt helyette – bólogatott nagyapám.

– Ne mondd, hogy meggyilkolták! – csattant fel apám. – Ítélt a nép, és végrehajtotta ítéletét. Nekünk is így kellett volna tennünk. Grassynál feltétlenül.

Másnap mindent elmeséltem Józsi bácsinak, aki mintha figyelt volna rám egy darabig, a tiszapistánál a szemöldöke is megmozdult, de aztán fogta a töröksípöt, kirázta belőle a nyálat, és már szólt is a Klapka-induló.

Közeledett Szent István, azaz az akkori nyelv szerint az új kenyér meg az alkotmány ünnepe. Apámhoz szombaton kijöttek a rendőrök, mint minden ünnep előtt, de most egy picivel tovább maradtak. A szomszédról faggatták, tudna-e az öreg az ünnepségen tárogatózni, meg hogy rá tudná-e beszélni a dologra. Hogyan jutottak dűlőre, jutottak-e egyáltalán, nem tudom.

– Józsi bácsi így, kukán is eltartja a családot – magyarázta nagyanyám. – Ha nem kapta volna meg azt a trafikot, ugyancsak felkopna az álluk.

A hadirokkantaknak járó trafik a kastély hátsó bejáratától nem messze, a Hévízi úton szerénykedett, az egész Árpád utca oda járt szívnyivalóért, pedig volt közelebbi bolt is. Mi, gyerekek is ott szereztük be a húsz filléres karamellát, a harminc filléres Balaton-kockát. Józsi bácsi felesége hajnaltól késő estig ült a pult mögött, kedves volt mindenkinek.

– Miért ne fújná a kastélykapunál azt a sípot, nem mindegy neki? – mondta sóhajtva apámnak, amikor vasárnap reggel közvetítette neki a hatósági kérést. – Majd odakísérem, huszadikán úgyis zárva tartok.

A kastélykertbe nem lehetett bemenni, ott még akkor az orosz laktanya terpeszkedett, csak a könyvtárba vezetett egy keskeny nyilvános út. A körúton motorversenyt terveztek, Józsi bácsinak a nagykapu mellett, egy tábori széken biztosítottak helyet.

Két helyi ávós jött reggel érte, oldalkocsis motorral vitték fel a dombra, leültették a vászonszékre, s mielőtt magára hagyták volna, a magasabbik ráförmedt.

– De aztán a Vörös Csepellel kezdje, papa!

Józsi bácsi nézett rá nagy, ártatlan kék szemével.

A másik ávós fiú – a Lehel utcai Molnárék unokaöccse – zavarba jött.

– Vagy az amuri partizánokkal, azt mindenki ismeri – tétozott, aztán odébb állt. Tudta ő, amit tudott, de hát rendnek lennie kell, ő közölte az elvárás, a többi nem rajta múlik...

Apám ott maradt az öreg mellett, nyugtatgatta őt meg a feleségét, rendben lesz minden, ne aggódjanak, ezek sem esznek embert. Én meg türelmetlenül vártam a motoros versenyzőket.

Nagyapám is kijött velünk, de hamar kitelt az ideje. Megpillantotta az emelvényen azt a hajdani bukott inasát, aki elintézte, hogy államosítsák az

asztalosműhelyét. Hiába magyarázta akkor, hogy nem zsákmányol ő ki senkit, még inast is csak egyet vállalt, a két keze munkájából élt világ életében. Elég érv volt ellene az, hogy a Festetics hercegének, meg a szentgróti Almássy gróféknak, később a Batthyány családnak dolgozott. Hiába mondta, hogy a kiskeszthelyi cselédek nemigen rendelték tőle műbútort meg falburkolatot a lépcsőházukba, a hajdani kétbalkezes inas ráripakodott, hogy ne viccelődjék az osztályharcon. A műhelyét lefoglalták, a ház melletti kis fásszínéből egy éjjel elvitték az összes stílszerszámot, de még az apjáról maradt régi gyalupadját is.

– Ahol ez a nyikhaj kokaskodik, ott én nem leszek publikum! – dünnyögte két káromkodás között az öreg, s elindult a Szalajtó utca felé.

Józsi bácsi meg közben fújta, fújta a nagy háború katonanótáit, meg a kuruc kesergőket.

A Szalajtó végén a vásártéri kocsmá (az éberség mián) zárva tartott, nagyapinak ki kellett gyalognia a város utolsó házában tengődő Petőfi csárdába. Ott ivott aztán – hozomra, mint nagyanyám másnapi rikácsolásából megtudtuk – hajnalig.

Szólt a töröksíp, nem volt semmi baj. Józsi bácsi néhány (azaz pontosan három) egykori katonatársa is előkerült, odaálltak az öreg mögé, „Nem lehetek én rózsá, elhervaszt Ferencjóska” – énekeltek a dallam alá, amíg valaki rájuk nem szólt, hogy nem korcsma ez, elvtársak.

Jöttek a motorosok is, megdőltek a kanyarban, majdnem a földig, sírt a sok gumiköpeny, pattogott a bazaltzúzalék. Soha ilyen ünnepet! Még kakasos nyalókát is kaptam, pedig az egy forintba került, még a Józsi bácsiék trafikjában is.

Az egyik motoros – később mondták, hogy a Pintér Imi, de ez nem biztos – nekihajtott az útszegélynek. Megpördült a gépe, repült a motor úgy öt métert, neki a kastély kerítésének. Kiüött vagy három babát a felső balusztrádból (ezt akkor nem tudtam, hogy onnan, később mondták így), a fiú pedig átrepült a tiltott területre. Két orosz őr hozta ki, fektette le a kastélykapu elé, nem messze a szorgalmasan zenélő Józsi bácsi lábától.

– Meghalt – szörnyülködött a tömeg, s a fiatal motoros valóban meghalt.

A versenyt leintették, a műsort megszakították. Azaz megszakították volna, de Józsi bácsi semmit sem értett a körülötte zajló eseményekből, fújta, fújta tovább: „Híres Komárom be van véve...”

Az egyik ávós kikapta a szájából a sípot.

Józsi bácsi akkor mondta ki azt az egyetlen mondatot, amit én hallottam tőle:

– Fiaim, mi van, vége a háborúnak?

Aztán köd lett, évekig tartó köd. Megszületett a második öcsém, aki később híres ember lett (mások szerint politikussá züllött), meghalt az anyánk, element nagyapi, majd nagymami is, a maradék családot Szentgrótra száműzték, mit sem hallottam Józsi bácsiról. Iskola, forradalom, mostohával nehezített sors – keveset forogtam szülővárosomban.

A nemszeretem Sári nénivel futottam össze, már nagyfiúként, talán kilencszázhatvan körül. Álltunk a Goldmark-ház előtt, idégettük a semmi-be hullt éveket.

– A Józsi bácsi? – csodálkozott a kérdésemen. – Semmit se tudsz róla? Pedig megírtam apádnak. A Csiderné vagy a Szép Annus, vagy tán a kettő együtt bepanaszolta őt a tanácsnál, hogy nem lehet a tilinkózásától pihenni. Erre még nem mozdult a hivatal, de amikor egy újabb förmedvényükben arról panaszkodtak, hogy irredenta, Horthy-fasiszta dalokat fúj naphosszat, megkezdődött az eljárás.

– Kossuth-nótákat játszott, kuruc dalokat – idéztem fel az egész napos koncertek műsorát.

– Meg katonai indulókat – bólogatott nemszeretem Sári néni. – De a hivatal nem azért van, hogy megkülönböztesse, szortírozza a muzsikákat. Éberség volt, intézkedtek. Zárt intézetbe vitték az öreget, Pózvára, Egerszeg mellé, ha jól emlékszem. Vihette a töröksípját, fújhatta is, de a szobatársai nem ünnepelték érte. Pár nap után egy éjjel darabokra zúzták, taposták a hangszert.

– Szegény Józsi bácsi! – sóhajtottam.

– Pár nap múlva meg is halt. Én azt mondom, ebbe halt bele, de ki tudja, öreg volt, beteg volt... A Benedek főorvos hiába ígért neki egy új tárogatót, már nem tudta kivárni.

Elballagtam az Árpád utcába. Nagyapámék nádfeleles háza már rég nem állt, a szomszéd hosszú házat Józsi bácsi három lépcsőjével együtt éppen bontották. Az egyik munkás a Klapka-indulót füttyölt, annak ütemére csapott le a csákány. Elszorult a szívem.

Tudhattam volna, hogy ezekben a percekben ért véget az a bizonyos nagy háború. De nem tudtam, nagyfiúként sem tudtam, csak most, öregemberként érzem, bizony akkor ért véget. ■

HORVÁTH PÉTER: ÖNKISZOLGÁLÓ, GRILLBÁR, ÉTKEZDE

GYORSÉTKEZÉS A SZOCIALIZMUSBAN

„A reggeli étlap rendesen más papíron van, mint a déli, mert ez az illendőség. Nem lehet a vendéget azzal zavarni, hogy mi lesz délben, amikor a reggeli előtt áll. És valljuk meg, ízlésesebb is, hogy a reggeli ételek egymás között maradnak, legalább könnyebben választ közülük az ember. Habár vannak siető emberek, akik rá se néznek az étlapra, csak odavágják: Egy zónapörköltet kérek.”

Ezen sorok írója, Krúdy Gyula meglehetősen komoly tapasztalatokkal és felettebb kifinomult ízlésvilággal bírt a magyar gasztronómiát illetően. Vajon milyen véleménnyel írt volna a maga szofisztikált stílusában a kortükörként is felfogható önkiszolgáló éttermek világáról?

A II. világháborút követően az új politikai-gazdasági struktúra egyik velejárója volt a hagyományos hazai vendéglátásban történt paradigmaváltás. A sokat szenvedett lakosság széleskörű és kielégítő élelmiszerellátása igen komoly gondot jelentett az ország akkori vezetőinek, amelynek oka leginkább a gyorsan kiépülő pártállami rendszer intézkedéseiben és ténykedésében keresendő. Az ország újjáépítése, a nehézipar erőszakosan gyors fejlesztése mellett az eredményesen működő élelmiszeripar kérdése kezdetben szinte csak másodlagos szerephez jutott. Politikai síkon foglalkoztak vele, amely a féktelen kuláküldözést, termelőszövetkezetek létrehozását jelentette, de nagymértékű élelmiszerhiányhoz vezetett. Ennek tükrében nem csoda, hogy az amúgy is burzsoá csökevénynek tartott vendéglátás szerepe és funkciója jelentősen visszaszorult. A vendéglők államosítása,

amely tragikus hatással bírt a tradicionális óbudai kiskocsmák világára, hosszú időre megakasztotta a gasztronómia fejlődését. A több generáción át vendéglátással foglalkozó óbudai gazdákat, vendéglősöket nemcsak megélhetésüktől fosztották meg, hanem sok esetben házaiktól, családi fészkeiktől is, mivel a vendéglő, kocsmá lényegében egy épületben volt a lakással. A hazai éttermi élet hagyományos szerkezete, formái és felfogása megszűnt, helyette egy új, szocialista sémájú gasztronómiai világ kezdett körvonalazódni. Ezzel párhuzamosan változott meg a lakosság étkezési kultúrája, amely az igények átalakulását vonta maga után. A nagy, gyári munkástömegek és a dolgozó lakosság étkeztetése sokáig megoldatlan maradt (mind az üzemekben, mind szabadidőben), majd csak az 1960-as évek elején született döntés a helyzet gyökeres javításáról. A Kádár-korszak korai gazdasági intézkedési, politikai stílusváltása bizonyos fokú élet-színvonal-emelkedéshez vezetett, amely a tömeges (köz-) és az egyéni étkezésben is kimutatható volt: két területen, az üzemi étkeztetésben és a szélesebb körű vendéglátásban indult el látványos innováció.

Kezdeti próbálkozások már az 1950-es évek végén voltak a helyzet javítására. Ekkor nyíltak meg Budapesten a hamar közkedvelté vált Mézes Mackó üzletek, ahol főleg hidegkonyhai termékeket árusítottak. Ezt követte egy újabb bátorítatlan próbálkozás, szintén a Budapesti Vendéglátóipari Tröszt szervezésében, amely bizonyos fokon az utóbb megszülető önkiszolgálók elődjének tekinthető. Ezek voltak a Húszéves bisztró nevű helyek,

MACKÓ BÜFÉ A RÁKÓCZI ÚT ÉS A PUSKIN UTCA SARKÁN 1959-BEN. FOTÓ: BAUER SÁNDOR. FORRÁS: FORTEPAN

amelyek korábbi vendéglők, kocsmák átalakítása után nyíltak meg. Ezek a boltok igazából nem találták meg az ideális arculatot, több vendéglátó formát képviseltek egyszerre. Félig önkiszolgáló jellegű falatozó, kávézó, eszpresszó és borozó boltként üzemeltek, ám lényegében egy takaros italbolt szintjén voltak. Sikeresebb elődnek bizonyult a Pannónia büfé- és bisztróhálózat (pl. a híres Imbisz büfé a Nyugatinál), illetve annak vezető üzletei, mint az EMKE bisztró, a Berlin és Halló étterem. Az akkori Lenin körúton működő, nagy sikerű és forgalmú Halló vált a következő években gyorsan terjedő hazai önkiszolgáló éttermek mintájává. Ez az ún. csúszó tálcás kiszolgálási forma, illetve a konyha részéről az ételfajtaként szakaszolt tálalás lett a mérvadó, követendő és kialakítandó üzemeltetési

szisztéma az üzemi étkezdékben is. Sokan nosztalgiaival emlékeznek ezeknek az étkezőknek a sajátos hangulatára, a sorban állásra a háromszögletű alumíniumtálcával, az asztalra kitett vizes kancsókra, a falon függő étlapra becsúsztatott ételnevekre, a zónaadagokra, hangos pénztárgépekre és a főleg az árakra. Óbudán egyre több gyárban alkalmazták ezt a megoldást, így az elsők között átalakított Goldberger önkiszolgáló éttermében is (1965).

A vendéglátás ilyen jellegű átalakítása bizonyos aggályokat vetett fel a „régik” vendéglősök köreiben, akik féltették a tradíciók elvesztését. A Belkereskedelmi Minisztérium 1966-ban így nyilatkozott: „A fontos csak az, hogy a családi kisvendéglők és a jellegzetes éttermek, valamint a tömegétkeztetésre alkalmas éttermek közötti

arányokat megtartsák. Mert a külföldiek és a hazaiak nemcsak ilyen szórakozóhelyeket keresnek, hanem gyorskiszolgáló és önkiszolgáló éttermeket is, hogy különösen a kirándulóhelyeken gyorsan és olcsón étkezhessenek.” A hivatalos állásfoglalás szerint a közeljövőben megnyíló önkiszolgáló éttermek nemcsak a vendégek gyors kiszolgálását, kulturált vendéglátását biztosítják majd, hanem az egészséges étkezést is, hiszen a gyorsaság miatt az ételek nem úsznak a zsírban. Ezt biztosítja a modern, gyorsabb konyhatechnológia (pl. a grill használata), az új gépsorok, pultok kiépítése. Az igazi nagy áttörés és a klasszikus önkiszolgáló éttermek aranykora az 1970-es évek első felétől datálódik.

A korabeli farizeusok a hazai vendéglátás legfőbb feladatának a gyorsabb étkezés lehetőségeinek megteremtését tartották, mégpedig úgy, hogy az megfeleljen a növekvő tömeges igényeknek. Ennek szellemében dolgozta ki több éves programját a

Belkereskedelmi Minisztérium. Állami támogatást adtak a nagy alapterületű (800 m²-nél nagyobb) önkiszolgáló éttermek és ételbárok építéséhez. Szép lassan, sorra nyíltak meg a fővárosban gyorséttermek, de számuk messze elmaradt a vártaktól. Budapest területén több vendéglátó vállalat üzemeltetésében, irányítása alatt működtek ilyen jellegű éttermek, amelyek mellett más profilú egységeket is birtokoltak. Az óbudai önkiszolgáló egységek az Észak-Budai Vendéglátóipari Vállalat tulajdonában voltak, amelyet ekkoriban a nagy befolyású Sárai József vezetett. Hangsúlyos problémát jelentett a modern vendéglátó egységek berendezésének rendkívül magas ára. Kezdetben ugyanis csak nyugati importból tudták beszerezni a működésükhöz szükséges gépeket, berendezési tárgyakat. Ám volt olyan magyar cég, amely hamar reagált az akkut problémára, profilját a kornak megfelelő színvonalú gépek gyártására alakította. A legfontosabb a KERIPAR

(Kereskedelmi Berendezéseket és Gépelemeket Gyártó Vállalat) volt, amelynek több üzemegysége működött (a fővárosban az egyedi berendezések gyára, Szombathelyen a Vendéglátóipari Gépgyár, Celldömölkön az Üzletberendezés Gyár, Tatabányán a Fémipari Gyár). A KERIPAR kezdte gyártani az ételbárok és önkiszolgáló éttermek nagykonyhai sütő-főző berendezéseit, a hűtőbútorokat, kávéfőzőgépeket, étel-melegentartó pultokat, feldolgozógépeket és a híres burgonyakoptató gépeket. A hazai gyártású berendezések ugyan jelentősen csökkentették az új éttermek építési és üzemeltetési költségeit, a tervezett ütemű és mennyiségű beruházások mégis megakadtak. Budapesten 1970 végén 22, öt év múlva 31, 1980-ban 52 önkiszolgáló étterem működött. Egy 1976-os statisztika szerint 15 ezer vendéglátóhely volt az országban, de ebből csak 3500 árusított meleg ételt. Ezért a negyedik ötéves terv időszakában, 1977-től jelentősen bővítették országos szinten az üzlethálózatot, amelyben jelentős szerepet játszott a panel lakótelepek rohamos építése, amelyből Óbuda sem maradt ki.

A korszakban Óbuda lakosságának száma, leginkább az újonnan épült lakótelepeknek köszönhetően jelentősen megnőtt (1970-ben 80 ezren, míg 1980-ban már 122,5 ezren laktak a kerületben). A néhány megmaradt kisvendéglő nem tudta a megnövekedett étkezési igényeket kielégíteni, valamint a háziasszonyok is leginkább csak hétvégenként ragadtak fakanalat. A hétközi étkezés megoldására (az üzemi és ahol volt rá lehetőség, az iskolai étkeztetés mellett) nagyon jó megoldást jelentettek a kerületben működő önkiszolgáló éttermek, ahonnan el is lehetett vinni ételhordókban az ételt, mondjuk vacsorára. A közétkeztetésben szintén fontos szerepet kaptak ezek az éttermek, amelyek közül sajnos mára egy sem üzemel, pedig nagyon népszerűek voltak, és újra komoly igény lenne rájuk. Az óbudai önkiszolgáló éttermek egyik sajátossága volt, hogy presszóként is üzemeltek (vagy akár egy hagyományos étterem is működött bennük). A városrészben nemcsak önkiszolgáló éttermek könnyítették meg a mindennapos (gyors) étkezést, hanem működtek hurkasütők a piacon, grill bár, kifőzdék és étkezdék.

Az Óbuda Étterem és Eszpresszó 1973 legelején nyílt meg a Vörösvári út és a Törzs utca szegletében.

Az építkezés és a vendéglátóhely berendezésének összköltsége elérte a 10 millió forintot, amely igen tekintélyes összegnek számított akkoriban. Az üzemeltető, az Észak-Budai Vendéglátóipari Vállalat 329. sz. boltjának először az önkiszolgáló étterem része várta a betérőket, majd nem sokkal később a presszó részét is átadták. Az étterem reggel 7-től este 22 óráig, a presszó rész 23 óráig volt nyitva. A modern üzlet korszerű konyhafelszerelést kapott (fehér-fekete mosogató, tojásmosó, raktárak, pince, előkészítő helyiségek, teherlift, professzionális feldolgozógépek), a kiszolgáló részben egyszerűen, de kényelmesen lehetett étkezni az asztaloknál. Az éttermet légkondicionálóval is ellátták, amely friss levegőt biztosított, eltüntetve a konyhai illatokat (ez utóbbi később problémát jelentett a hasonló üzletekben). Az étteremnek nagyjából 50 dolgozója volt, de nyáron, amikor terasz is működött, elérte a 60-at. A 80 fő egyszeri kiszolgálását biztosító önkiszolgáló étterem másodosztályú árakkal dolgozott, napi szinten 40–50 féle étellel (levesek, köret, 5–6 féle főzelék, frissensültek, savanyúság, édesség). Reggelizni is lehetett a közkedvelt Óbuda Étteremben, amelyet elsősorban munkások vettek igénybe. A kor szellemének megfelelően szocialista brigádok alakultak a dolgozókból, sőt, egyszerre három (Petőfi és Dózsa néven a konyháról, Ady néven a presszóból). A presszó részben kényelmes ülőkéik és kanapék várták a szomszagos vendégeket. A jól menő üzlet 1974. évi forgalma már elérte a 8,7 millió forintot, és folyamatos emelkedést mutatott. Azonban nemcsak az Óbuda Étteremben, hanem a többi hasonló önkiszolgáló egységben elmondható volt, hogy a csúcsidőn túl (ebéd, vacsora), a köztes időszakban kevés volt a vendég. Ez az önkiszolgáló étterem is sok háziasszony munkáját könnyítette meg, hiszen nem feltétlenül kellett otthon főznie, innen gyorsan tudott finom, jóízű ételt hazavinni, illetve a gyermekek szintén itt ebédelhettek iskola után (vagy az iskolai szünidőben).

Az 1980-as évek elejétől egyre inkább pangott az üzlet, amelyet 1987 után gazdasági okok miatt bezártak. Ebben az egységben viszont a többi kerületi „társától” eltérően nem szűnt meg a vendéglátás, de még annak önkiszolgáló jellege sem. A rendszerváltás új lehetőséget adott a helynek, és 1990-ben már McDonald’s étteremként nyílt újjá (hivatalosan McDrive), ahol napjainkig csillapíthatják éhségüket a vendégek.

ÓBUDA ÉTTEREM ÉS ESZPRESSZÓ. FORRÁS: ÓBUDAI MÚZEUM

Ugyancsak a panelházak árnyékában nyílt meg 1975-ben a Perc utcai önkiszolgáló étterem (317. számú üzlet). A szolgáltató házak komplexumában működő új, 250 m²-es étterem (ebből 80 m² vendégtér) szintén modern berendezést kapott (elszívók, raktárak, előkészítők, konyhai berendezések). A konyha városi gázzal működött, amelyhez elektromos burgonyasütő, egy 200 literes főzőüst, egy háromajtós elektromos sütő, gázszámoly, négy melegítőpult, Cornelius szörpautomata, fehérédény mosogatógép tartozott. A 13 vasvázas asztalon egyszerre mintegy 70 ember tudott étkezni, a szintén vasvázas VERA székeken helyet foglalva. Ezen a helyen is rozsdamentes terelőrács, csúszó tálcsás pult és a jól bevált alumínium tálcsák várták a vendégeket. A napi étlapon általában 2–3 féle leves, 2 fajta főzelék, 3 éttermi tészta, köretek, savanyúság, 3–6 féle készétel, 3–6 féle frissensült szerepelt. Hidegkonyhai készítmények nem voltak, sütemények is csak ritkán, az önkiszolgáló hűtőpultban üdítőitalok és sörök sorakoztak. Másodosztályú árakon lehetett jól lakni (ez tartalmazta a 90%-os haszonkulcsot is), de 5 forintos névértéken étkezési jegyet lehetett vásárolni, amelyet leginkább a közeli üzemek dolgozói váltottak be. Időjárástól függően üzemelt az étterem terasza, ahol főleg nyáron lehetett étkezni. Az egység előtere eredetileg ruhatárnak épült, végül az aprócska, de forgalmas presszó került ide. Az étterem reggel 7 és este 20.30 között volt nyitva. Változatosan, ízletesen főztek, 20 forintból (ez több fogást jelentett) jól lehetett lakni. A gyárak bezárása megpecsételte a Perc utcai önkiszolgáló étterem sorsát is, végleg lehúzta a redőnyt.

Az Óbudai Lakótelepen élő lakosság mindennapi vásárlási igényeinek kielégítésére épült fel 1976-ra a modern Flórián Üzletközpont (ebben az évben adták át a Budai Skálát is). A több tízmillió forintos beruházás elsődleges célja az volt, hogy helyben tudjanak a lakótelepen lakók vásárolni, ne kelljen beutazniuk a belvárosba. Kezdetben 25 üzlet várta az érdeklődőket, és az üzletközpontból nem hiányozhatott egy étterem sem. Nem is akármilyen vendéglátóhelyet tervezetek az áruház legtetefjére („panorámával”), hiszen egyszerre három különálló egység működött benne. A kombinált étterem 2500 m²-es volt, ahol egy hagyományos és egy önkiszolgáló étterem, valamint egy eszpresszó üzemelt. A 300 fős,

napfényes, világos önkiszolgáló étterem napi forgalma elérte a 15–16 ezer forintot (88%-os haszonkulccsal), de ez elmaradt a várt bevételtől (csúcsidőn kívül itt is kevesen voltak). A nagy konyha nemcsak a klasszikus csúszó tálcsás önkiszolgáló egységet szolgáltatta ki, hanem a hagyományos éttermet is (napi bevétele 5–6 forint volt, 106%-os haszonkulccsal, illetve akár plusz 10% zenedíjjal). Az önkiszolgáló részben a frissensültek és éttermi tészták mellett házas konyhát vittek. Egy bableves 3 Ft 50 fillér, egy töltött káposzta 17 Ft 80 fillér, egy párizsi szelet párolt rizzzel 21 Ft 90 fillérbe került. Egyszerre több pénztárnál lehetett fizetni, amely a déli csúcsidőben jelentett könnyebbséget. Ebben az étterembe is sok tanuló járt étkezni, hiszen nem minden kerületi iskolában volt lehetőség helyben (saját konyhával) megoldani a gyermekek ellátását. A közétkeztetésben így nagy szerepet kaptak a kerületi önkiszolgáló éttermek, ahol befizetéses menüt lehetett választani. A Flórián étterméhez egy presszó-bár is tartozott, ahol kényelmes fotelek és székek kínáltak lehetőséget a kellemes kikapcsolódásra, italfogyasztásra, kávézásra. Ez a vendéglátóhely sem kerülhette el végzetét, s végül egy átalakítás áldozata lett. 1987-ben döntés született arról, hogy az üzletközpont alagsori Csemege ABC üzletét a jelentősen megnövekedett forgalma miatt kibővítik. Mivel közvetlenül mellette működött a Vasedény boltja is, így a tervek alapján azt felköltöztették a veszteségesse vált étterem helyére. Ennek megfelelően a vendéglátóhelyet végleg bezárták, területét felosztották, és több bolt működött benne a Vasedény mellett (bútorbolt, butikok). A hajdani étterem mostani funkciója leginkább a zsírégetést szolgálja, de nem gasztronómiai értelemben.

Bár nem számított önkiszolgáló étteremnek, de muszáj szólni a Szentendrei úton működő egykori Árpádkert Étterem-Sörözőről. Az 1978 végén megnyílt, bokszos kialakítású, 80 férőhelyes söröző másodosztályú besorolással üzemelt, naponta 10–24 óra között. Ebben az étteremben elő lehetett fizetni elvitelre (17,20 forint volt egy menü), amely 200 főnek biztosított megfelelő minőségű és mennyiségű étkezési lehetőséget. A korabeli viszonyokat talán jól jellemzi, hogy az étteremnek nem volt saját telefonja, így minden üzleti ügyintézés (pl. árurendelés) utcai készülékből kellett intézni, napi 30–40 forintért. Szintén elő lehetett fizetni heti

RÓMAI TÓVENDÉGLŐ. FORRÁS: ÓBUDAI MÚZEUM

menüre („húsos tészta”) a Szépvölgyi úti Újlaki Étteremben. Ez az objektum azonban inkább a valamikori benne működő Telefon Bárról volt híres, mint a közétkeztetés műfajáról.

Nemcsak Belső-Óbudán voltak önkiszolgáló éttermek, hanem a központtól távolabb is. A gyors és olcsó étkezés megoldására nyílt meg 1965-ben a Római-parton egy ilyen jellegű egység, a Nánási úton, a Béke strand helyén. Az 1500 fős konyha üzemeltetését a Gyermekelelmezési Vállalat vette át 1967-től, amely a nyári szezon után kiszállítással kezdte el a kerületi iskolákat, napköziket. A legismertebb önkiszolgáló étterem az elsősorban nyáron üzemelő Tó Étterem volt a Rómain. Ezt az egységet az Észak-Budai Vendéglátóipari Vállalat, az Országos Idegenforgalmi Tanács és a Fővárosi Fürdőigazgatóság együtt üzemeltette. 1976-ban nyílt meg, egyik fele a Római Strandfürdő felé nézett, másik a Rozgonyi Piroksa utca felől volt megközelíthető. A 15 millió forintos beruházás a nagy forgalom miatt hamarabb megtért, mint a többi ilyen jellegű üzletnél, az időszakosan működő étterem ugyanis bőséges vendégkörrel rendelkezett. Egyrészt a közkedvelt strand vendégeit, másrészt a szomszédos, 3 ezer fős nemzetközi campingben és autós motelben megszálló vendégeket tudta ellátni meleg étellel, valamint a környék lakóit. Kombinált vendéglőként működött, hiszen volt egy 150 fős

önkiszolgáló része, egy 160 fős „magyaros” étterme, ahol a hangulatos cigányzene (Zsákai Árpád és zenekara játszott) mellett főleg halételekből lehetett válogatni, illetve volt egy rendezvényterme is bárati összejövetelekre és esküvőkre. Természetesen egy sötét rész szintén várta a szomjas vendégeket, ahol mindig jéghideg sörrel lehetett csillapítani a szomjúságot. Mivel külföldi turisták szintén nagy számban jártak ide étkezni, az ételeket több nyelven írták ki az önkiszolgáló egységnél (a magyar mellett német és cseh nyelven). A vendéglőben üzemelő diszkó hangossága sok problémát okozott a környék csendre vágyó lakóinak. Az 1980-as évek közepétől üzemeltetési problémák adódtak, új bérlőknek lett meghirdetve a hely, majd bezárt.

Az új, modern felfogású gyorsétkeztetési koncepció szerint működő vendéglők nem kizárólag a nagy vendéglátóipari vállalatok szervezésében várták vendégeiket – a lehetőségeket kihasználva akár magánszemélyek is üzemeltethettek ilyen jellegű éttermeket. Ezeket a kisebb méretű, ennél fogva családiasabb hangulatú helyeket leginkább étkezdéknek, illetve kifőzdéknek hívták (hívják), ahol még az igazi ínycsemegek is megtalálhatták az igényeiket kielégítő ízeket. Ezek közé tartozott a korban rendkívül népszerű Zamat Étkezde, amely egykor a Vörösvári út 31. szám alatt várta éhes vendégeit. Az 1971-ben megnyílt étterem üzemeltetője a komoly

GÖNCZI ANDRÁS ÉS CSALÁDJÁ A ZAMAT ÉTKEZDE ELŐTT

FORRÁS: GÖNCZI CSALÁDI ARCHÍVUM

vendéglátós múlttal rendelkező Gönczi András volt, aki előtte több mint tíz évig volt üzletvezető az állami vendéglátóiparban (a nagynevű Európa Éttermet, majd a Rózsafa Éttermet irányította). Az étkeзде ügyeit a kezdetektől intézte, amikor a tízemeletes panelház még nem volt teljesen kész, de a III. kerületi Tanácsnál lehetett pályázni új üzlethelyiségek üzemeltetésére. Az önkiszolgáló étterem ötlete és az új vendéglátóipari irányvonal „passzolt” egymáshoz, így hamar döntés született az engedélyezéséről, sőt, még kamatmentes hitelt is felvehetett a leendő tulajdonos. A Zamat Étkeзде egész területe 66 m² volt, ebből 23 m² lett az eladótér, szezonálisan kedves kis teraszon szintén lehetett fogyasztani.

Gönczi András igazi vendéglátós volt, akinek szíve-lelke volt a vendéglőben, amelyért ma már ritkaságnak számító lelkiismerettel és odaadással dolgozott. Még az étkeзде megnyitása előtt 15 ezer szórólappal reklámozta az új vendéglátóhelyet, és a siker nem maradt el. Rögtön a nyitást követően beindult az üzlet, amely nemcsak a megnövekedett igények kielégítésének volt köszönhető, hanem annak a napi szintű alázatos és kemény munkának,

amelyet az ott dolgozók végeztek. A Zamat nemcsak méreteiben volt családias, hanem a változatos ételek elkészítésében és ízvilágában is. Havonta átlagban 300 féle ételt készítettek, az étlap egyik fele állandó ételeket tartalmazott, míg a másik változó volt, kiemelve az aznapi ajánlatot. A Zamat nagy hangsúlyt fektetett az alapanyagok frissességére, igyekezett mindig a szezonnak megfelelő kínálatot biztosítani. A tulajdonos ahhoz a vendéglátó korosztályhoz tartozott, akinek az első valóban a vendég volt, aki képes volt akár éjjel útnak indulni, hogy vidékről szerezze be az aznapi friss pacalnak valót. A Zamatban nagy népszerűségnek örvendtek a belsőségekből készült ételek. Az étkeзде újdonságként bevezette az iskolás gyermekek részére az ún. füzetes étkeztetést: amit az iskolás hétközben evett, azt felírták, és pénteken a szülő kifizette a számlát. Az étkeзде hétfőtől péntekig, 11-től 15.30 óráig volt nyitva, ritkán még szombaton is. Karácsonykor lehetett halászlét és rántott halat rendelni elvitelre. A Zamat közkedvelt, felkapott hely volt a kerületben (meg azon kívül), ahol nemcsak a fuvarosok, taxisok álltak meg nap mint nap ebédelni, hanem olyan hírességek jártak ide, mint Makrai Katalin, Darnyi Tamás, Zsivótzky Gyula. Gönczi András társadalmi munkában rendszeresen segített a Hazafias Népfront Kalászi úton lévő helyiségének büféjében, ahol a kerületi nyugdíjas kiskereskedők és kisiparosok tartottak klubdélutánokat.

Sajnos a sikerek és a befektetett energia, tengernyi munka ellenére is adódtak nehézségek (egészségügyi, anyagi), ezért Gönczi 1983-ban megvált szeretett étkeздеjétől, amelyet a szakácsa üzemeltetett még egy ideig, majd a rendszerváltás idején végleg lehúzták a rolót. „A közösségre mindig kell időt szakítani” – vallotta Gönczi András, aki nem teljesen fordított hátat a Zamat üzemeltetése után a vendéglátásnak, étkeztetésnek. Egy darabig a Bajcsy-Zsilinszky Endre úton működtetett egy gyorsbüfét, majd megalapította a család nevét viselő vállalkozását, amelynek keretében a gyorsan közkedvelté vált mirelit palacsintákat (60 féle) gyártottak és forgalmaztak.

Tovább színesítette Óbuda vendéglátását ebben az időszakban az 1974 decemberében megnyílt Grill Bár, az akkori Korvin Ottó utca (ma Pacsirtamező utca) és Tímár utca sarkán. A szintén

BNV ÖNKISZOLGÁLÓ ÉTTEREM 1961-BEN. FOTÓ: BAUER SÁNDOR, FORRÁS: FORTEPAN

újszerű, modern, grill konyhatechnikán alapuló üzlet (ahol korábban egy hentesbolt volt) a legkülönbébb ropogósra sült húsokat kínálta a betérőknek. Sült oldalas, liba- és kacsacomb, csülök, hurkák és kolbászok várták elkerülhetetlen sorsuk beteljesülését. A 1,5 millió forintos átalakítással megnyitott bolt reggel 9 és este 7 óra között várta vendégeit. Állóbüfé jellegű volt a vendéglátás. Mosdót és kézmosót is kialakítottak a helyiségben. A környéken lakók és dolgozók, ha itt megvették a különféle grillhúsokat, otthon csak legfeljebb valamilyen köretet kellett készíteniük. Nagy, piros, világító reklámtábla hirdette egykor a grillételek óbudai fellegrvárát – aztán ez is bezárt, mint a többi kedvelt hely.

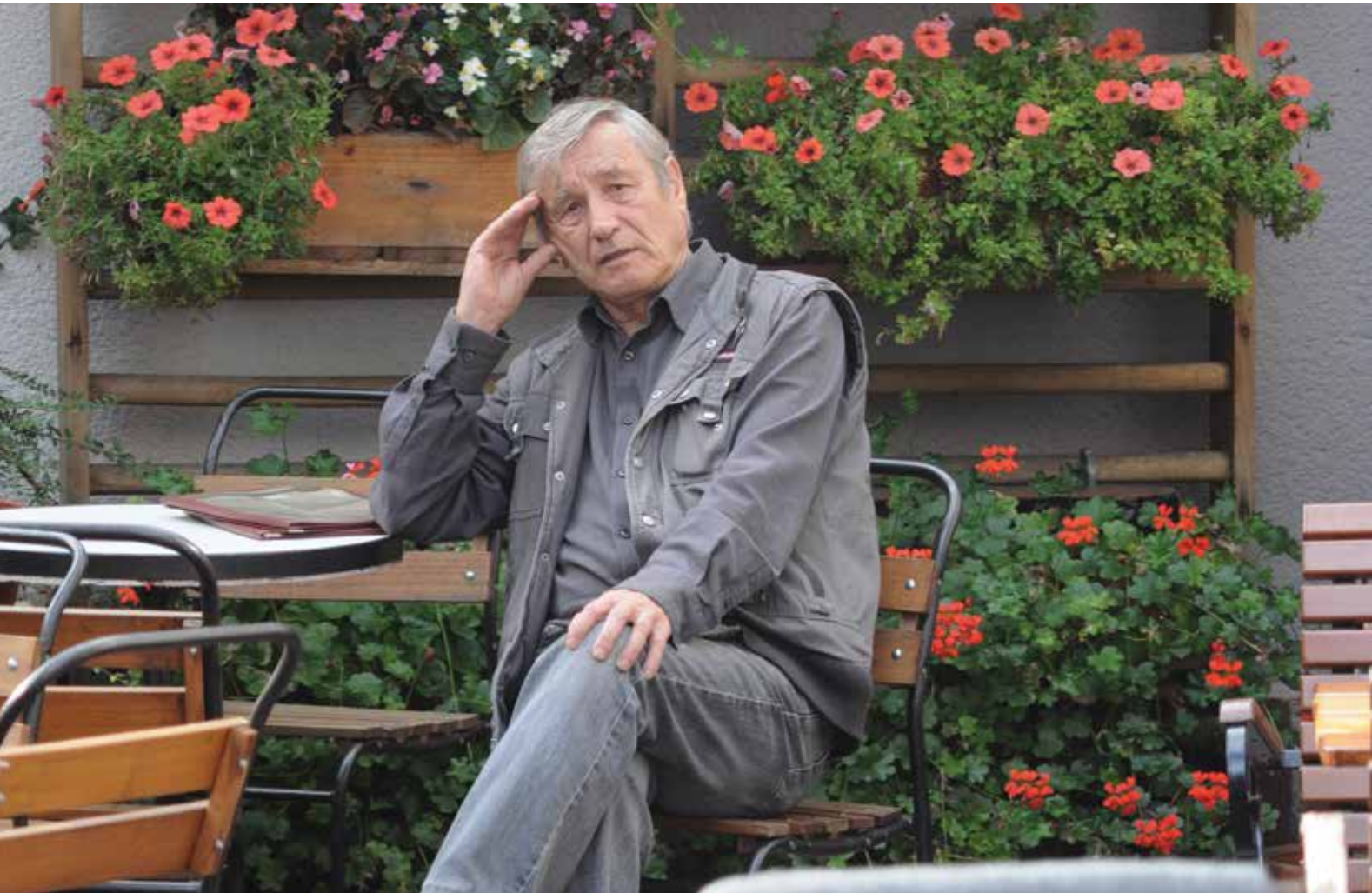
A valamikori olcsó és gyors önkiszolgáló éttermek az üzemi konyhakkal együtt eltűntek, hatalmas úrt hagyva maguk után. Ugyan gyárak már régóta nincsenek Óbudán, viszont számos iroda és más jellegű munkahely igen, ahol sokszor okoz gondot a napközbeni étkezés megoldása. Nyíltak, nyílnak ugyan erre a célra kisebb-nagyobb vendéglátóhelyek a városrészben, de a korábbi önkiszolgáló éttermek szerepét nem tudták átvenni. A gyorsan, finomat, elfogadható áron, állandó minőségben olyan hívószavak, amelyeknek igen kevés mostani III. kerületi étkeзде tud megfelelni, habár igen nagy igény lenne rájuk. ■

A SZERZŐ TÖRTÉNÉS-Z-MUZEOLÓGUS, ÓBUDAI MÚZEUM

AZ ÉLET KICSIT KÖLTSÉGES, DE MIT MONDJON A ZÖLDSÉGES?

NYAKAS LACI, ÓBUDA DALKRÓNIKÁSA

Miután a régi, nemritkán évszázados múltú óbudai vendéglők története a helybeliek kocsmajárásos, evős-ivós-mesélős-mulatós szokását kevésbé őrizte meg, a személyes események homályba vesztek. Nyakas Lacit tréfás-mélabús sors-történetek ihlette kupléi, sajátos sanzonjai, dalosversei viszont róluk szólnak, belőlük szövődik Óbuda dalkrónikája.

FOTÓK: VÁCZY ANDRÁS

Nyakas Laci képzett muzsikus, gitározik, hegedül, billentyűs hangszeren játszik. Tagja volt a hatvanas évek végén alakult népszerű, a korszak magyar és külföldi slágereket játszó Flamingó zenekarnak. 1975-től hivatásos zenész, művelődési házak rendezvényein, ORI műsorokban, fővárosi vendéglátóhelyeken dolgozott különféle formációjú együttesekben. 1980-tól évekig horányi vendéglőkben (Horány Gyöngye, Meteor Vendéglő, Zöldcsárda) lépett fel, megismerte és megszerette a törzsvendégeket – mint ahogyan ők is Lacit –, amikor pedig megszállta az ihlet: róluk, az életükről írta meg első kuplészerű kocsmadallait, mint például a dunai révészekről szóló a „Hajós Janit”. Azonmód szívükbe zárták az emberek, hétvégenként kazettás magnóra vették dalait, és adták tovább ismerősöknek, rokonoknak. Mivel akkoriban hivatalos felvételtől szó sem lehetett, néhány zugterjesztő rákapott, és stúdióberendezéssel jobb minőségben kazettára másolta, majd vidéki piacokon, vásárokon pult alól árulta a Nyakas muzsikát. Ezekről a kalózkodókról szól a Nótatolvaj című dal.

A Tímár utca végén, a Szentendrei HÉV megállójában volt a Goldberger Textigyár sportpályáján a népszerű Goli, vagy ahogy a népnyelv hívta, a Mocsaras söröző. Hollik Miklós, a vendéglő vezetője egy békásmegyeri rendezvényen hallotta Lacit muzsikálni. Megtetszett neki, és az 1988-as esztendő egy hűvös késő őszen szerződést ajánlott. Így kezdődött az óbudai dalkrónika...

DALBAN AZ ÉLETÜK

Estéről estére, amikor Laci elővette és behangolta gitárját, később szintetizátorát, sorra érkeztek a törzsvendégek. Jött Cseles (Jámbor) Pista bácsi, az egykori NB I-es focista, Kubala, Bozsik, Puskás haverja, és csak mesélt, mesélt, ki nem fogott a régi történetekből. Ráadásul nagy zsugás volt. Olyan nem volt, hogy Pista bácsi kihagyott volna egy estét.

Grilles Erzsébet és családja, a szép Andaházy lányok és Petőcz (Zöldséges) Karcsi csapata feleségével, Eszterrel minden rendezvényen a fő hangulatadók voltak. Karcsi és Józsi, a két zöldséges kapta

a Zöccséges című dalt: „Csak az az egy vigaszom, / az óbudai piacon mindenki a haverom / a nem-jóját. / Hagyma, krumpli karaláb, / ha eladom hamarabb, / elhuzatok a kocsmában egy nótát. / Az élet kicsit költséges, / de mit mondjon a zöldséges? / Csak annyit mond, hogy jónapot, / vegyen répát, jó nagyot.”

A Bundás című nótát, mint egy fricskát annak a Sasovszki Ferinek írta Laci, aki bundakabátot ígért a feleségének, persze az soha nem kapta meg: „Ha volna pénzem, mint ahogy nincsen, / kapnál egy bundát örökbe kincsem. / Jaj, az a bunda leérne térdig, / s a nép lesne rád a buszon Érdig. / Már szinte hallom, / sommás a mondás, / hogy milyen puccos ez a kis bundás. / Ha volna pénzem, sohase fáznál, / jöhetne nagy tél, bundába járnál. / Szép bunda volna, azt hiszem írha, / de világra sem jött még az a birka, / amiről néked bundád lesz kincsem, / mer’ ugye nékem pénzem, az nincsen.” Karcsi feleségének pedig: „Azt mondom én, Eszter, / megbánod még egyszer, / megbánod ezerszer, / hogy nem szerettél, Eszter...”

Nádori Pali, a kézilabdás lányok edzője szintúgy mindennapos vendég volt, s akárcsak Strauss, a vállalkozó, anyagilag támogatta a csapatot. Kárpitos Jancsi ihlette a Nem vagyok én zugivó című dalt, Horgász Karcsi pedig a Fogtam egy kecségét, hű az anyja köcsögét című horgásznótát.

Rostás Józsi az akkor még működő Goldberger Textilgyár festődéjében volt művezető, róla szól, hogy „Énnékem az unikum, Rostásnak a sör, / Angelának a konyak, / hun van a vödör...”, majd a refrénnél: „Igyál Józsi, / úgysem vagy boldog, / rosszul mennek nálunk a dolgok. / Én is tudom, te is tudod, / jobb, ha nem tagadod...”, majd a végén: „Holnap is nap lesz, Józsi, / holnap is forog a kerék, / holnap se’ kapsz majd prémiumot, / egy órai bérérdért egy unicumot”.

Törzsvendég volt Virágos Pisti, akit Hufnágelnek hívtak, s erre ő bizony meglehetősen büszke volt, hiszen amikor ment a tévében a Mészáros család, mindannyiszor elhangzott a neve. Hollik Mikiről a „Miki, Miki, jól nézünk ma mi ki!”, „Mérnök” Feriről, aki akkoriban szabadult, és lakás ürügyén úgy udvarolt Laurának, hogy adják el a kéglit, költözzenek Bácsalmás környékére, ahol az ember nincs úgy szem előtt, a „Hallja-e Laura? / Menjünk le falura!

/ Ott nyerít a csikó, s bög a tehén, / ott csipog a csibe /nagyba’ meg kicsibe’, / s boldogok lehetünk, / maga meg én ” dalt költötte.

Székhelyi Tibi egykori kocsmáros rajongott Laci nótáiért. Idejekorán elhagyta a társaságot, s utolsó kívánsága volt, hogy urnája mellé tegyenek egy üveg konyakot és egy Nyakas Laci-kazettát. – Talán ez életem legnagyobb sikere... – idézi fel Laci.

Nem hagyta érintetlenül a politikai fordulat a Mocsarast sem. 1989–1990-ben az SZDSZ óbudai szervezetének tagjai Tímár utcai székházukból esténként lejártak vacsorázni, kedvelték Laci rendszerváltó dalait, mi több, követték oda, ahol muzsikált. Többek között a Lévay család, Szász Domokos későbbi parlamenti képviselő és Tarlós István az SZDSZ és a Fidesz közös polgármesterjelöltjeként is megjelent olykor.

Nyakas Laci dalaiban a vidám, csevejes, nótázó estek hangulatának, a vendégek zsánerképeinek dallá örökítése kortörténeti lenyomat. Maga a rendszerváltás is tükröződik a nótákban: „Az én apám ritkán szólt, mert becsületes ember volt, / ha lökték a süket dumát, / legyintett, meghallgatta, / csak a végén beintett. / Mert az én apám ritkán szólt, / hisz’ becsületes ember volt. / Az okosok elvitték a koncot, / néki hagyták a nyugdíjas csontot” – ilyenkor Székely Tibi rendelt még egy konyakot és egy sört Lacinak.

HAJRÁ, KERÜLET!

Történt 1990-ben, hogy néhány hónapig a Berghammer Róbert vezette Kerület vendéglőbe hívták Lacit zenélni. S hogy ne menjen üres kézzel, írt a III. kerületi TVE labdarúgó csapat számára egy indulót Hajrá, kerület! címmel. Fel is vették, kazettán évekig játszották mérkőzések előtt és után, néhány éve pedig Körmendi Péter (ő is óbudai gyerek) hangszerelésében immár CD-n is hallható a Kerület mérkőzésein. „Hajrá, kerület, első a becsület! / Jó csapatban bízni kell, / máma újra győzni kell. / Hajrá, kerület, győztesek legyetek! / Mert ma egész Óbuda itt van veletek.”

HAJDAN VOLT MACSKAKÖVES UTCÁBAN

Ahogy pörgött az idő rostája, úgy muzsikált Laci sorra, mára már csak emlékekben élő vendéglőkben. A Római megálló a Szentendrei úton, a Kikötő a Római-parton és a Három haver a Búza utcában, ahol az egykori óbudai szenesek világáról énekelt Gazsi törzsvendég kérésére: „Rendes gyerek az óbudai szenes, / néha többet iszik, mint amennyit keres...”

Alighanem a múlt századforduló egyetlen óbudai ereklýéje a Vidocq. Ahogy ballag az ember a Tímár utcától a Lajos utcán, a macskaköves (ez is múlt) úton, szemébe tűnik kötelekkel összefogott léces cégére. Ide vezérelte krónikás sorsa Nyakas Lacit, ide hívta 2001-ben Berghammer Róbert, a népszerű „Bogyó”. Néhány hónapot a tágas, fehérre festett téglafal-as, zöld asztalokkal és székekkel otthonosan berendezett pincehelyiségben muzsikált Laci, és mondani sem kell, dalaival nyomta rá az időpecsétet.

– Mi van veled, Lacikám? – kérdezi Bogyó bácsi a legutóbbi találkozáskor, s csak úgy mellékesen int a pincérnek. Korsó habzó sör terem az asztalon.

– Mi van? Mi volt? – kérdez vissza Laci, s ebből fél-szavakból szőtt történetek sorjáznak: „Egy óbudai házban, a Lajos utca százban, / egy baldachinos

ágyban, /ott vár a babám. / Ha negyvenultiszáz van, / benn vagyok a pácban, / mert abban a házban / már ott vár a babám. / Elmennék, de nem tudok, / hisz’ éppen a Goliban ultizok...” – és közben elhangzik: „Oda járok titokba’, / borozni a Vidocq-ba.” És ott ihlette meg Lacit a két betérő rendőrfőiskolásnak ajánlott Zsarudal: „Jó ember a zsaru, / csak a sorsa sanyarú. / Mert az élet keserű, / a bor meg savanyú...”

DALKRÓNKA ÓBUDA SZÉLTÉBEN-HOSSZÁBAN

Míg a múlt-múltszázad végén régi patinájukban fogadták a vendéglők az enni-inni-mulatni vágyó férfiakat és asszonyokat, ma egy korsó sör vagy nagyfröccs közben hozzák szóba a mulatós estét a sokat megélt óbudaiak. Laci is útba ejtette szabad estéin egyiket-másikat, és persze dalos-verset hozott össze róluk. Szólnak ezek a dalok a régi, nagyon népszerű Kéhliről, ahol hangulatos sramlizene szólt, s ahol gyakran lehetett találkozni olyan hírességekkel, mint Ruttkay Éva, Latinovits Zoltán, Sinkovits Imre, és ahol sokhúros gitárjával Gráf Szepi bécsi és óbudai dialektusban énekelt.

„Míg Óbudára kidöcög a sárga villamos, / amíg élek, arrafelé elkalandozok. / Ami maradt Óbudából, oly nagyon kevés, / csak egy kocsmá maradjon meg, / nékem az elég. / Ott vagyok otthon, hol a sramli szólt, / Kéhli mama főzte a harapnivalót, / túrós csusza, halászlé, jó nagy adagok, / Óbudai gyerek voltam, az is maradok.” Nem hiányzik a kocsmasorból a halászléjéről méltán híres Régi Sipos sem: „Tudod-e, kislány, merre van Óbuda? / Ne tettesd magadat, / nem vagy te oly buta, mert / Szép a nyár itt, no meg a tél, / nincs messze a Kolosy tér. / S jó kocsmának ott a Sipos, hisz’ / iddogálni sose tilos. / Ha egyszer eljössz, / itt maradsz babám, / Örökre Óbudán.”

UTOLSÓ DAL A SLÓZIBÓL

Múltjáró nosztalgia: szűk utcák, földszintes házak, dohányfüst kavarog a kiskocsmákból, és zene, ízig-vérig óbudai zene szól. Ilyen volt a múlt

századfordulón a Schlosser család kocsmája, a „Slózi”. Schlosser Magdi hívta el Bécsi úti söröző-jébe muzsikálni Lacit.

– Tudod, Lacikám, voltak cudar viharok, és voltak szép napok az életemben – mondja a tavaszi napfényben fürdő teraszon távolba révedő szemekkel, halvány piros mosollyal. Laci követi a messzeségbe, aztán kettesben éneklik a dalt: „Kint Óbudán, éjfél után, / amikor a Ferde lámpa már bezár, / akkor megyünk a Schlosserbe, mert az csudajó, / már az utcán hallatszik a harmonikaszó. / Fröccs ide, fröccs oda, / gyere te is, ne legyél oly ostoba, / egyszer élünk, miből? / Magam se’ tudom, / ezt a nótát a Schlosserben neked huzatom: / Hogy kint Óbudán, éjfél után, / amikor az összes kocsmá már bezár, / mikor megyünk a Schlosserbe, az volna a jó, / ha megállna a Bécsi úton a sétahajó.”

Tavaly tavasszal legénybúcsúra hívták Lacit a Szentendrei úti Szarvas büfébe. Telis-tele volt a vendéglő fiatal fiúkkal, lányokkal, itt-ott feltűnt néhány korosabb óbudai. Laci felállította hangszerét, „belőtte” a mikrofont, és kósza dallamfutam kúszott a termen át. Habzottak a söröskorsók, spriccelt a szóda a borospoharakba, féldekás poharak csendültek koccintáskor, emelkedett a hangulat. És akkor az egyik srác belekezdett a „Hajrá, kerület!”-be, mire a csapat kórusban zengte.

– Laci bácsi, Laci bácsi! Énekeld el ezt, énekeld el azt...! – és sorjában felcsendült a dalkrónika. Annak idején a fiatalemberek gyerekek voltak, ki tudja, hogyan került elő a lelkük mélyén szunnyadó dalcsoke. De előkerült. Kiszámíthatatlanok a feledés és az újjáéledés útjai...

Sebes szél szárnyán repült el az idő Óbuda fölött. Nyakas Laci a 80. évét tapossa, az ég kegyelméből egészséges, fiatalos, ahogy mondani szokás, jó néhány esztendőtt letagadhat. Amint Óbuda új arcot öltött, s nem szól már a régiveretű városrész lakóiról nóta, úgy ért végére Laci óbudai dalkrónikája. A dalkrónikás pihen, letette a hangszert. Hogy előveszi-e, megszólaltatja-e, énekre fakad-e, azt csak a magasságos tudja. Vagy az sem.

„Mikor az utolsó kocsmá bezár Óbudán, / elindulok hazafelé záróra után...”

VÁCZY ANDRÁS

LISZT FERENC NÉLKÜL NEM LENNE JAZZMUZSIKA

BESZÉLGETÉS SIMON GÉZA GÁBOR JAZZTÖRTÉNETÉSSEL

Simon Géza Gábor a hatvanas évek második felében a Magyar Rádió jazz és gramofonlemez műsorait szerkesztette. A hetvenes évek eleje óta több ezer zenés előadást tartott magyar jazz klubokban, és negyven könyve jelent meg jazz témában. Jazz Oktatási és Kutatási Alapítványa 25 éve Óbudán működik.

FOTÓ: HERNÁD GÉZA

Mondják, hogy a jazz tartalmas zene. Jól hallotam, hogy a maga gyűjteménye több köbméternyit tartalmaz belőle?

Épp 45 köbmétert tesz ki a magyar jazztörténeti anyag. Ez a költöztetésnél két kamion- és a töréke-nyebb tárgyaknak ötvenhét személyautó-fordulót jelentett.

Mi minden fér el negyvenöt köbméteren?

Gyakorlatilag a magyar jazz története, amit 1964 óta gyűjtök, a legegyszerűbb szórólapoktól kezdve az íves plakátokig, rengeteg fotó, prospektusok, katalógusok, hanglemezek, CD-k és mindenfajta könyv. Magyarországon körülbelül háromszáz könyv jelent meg a jazzel kapcsolatban. Ki tudja például, hogy Karinthynek több írása van a jazz muzsikáról, vagy azt, hogy a legelső jazz vonatkozású cikket Jókai Mór írta? Még Móricz Zsigmond is írt jazz riportot, nem is szólva Rejtő Jenőről. Ki tudja például, hogy a német nyelvű jazz szakirodalom dugig van magyar jazztörténeti anyaggal? A könyvtárban angol, német, orosz, ukrán, lengyel, bolgár, román, spanyol, olasz, francia, holland, török nyelvű folyóiratok, könyvek találhatók, amik mind-mind szorosan kapcsolódnak a magyar jazzhez. Nagy bánatom, hogy az indonéz kötetekhez még nem jutottam hozzá, pedig a két világháború között a magyaroknak ott is jelentős szerepük volt a jazzéletben.

Jókai hogyan keveredett a műfajhoz?

Úgy keveredett, hogy a Pesti Nemzeti Színházban 1852-ben fellépett egy brit nemzetiségű színesbőrű színész, aki zenélt és énekelt is. Az általa előadott zenemű kottáját – ami műfajilag előjazznek tekinthető – kizárólag a Rózsavölgyi adta ki az egész világon, három kiadásban, tehát nagyon mehetett a maga idejében. Erről az előadásról írt nagyon érdekes dolgokat Jókai.

Mit jelent az, hogy előjazz?

Amikor elsősorban itt Európában, részben pedig az Amerikai Egyesült Államokban a hagyományos operettet vagy szimfonikus zenét játszó

muzsikások elkezdtek másfelé mozgolódni. A katonai fúvószenéből kialakult a ragtime, aztán jöttek az úgynevezett jazz-táncok – a foxtrott, a slowfox, a charleston és az összes többi. Amerikában még az 1940-es években is ragtime zenekarnak hívtak sok jazz zenekart.

Ön szerint tehát a jazz nem alapvetően amerikai eredetű zene?

Amennyire én sok évtized munkájával rájöttem, a jazz többé-kevésbé Franciaországból és Közép-Európából indult ki. Most készül a 40. könyvem a filmjazzről, október táján lesz a bemutatója, és abban fekete-fehéren lehet látni, hogy a korai jazz-zenekarok, fehérek vagy feketék egyaránt legtöbbször Liszt II. Magyar rapszódiaját dolgozták át. Ittész Tamás jazz doktorunk sok évtizeddel ezelőtt rámutatott, hogy Liszt Ferenc nélkül nem lenne jazzmuzsika, vagy ha lenne, az valami egészen más volna. De hogy ne lehessen nemzeti elfogultsággal vádolni, jelzem, hogy már az 1970-es évek végén, 1980-as évek elején írt egy dél-afrikai kutató arról, hogyan lett Liszt Ferenc műveiből jazzmuzsika. Nem kis történet. Kötetében azt írta, hogy a korai jazzben – értve ezalatt mindazt, amit manapság swingnek és dixielandnek vagy ragtime-nak nevezünk – nincs olyan zenész, aki ne idézne vagy ne lopna Liszt Ferenc muzsikájából. A II. Magyar rapszódia a legtöbbet játszott mű, de rengetegen használták a Szerelmi álmokat is megjazzesítve. És milyen hangszereken játszanak? Zongorán, szaxofonon, trombitán, pozanon, amelyek közül egyik sem afrikai hangszer.

Azt sem lehet azért tagadni, hogy Amerikában teljesedett ki a műfaj.

Már 1950 táján leírták az angol nyelvű szakirodalomban is, hogy van az európai vonal, meg van az amerikai vonal. Akkor úgy mondták, hogy fifti-fifti. Én ma úgy mondanám, hogy a műfaj keletkezésekor 80 százalék fehér és 20 százalék fekete volt benne.

Említette, hogy a hatvanas évek óta foglalkozik a jazz műfajjal, bár sosem zenélt. Hivatalosan mivel foglalkozott akkoriban?

A Magyar Távirati Irodában dolgoztam mindenfajta fotós munkakörökben, de eredetileg anyaggazdálkodási főiskolát végeztem.

Jól gondolom, hogy a hatvanas-hetvenes években a jazzt valahogy jobban tolerálta a szocialista kultúrpolitika, mint később a beat zenét?

Akkoriban, vagyis 1963–1965 között a budapesti jazzfesztiválokat a fővárosi KISZ Bizottság szervezte, és hozzájuk kellett menni a jegyekért. De nem kérték tőled, hogy KISZ-tag legyél, egész egyszerűen megvetted a jegyedet, s elmentél a Zeneakadémiára. Ennek talán az egyik magyarázata az lehet, hogy az ötvenes években a szocialista ideológia szerint haladónak nyilvánították a műfajt, mivel azt mondták róla, hogy az elnyomott „négerek” zenéje. Louis Armstrongról vagy Duke Ellingtonról beszéltek, de például Stan Kenton szóba se kerülhetett. 1964-ben már megvolt az Ifjúsági Jazzklub Budapesten. KISZ keretek között, de teljes egészében működött. A Magyar Rádió és a Magyar Televízió akkori meghatározó személyiségei közül is benne voltak néhányan az első klubban. Köztük például Pernye András, az én nagyszerű tanárom, támogatóm, aki elindította a pályafutásomat 1967-ben, és beajánlott a Magyar Rádióhoz.

Mikor kezdte a jazzklub szervezést?

A klubszervezést az 1970-es évek vége felé. Akkor már tíz éve voltam a szakmában. 1964 óta foglalkozom kimondottan magyar jazztörténettel, tehát nem Amerikával kezdtem, hanem rögtön a magyar és a kelet-európai jazztörténettel. Ez volt az egyik oka annak, hogy 1967-ben bekerülhettem a rádióba. Senki nem volt, aki a magyar és a kelet-európai jazzt ismerte és felvállalta volna, ráadásul úgy, hogy erről rendszeresen tart előadásokat. Már akkor is sok száz lemezem volt ezekből az anyagokból; Pernye András azt mondta, hogy ez nagyon jó kis gyűjtemény, és elkezdhettem dolgozni. Mivel akkoriban mindenütt csak a Magyar Rádió szólt éjjel-nappal, elkezdtek hívni a különböző jazz klubokba, és attól kezdve nem volt megállás. Több mint ötven klubban szerepeltem, az egész országban. Nappal dolgoztam, rendes nyolc órás munkakörben,

délutánonként meg este pedig jártam az országot, és előadásokat tartottam.

Tulajdonképpen jazz-lemezlovas volt?

Szerintem ez sokkal több volt ennél, bár Deseő Csabával csináltunk kimondottan jazz diszkót is. Veszprémbe, a Dimitrovról elnevezett megyei művelődési központban 25 darab 4 órás estet tartottam. Az első két órában volt valami jazztörténet, portré, a második felében pedig azokat a számokat játszottam le, amiket az előző alkalommal kértek a gyerekek – ha megvolt a gyűjteményemben. Többnyire megvolt, elvittem, és arról folyt tovább a duma és a zene. Mondanom se kell, hogy óriási „dumafranci” voltam – nem tudom, hogy jelent ez meg nálam, mert az érettségiig meg se szólaltam társaságban. Az első időben Budapesten nem léptem föl, csak miután hallották a vidéki klubokból, hogy milyen óriási bulikat csinálunk, kezdtek Pesten is különböző helyekre meghívni. Ilyen volt az Ikarus Művelődési Ház, a Budapesti Művelődési Központ Jazzpressója, ami pécsi mintára jött létre, az ELTE ÁJTK Jazzforum Klub és a többiek. Sok ezer előadásom volt összességében.

Hogyan szedte össze a lemezgyűjteményét?

Nagyon egyszerű a történet. Volt a Lengyel Kultúra és a Csehszlovák Kultúra Háza, amik az akkori jazz gyűjteményeket megalapozták. A cseheknél folyamatosan adták ki a külföldi sztárokat, és a saját zenészeik is nagyon jók voltak. Ott vettem Ornette Colemant, Duke Ellingtont, Miles Davis-t szériában. A nagy dobás az NDK Centrum volt, ahol eredetileg nem is akartak lemezeket forgalmazni, pedig a keletnémetek is rengeteg jazzt kiadtak. Ettől piszkosul bepörögtem, írtam egy dörgedelmes levelet a VEB Deutsche Schallplatten kiadónak Berlinbe, hogy micsoda dolog az, hogy ide nem küldenek lemezeket, amikor itt lenne rá érdeklődés. Mit tesz isten, két hét múlva fölhívtak az NDK Centrumból, hogy Simon elvtárs nevére lemezek érkeztek. Volt olyan lemez, amiből én egy dobozzal kaptam a NDK Centrumban, pedig összesen két dobozzal jött be az országba. Aztán volt még a Bolgár és a Szovjet Kultúra Háza, és nem is beszélünk még a magyar kereskedelemről:

nagy Rózsavölgyi, kis Rózsavölgyi, Kodály és még a maszek kereskedők. A Lengyel Kultúra Házában a varsói Jazz Jamboree után egy héttel már lehetett kapni az ott felvett lemezeket. Ott vettem friss, ropogós Stan Getz- és Johnny Griffin-albumokat, amiket nem vittek a bolond magyarok, mert nagy részük nem is tudta elképzelni, hogy szólhat Stan Getz a lengyeleknél. Most ezért a lemezért, ha jobb állapotú, 500 dollárt is megadnak a gyűjtők. Tehát folyamatosan vásároltam a lemezeket, kettőt-hármat havonta, ennyit engedett meg a pénztárcám. Azt azért hozzáteszem, hogy a Hungaroton is kiadott jó kis felvételeket, és én elkezdtem ezeket világszinten csereberélni postán. Az első évben volt tíz partnerem, a második évben száz, és fölmentem hatszázra. Hatszáz cserepartner mindenhol: Ausztria, NDK, NSZK, Franciaország, Nagy-Britannia, Svédország, Dánia, Japán, Lengyelország, Szovjetunió, Románia.

Régi magyar zenéket hol talált?

A kezdet úgy néz ki, hogy apám gramofonlemez-gyűjtő volt, 78-as fordulatos sellaklemezeket gyűjtött. Amúgy iparos ember volt, üveges mester. Körülbelül 500 lemez volt a gyűjteményében, amit aztán én jóval később megörököltem. Voltak köztük jazz alapú tánclemezek is, főleg a Martiny zenekartól, Holéczy Ákostól és a többiektől. Természetesen végighallgattam az egész gyűjteményt, amelyben rengeteg magyar nóta és operett szerepelt. Néha meg is lepődtem, mert például Tabányi Mihály már neki is nagy kedvence volt, ahogy nekem is, és Misivel a mai napig nagyon jó barátságban vagyunk. Érdekes módon az van ráírva a lemezre, hogy keringő, de a közepén duplazzák a tempót, és improvizációk jönnek, tehát jazz lett belőle, amit keringőként el tudtak adni a két világháború között is. Ez volt tehát az alap, utána pedig nagyon sok gyűjtővel találkoztam. Mindenekelőtt Pál Sándorral, aki zongorista volt és a Magyar Rádió első jazz szerkesztője 1945-től

1950–1951-ig. Nagyon jó kapcsolatban volt az amerikai nagykövetséggel Budapesten, tőlük kapták a lemezeket és mutatták be nagy rendszerességgel. Aztán volt egy dr. Para Miklós nevezetű barátom, civilben a Magyar Néphadsereg főállatorvosa volt. Tőle hallottam először a latin-amerikai jazzről, neki ilyen lemezei voltak. Amikor mélyebben kezdtem beleásni magam a témába, kiderült, hogy már 1904–1905-ben volt latin-amerikai ragtime, cigányzenekari ragtime és minden egyéb. Aztán jött Csányi Attila, akit az NDK Kultúrában ismertem meg. Az egyik ember hozta a másikat, így került a képbe Réti János például, aki hangmérnök és ragyogó jazz zongorista volt. Ő mutatott nekem olyan felvételt 1953–1954-ből, amelyen a Magyar Rádió vagy a Magyar Hang-

lemezgyártó Vállalat szimfonikus zenekara játszott Gershwint, amit végig lehetett a szocialista érában is játszani, és amiből ők hatalmas jazzt csináltak szimfonikus címszó alatt.

Miért gyűjti ahelyett, hogy játszaná a jazzt?

Be kellett látnom, hogy valamit vagy komolyan csinálok, vagy sehogy, és apámék kézművest szerettek volna nevelni belőlem. Ha komolyan nekiállok zenét tanulni, gyakorolni, akkor az napi 8–10 óra játszogatást jelentett volna, és annyi szabadidőm eleve nem volt. Ráadásul, mint ezt később Para Miklós is megállapította rólam, alapvetően rendszerező típus vagyok. Engem már az első pillanattól kezdve az is érdekelt, hogy annak a lemeznek mi a felvételi száma, kik játszanak rajta, mikor jelent meg, és így tovább. Pedig a hallásom, a zenei ízlésem nem rossz, többek között hangmérnök is voltam.

Az írás mellett azért kitart?

Nekem ebből a 45 köbméter anyagból még csak negyven könyvem jött ki, pedig nyolcvanat lehetett volna csinálni belőle. Az ötvenet sem fogom elérni sajnos, és utána nem fogja ezt senki megcsinálni, és

SZÁNTÓ ANDRÁS: ÓBUDAÉRZÉS – VASBA VERVE

BIEBER KÁROLY KOVÁCSMŰVÉSZ ÜZENETE AZ UTÓDOKNAK

Az ősi kovácsmesterség minden történelmi korban hűséggel szolgálta az embert különböző tárgyakkal, eszközökkel. Valódi művészetté azonban a legutóbbi idők avatták a vaskovácsolást, és ebben az óbudai kötődésű művész érdemei vitathatatlanok.

Bieber Károly 1893. május 25-én – e sorok írásakor éppen 125 éve – született Budapesten, és itt élt 99 évig, 1992-ben hunyt el. Amikor a pályaválasztás korába ért, a budai Pálya utcát választotta, ahol nagybátyja, az akkor már ismert és neves kovácsmester, Szultzberger József műhelye volt. Itt tanulta meg a mesterség alapjait, technikáját, minden fortélyát. A Szultzberger céggel elismert és sikeres építészek dolgoztattak, tehát itt Károly megtanulhatta a kovács-tűz kezelésétől a nyújtáson, csavaráson, odorozáson, tömörítésen át mindazt, amit a legigényesebb kovácsmesterek alkalmaztak. Például Schulek János és Möller István építészek ebben a műhelyben készítették el sok felvidéki kastély kovácsművészeti munkáit.

Az igényes feladatok mesterré avatták Bieber Károlyt, aki az Iparrajziskolában tanult (1908–1911), és 1910-ben az utolsó évesek kiállításán olyan kiemelkedő munkáival szerepelt, amit aranykoronával és aranyéremmel jutalmaztak. Közben már eldöntötte, hogy nem a kulcsreszelő vagy lópatkoló lakatosságot folytatja, hanem a szakma legszebb részével, kovácsművészettel akar foglalkozni. Mestere tanácsára külföldre ment tapasztalatok és újabb tudás szerzése érdekében. A legjobb bécsi és berlini mestereknél látta a szecessziós stílus előretörését, így ő is szakított az addig uralkodó

neobarokk formákkal, és sokkal kecsesebb, dekoratívabb használati tárgyakat és épülettartozékokat készített.

Hazatérte után tovább dolgozott nagybátyjánál, ám a világháború kicsit felborította terveit – kiképeztek pilótának, de egy (szerencsés!) baleset után a repülőszázad műhelyeinek vezetőjeként élte meg a háború befejezését. Újra a Szultzberger műhelyben dolgozott, majd nagybátyja halálakor, 1918-ban átvette a műhelyt és alkalmazottait – önálló művészeti munkája ekkor kezdődött. Folytatta az építészek kiszolgálását, de egyre több saját tervét is megvalósította a legegyszerűbb használati tárgyaktól kezdve a nagyobb önálló munkák tervezéséig és kivitelezéséig. Első önálló díszkapuja még ma is a Pálya utca 2. számú bérpalotát díszíti. Munkáiból kis házi múzeumot is berendezett, de az idők folyamán ez erősen lefogyott.

NÖVEKEDÉS, BŐVÜLÉS ÉS A SZAKMA ÁPOLÁSA, SZAKIRODALMA

Az egyre szaporodó megbízások mellett műhelye növekedett, mind több tanulót és segédet foglalkoztatott – a tanulókkal és a szakmai képzés kérésével sokat foglalkozott. Mivel nem volt korszerű tananyag a művészi kovácsoláshoz (a tanonciskola csak a lakatosság alapjaival foglalkozott), elkezdett saját füzeteket írni a műkovácsolás titkairól és technikájáról. A szakirodalom hiányát a Bieber-füzetek pótolták, amelyekből összeállt és megjelent az első

1950. december 31. között –, mintha a magyar jazz-mozgalom naplóját olvasnánk. Ebben szerepel minden olyan esemény, ami valamilyen formában Budapesten kapcsolódott a jazzmuzsikához.

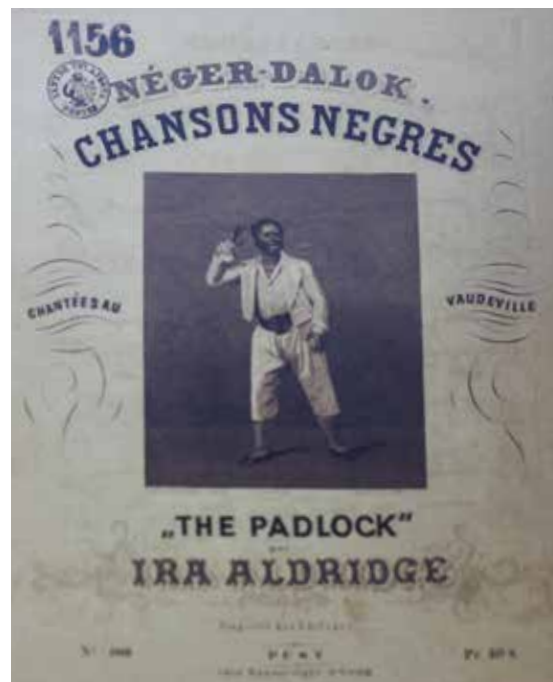
Ennek a hatalmas történetnek villant fel egy része két éve a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban rendezett kiállításon?

Igen, a Képes magyar jazztörténet című kiállítás része volt a 2015–2016-os Magyar Jazztörténeti Programnak. Emlékezetes, szép munka volt, amihez igen nagy segítséget nyújtott a múzeum igazgatója, Kiss Imre.

Van egy különleges alapítványuk is, ami szorosan kapcsolódik Óbudához.

Az alapítvány teljes neve Jazz Oktatási és Kutatási Alapítvány. Huszonöt éve működik. Az Óbudához tartozó történeti része, hogy a Magyar Jazzkutatási Társaság – a világon a mai napig egyedülálló nemzeti jazzkutatási szervezet – egy évvel korábban alakult, és sok mindent terveztünk. Az akkoriban Óbudán, a Bécsi úton működő Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézetben nyolc évig együtt dolgoztam Körmendi Marival. Amikor megszűnt a munkahelye, ő lett az alapítvány főnöke, és elkezdtünk nagyon keményen szervezkedni. Rendeztünk három jazzkutatási találkozót Tatán, elkezdtünk nagyon nagy mennyiségben CD-t kiadni többnyire olyanokkal, akik eddig nem kaptak lehetőséget arra, hogy különböző elképzeléseiket a jazz területén megjelentessék. Több mint száz CD-t és néhány kazettát csináltunk az évek folyamán. Számos zene- és hanglemeztörténeti könyvet adtunk ki. Szerveztük a kiállításokat, koncerteket. A könyveket, lemezeket, CD-ket illetően a forgalmazást is mi szerveztük, gyakorlatilag Mari lakásából, az óbudai Szomolnok utcából. A magyar jazz története is számtalan szállal kötődik Óbudához. A Bécsi úton volt például a Kandó Kálmán Kollégium jazzklubja, ahol számos nagy jazzsorozatot tartottunk. Erre a város messzi részeiből is elzarándokoltak a friss jazzinformációkra vágyó érdeklődők. Ami a magyar jazzkutatóást illeti, az utolsó negyedszázadban a kerület volt a bázis.

VIG GYÖRGY

akkor elvész. A következő könyvemhez kértünk támogató levelet Kiss Imrétől, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum igazgatójától, hogy tudjunk alaposabb kutatásokat végezni, mert bizonyos dolgokat még ma sem adnak oda a levéltárakban és a könyvtárakban. Akkor Imre azt mondta, hogy természetesen itt mutatjátok be a könyvet.

Elmondja, hogy milyen könyvről van szó?

Két könyv van a finisben. Az egyiket két kollégával írjuk, dr. Bajnai Klárával és Borsos Tiborral. Ebben részletesen bemutatjuk azokat az 1928–1950 közötti filmeket a korabeli reklámmal, sajtóval, minden egyebekkel, amelyeket bemutattak Magyarországon, és jazz szólt bennük. Amikor komolyabban nekiindultunk a kutatómunkának, azt hittük, hogy lesz 50 – mire beadtuk a pályázatot az EMMI-hez, Balog Zoltán úrhoz, úgy nézett ki, hogy 151 filmről lesz szó. Most úgy számolom, hogy körülbelül 200 jazzfilmet szedtünk össze nyolc országból. A másik könyv, amit egyelőre csak egyedül jegyzek, egy olyan gyűjtemény lesz ebből a korszakból – egészen pontosan 1919 és

magyar műkovácsolási tankönyv A díszműkovács címmel (Ipari Szakkönyvtár, 1944). Később ennek fejlesztett és az új technikákkal bővített kiadását is Bieber Károly írta 1963-ban Kovácsművészet címmel. Ma már mindkettő ritkaság.

Mindeközben több érdekes változás történt. 1928 elején megjelent egy hirdetése a Budai Naplóban:

„Hízás ellen a legjobb szer a HÁZI TORNA és erre legalkalmasabb az EVEZŐGÉP, nők, férfiak, gyermekek egyaránt használhatják. Háját fogyaszt – erőt növel! Gyártja BIEBER KÁROLY lakatosárugyár Budán, Pálya utca 6. Telefon I. 981 – 35.”

Lehet, hogy a hízásnak indult hölgyek akarták nagy számban felszerelni budai villáikat a szerkezettel, de más megrendelésekkel is megrohamozták a céget, ezért 1941-ben új helyre költöztek. Az akkori

Óbuda déli csücskében, az Ürömi utca 2.-ben talált erre alkalmas helyet Bieber úr – és itt laknak azóta is a mesterség folytatói, a leszármazottak. Bieber Károly mindig hangoztatta óbudaiságát, tanulmányozta a római korból (Aquincumban) megmaradt vasmunkákat. A hirdetéseiben és az 1940-es években megjelent reklám levelezőlapjain is jelezte, hogy a műhelye Óbudán található. A barokkos oromzatú ház most is ugyanott áll a Zsigmond tér sarkánál, csak már nem Óbudán. Az 1950-es átszervezésnél létrejött Nagy-Budapest, átsabták a kerületeket: Óbudához csatolták Békásmegyert, cserében délen lekapcsolták Újlak felét, és a II. kerülethez ragasztották, a Margit-szigetet pedig a XIII. kerülethez. De Bieber úr haláláig óbudainak vallotta magát.

A „kovácsművészet” fogalmat Bieber Károly használta először, és mindig ragaszkodott az elnevezéshez. Nemcsak vallotta, hanem tanította és képviselte is, hogy a műkovács mesterség

FOTÓ: A SZERZŐ ARCHÍVUMA

művészet. 1924–1940-ig volt az Iparművészeti Társulat tagja, ahol évente bemutathatta munkáit az Iparcsarnokban. Az Országos Iparegyesület nyolc ízben aranyéremmel, kétszer ezüstéremmel és két ízben elismerő oklevéllel tüntette ki. 1952-ben részt vett az Első Magyar Iparművészeti Kiállításon, és 1960-ban – jól megérdemelten – Munkácsy-díjat kapott. Ahogy később emlegette: ő volt az első és utolsó kovácsművész, akit Munkácsy-díjjal elismertek. Később, 1973-ban munkásságért elnyerte a Munka-érdemrend arany fokozatát.

1970 decemberében megjelent róla egy újság-cikk (Ősi mesterségek – Híres mesterek), amelyben Kőbányai György újságíró így jellemezte Bieber Károlyt:

„Bieber Károly Munkácsy-díjas kovácsművész – e régi mesterség új elnevezése tőle származik, tankönyveiben különös gonddal húzza alá: kovácsművész –, rajta kívül már csak nagyon kevesen tesznek a vassal varázslatot. Hetvenhét esztendő, munkáját a világ minden táján ismerik. Az angol kastélyok kandallóiban az ő tűzkutyáin parázslik a fa, Amerikában az ő lámpáit gyűjtik meg est érkezéssel, a svájci hotelok dohányzó készletei az óbudai műhelyből kerültek ki, Kongóban a konzul vagy az utazó, az enyhülést hozó éjszakán, regényért az ő könyvbölcsője után nyúl. És idehaza! Hány cégérét veri, himbálja a szél, hány lámpás gyullad ki a régi kereskedőházak silbakoló oszlopain.

Wéber Józsefnek volt a ráverője inas korában, aki így emlékszik rá: „Micsoda kovács volt! Előfordult, hogy fehér glaszé kesztyűben és cylinderben jött be. De csodálatos fogásokra tanított. Délután, mikor az öreg (Szultzbereger) átment a Színkör Kávéházba, odaszólt nekem: fogd csak ezt a gömbvasat! És kapálni kezdte és rózsát hasított belőle, kinyújtotta a szárát és azt mondta: na, ma ezt a rózsát viszem a babámnak!”

Egy másik epizód a cikkből, amiben Bieber úr a sorsáról mesélt:

„A városligeti jáki kápolnát a város renováltatta, a kapuját velem készítette el. Vasvirágok, ágak hálózák be a vasrácsot. 1944-et írtak. Egy késő este telefon csengetett: a Pálya utcából, a régi házból keresték. Jöjjön azonnal, egy íróasztal fiókját kell kinyitnia. A régi ház tulajdonosának örököse,

BIEBER KÁROLY. FORRÁS: MTI

az akkori mozgósítási osztály főnöke hívatta. »Gyorsan jöjjön, lakatosra van szükségem!« »Én kovácsművész vagyok!« »Szóval nem jön azonnal? Ezt még megbánja!« Megbánta – SAS-behívóval egy világ háta mögötti kis helyre, Borgoprund nevű állomásra vitték (falu Romániában, Erdélyben, Beszterce-Naszód megyében), ott kellett egy szemétdombra vigyáznia. De jött Pestről a sürgető levél: a kaput azonnal szállítsa le, mert a jáki kápolnát maga a polgármester akarja ünnepélyesen felavatni. Visszaírt: »A kaput nem szállíthatom, egy szemétdombot őrzök tizedmagammal.«A kovácsművészt le kellett szereltetni: a polgármesternek ünnepélyesen ki kellett nyitni a kaput és felavatni a kápolnát.”

A DINASZTIA – PILLER GYÖRGY MŰVÉSZETE

Bieber Károly művészetét feltétlenül folytatni kell – ez volt a családi elgondolás, mely a mai napig adott művészeket és mestereket a szakmának. Az alapító fia, ifj. Bieber Károly átvette a műhelyt apja idős korában, de sajnos ő korán meghalt. Lánytestvére, Mária férjhez ment Piller Mihály műkovácshoz, és

gyermekük, Piller György is természetesen kitanulta és folytatta a mesterséget, és működtette tovább a műhelyt. Megházasodott, felesége, Békési Éva okleveles építésmérnök, a Magyar Építész Kamara tagja, sokáig igazságügyi szakértőként dolgozott, ma 77 éves. Személyében egy energikus, tevékeny asszonyt ismertem meg, akinek szemében tűz égett, amikor mesélt a családról. Pedig alaposan kivette a részét a megpróbáltatásokból – férje 1992-ben meghalt, három gyermeküket (György, Miklós és Viktória) egyedül nevelte fel iskolázott, szakmát ismerő és kitűnően művelő emberekké.

Az ő fia, ifj. Piller György vette át a műhelyt, ahol testvérével nagyszerű munkákat készítettek, de elmondása szerint a szakma „gyári” konkurenciája az olcsó tömegtermékekkel lehetetlenné tette a folytatást. Csendes a műhely, kialudt a tűzhely, minden csendes. Pedig belül Györgyben lenne tűz – néhány évvel ezelőtt még így jellemezte magukat a cégismertetőben:

„A mai napig őrzöm az ősi hagyományokat, a manufakturális munkát. Ezt a műhelyt déd-nagyapám, Bieber Károly Munkácsy-díjas kovácsművész alapította 1918-ban. Azóta a szakma

FENT: BIEBER ELSŐ ÖNÁLLÓ DÍSZKAPUJA A PÁLYA UTCA 2. SZÁMÚ BÉRPALOTÁT DÍSZÍTI MA IS
LENT: KOVÁCSOLTVAS CSILLÁR ÉS KERÍTÉSRÉSZLET AZ ÜRÖMI ÚTI MŰHELYBEN. FOTÓK: HERNÁD GÉZA

szeretete apáról fiúra száll, én a dinasztia negyedik tagja vagyok. Ugyanazokat a megmunkálási módszereket alkalmazom, amit őseim, természetesen a mai kor elvárásainak megfelelő technológiával. Termékeink kézi kovácsolással készülnek hagyományos, szénnel üzemelő kovácstűzben. Munkáink minőségét rendszeresen ellenőrzi a Magyar Képző- és Iparművészeti Lektorátus, így annak színvonala mindig állandó, művészi szintű.”

A kovácsművész családtagok és mindenkori segítők, alkalmazottaik munkáinak egy része a kis házi kiállítóteremben látható, másik része a muzeális értékű szerszámokkal együtt a Műszaki Múzeumba került. Az alkotások nagy része az országban és külföldön funkcionál: az Országház csilláraitól régi kastélyok és modern épületek kerítésein, kapuin, ablakrácsain át a lakásokat otthonossá tevő tárgyakig betöltik rendeltetésüket.

A Bieber-Piller dinasztia munkáit szinte vég nélkül lehetne sorolni, de itt a két fontosabbat emlitem:

1. Az 1930-as évek Budapestjének egyik nagyszabású vállalkozása volt a mai Puskin utcában még álló épületben kialakított Sörkatakomba. Kecskés János vendéglős nem csupán Pest legnagyobb sörözőjét és egyetlen sör-emlékhelyét hozta létre, hanem igazi műalkotást, ahol a kor legnevesebb szakemberei és művészei járultak hozzá a szinte muzeális épület kialakításához. Több művésszel együtt dolgozott a házon Bieber Károly neves budai mülakatos mester is, mint pl. Lingel Károly bútorgyáros, Palka József üvegfestő mester, Gorka Géza kerámikus iparművész, Haranghy Jenő festőművész stb.

2. Az Óbudai I. sz. Rendelőintézet 1958-ra készült el a városrész növekvő lakosságának ellátása érdekében. A Vörösvári úti épület nagyon modernnek számított. Tágas terek, nagy ablakok, korszerűen berendezett várók és vizsgálók várták a betegeket. A kovácsoltvas díszítőelemeket Bieber Károly mester készítette.

LÉPCSŐKORLÁT A DOROTTYA UTCA 6.-BAN. FOTÓ: A SZERZŐ ARCHÍVUMA

ZÁRSZÓKÉNT NÉHÁNY JÖVŐNEK IS SZÓLÓ MONDAT

Idézek Bieber Károlynak a Művészet című lapban megjelent (1969.) írásából, amelynek aláírása a cikk végén ez volt: „Bieber Károly, hazánk első és utolsó Munkácsy-díjjal is elismert kovácsművésze”:

„Az idő azonban sürget. A szakma hanyatlásával eddig együtt járt a vasművesek szakmai hanyatlása is. Az érdeklődés hiányában nem készültek művészi igényű kovácsolt munkák, ilyenekkel a kézműipar már nem foglalkozott. Azoknak a mestereknek a száma, akik még ismerték a vas tradicionális, nemes megmunkálásának módját, egyre gyérül. Letették a sok dicsőséget megélt kalapácsot, és abbahagyták a munkát, vagy maguk is a hegesztőpisztolyhoz, a – művészi önbecsülés és hivatás feláldozása árán – megélhetést biztosító »csodafegyverhez« nyúltak.

Meg vagyok azonban győződve arról, hogy korunk szellemének megtermékenyítő hatására, a haladás parancsára a többi művészet új hangja nyomán a kovácsolás művészete is újból fel fog lendülni. Hiszen a fellendülés jelei, amint erről már írtam, egyre szaporodnak. E jelek biztos hírnökei annak az új tavasznak, amely törvényszerűen követi majd a fagyos telet, amely már olyan régen dermeszti, bénítja nagy múltú, de egészen bizonyosan továbbra is nagyra hivatott művészetünket.”

Bieber Károly tudatos mestere, művésze és alakítója volt szakmájának, amely szívós, erős és maradandó – mint a vas. ■

UJJÉ, A GÁZGYÁRI DUNA-PARTON NAGYSZERŰ!

ÉLMÉNYBESZÁMOLÓ EGY ÓBUDAI HORGÁSZVERSENYRŐL

Az ideális dunai horgászhelyekben nem dúskáló Budapesten és környékén a sportág szerelmesei ma már jól ismerik az Óbudai Gázgyár egykor lezárt partszakaszát. A K-híd fölötti gázgyári Duna-part, amely ideális helyszín horgászversenyek számára, 2018 júliusában már a harmadik megmérettetésnek adott otthont.

FOTÓK: RORBACHER ISTVÁN

Azon szerencsések közé tartozom, akik életük eddigi részét az Óbudai Gázgyár egykori tisztviselőtelepén, közvetlenül a Duna mellett tölthették el. Ennek ellenére soha eszembe sem jutott, hogy ki próbáljam a horgászatot, vagy egyszerűen csak leüljek a folyó partján pecázó szomszéd bácsi mellé, és megfigyeljem, mi lehet annyira érdekes mindebben. Pedig gyerekként erre jóval több lehetőségem lett volna, hiszen a halőrök e partszakaszt még csak hírből sem ismerték, a terület a Gázgyárhoz tartozott, teljesen el volt zárva a külvilágtól, és a kapun kizárólag az jöhetett be, aki itt lakott, dolgozott, vagy akiről a portásnak szóltak, hogy beengedheti. Ám lassan tizenhárom éve ez a korszak teljesen véget ért, azóta fokozatosan jelentek meg a biciklisek, kocogók, kutyasétáltatók, majd 2017-ben a horgászok is, csoportosan. Utóbbi csálhatatlan jelül még ugyanebben az évben két horgászversenyre is sor került itt, és miután idén júliusban többször megjelent a halőri szolgálat gépkocsija, hogy a part menti füvet levágja, nem volt nehéz kitalálni, napokon belül újabb versenyre kerül sor. Erről viszont már nem akartam lemaradni, mert szerettem volna megtudni, hogy miről is szól ez az „egész”.

Szombat dél körül kimentem a Duna-partra, ahol a gáthoz közeledve megpillantottam a „Horgászverseny – 2018. 07. 29. vasárnap 10:00–15:00” szövegezésű kiírást. Helyben vagyunk – gondoltam. És valóban: a másnapra meghirdetett verseny ellenére már huszonnégy órával korábban jó pár pecás helyben gyakorolt a megmérettetésre, közöttük Kovács Gergely, a küszöbön álló verseny egyik szervezője, egyben résztvevője is. Rengeteg, számomra teljesen új dolgot mondott el az eseményről, a résztvevőkről, a dunai pecázásról és úgy általában a horgászatról. Többek között azt, hogy a folyóvízi peca – már csak a sodrás miatt is – más, időnként komplexebb, mint állóvízi „rokona”, felszerelésben és gondolkodásban egyaránt eltérő dolgokat követel meg a horgászoktól. A tavalyi versenyeket a Fővárosi Horgászegyesületek Szövetsége (FŐHESZ) mint versenyfelelős szervezte és rendezte, két horgászciikk kereskedő céggel karöltve, míg a mostanit ugyancsak a FŐHESZ, de ezúttal a Kék Dunai Horgász Egyesülettel közösen. Utóbbi – csaknem tízezer fővel – Magyarország legnagyobb felnőtt taglétszámú horgász egyesülete, 1999-ben alapították, és székhelye a III. kerületben,

a rómaifürdői Torma Károly utcában található. Gergő is ennek a tagja, fő feladata ezúttal a versenyzők „felkutatása”, és a pálya „beetetése” a versenyre, hogy a halak fokozottan legyenek jelen az érintett Duna-szakaszon vasárnap. Megtudtam, hogy a horgászatnak alapvetően két fajtája van: a fenekezős (feeder) és az úszós, azaz a fenék közeli és a vízfelszíni változat. Horgászbót tekintetében számtalan (al) típus létezik, de egy hozzám hasonló laikus számára talán az a legnagyobb különbség közöttük, hogy rendelkezik-e orsóval vagy sem. Ha igen, akkor a bot hiába csak 3–4 m hosszú, az orsónak köszönhetően nagy távolságra be lehet vele dobni a horgot. Ha viszont nem, akkor a horog mindössze addig ér, amíg a botot és a szerelékét be lehet vetni a víz fölé.

A mostani verseny úszós kategóriára lett kiírva, és rakis bot használata volt ajánlott, ami akár 13 m hosszú is lehet. Az eseményre szép számmal jelentkeztek, még Szlovákiából is, a használt partszakasz pedig egészen pontosan a K-hídtól északra kezdődik, és kb. 400 m-en át a kis Duna-ág egyetlen állóhajójáig tart. Ez a terep van felosztva a versenyzők között A-B-C szektorokra és egymástól 15 m-re lévő számozott helyekre, amikre ezen a hétvégén végül huszonöt horgász jutott. A versenyt az nyeri, aki a rendelkezésre álló öt óra alatt súlyra a legtöbb halat fogja, és ha véletlenül holtverseny alakulna ki, akkor a kifogott halak száma dönt. Fontos hangsúlyozni, hogy a horogra akadt halakat a versenyt követő mérésig 2–3 m-es, „komfortos” haltartó hálóban (szákban) tárolják, ami után mindet visszaengedik a folyóba.

Amikor a „viadal” napján késő délelőtt kilátogattam a Duna-partra, hamisíthatatlan nyári, egyben kiváló horgászidő fogadott, az előző délutánon a gyakorlókat megzavaró kisebb zivatarnak már nyomát sem lehetett látni. Először a FŐHESZ nemrég leköszönt elnökével, Szűcs Jánossal futottam össze, akitől – többek között – megkérdeztem, hogy a verseny megrendezésére miért pont ezt a helyet választották. Kiderült: a Kék Dunai Horgász Egyesület horgásza javasolták annak tudatában, hogy Budapesten és környékén nagyon kevés a horgászverseny megrendezésére alkalmas helyszín; eddig még a ráckevei kis Duna-ág volt a legmegfelelőbb rá. A hiány fő oka, hogy ritka az olyan beépítetlen, nem magántulajdonban lévő, megfelelő hosszúságú partszakasz, ami autóval könnyen megközelíthető (nem kell sokat cipelni a felszerelést), és

még a közterület-felügyelet sem bünteti meg az embert. A gázgyári Duna-part – Óbudai-sziget közötti szakasznak az az előnye is megvan, hogy közel azonos adottságú, szélvédett, a víz kellő sodrású, minimális a hajóforgalom, és szép a környezet.

A versenyhez alapfeltétel, hogy a szükséges engedélyek beszerzése megtörténjen: bár a terület tulajdonosa az állam, a part kezelője a mellvéden át a gáttal bezárólag a Közép-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság, aminek a jóváhagyása hasonlóan lényeges, mint a Pest Megyei Kormányhivatal Vadászati és Halászati Osztályáé. A FŐHESZ-nek is jelen kell lennie a megmérettetésen, mert halőreinek jelenléte teszi lehetővé, hogy a méreten aluli halakat (a szájtól a farok tövéig mért távolság számít) is a szátkban lehessen tartani az összmérlegelésig, máskülönben azonnal vissza kellene dobni őket a folyóba. Szűcs úr bízik benne, hogy a közeljövőben

sikerül kellő támogatást kapniuk a partszakasz folyamatos rendezetté tételéhez, illetve egy stég és egy állóhajó (lakóhajó) elköltöztetéséhez, hogy a pályát duplájára növelhessék, amivel majdnem az Óbudai-sziget északi csúcsáig tartana. Ez azért lenne fontos, mert így kétszer annyi résztvevőnek lenne hely, és az ötven fővel már nemzetközi versenyt is rendezhetnének rajta. A magyar horgászsport a világ élvonalába tartozik, és minél több ilyen szintű hazai esemény kellene ahhoz, hogy az új generációk kinevelésével ott is maradhasson. Egy nagy verseny ugyanis teljesen más, mint ha valaki egymaga gyakorol, hiszen más adottságokkal bír (pl.: tömeges beetetés), és az ilyen körülmények adják meg a lehetőséget a versenyzők további fejlődésére.

Utam a továbbiakban az előző napon megismert Kovács Gergőhöz vezetett, akit a verseny középső szektorába sorsoltak ki. Ekkor nagyjából másfél

órája zajlott a küzdelem, amiben Gergő vezette a szektorát. Teljes hadfelszereléssel, koncentráltan ült a székeben, mellette vagy öt darab hosszú botelem, változó végződésű előkészítve. Ezek eltérő beállítású úszókat és különböző fajtájú csalikat takarnak, a horgászni kívánt mélységtől és a kifogni kívánt hal típusától függően, illetve volt köztük egy kupak alakú változat is (etetős csésze), amibe az etetésre szánt masszát teszik, majd öntik be a vízbe. A masszát az etetőanyag mellett tartalmazhat sok mindent: általában földet, kavicsot, aromát, morzsát, kukoricát, csontkukacot (léglyárvát). Magán a horgon általában csontkukac, giliszta, esetleg szúnyog(lárva) van elhelyezve. A résztvevők mindegyikből csak meghatározott mennyiséget vihetnek a versenyre, ám a teljes felszerelés súlya így sem pár kiló. A speciális szék, az etetőanyag, a botok, bottartók, horgok, úszók, csalik, hálók, szátkok, vödrök stb. darabszáma már önmagában tiszteletet parancsoló. Nem meglepő hát, hogy a szervezők egységesen két órát adnak a közvetlen előkészületekre. A verseny kezdetét és végét egyaránt dudaszó jelzi. Érdekes kitérni a felszerelés árára is: alsó hangon egymillió forint, ami azonban igény és pénztárca szerint még pár millióval nőhet.

No, de milyen halakat lehet itt fogni? A válasz az, hogy nagyon sokfélét, mert a víz minősége az elmúlt években jelentősen javult (igaz, egyben táplálékszegényebb lett), így ma már több mint egy

tucat faj megtalálható errefelé: paduc, márna, leánykancér, jászkeszeg, karikakeszeg, dévérkeszeg, bagolykeszeg, szilvaorrú keszeg, ponty, sneci, géb, de sügér, süllő és harcsa is előfordul. Közülük a legnagyobbakat az első négyből lehet fogni, amikből nem ritkák a 1,5–2,5 kg közötti példányok sem. A vízszint július végén ezúttal nem ideális, lehetne fél-egy méterrel magasabb, de Gergőt ez nem zavarja, már öt nagyobb halat kifogott. A tudás mellett a szerencse szintén szerepet játszik az eredményességben, mert a szervezők bármennyire is törekednek az egyenlő feltételekre, nem mindegy, hogy kit melyik szektor hányadik helyére sorsolnak ki. Ugyanis a halak túlnyomórészt folyásiránnyal szemben, azaz letről felfelé úsznak a táplálék után, ráadásul a versenypálya alsó szakaszán a mezőny nyitott, így az oda kerülő versenyzők nagyobb területről gyűjthetik be a zsákmányt. Bár folyóvíz esetében nem annyira jellemző, de a pálya felső szélén is sokszor jobbak szoktak lenni az esélyek. E tényezőkön túl számos további körülmény (pl. vízmélység, víz hőmérséklet, napszak) befolyásolja a kapási hajlandóságot.

Kicsit feljebb sétáltam a parton, egészen a következő versenyzőig, Lábiscsák Tamásig, aki történetesen Gergő barátja, és pont mellé sorsolták ki. Hozzá hasonlóan Tamás is gyerekként szeretett bele a horgászatba, tiszakarádi születésű lévén pedig kezdetben édesapjával – aki amatőr folyóvízi horgászversenyeken is elindult – jártak a Tiszára, Bodrogra, vagy

valamelyik közeli csatornára. Próbáltam kideríteni tőle, hogy mégis mi izgalmas van a horgászatban. Tamás esetében a „misztikusság” szó jelenti a választ, azaz az információ hiánya, hogy éppen mi történik a víz alatt. Gödöllői lakosként az esetek 98 százalékában a Dunára jár le, eddig főleg Budafokra, Csepelre és Esztergomra, de mivel a mostani verseny nyílt nevezésű volt, ezért úgy döntött, kipróbálja ezt az „új” szakaszt is. Általában heti egyszer pecázik, és a legtöbb sporttársához hasonlóan március közepétől november végéig tart számára a szezon, hiszen a halak 8 C°-os felszíni víz hőmérséklet alatt elvonulnak mélyebb vizekre.

Mint fentebb már említettem: a magyar horgász-sportot igen magasan jegyzi a világon, az évente megrendezésre kerülő világbajnokságon és Európa-bajnokságon nemzeti válogatottunk általában az első ötben szokott végezni, de az egyesületek számára kiírt nemzetközi versenyeken is rendszeresen jó helyezést érnek el a magyar klubok. Idén például június végén huszonnyolc ország legjobb klubcsapatának részvételével a szegedi Maty-éren tartották meg a 28. Klubcsapat Világbajnokságot, ahol az ötödik helyen végzett a magyar klubcsapat. Ezután, július végén rekordszámú, harminc nemzet nevezésével a szlovéniai Radecében rendezték meg a 24. Európa-bajnokságot, amin ezüstérmes lett a magyar válogatott. Fokozatosan növekszik a Magyar Országos Horgász Szövetség (MOHOSZ) taglétszáma – jelenleg négyszázezer fő, és az igazolt versenyzők is kétezeren vannak, így egyre nagyobb az érdeklődés az országos versenyek iránt. Ezeken lehet ranglistapontokat gyűjteni, és a ranglistahelyek alapján lehet a válogatottba bekerülni (van külön úszós és feeder ranglista, illetve válogatott).

Pozsonyi Csaba, akit a verseny felső részén találtam meg, például világbajnokságon is ért már el jó szektoreredményt folyóvízi versenyen. A nagy többséghez hasonlóan ő is orsós bottal kezdte, nagybátyja hatására. Mivel Szigetcsépen volt a család nyaralója, ezért a kezdeti helyszín adta magát. A versenyzéshez azoktól a horgászversenyekről készült VHS kazettáktól jött meg a kedve, amiket gyerekként szerzett be és nézett meg, mert szeretett volna a filmekben látottakhoz hasonlóan sok halat fogni. Mint minden alkalommal, most is dolgozott benne az adrenalin, folyamatosan figyelte

a mellette levőket, és próbált rájönni annak okára, hogy a nagy hal miért a másik horgára akad, miért nem az övére, vagy esetleg pont fordítva. Csaba egyébként a Ráckevei Dunaági Horgász Szövetség versenyzője, és úgy került a „vérkeringésbe”, hogy ifistaként a klub színeiben szép eredményeket ért el korosztályos versenyeken.

Tőle nem messze horgászott Zsíros András és Jónás György, akik egy héttel korábban aranyérmesek lettek csapatban a muraszentmártoni, 65 éven felülieknek kiírt 11. Veterán Horgász Világbajnokságon. A VB-t 129 kg-os összeteljesítménnyel nyerték, amiből Zsíros úr – 3–4 m-es spiccbotot használva – 2 kg apróhallal (sneci) és 11,5 kg kárásszal vette ki a részét. Hatvan éve horgászik, az 1970-es években Szabolcsból költözött fel Budapestre, azóta főként a fővárosban és környékén aktív. Veterán kategóriában ötszörös országos egyéni és négyszeres csapatbajnok. Jónás úr a nevelőapján keresztül szerette meg a horgászatot a váci Duna-parton. Nagyjából húsz évig volt felnőtt válogatott kerettag, tizenhárom vb-n vett részt (felnőtt, pisztráng, klub), és három évig szövetségi kapitánykodott gyermek, illetve ifjúsági korosztályban. Felesége szintén versenyzett, lánya pedig ma is aktív (magyar bajnok), a család horgászboltot üzemeltet Vácon. Állítása szerint már több háznyi pénzüket beleölték a horgászatba. Egyiküknek sem akadt a horgára ezen a vasárnapon túl sok méretes hal, amire sztoikus nyugalommal azt mondták, van ilyen.

A Kék Dunai Horgász Egyesület I. Folyóvízi Úszós Kupáját végül öt óra kemény küzdelem után Kovács Gergő nyerte 10,65 kg-mal. Molnár László 7,5 kg-os fogása volt még kiemelkedő a szektorában, míg a többiek 1–3 kg körüli súlyokat fogtak. A verseny első hat helyezettje kapott serleget, viszont mindenki részesülhetett a díjátadó utáni közös ebédből, ami szigorúan nem halból készült. Aki esetleg lemaradt volna az eseményről, annak sincs oka bánkódni, mert szeptember–október folyamán rendezik meg a 2017-es versenyek második „felvonását” II. FŐHESZ-COLMIC Dunai Úszós Kupa és II. FŐHESZ-Haldorádó Dunai Feeder Kupa néven. Érdeklődésből és halakból nagy valószínűséggel ezeken sem lesz hiány.

RORBACHER ISTVÁN

HUJ, HUJ, HAJRÁ!

AZ ASR GÁZGYÁR UTÁNPÓTLÁS FOCICSAPATAI A III. SZÉKELY-MAGYAR UTÁNPÓTLÁS LABDARÚGÓ TORNÁN

Az idén harmadik alkalommal megrendezett csíkszeredai eseményen az óbudai klub két csapattal képviseltette magát, akik önmagukat jócskán felülmúlva szerepeltek, és testközelből tapasztalhatták meg a helyiek magyarságtudatának fel-emelő megnyilvánulásait.

FOTÓ: HOCHSTEIN ANDRÁS

FOTÓ: HOCHSTEIN ANDRÁS

Az ASR Gázgyár aquincumi füves pályáján évek óta komoly nevelőmunka folyik. Ez nem csoda, hiszen a szakosztályvezetés eltökélt célja, hogy a kerületben és környékén élő minden focizni szerető gyermeknek megadja a lehetőséget a sportág kipróbálására, folyamatos, versenyszerű űzésére. Közülük a legjobbak persze idővel a klub felnőtt gárdájába is bekerülhetnek, de az a legfontosabb, hogy mindenből egészséges felnőtt váljék. A pályát és a sporttelepet az elmúlt években folyamatosan fejlesztették, aminek köszönhetően kulturált, barátságos környezetben gyakorolhatnak az ifjú labdarúgók. Jövőre – ha minden jól megy – már az összes korcsoportban, U7-től U19-ig indítanak csapatot. Az, hogy különösen a legkisebbek között mennyi tehetség bújjik meg, jól szemlélteti az az együttműködési megállapodás,

amit az egyesület idén nyáron kötött a III. kerületi TVE-vel. Ennek keretében ugyanis azok az utánpótlás játékosok, akik kiemelkednek a korosztályukból, megkaphatják az esélyt arra, hogy a nagyobb edzésszámmal működő, egy szinttel feljebb versenyző óbudai testvércsapatba igazoljanak, és akár profi labdarúgókká váljanak. Az U13-as és az alatti évfolyamok a Bozsik Program tornarendszerében szerepelnek, ami azt jelenti, hogy az őszi és tavaszi idényben havonta egyszer-kétszer kispályás tornán vesznek részt, ahol általában környékbeli egyesületek hasonló korú gárdáival mérkőzhetnek meg. Önálló bajnokság hétvégi fordulókkal még nincsen, ezért a csapatok igyekeznek az említett tornákon kívül barátságos találkozókat lekötni, és keresik az egyéb versenyzési lehetőségeket is.

Egy ilyen, nem kis lehetőség volt a III. kerületi TVE számára, amikor tavaly meghívást kapott a II. Székely–Magyar Utánpótlás Labdarúgó Tornára Erdélybe, ahol a 2003/2004-es korosztályban 10/11., a 2005/2006-osban pedig 7/11. helyen végzett. A júniusban megrendezésre kerülő ötnapos torna szervezői idén is szívesen látták volna őket, azonban ezúttal nem tudtak részt venni rajta. Így került képbe a gázgyári csapat, amelynek vezetőségét márciusban értesítettek a „beugrás” lehetőségéről. A szakvezetés ugyan rögtön rábólintott, de a túrán való részvételhez még elő kellett teremteni a szükséges anyagi fedezetet. Szerencsére Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata felkarolta az ügyet, és kétmillió forintos támogatásának köszönhetően biztosítottá vált az utazás. A hiányzó összeget a gyerekek szülei adták össze. Maguk a főszereplők, a játékosok csak májusban értesültek a részvételről, amikor már tényként lehetett beszélni az indulásukról. Innentől ádáz küzdelem folyt az utazó keretbe való bekerülésért, hiszen csak 13–13 főt lehetett nevezni. A versengés, illetve a cél elérése érdekében történő pozitív mentalitásbeli változások a 2005/2006-os korosztály két fiatal edzőjét, Ivancsó Dávidot és Balogh Pétert („civilben” az ASR Gázgyár felnőtt csapatának játékosai), továbbá a 2007/2008-as garnitúra sokat látott mesterét, Ferenczy Györgyöt és a tornára segítőjéül választott Tóth Richárdot (szintén a felnőtt csapat játékosa) is meglepték. Érezték tanítványaikon, hogy meg akarják mutatni, mire képesek, és szeretnék a tőlük telhető legjobb eredményt elérni.

A III. Székely–Magyar Utánpótlás Labdarúgó Tornán két korosztályban hat-hat anyaországi és hat-hat székelyföldi gyermekcsapat versengett egymással. A főszervező Tusnádfürdő, Csepel és Pestszentlőrinc-Pestszentimre Önkormányzata, társszervezője Magyarország Csíkszeredai Főkonzulátusa, fővédnöke Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke, házigazdája pedig az FK Csíkszereda volt. A 24 csapat öt napon át közel száz mérkőzést vívott. A nyitó- és záróünnepséget a Csíkszeredán született, és 2013-ban a Himalájában elhunyt Erőss Zsolt hegymászóról elnevezett Erőss Zsolt Arénában tartották.

A résztvevő csapatok ezúttal a következők voltak: Anyaország – óbudai ASR Gázgyár, Csepel

Utánpótlás Sportegyesület, 1908 Szentlőrinci Atlétikai Club, UTE Labdarúgó Akadémia, Videoton FCF Baráti Kör Egyesület, Kisvárdai Labdarúgó Akadémia. Székelyföld – FK Csíkszereda, FC Székelyudvarhely, Marosvásárhelyi MSE 08, Sepsiszentgyörgyi Sepsi OSK, Kézdivásárhelyi SE, Gyergyószentmiklósi Jövő FC.

A mezőny korosztályonként két hatos csoportban kezdte a tornát, amelyből az első két csapat jutott az aranyágra – ahonnan a végső győztes is kikerült –, a harmadik-negyedik az ezüstágon, az ötödik-hatodik a bronzágon folytathatta. A mérkőzések helyszínéül a Futball Klub Csíkszereda sporttelepe szolgált, ahol a füves centerpályán a nagyobbak, a műfüves edzőpályán a kisebbek számára zajlottak párhuzamosan a mérkőzések. A normál méretű játéktérrel kettéosztották, ezért egyszerre két meccset lehetett rendezni rajtuk. A találkozó – hat a hat ellen – kétszer húsz percre tartottak, mindennap 9–13 óra között.

Június 17-én, vasárnap kora reggel gördült ki az autóbusz az aquincumi pálya mellől, hogy a fedélzetén huszonhat gyerekkel és öt stábtaggal nekivágjon a nagyjából 800 km-es útnak Tusnádfürdőig, ahol a Csíki Határ Fogadóban egyedül ők laktak. A buszt saját gépkocsikkal közel húsz szülő kísérte, akik a csemetéiktől körülbelül egy kilométerre találtak szállást egy vendégházban. Útközben megálltak pihenni Nagyszebenben, ahol éppen belecsöppentek egy helyi karneválba. A másnap reggeli megnyitón a Magyarországról érkezett csapatokat külön köszöntötték, és kiemelték, hogy ők ezen a tornán nem vendégek, hanem hazatértek, amivel sokaknak gombóc került a torkába. Ezt követően a 2007/2008-as gázgyári csapat rögtön, majd a 2005/2006-os is hamarosan pályára lépett a Kisvárdai Labdarúgó Akadémia ellen. Előbbiek vereséggel, utóbbiak 5:1-es győzelemmel indították a megmérettetést. Az idősebbek délután ugyan 2:4-re kaptak Székelyudvarhelytől, azonban másnap 2:1-re legyőzték a papíron sokkal erősebb Csepelt, így a harmadik napra is versenyben maradtak az aranyáért. Az esély ugyan ellillanni látszott, amikor a szerdai (negyedik) meccsükön 0:4-re alulmaradtak a Gyergyószentmiklósi Jövő FC-vel szemben, ám a délutáni záró csoporttalálkozójukon egy fordulatot, jó színvonalú összecsapáson, fergeteges szülői szurkolástól támogatva 3:2-re diadalmaskodtak Sepsiszentgyörgy

fölött. Az ezzel párhuzamosan futó másik mérkőzésen azonban nem alakultak jól a dolgok, mert végül három kilencpontos csapat lett, amelyek között az egymás elleni eredmények és a gólkülönbség döntött. Ebben pedig – ha csak egy hajszálnyival is, de – az ASR Gázgyár csapata bizonyult gyengébbnek, és került az ezüstágra.

Annak ellenére, hogy az ezüstágon megvívott további három párharcot elveszítették, Ivancsó Dávid vezetőedző maximálisan elégedett játékosai teljesítményével. A megközelítőleg egy éve tartó közös munka és három hónap felkészülés után azt a célt tűzte ki tanítványai elé, hogy ne legyenek pofozógépek, amit tudnak, azt adják ki magukból. Ezt maximálisan sikerült elérniük. Amíg erővel bírták, addig tizenötből kilenc pontot gyűjtöttek, de mivel a mezőnyből övék volt a legkisebb klub, a hajrára elfogytak. A végül megszerzett nyolcadik helyet előre aláírták volna. Ez az eredmény azóta is „doppingként” hat a további munkavégzésre a játékosok és az edzők részéről. Dávid alapvető fontosságúnak tartja, hogy a gyerekeket partnerként kezelje, ám cserébe már a

legelejétől megköveteli tőlük az edzésre járást és a fegyelmet. Utóbbival Erdélyben semmi gond nem volt, a csapatszellem és a klubidentitás elmélyülése szintén folyamatban van. Mindezeket látva egyre nagyobb a bizalom a szülők részéről is, akik nagyon sokat segítenek a csapatnak azzal, hogy edzésről-edzésre hozzák-viszik gyermekeiket a minél nagyobb létszámmal folyó, minél hatékonyabb munka elvégzése érdekében. A 2007/2008-as, fiatalabb korosztálynak nem adatott ennyi sikerélmény, mert egy Csepel elleni győzelemmel utolsóként zárták a tornát. Edzőjük, Ferenczy Gyuri bácsi ennek ellenére ugyancsak büszke csapatára, hiszen legügyesebb játékosai közül többen hiányoztak, vagy nem teljesen egészségesen játszottak. Továbbá a többi csapathoz képest jóval kevesebb 2007-es születésűvel álltak ki, ami a gyerekek közötti magasságkülönbségben is meglátszott. Az ellenfelek szakvezetőinek dicsérő szavai megerősítették azt az érzésüket, hogy jó úton járnak a nevelőmunkában.

Mivel mindennap kora délután befejeződtek a mérkőzések, bőven maradt idő szabadidős, csapatépítő

FOTÓ: IVANCSÓ DÁVID

jellegű programokra, melynek részeként ellátogattak a parajdi sóbányába és a Szent Anna-tóhoz, ahol a távolban medvét is láttak. A néhai Hegedüs Ernő repülő alezredes, Puma pilóta által létrehozott baráti társasághoz kapcsolódóan a gyermekek azzal köszönték meg az erdélyiek vendégszeretetét, hogy otthonról összegyűjtött játékokat, könyveket vittek ajándékba a Hargita megyei, magyarlakta Patakfalva kisiskolásainak. A faluban nagy szeretettel és sok fánkkal várták őket, Fülöp Hajnal tanítónő tartott egy rövid tájékoztatót a helyi, összevontan működő 1–4. osztályos iskola életéről, majd a gázgyári gyermekek átadták ajándékaikat. Az eseményen jelen volt Kőrösi Viktor Dávid, Csíkszereda konzulja is. Ezt követően kirándulás következett: traktorok utánfutóin utazva a környező dombokra vontatták fel őket, ahonnan nagyszerű kilátás nyílt a környékre. Itt újra megtapasztalhatták, hogy a helyieknek milyen fontos a magyarságtudat, az anyasországból érkezett vendégek szívélyes fogadása. Minden tiszteletet megérdemelnek azért, ahogyan nap-nap után megküzdnek magyarságukért. Felejtethetetlen nap volt ez mindenki számára.

A szülőket is mélyen megérintette az a szeretet, amelyben részesültek. Számukra külön programot jelentett a csíkszentsimoni Csiki Sör Manufaktúra meglátogatása, valamint a negyedik nap délutánján a szurkolók közötti barátságos mérkőzések a tusnádfürdői focipályán. Rajtuk tényleg semmi nem múlt, hiszen kürttel, dobbal, dudával, zászlókkal „felfegyverkezve”, egyszerűsítésbe öltözve szurkolták végig gyermekeik mérkőzéseit. Jutalmuk nem is maradt el, mert a Videoton szimpatizánsait megelőzve, övék lett a meghirdetett, „Legeredetibb Szurkolói Csapat” különdíja.

Erőss Gábor és neje, Kriszta tizenkét éves Gergő fiukat kísérték el a túrára, aki négy éve focizik az ASR Gázgyár csapatában. Békásmegyeren laknak, és a Kiserdei Általános Iskola faliújságján látták meg a klub toborzóplakátját. Gergőnek cukorbetegsége miatt nagyon fontos a mozgás. Édesanyja korábban nem szerette a focit, de most már a csapat egyik legnagyobb szurkolója. Nagy Tamásnak két fia is focizik a csapatban: Zsombor a mezőnyben, Botond a kapuban jeleskedik. Kötődése a klubhoz nem véletlen, hiszen a pálya melletti gázgyári munkáskolónián született, sokáig itt élt, ifjúsági játékosként pedig pár évet játszott

FOTÓ: HOCHSTEIN ANDRÁS

az együttesben, még a nyolcvanas években. Büszke rá, hogy mindkét fia bekerült az utazó keretbe, sőt, az edzők szerint Botond csapata legjobbjá volt. Botond mellett a 2005/2006-os korosztály másik két tehetsége a tizenkét éves Kovács Bálint és Lajcsik Benedek, akik hozzá hasonlóan az óvodából kerültek az egyesületbe hét évvel ezelőtt, baráti ráhatásra. Bálint középpályást játszik, szeretne profi labdarúgó lenni, míg Benedek védő, és azt mondja, hogy majd az idő eldönti, érdemes-e a futballal mint komoly jövőképpel foglalkoznia. A gázgyári fiatalok hatalmas kalandként élték meg a III. Székely–Magyar Utánpótlás Labdarúgó Tornát: hittek magukban, és felszabadult játékkal sikerült jó eredményt elérniük. A játékosok, edzők egyaránt bíznak benne, hogy jövőre újra meghívást kapnak az eseményre, mert mindannyian rengeteg tapasztalattal és életre szóló élményekkel gazdagodtak a szűk egy hét során.

RORBACHER ISTVÁN

GYIMESI LÁSZLÓ: MÁS SZÖRNYET IS HOZOK, CSAK PISZKÁLJATOK

RÉSZLET EGY SOHA EL NEM KÉSZÜLŐ REGÉNYBŐL

Szokatlan csend honolt a faház teraszán, pedig nem volt üres a műintézmény, a poharak is teltek-ürültek, tehát a nem is olyan ritkán elhatalmasodó kóros zsebürültséggel sem voltak vádolhatók a legénység prominensei.

Gutentág érkezett utolsóként, mindjárt feltűnt neki ez a szokatlan csend.

– Miért lógatjátok mind az orrotok? Egyikötőknek sem jutott dinnyeföld?

– Meleg van – vont a vállát Burma.

– Kánikula – magyarázta volna meg Balogh Tamás, de az első szónál nem jutott tovább.

– Akik rég láttak bennünket, nemigen ismernének ránk – tűnődött el Gutentág. – Mi voltunk az egész parton a legvidámabb banda. Ha beültünk valahová, pár perc múlva már mindenki dőlt a röhögéstől. Most meg... A nézésetekről is megsavanyodik a bor.

– Te vagy a hibás – vélte Pofapénz. – Régen szüntelenül ugrattad a Törpét, vagy ő téged...

– Ja, ja – bólintott Gutentág. – Ha én ugrattam, ő rugdosta a bokámat, ti meg röhögtetek. Eszement szórakozás volt, mondhatom.

– Nem is rúgtam nagyokat – emlékezett a Törpe. – Csak éppen akkorákat, hogy tudja, merre hány méter... Persze arra nem emlékeztek, amikor ő akart tíz centit nyújtani rajtam.

– A füleden majdnem sikerült – vélte Balogh Tamás.

– Rágalom! – legyintett Gutentág. – Azóta szűnt meg a vidám világ, mióta Csuri elhagyott bennünket.

– Nem vagyok rá büszke, de tényleg rengeteget derültünk rajta – emlékezett Tanárúr. – Más kárán nem szép nevetni, de ki állta volna meg fapofával, amikor Baloghék előtt a legnagyobb faágat úgy vágta le, hogy közben rajta ült. Kartörés, lábtörés, vittük a kórházba, sajnáltuk is, de hetekig vigyorgtunk, ha eszünkbe jutott.

– Ritka volt az a hónap, amikor nem érte valami vicces baleset – emlékezett Rabbi is. – Lábtörés, ilyesmi ritkán történt vele, de kisebb baj szinte hetente. Ki tudja, hol szerencsétlenkedik mostanában?

– Én – jelentkezett Balogh Tamás. – Emlékeztek a kemencés lakatosra, a Lenorics Jóskára? Amikor nyugdíjba ment, visszaköltözött a szülőfalujába, Gelsére. Ő csalogatta magával a Csurit, nagy a háza, elférnek ketten.

– Gelse... – ízlelgette a szót Tanárúr. – Valahol Zalában van, Kanizsától északra...

– Ott, ott – erősítette meg Balogh Tamás. – Egyszer már majdnem meglátogattam őket, de hirtelen másra kellett az útiköltség.

– Egy kanna muskotályosra – vélte Pofapénz, és senki sem kételkedett igazában.

– Nemsoká' te is ingyen utazhatsz, elmegyünk hozzá együtt – ígérte a Rabbi. – Benézünk Sunyához is, nem lesz nagy kitérő.

– Sunyához? – csodálkozott Gutentág. – Tényleg, hová tűnt a Sunya? Mióta kijött a savanyítóból, egyszer, ha járt itt. Pedig az ő piaci kincskereső történeti is fel-felderítettek bennünket.

– Mellékbüntetésként lakhelyelhagyási tilalmat szabtak ki rá... – mesélte Burma.

– Nem hagyhatja el Óbudát, na és? – fortyant fel Balogh Tamás. – A faház eléggé Óbudán van.

– Ott a bibi – folytatta Burma -, hogy Sunya sohasem volt a papírai szerint óbudai. Az anyjához van bejelentve, Csörnyeföldre.

– Elég belőled! – vigyorgott Gutentág. – Olyan helység nincs is.

– Dehogy nincs, ott van Nekeresd mellett – röhögött Pofapénz.

– Nekeresd van, nincs is olyan messze, a nyolcas útról megtalálod – vette vissza a szót Burma. – És Csörnyeföld is van, az előbb emlegetett Gelsétől délre, a Muránál.

– Nekem meghagyta a címét – mondta halkan a Rabbi –, bizonyos megbízásokat is adott.

– Nahát, még van valakinek ilyen titka? – kérdezte Gutentág. – Hol a Törpe? Neki biztos van, vagy ha nincs, kitalál egyet.

– Tényleg, hová lett a kis ember? – néztek körül a teraszon, benéztek a belső terembe is, kérdezték az új csapost, akit jobb híján egyelőre Pótinak hívtak a háta mögött, mert ugye Tóbit pótolta, kis embert ő sem látott.

Az egyik szabadnapos zenész sietett segítségükre.

– Itt sündörgött az előbb – mondta. – Valamit dünnögött arról, hogy csinál ő nektek mindjárt valami vígasságot.

– Hajajj! – sóhajtott Tanárúr. – Hátidob cintányérral, no meg a trombita...

– Nem, nem! – javította ki Balogh Tamás. – A dob a mi tárolónkban van a működtető szerkezettel, a cinekkel együtt, a tároló kulcsa itt van a zsebemben. A trombitát meg már rég eladta.

– Vehetett újat – találgatta Burma.

– Vehetett? – vigyorgott Gutentág. – Tudod, mennyi a muskotályos árfolyama trombitára átszámítva?

– Vagy a trombitaé muskotályosra – fontoskodott Pofapénz, de senki sem volt otthon az átváltások piacán, most tehetett volna jó szolgálatot Sunya.

– Felhívhatom, ha valamelyikötök ideadja a mobilját – ajánlotta a Rabbi. Az ajánlat semmibe vezett, hiszen a kérdés tulajdonképpen az volt, hova lett a Törpe. Találgatásban nem volt hiány, kereső brigád is alakult (Gutentág és Burma

összetételben), de a nagy elhatározáshoz néhány korty is szükségeltetik, s amíg azzal végeztek – természetesen nemcsak a kereső brigád ivott, hanem az egész csapat –, titokzatos képpel feltűnt a sétányon az elkóborolt alany. Méretes kerekas bőrröndöt vonszolt maga után, a ládányi alkalmatosságot sűrű lyukak tarkították, s alul meglehetősen nagy fémháló borította.

– Macskát szereztél? – kérdezte a Rabbi.

– Ekkora macska nincs – intette le Gutentág. – Kutya ez, és legalább komondor.

– Nézzük meg! – javasolta Pofapénz.

– Csak kint az utcán – utasította őket Póti, az új csapos.

– Csak a rácson nézzetek be – javasolta a Törpe, de hiába. Pofapénz és Gutentág már ki is nyitotta a ládát.

– Micsoda szörny ez? – csodálkozott a Rabbi. – Fusson, ki merre lát!

– Dehogy szörny – javította ki Tanárúr. – Majom ez, mégpedig törpecsimpánz, kedves rokon.

– A Balogh Tamás rokona – tette volna helyre a dolgot Pofapénz.

– A te vasporos seggű nénikédé! – állította le a volt kemencés, és máris helyettesítő ötlete támadt. – Ha törpecsimpánz, akkor csak a Törpe rokona lehet.

A Törpe kivételével ebbe mindenki belenyugodott, a majom pedig – megérezve a szabadságot – nagy rikkantással kiugrott a bőrröndből, és egy pillanat múlva már a szemközti nyárfa csúcsáról vicsorgott rájuk.

– Le kell csalogatnunk – esett kétségbe a Törpe.

– Csak egy órára kaptam kölcsön.

– Ki volt az az örült, aki neked majmot adott kölcsönbe? – csóválta a fejét Tanárúr.

– Itt az Auchan parkolójában táborozik a cirkus, régi cimborám Bernát, az idomárjuk. Tőle, hm, kértem el.

Mindenki értette a dolgot. Kölcsön, mint a Vakegér pincéjéből a Balogh Tamáshoz szegődött muskotályosok.

Kölcsön, nem kölcsön, le kellett a kedves rokont csalogatni. A sétány elejére települt zöldségesnek hirtelen megnőtt a forgalma. Néhányan almát vettek, mások banánt, narancsot, sárgarépat, Gutentág még ananászt is.

ILLUSZTRÁCIÓ: LIGETI BLANKA

– Matyi! – kiabált a Törpe, miközben a majom ládájába pakolta a gyümölcsöket. – Gyere, ez mind a tiéd, csak gyere.

Az állat (most már tudjuk, hogy Matyinak hívják) egy pillanat alatt lekúszott a ládához, kikapott egy fürt banánt, és máris újra a fa csúcsáról vigyorgott rájuk.

– Induljunk el a cirkusz felé! – javasolta Balogh Tamás. – Ha elfogy a banánja, lejön az ananászért, akkor rácsapjuk a tetőt.

Matyi valóban lejött az ananászért meg az almáért is, de olyan gyorsan, hogy a kompániának

esélye sem volt a fogságba ejtésére. A csapat lassan végigsétált a sétányon, a majom meg felettük ugrált díszfáról díszfára, amíg csak a pléhgombához nem értek. A kocsmá ajtaja tárva volt, s mielőtt bármit tehettek volna, a majom már a söntéspultról ágált.

Stabil, a hajdani dózeres a pultra könyökölve éppen arra készült, hogy egy stampedli vodkával megalapozza a napot, amikor egy szőrös kéz átnyúlt a válla fölé, elkapta a pohárkát, s máris üresen tette vissza.

– Hé! – tiltakozott Stabil. – Az az én vodkám volt. Azonnal vegyetek helyette egy másikat!

Jobb a békesség, gondolta a faházi csapat, s máris ott párosodott az új pohár a károsult előtt. Igen ám, de Matyi gyorsaságával nem számoltak, a dózeres még meg sem köszönhetette az italt, az már eltűnt a majom torkában. S mivel harmadik pohárra nem számíthatott, átlendült a könyöklőre, és szép békésen elfogyasztotta a gyümölcsök maradványát.

Balogh Tamásban feltámadt valami vitézi ösztön, elhatározta, hogy elfogja a garázda majmot. De Matyi olyan vicstörténetre rogtónzött, hogy menten inába szállt a bátorság.

– Ne menj a közelébe! – kiáltott rá Tanárúr. – A majomharapás, ha elfertőződik, halálos lehet.

– A vadonban – vélte Pofapénz. – De ez egy civilizált városi majom...

– Igen, naponta kétszer mos fogat – mérgelődött Tanárúr. – Akárcsak a Rabbi.

– Én egyszer sem mosok fogat – mosolygott a Rabbi. – Nincs is már fogam.

Ezen egy percig elvitatkoztak, közben Gutentág kölcsönkérte a pultos fiúk biciklijét, és elviharzott vele.

– Hát ez hová siet? – csodálkozott Pofapénz.

– Megrémült a majomharapástól – találgatta Balogh Tamás.

– Eszébe jutott, hogy buli lesz valamelyik csónakházban – vigyorgott Burma. – Várja őt a Manöken a kisraktárban.

Ötletben nem volt hiány. Közben Matyi kapott egy igazi felest Stabiltól, ezt most önként, jó szívvel adta, ne búsuljon a jó rokon.

Nagy csengőszóval megérkezett Gutentág, a bringa vázán utast is hozott.

– Ő Bernát, az idomár, a Törpe haverja – mutatta be a vézna kis embert. – Jött a majmáért.

Tanárúr szemrehányások tömegével fogadta a vendéget.

– Hogy lehetett ennyi eszed, kölcsönadsz egy veszedelmes állatot egy hencegő törpének? Meg is ölhetné, tudod, milyen erős egy csimpánz!

– Én aztán tudom – vonta meg a vállát Bernát. – És eszembe sem jutott kölcsönadni. Tegnap arra ügyelgett a cirkusz táján, összefutottunk, mondtam, hogy egy majommal és öt fókával dolgozom, nézze meg a produkciót, ilyesmi. Hogy jutott eszébe Matyit kölcsönkérni, fogalmam sincs. Látszólag belenyugodott az elutasításba, de ma egyszerűen

elloptam tőlem. Amíg átmentem az áruházba a fókák halaiért – nem volt az több tíz percnél –, Matyi ládástól eltűnt. Mert ha elmegyek, mindig beparancsolom a ládájába, jobb félni, mint megijedni.

– Mit szólsz, Törpe? – kérdezte Burma.

– Én azt hittem, Bernát csak kéreti magát, hajlik a kérésemre, és azért ládázta be a majmot, hogy könnyebben el tudjam hozni.

– Tehát leskelődöttél, értem – szólalt meg a Rabbi is.

– Nem az Úrnak tetsző dolog.

– Sejtettem én, hogy ez a kiszolgált zenebohóc a ludas, s nem akar rosszat, de egy ilyen majom félmilliónál is többet ér, be kellett jelentenem a lopást a körzeti rendőrnél. Ismer benneteket, mert mindjárt azt kérdezte, ti nem jártatok-e a közelben.

– Én elszaladok a zászlóshoz – vállalta Pofapénz. – Megmondom, hogy megkerült a majom, törölje a bejelentést, s jöjjön ide, győződjön meg róla a saját szemével.

– Hát ide inkább ne jöjjön – dohogott Gutentág.

– Találkozzunk a cirkusznál.

Ebben maradtak.

– Egyébként jámbor jószág – vakarta meg Matyi füle tövét az idomár. – Figyeljete!

– Matyi, megyünk megetetni a fókákat.

A majom hatalmasat ugrott, egyik kezével megragadta a ládája fogantyúját, a másikkal Bernát kezébe kapaszkodott, s már indult is a cirkusz felé.

– Imádja a fokaetetést – szólta vissza Bernát.

– És hogy ne legyen harag – mondta Pofapénz –, holnapután valamennyien megnézzük az előadást. A feleségeinkkel együtt.

– Tudod, hogy háromezer a beugró? – suttogta Balogh Tamás.

– Holnap kap nyugdíjat a Tanárúr, kifizeti azt a vacak harminc ezrest, mi meg apránként megadjuk neki.

– Ahogy szoktátok, apránként – sóhajtott Tanárúr. – Látom, megtaláltátok a saját majmotokat. De én nem apránként fizetek: ha nem jönnek a részletek, agyoncsapom a Törpét.

– Annak igencsak ideje – vélte Gutentág.

– Csak piszkáljatok, holnapra kerítetek nektek egy másik szörnyet – sértődött meg a Törpe. – Aligátorteknőst, krokodilt, úgy éljek.

– Elég lesz, ha bejössz a faházba – vigyorgott Gutentág. – Teljesíted a szörnyfelhozatalt. ■

A SZÖVEGEIM ÖNBETELJESÍTŐ JÓSLATKÉNT MŰKÖDNEK

BESZÉLGETÉS BARTIS ATTILA ÍRÓVAL

Bartis Attila nem ontja futószalagon az írásait, de ha kell, a következő könyvére is szívesen várok 15 évet. A vége című regényének főhőse, Szabad András fotográfus szuggesztív történelmi háttér előtt válik kamaszból férfivá. Az életéről szóló rövid szövegekből mint kiélesztett fotográfiákból súlyos kérdéseket feszegető írásmű áll össze, amit képtelenség csak egyszer elolvasni.

FOTÓK: BARTIS ATTILA

Majdnem másfél évtized telt el A nyugalom és A vége című regények megjelenése között. Mi tartott eddig?

Sok oka volt. A legrégebbi szövegrész 2002-ből, Krétáról származik, ott kezdtem el írni a regényt. Ami igazából csak azért érdekes, mert majd' másfél évtizeddel később egy másik szigeten, Jáván fejeztem be. Pontosabban ott lett meg a nagyobbik része. 2006-ban, apám halála után sok minden megváltozott – bennem is, a szövegben is. Amikor elmentem Jávára, még fogalmam sem volt róla, hogy tudok-e ott majd dolgozni. Előtte egy évig Berlinben éltem, elvileg ott is befejezhettem volna, végtére is ezért kaptam az ösztöndíjam. Dolgoztam is, de inkább csak a papírkosár telt a régebbi részekkel, nagyon keveset haladtam előre. Az első jávai esztendőm kétségtelenül fontos szerepet játszott abban, hogy a szöveg végére értem, de nem szeretném ezt túlmisztifikálni, Békásmegyeren is lehet írni. Ez sokkal inkább azon múlik, hogy mi van belül, sem mint azon, hogy mit látok, ha kinézek az ablakon. Jáván sem csak az történik, hogy a napi posta nem ér utol. Ott is el kell menni a piacra bevásárolni, ott is megbetegszik az ember, ott is be tudnak porosodni a hétköznapiak. Az viszont tény, hogy ott egyszerűen másképpen múlik az idő. Azaz más az időhöz való viszony. Sokkal archaikusabb, mint amiben itthon élünk. Meg az a 12000 km távolság is elég erős legitimációt ad arra vonatkozólag, miért csak hetente egyszer nézek rá a postáimra, vagy miért csak egy hónap múlva válaszolok az e-mailekre. Ezt itthon lehetetlen megtenni. Nekem legalábbis nem megy, lelkiismeret-furdalásom, vagy inkább szégyenérzetem van már attól is, ha egy nap késéssel válaszolok valakinek. Ott az e-mailt úgy kezelem, mint egy klasszikus levelet, amit ha meghoz a posta, elolvasok, napokig gondolkodom a válaszon, végül megírom, párszor átjavítom, aztán elküldöm. Ez pedig idő. Sokkal több idő, mint amit itthon már rászánhat az ember. Igaz, semmivel sem több, mint amennyit hajdan, pár évtizede még itthon is rászánt. De az ottlétnek is megvannak az árnyoldalai. Például, hogy nem térhetek vissza ugyanabba a házba, ahol előző alkalommal éltem. Ez azért megnehezíti az ottlétet. Az itthoni létnek van egyfajta kontinuitása, amiből ha kilép az ember, többé-kevésbé ugyanabba lép vissza, amikor hazajön. Ez ott fel

sem merül. Azok az esztendők, amelyeket ott töltök, kis, kerek zárt életek egy nagy életen belül. Nyilván van érintkezési pontjuk, ahogy két gömbnek is lehet érintkezési pontja, de Jáva mindig egy nagyon határozott újrakezdés szinte minden szempontból. Ott rengeteget változik a világ egy év alatt is. Nem ugyanazok az emberek, nem ugyanaz az otthon, tulajdonképpen nem is ugyanaz a város. Amikor másodszor visszamentem, döbbenettel néztem, hogy Budapest a rendszerváltás után pár év alatt nem változott annyit, mint Yogyakarta egy esztendő alatt.

Miért megy mégis vissza?

Jáván a kívülálló életét élem. Nyilván kialakulnak különböző viszonyok, de a nagy egésznek ott soha nem leszek, és nem is lehetek úgy részese, mint a saját kultúrámban. Ott egy vadidegen fehér ember vagyok, ennek az összes pozitív és negatív hozadékaival együtt. Ez a fajta kívülállóság viszont elég nagy szabadságérzetet ad, nem úgy, mint amikor a saját társadalmában válik kívülállóvá az ember. Jáván meg tudod tapasztalni azt az elementáris szabadságot, aminek itt, ebben a nyugati, demokratikus, liberális, felvilágosult, zsidó-keresztény kultúrában már nyoma sincs. Utoljára talán gyerekkorban tapasztalhatjuk meg. Már-már valószínűtlen jólétben élünk, agyonbiztosítva, hogy senkinek semmi baja ne essék, ami nagyon szép és fontos dolog, csak közben nem vesszük észre, hogy milyen irgalmatlanul magas árat fizetünk érte. A lét spontaneitása, természetessége nagyjából mindenestül odaveszett. Ott ez még megvan. Annak ellenére megvan, hogy egy jávai fiatal is ugyanúgy két telefonon nyomtatja egyszerre a Facebookot és az Instagramot. Ennek ellenére ott nem hagyományörzés van, hanem élő hagyomány. A hagyományörzés a múzeum. Az élő hagyomány a napi valóság. Ez a kettő ég és föld. Természetesen annak a létnek is megvannak az igen sötét árnyoldalai, különösen a saját normáink felől nézvést. El tudom képzelni, hogy sok nyugati kultúrájú ember számára talán irritáló, elviselhetetlen lenne az egó ilyen szintű háttérbe szorulása a közösségi léttel szemben. Vagy, hogy idegenként bizonyos közösségi normákat rögtön fel kell ismernem, és azokat respektálnom kell. De ennek azért nem kellene annyira nehéz dolognak lennie,

különösen, mivel mi is ugyanezt várjuk el, ha valaki egy másik kultúrából bekopogtat a miénkbe. Valljuk be, nem biztos, hogy összedől a világ, ha nem megyek bikiniben a strandra egy olyan helyen, ahol a helyi nők hosszú farmernadrágban és pólóban fürödnek az óceánban, vagy nem megyek rövid szoknyában egy mecsetbe. Csak hát ott is zajlik egyfajta radikalizálódás. A kérdés pedig mindig az, hogy a mienkétől különböző értékrendekre mennyire agresszív a válaszuk. Hogyha ezt az oldalát nézem, akkor csak abban lehetek biztos, hogy most, augusztus 24-én visszamegyek, de nincs honnan tudnom, hogy két-három esztendő múlva is visszamegyek-e majd. Hiszen azért megyek, mert ott még megtalálok valamit, amit itthon nem. Hogyha azt már nem találok meg, akkor minek.

Nem érezte magán a nyomást A vége megjelenésével kapcsolatban? Nem sürgették?

Persze, volt presszió, de ez önmagában se nem jó, se nem rossz. Az a kérdés, hogy miként éli meg az ember. A presszió lehet ösztönző, inspiratív is, de ugyanez lehet fojtogató, kétségbeejtő – ez mindig attól függ, hogy én magam milyen állapotban vagyok. Nyilván nem azért ír az ember regényt, mert elvárják tőle, de hogyha éppen megy a munka, akkor a külső nyomás még segíthet is. Amikor viszont nem megy a munka, akkor ennél a pressziónál nincs fullasztóbb. Olyankor köszönöm szépen, de inkább ne várjon tőlem senki semmit.

Katartikus volt, amikor letette, és azt mondta, hogy kész?

Megkönnyebbülés volt elkészülni ezzel a kötettel, de pont a munka végét nem nevezném katartikusnak. Inkább egy rövid ideig tartó, majdnem levitáló állapotnak, mint amikor az emberről egy tíztonnás betonkockát leemelnek, és úgy érzi, emelkedett a talajtól. De ez inkább csak percekben, esetleg órákban mérhető állapot. A munka közbeni katarzis a munka része. Ami érzelmileg nem történik meg velem írás közben, az nem valószínű, hogy meg tud történni az olvasóval olvasás közben. Az egészen biztos, hogy nem ugyanúgy áll fel az ember az íróasztaltól, mint ahogy leült.

Mi történik, amikor feláll az asztaltól? Mennyire nehéz visszahelyezkednie a történetbe? Segít az, hogy a főszereplő Szabad András és az ön élete között meglehetősen sok azonosság van?

Amikor tényleg megy a munka, akkor nyakig benne vagyok egy szövegben, akár napi 24 órában. De ha valami kizökkent, néha hetekig vagy hónapokig tarthat a visszaút, amíg sikerül újra olyan állapotba kerülnöm, amiben tényleges jelentése van a mondatoknak. Vannak, akik ezt tudják stimulálni, én nem. Lehetek szorgalmas, dönthetek úgy, hogy márpedig ott ülök napi öt órát a szöveg előtt, de igazából semmi értelme. Az, hogy sok közös pont van a főszereplő élete és az én életem között, nem segít a visszazökkenésben, mert nem ez a lényeg, hanem a közös ponthoz való viszony. A közös pontok a motívumok, a történetfoszlányok, a helyzetek, a mondatok. De nem ezek számítanak, hanem a hozzájuk való érzelmi viszony. Hogy milyen nem közös pontok tudnak megszületni belőlük. Az összes közös pont ellenére A vége ugyanúgy, mint minden más, amit az életben írtam, istenigazából nem tekinthető autobiográf szövegnek. Irodalmi szövegek, attól függetlenül, hogy mennyi találkozási pont van a személyessel.

Szabad András mindig ugyanarra a pontra tér vissza, és onnan indul el újra, ahol megtörik az élete. Képtelenek vagyunk megemésztetni, feldolgozni a múltunkat?

Nagyon óvakodnék attól, hogy bármit is, amit leírok, általános érvényűnek tekintsek. Persze, ettől még tudjuk, hogy vannak általános érvényű dolgok. Vagy legalábbis olyasmik, amik az esetek nagy részében így zajlanak. Az például kétségtelen, hogy hét év után apám kiszabadult a börtönből, de az is igaz, hogy valamilyen módon ott maradt egész életében. Attól a ponttól kezdve nagyon kevés olyan érdembeli történése volt az életének, ami ne annak függvényében történt volna, amire ne hatott volna ki a hét börtönév. Bár ez egy nagyon személyes családi példa, tudjuk, hogy az esetek nagy részében ez így működik. Minél érzékenyebb életszakaszban történik hasonló trauma az emberrel, annál nagyobb nyomatékkal tud jelen lenni a későbbiekben is. Ha felismertünk egy otthonról hozott mintázatot, és

tudjuk, hogy az mennyire nem jó, foggal-körömmel küzdünk ellene, próbáljuk az ellenkezőjét továbbadni a gyerekeinknek. Aztán a végén azon kapjuk magunkat, hogy a végeredmény ugyanaz lett. Ezt a saját bőrömmön meg a gyerekeim bőrén tapasztaltam.

Szabad András sokszor „kőbe vési” az igazát, szinte kinyilatkoztat. Ugyanakkor, ha kicsit más perspektívából nézzük a történetet, egy másik igazság is pont annyira érvényes lehet. Ennyiféle valóság létezik?

A kettő nem zárja ki egymást. De külön kell választani a valóságot az igazságtól. Minél individualistább lett a nyugati világ, annál erősebb lett az elv, miszerint ahány ember, annyi igazság, annyi interpretálása a tapasztalati valóságnak. Ami kétségtelenül igaz, csak azt hiszem, itt is sikerült átbillennünk a ló túloldalára. Az, hogy valamit én hogyan élek meg, mérhetetlenül szubjektív. Azt viszont, hogy az a valami önmagában valóságként létezik-e vagy nem létezik, az én szubjektív interpretációmra hivatkozva nem nagyon lehet kétségbe vonni. A legbanálisabb példa: nehéz lenne arról vitát folytatni, hogy van-e itt két pohár az asztalon, mert van. Az viszont, hogy ezt ön hogyan éli meg, és én hogy élem meg, bizony lehet nagyon különböző. De arról nem nyithatunk vitát, hogy van-e két pohár az asztalon. A diskurzusok nagy része pedig már itt el szokott taknyolni. Már a pohár pusztá léte is megkérdőjeleződik. Az, hogy e két pohár léte önnek jó és nekem rossz, vagy fordítva, egy más kérdés. A mi életünket nagyrészt a szubjektív interpretációink határozzák meg. Sajnos a társadalmi vitáktól a párkapcsolati vitákig szinte minden diskurzus így működik. És ebben nagy „segítségünkre” van a szelektív emlékezet is.

A nyugalmat anyaregényként, A végét aparegényként emlegetik, ráadásul szerkezetileg nagyon hasonlítanak egy fotóalbumra. Mit gondol a skatulyákról?

Igen, a fotóalbumaimnak hasonló a szerkezete, mint a regényeimnek, de ennek a kulcsa valójában nagyon egyszerű. Nem a regény olyan, mint egy fotóalbum, és nem a fotóalbum olyan, mint egy regény, hanem ketten együtt olyanok, mint amilyen alapvetően az ember gondolkodása: feltételesen

szabad asszociációkban gondolkodunk, és ennek a struktúrájára épül valamilyen módon mindkettő. Megbolondulnék, ha úgy kellene regényt írnom, ahogy jó pár irodalmár szerint írom őket. És egészen biztosan nem is működne. Az, ami kívülről nézve egy hosszas számításokkal pontosan megkonstruált világnak tűnik, istenigazából nem más, mint a legsimább gondolkodási folyamatra való hagyatkozás. Ahogy erről eszembe jut ez, arról eszembe jut az, onnan visszacsatolok ide, mert abból a távolságból még normálisan eszembe juthat, de húsz oldallal később már nem tudnék visszacsatolni stb. Ez egy ösztön. Nem vagyok zenész, de azt gondolom, hogy a zenei improvizáció is valahogy így működik. Annak is megvan a maga nagyon pontos szabályrendszere, és elképesztően sokat kell tanulni ahhoz, hogy az ember jól tudjon improvizálni, de közben mégis ezt a fajta szabadságot teremti meg ezzel a tudással. Egyrészt semmi értelme a skatulyáknak, mert azokon

minden túlnő. Másrészt van értelme a skatulyáknak, mert azok nélkül nehezen tudnánk tájékozódni. Az emberi gondolkodás mikéntje rákényszerít minket egyfajta féligazságokra épülő struktúrákra, és akkor vagyunk igazán nagy bajban, amikor rádöbbenünk, hogy valamit rossz skatulyába tettünk, vagy át kellene komponálni az egészet. Az összes kánonváltás is erről szól valamilyen módon. Én se örülök neki nyilván, de józan ésszel be kell látnom a szükségességüket. Be kell látni azt is, hogy aki egyszer valamit betett egy skatulyába, attól kezdve nagy bajban van. Sokkal egyszerűbb egy üres fiókba bedobni valamit, mint egy teli szekreterben újféle rendet rakni.

Nagyon meglepett a könyv befejezése, tökéletesen átértelmezi az addig olvasottak jó részét, beleértve a címet is.

Nem emlékszem pontosan, mikortól kezdve tudtam, hogy ez lesz A vége befejezése, de már nagyon régen eldőlt. Lehet, hogy dilettáns és irodalmon kívüli szempontot fogok mondani, de nem egyszer tapasztaltam meg, hogy a szövegeim önbeteljesítő jóslatként működnek. A nyugalom esetében is volt példa arra, hogy néhány dolog, ami szerepel a regényben, évekkel később bekövetkezett. Ezért ma már ezerszer meggondolom, hogy mit írok le. Amikor elkezdtem írni a regényt, még egészen más lett volna a befejezése, de pont az említett tapasztalatok miatt kénytelen voltam változtatni rajta. Lehet ezt sima félelemnek, gyávaságnak is nevezni, de ettől még ez a valóság.

Idén jelent meg A szigeteken című fotóalbuma. A könyvben szereplő fotók 2014–2017 között készültek Jáván. Mi a nehezebb, egy jó szöveget írni, vagy egy jó fotográfiát készíteni?

Ha válaszolnék erre a kérdésre, az az összehasonlíthatatlan dolgok összehasonlítására tett kísérlet lenne. Soha az életben nem fogom megtudni, hogyan dolgoznék fotográfusként abban az esetben, ha nem írnék. Íróként arra lettem dresszírozva, hogy nagyobb egységeket lássak, így fotográfusként sem tudom csak és kizárólag az egyes képet nézni. A fénykép viszont mindig csak apró, kiragadott részlete az egésznek, bármilyen nagylátószögű optikát is használunk. Ez bizonyára rányomja a bélyegét a szövegeimre is.

Számtalanszor előfordult már mondjuk egy kiállítás vagy egy album szerkesztésénél, hogy nagyon jó képről kellett lemondani, mert nem volt helye a történetben. És megfordítva, olyan kép is bekerült, amelyet önmagában, kiragadva az egészből nem éreztem különösebben erősnek, mégis felhasználtam, mert nyilvánvaló volt, hogy ott van a helye. Ahogy egy regény nem a legjobb mondatok gyűjteménye, ugyanúgy egy fotóalbum sem a legjobb fotográfiák gyűjteménye. Mindkettő egy rendszer, egy világ, aminek megvan a hullámmása, megvannak a magaslatai, adott esetben a mélységei minden értelemben, akár még minőségileg is. De az a rendszer csak úgy, azokkal a hiányosságokkal együtt ad ki egy hiteles, kerek egészet. Az egyes képet elkészíteni lehet, hogy könnyebb, mint az egyes mondatokat megírni. Viszont akkor, amikor ezt a nagyobb egységet nézem, ott már nem biztos, hogy ennyire eltolódik a mérleg. Az biztos, hogy számomra mint fotográfus számára a fényképezés aktusa nem ugyanazt jelenti, mint egy olyan ember számára, aki csak és kizárólag képben gondolkodik. Tudjuk, hogy a fényképezés kívülállást jelent. Ott van a tőlem független esemény, én pedig hátul, a fényképezőgép mögött. Ez egy távolságtartó magatartás. Azonban én ezt legfeljebb tudom, de nem így élem meg. Mert lássuk be, az írásnál magányosabb tevékenységet elég nehéz elképzelni. Engem a fotográfia összeköt az élettel. Akár azt is mondhatom, hogy onnan a sarokból, az íróasztal mellől kivisz az életbe. Ott már nem azt élem meg, hogy távolságot tartok a világ dolgaitól, kényelmesen ránézek, és a saját esztétikai normáim és képességeim szerint elkészítem a képet, hanem azt, hogy az íróasztalomhoz képest egyáltalán kapcsolatba kerültem a pillanatnyi valósággal. Ez pedig egy teljesen más aspektus.

Nemsokára újra elutazik. Mik a tervek? Fényképezni fog? Vagy írni? Vagy csak egy kicsit kívülállni?

Készül egy rövid kötet, leginkább esszétöredékek, naplófecnik a fotográfiáról, azt szeretném befejezni. Meg persze fényképezni fogok. Aztán hazahozom, hiszen hiába ott születik, elsősorban ide tartozik a kép is, a szöveg is – bármennyire is megpróbálják elvenni az ember kedvét az idetartozástól.

SIMONFALVI ANITA

AMIKOR A MESÉNEK FOLYTATÓDNIA KELL

BESZÉLGETÉS KONCZ ERIKA MESEÍRÓVAL

Él Óbudán egy meseíró, aki valamikori rossz sorsából kitörve – mint a mesékben, és érdekes módon épp a mesék által – ma már lényegesen jobban érzi magát. Esetében nem az a fontos, hogy mozgássérült, bár erről is érdekeseket mond, hanem sokkal inkább az, hogy miként találta meg útját egy nehéz kezdet után.

FOTÓ: CSÁKY BALÁZS

BÁRMI LEHETEK

Néhány évvel ezelőtt – amikor egy Benedek nevű mozgássérült kislánknak írt mesét – még vidéken élt. Hogyan került azután Óbudára?

Emlékeim szerint mintegy négy évvel ezelőtt egyszerűen kiírtuk a Facebookra, hogy új otthont keresünk, majd ennek a lakásnak a tulajdonosa válaszolt nekünk, így kerültünk ide. Korábban Dunakeszin éltünk egy garázból kialakított lakásban, amely nagyon kicsi volt, és a tulajdonosok is eléggé közönségesek voltak ahhoz, hogy sokáig ott maradjunk. Az itteni tulajdonossal elégedettek vagyunk, és Óbudán lakni egyébként is nagyon jó. Jobb lenne azonban egy akadálymentes lakásban élni, mert ez sajnos nem az. A fürdőszobába nem lehet kerekesszékkal bemenni, és a kád sem alkalmas számomra. Egy akadálymentes lakásban szabadabban élhetnénk, hiszen például az nagyon fontos lenne, hogy egyedül tudjak fürödni, ami itt most nem megy.

Ismerve az előzményeket, nem mondható, hogy mesés gyermekkorra volt. Milyen környezetből jött, milyenek voltak ott a körülmények?

Nehéznek mondanám a gyerekkoromat, mert nem mindenki elég intelligens ahhoz, hogy mozgássérült gyereket tudjon nevelni. Nem mindenki jut el odáig, hogy így is szereti a gyerekét, és mindent megtesz érte. Nekem legalábbis nem volt szerencsém ezzel a dologgal, ezért jobb is, hogy ötéves koromban beadtak a mozgásjavítóba, a Mexikói útra, ahonnan nagyon ritkán mehettem haza, de én nem is nagyon akartam. Sokkal jobb volt nekem az iskolában, ahol azt tanultam, hogy bármi lehetek, mert okos vagyok, és a tanulás a lényeg, miközben otthon épp az ellenkezőjét mondták. Azt persze soha senkinek sem sikerült elhitetni velem, hogy belőlem nem lesz semmi. Még akkor sem, amikor éveken keresztül azt hallgattam, hogy semmire nem viszem az életben, mert csak egy született vesztes, mozgássérült vagyok. Általában szerencsénk van az embereknek a szüleikkel – az én esetem a ritkább, mert nekem nem volt.

RENDELTEK MESÉT

Miért és mikor kezdett el meséket írni?

Elég régen, 2004-ben történt, hogy vidéken töltöttünk egy napot, amikor találkoztam Mester Csaba barátom ovis kislányával, akivel váltottunk néhány mondatot. Olyan kedves és aranyos volt ő, mint egy tündér. Akkor elhatároztam, hogy írok róla egy mesét, miközben azt sem tudtam, hogy képes vagyok-e meseírássra, de azt igen, hogy írnom kell. Amikor megírtam, és elküldtem a mesét Boginak, nagyon bevált a történet. Ezután Bogi kérte az újabb meséket, amelyeken keresztül rájöttem, hogy képes vagyok az írásra. Anyukája SMS-ben elküldte Bogi üzenetét, hogy miről szóljon a mese. Emlékszem ilyen üzenetre: egérke, aki várja a Jézuskát, nyuszi, róka, farkas, télapó... Ezekből születtek a mesék, amelyeknek mindig nagy sikerük volt.

Ezek szerint innen jött az ötlet, amely aztán megvalósult a honlapján, az ercsimese.hu oldalon, azaz, hogy személyre szóló meséket lehet rendelni? Ami az ott olvasható írások alapján működik.

Igen, mert nyolc évvel ezelőtt adódott egy lehetőség a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségén keresztül, hogy webes programozást lehet tanulni. Gondoltam, ha már megtanultam ezt a programozást, akkor készíthetnék egy meseoldalt, ahonnan rendelni is lehet mesét. Izgatottan vártuk abban az időben, hogy mennyire jó az ötlet, de aztán bejött, mert rendeltek tőlem meséket. Jó az internet erre a célra, mert én például ritkán mozdulok ki otthonról, így pedig érintkezésbe tudok lépni másokkal.

HAZÁNK A LEGSZEBB

Miért mozdul ki ritkán, a közlekedés miatt?

Nagyrészt a közlekedés miatt, mert egyedül nem tudok kimenni. Gábor, akivel együtt élek, nem ülhet itt mellettem éjjel-nappal, dolgoznia kell, hogy megéljünk valamiből. Ezért is lenne jó egyszer akadálymentes lakásban élni, mert akkor nem lenne

szükségem annyira segítségre itthon sem, és úgy szabadabban élhetnénk, nem lennénk ennyire korlátozva. Általában autóval közlekedünk, de mostanában előfordult, hogy busszal indultunk el. Én egyébként szeretek buszozni, mert ritkán van rá módom, de sajnos a rámpa a buszokon elég rossz, bonyolult megoldás, ezt a felszállás és leszállás részét az utazásnak nem szeretem, mert elég stresszes.

A Legerősebb szó címen Erdős Virág ajánlásával jelent meg nemrégiben első mesekönyve. Készül-e majd újabb is?

Ez a most megjelent kötet tizennégy mesét tartalmaz, amelyeket úgy próbáltam összeválogatni, hogy minden korosztály találjon benne neki tetsző történetet. Van benne például olyan mese is, amelyet valaki ötvenedik születésnapjára rendeltek. Olyan ember számára kérték, akinek már mindene megvan, bejárta az egész világot, de nem tudták az ismerősei, hogy mit adjanak neki. Mese még nem szólt róla, de most már van neki ilyenje is. Egyébként azóta már ez a korrekord is megdőlt, mert rendeltek tőlem mesét hetvenéves embernek is. Ez a történet a honlapomon is elolvasható. Természetesen készül újabb könyv is, és nemcsak azért, mert rengeteg mesém van, amit ki lehetne adni, hanem azért, mert vannak új terveim. Számomra nagyon fontos a felelősségteljes állattartás, amivel szerintem gyermekkorban kell elkezdeni foglalkozni. Egy ilyen jellegű mesekönyv hasznos lehet, s mivel a szülők olvassák fel a gyerekeknek, így számukra is tanulságos. Olyan mesekönyvet is szeretnék, amely bemutatja Magyarországot, annak tájait, néphagyományait. Szerintem ugyanis hazánk a legszebb, amelyet meg kell mutatni a gyerekeknek is, és ezt meséken keresztül nagyon jól meg lehet tenni.

ERŐT MERÍTENI

Mit kell tudni ahhoz, hogy valakiről vagy valakinek jó mesét lehessen írni?

Jellemzést szoktam kérni a személyről, de van, aki nagyon egyszerűen elintézi ezt, és kevés

információt nyújt. Ez nekem nem probléma, volt már ilyen, s az egyik leghosszabb mesém is ilyen kevés adatból született. Fényképet is szoktam kérni, ami számomra nagyon fontos, mert szeretem látni, hogy kiről írok. A képből elég sok mindent meglátok. Ebből időnként vicces helyzetek is keletkeznek, amikor olyat írok a történetbe, amiről nem beszéltek, én mégis valahogy ráéreztem. Az egyik legszebb élményem, hogy volt egy gyerek, aki nem szerette a meséket, a szülei mégis megkértek engem, hátha az érdekli majd, amit írok neki. Hajlandó is volt végighallgatni, és azóta nyitott a többi mesére is. A második neki szóló mesét folytatásosra készítettem el olyan módon, hogy a végére odaírtam, hogy ha Attila akarja, akkor folytatom. Attila akarta.

Mi lett a mozgássérült Benedekkel és azokkal, akiknek évekkal ezelőtt meséket írt? Tud róluk valamit?

Az ő meséje öt évvel ezelőtt született. Néha szoktam látni, mert az anyukája és ő is ismerősöm a Facebookon. Látom, hogy viszik időnként kezelésre, és nagyon szépen tud állni, és sokkal jobban jár. Amennyire tudom, nyomon követem a sorsát, de már nem kisfiú, 14 éves lehet. Más ilyen mesehős is volt, aki mozgássérült. Például Gergő, a bölcs, akinek harmincadik születésnapjára rendelt mesét a felesége. Olyan is volt, hogy egy mozgássérült gyerek anyukájának rendelt mesét az apuka, hogy erőt merítsen a továbbiakhoz a meséből.

Segít a mese? Erőt ad?

Abszolút. Nekem is segített. A mese mindenkinek jó.

A rock and roll és a mese tehát így együtt örök...?

Számomra nagyon fontos dolgok ezek, a rockzene és a heavy metal. Mindkettőt gyerekkorom óta szeretem, és meghatározók, hiszen nincs is olyan nap, hogy ne hallgatnék ilyen zenét, amitől nagyon jól fel tudok tölteni. A mese pedig talán érthető, hogy miért fontos az életemben.

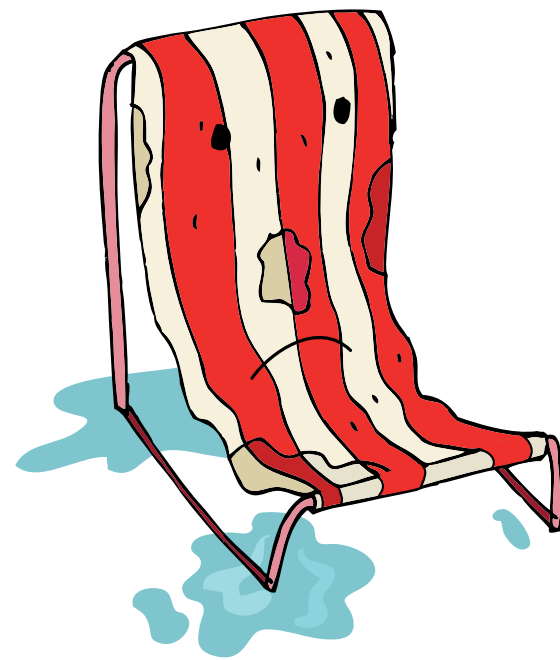
BODZAY ZOLTÁN

KONCZ ERIKA: A CÍMLAPSZTÁR

Szivárvány Lajos nyugalmazott pszichiáter 75 éves kora ellenére kiváló egészségnek örvend. Minden reggel sétál, emellett kedden és csütörtökön asztaliteniszezik is.

Egy borongós októberi reggelen éppen hazafelé tartott, amikor észrevett egy gazdátlan nyugágyat, ami szokatlan hangot hallatott. Mivel nem sietett, gondolta, megnézi közelebbről.

ILLUSZTRÁCIÓK: KONCZ TÍMEA

– Örülök, hogy idejöttél. Eddig vagy észre se vettek, vagy egy megvető pillantás után továbbmentek – mondta a nyugágy.

– Szerencsére nem vagyunk egyformák. Segíthetek valamiben?

– Ami azt illeti, igen. Teljesen átfagytam, és csupa sár vagyok, ráadásul szerintem meg is fáztam. Már legalább tizenkettőt tüszentettem. Ilyen az, ha folyton bőrig ázik az ember, csak mert elfelejtik bevenni.

– Várjunk csak, téged ismerlek!

– Nagyon régóta itt vagyok már, biztos többször is láttál, csak nem volt időd közelebb jönni.

– Nem erről van szó. Máshonnan vagy ismerős. Már tudom is, hol láttalak!

– Tényleg? Hol?

– Az Óbudai Anziks cím lapján!

– Az egy újság?

– Jóval több annál. Óbuda kulturális magazinja. Van benne irodalom, zene, képzőművészet, sőt még sport is.

– Jól hangzik. Alig várom, hogy láthassak egy példányt – még ha az már nincs is meg, aminek a címlapján szerepelek.

– Biztos vagyok benne, hogy megvan. Az Óbudai Anziks nem olyan, hogy egyszer elolvassod, aztán el is felejtet. Annyi érdekesség van benne, hogy mindig talál rá okot az ember, hogy a kezébe vegye. Mi az összes számot megőriztük.

– Most már tényleg izgatott vagyok! Messze laksz?

– Nem. Tíz perc séta csupán, ám mielőtt hazamegyünk, veszünk két sajtos-tejfölös lángost elvitelre.

– Kettőt is meg tudsz enni?

– Dehogyan! Az egyik Jadvigáé. Ő az én drága feleségem. Már 50 éve vagyunk házasok, és minden hétfőn együtt lángosozunk. Ez afféle hagyomány.

– Ó, de romantikus!

– Megérdemli. Nagyon jó feleség, ezért mindenből a legjobb jár neki. Kedvelni fogod, meglátod!

A nyugágy egy percig sem kételkedett. Már akkor biztos volt benne, hogy jó napja lesz, amikor Lajos odament hozzá.

– Itt is vagyunk. Ha nem bánod, majd az előszobában teszek le, mert elég sáros vagy.

– Persze, ez érthető. Tudom, hogy rám férne egy kiadós fürdés, de már annak is örülök, hogy fedett, meleg helyen leszek.

Mivel Szivárvány Lajos egy úriember, már az előszobában levette a cipőjét, ezután kedvesen üdvözölte a feleségét.

– Szervusz, Drágám, megjöttem!

– Szia! A nappaliban vagyok. Hoztál lángost?

– Igen, de még várni kell vele, mert forró. Addig ismerkedj meg a vendégünkkel!

– Ki az?

– Az előszobában van.

Jadviga nem akart rákérdezni, miért az előszobában kell fogadni a vendéget, ezért inkább kiment, hogy megnézzze, ki az.

– Jó napot, Asszonyom! Sajnálom, hogy ilyen körülmények között találkozunk. Általában jobban festek, csak mostanában sokszor eláztam. Azt hiszem, meg is fáztam egy kicsit.

Mindenki más elcsodálkozott volna egy rozoga, ám annál tisztelettudóbb, beszélő nyugágy láttán, ám Jadviga a férjével töltött 50 év alatt megtanulta, hogy minden lehetséges, ezért a világ legtermészetesebb módján üdvözölte a kissé viharvert jövevényt.

– Jó napot! Máris készítek egy kellemes fürdőt, attól átmelegszik.

– Igazán kedves, köszönöm.

– Szóra sem érdemes. Amíg ön fürdik, mi elfogyasztjuk a reggelinket, aztán beszélgetünk.

A nyugágy nem mert szólni, hogy azt szereti, ha sok hab van a fürdővízben, nehogy hálátlanak tűnjön, ezért amikor meglátta, hogy ennek ellenére pont olyan, amilyenre vágyott, teljesen érzékenyült. Még az is eszébe jutott, milyen szívesen lenne Szivárvány Lajosék nyugágya, mert ők biztos nem felejtenek ott sehol, nemhogy a Duna-parton, kiszolgáltatva az időjárás viszontagságainak.

Körülbelül 15 perc kádban ábrándozás után megszárított, aztán tisztán és illatosan bement a nappaliba. Lajos és Jadviga már várták.

– Hát itt vagy? Csak úgy ragyogsz! – dicsérte meg Lajos.

– Köszönöm, sokkal jobban is érzem magam – mondta meghatottan a nyugágy.

– Képzeld, közben megtaláltuk azt a bizonyos címlapfotót rólad! Jadviga emlékezett rá, hogy az Óbudai Anziks 1. számának címlapján 2015 nyarán szerepelt egy nyugágy – vagyis te! Nézd csak! – mosolygott Lajos.

– De gyönyörű! – ámult a nyugágy.

– Még szép, hisz ilyen egy címlapsztár! – mondta kedvesen Jadviga.

A nyugágy már nem gondolkodott a holnapon, mert tudta, ahol eső nincs, ott szivárvány sincs. ■

A LUPPA HAJÓSA, AVAGY A PARTRA VETETT RÉVÉSZ

ÍGY SZÜLETETT A SZOMJAS EBIHAL ÉS EGYÉB TÖRTÉNETEK

Tugyi László kamaszkora óta a Duna szerelmese. Hivatásos hajósként hosszában és széltében is bejárta kedvenc folyóját; a MAHART fedélzetmesterként sokszor eljutott a Fekete-tengerig, később révészként szállította az utasokat legnagyobb folyóink legszebb vízi átkelőin. A festői Luppa-szigetre járó kishajó ma is az ő tulajdona.

FOTÓK: SZÁSZ MARCELL

Mindig is hajós akartam lenni. Miután 1977-ben elvégeztem a gimnáziumot, azonnal a MAHART-nál kerestem munkát. Egy ideig a Dunán szolgáltam, mert a katonaság előtt csak itt lehetett matrózkodni, utána jöhetett a tenger. Legalábbis ez volt a tervem, de hamar rájöttem, hogy bárhová is menjek, napokon belül rettenetes honvágyam támad, amit addig nem tudtam magamról. Amikor lementünk az Al-Dunára – az lehetett akár több hónapos út is –, visszafelé, az itthoni partok között hajózva én már mindent csodálatosan szépnek láttam. Rájöttem, hogy nekem nem kell a tenger. Kezdetben matróz voltam, aztán elvégeztem a fedélzetmesteri sulit, ami azt jelentette, hogy három-négy matróznak én adtam feladatot. Kezeltem a nagy vontató csörlőt, és a kikötésnél is én mondtam, mi hogyan és mint legyen. Később jött a nagyhajó vezetői iskola, majd elvégeztem a gépészmérnöki iskolát, amivel 900 KW-ig önállóan vezethetek hajón gépzemet.

Dolgoztam toló- és vontatóhajón, üdülőhajón, vízi-buszon. Nagyobb utakat inkább lefelé kaptam a tengerig, felfelé már protekció kellett, de az Al-Duna is szép volt. Már napok óta nem Magyarországon jártunk, és még mindig ki volt írva sziklákra vésve Vásárhelyi Pál neve. Szép volt. Később átszegődtem a Pestmegyei Révhajózási és Hajóépítő Vállalathoz. Még mahartos koromban pár hónapig Esztergomban dolgoztam a kompon – akkor még a Mária Valéria híd nem volt meg –, aztán Dunaújvárostól Szobig az összes réven. Van, aki azt szereti, ha egy helyen van évekig, de engem nyugodtan be lehetett osztani bárhová. Amikor kezdődött a privatizáció, kivettem a Kisoroszi révet meg ezt itt, a Luppánál. Akkoriban volt olyan időszak, amikor három révet is üzemeltettem egyszerre.

MIBŐL LESZ AZ EBIHAL?

Még lehet látni a régi fényképeken, hogy a Luppával szemben, a mostani révállomás helyén csak egy járda vezetett a vízig. Ami most sima terep, ott 4–5 méteres sűrű fűzfaerdő volt. Édesapám régi vágású ember volt, nála nem a beszéd számított, hanem az, amit megcsinált. Mindenben segített nekem, hegesztett, hajómotort javított, bármit megoldottunk ketten. Egyszer a Lágymányosi-öbölben megláttunk egy kis pontont, felépítmény nélkül. Apámmal mentünk tárgyalni, elcserélte az öreg Wartburgjáért. Lementünk érte a hajóval, föl-vontattuk a mostani helyére. Már korábban kitaláltam, hogy kellene itt egy hely, ahol kiköthet a rév, és ahol ehetnek-ihatnak is a várakozó emberek, az evezősök és a kirándulók.

Én terveztettem meg az Ebihalat a pontonra, egy szakember felhúzta a falakat és a tetőt, a többi munkát apámmal ketten végeztük el. Ketten irtottuk ki a bozótot is a parton. Nem volt egyszerű elintézni a büfé hivatalos engedélyeit sem. Az önkormányzat, a tűzoltóság, az ÁNTSZ, a hajózási hatóság, a rendőrség – nem is folytatom tovább, tele van a levelezésekkel a fiókom. Nem volt egyszerű, de végül sikerült. Eredetileg Szomjas Ebihalnak neveztem el. Anyukám kérdezte is, hogy: „Kisfiam, miért adtál ilyen csúnya nevet ennek a hajónak?”. „Azért, hogy

az emberek megjegyezzék” – válaszoltam. Talán az is közrejátszott, hogy régen volt itt egy Szomjas krokodil nevű hely.

Nagy nyitóbult tartottunk 2001–2002 környékén, itt volt többek között Margitai Ági is, és nagyon sokan a szigetiek közül, remek hangulat volt. Egy darabig én üzemeltettem, de nem bírtam, mert Kisorosziba is kellett járkalnom, a családom sose látott. Akkor ismerkedtem össze Darók Janival. (Vele az előző számban készült interjú – a szerk.) Idehozta a Banyát, a hajóját, lehorgonyozta, beszélgettünk, összeismerkedtünk, és fölvetődött, hogy szívesen üzemeltetné. Amikor egy év múlva családi okok miatt muszáj volt eladnom, ő vette meg. A komp továbbra is az enyém, de hetente egy-két napot Jani is besegít.

A rév egész évben nem tarja fenn önmagát. Húsz évvel ezelőtt még 40 személyes révhajó működött hajóvezetővel és matrózzal. Most már nem tudnám kifizetni mindkét ember bérét. Egyetlen személy által kezelhető kis hajóra volt szükségem. Rátaláltunk. Ez eredetileg a Siófoki Hajógyárban ún. „ebédhordó” hajó volt. „Lopakodó”-nak is nevezték, mivel a beépített korszerűtlen ARO motor olyan hangos volt, hogy erről, meg a kibocsájtott fekete füstől, már messziről lehetett tudni, merre jár. Apámmal kicseréltük a motort, a fapadokra párnázott üléseket szereltünk. A hajóra tetőt szerkesztettünk leereszthető ponyvával. A legfontosabb azonban a kishajó orr-részének speciális átalakítása volt. Ezután már nemcsak a ponton mellé tudtunk kikötni, de a partra orral kiállva az utasok egy kis rámpán lesétálhatnak a hajóról. A luppaiak kívánságára most már akár a kert végében is megállhatunk. Az erre tévedő turisták kívánságára két járat között egy 30 perces szigetkerülést is megcsinálhatunk, és a Luppa környéki romantikus zátonyokon vagy a lakatlan kis Robinson szigeten is kiköthetünk. Sajnos ma már közel sincs akkora élet, mint régen volt, most csak szombat-vasárnap jönnek az emberek, korábban tavasztól őszig a szigeten tanyáztak, itt éltek. Pedig a Luppa ma is olyan, mint egy kis ékszerdoboz. Eleve csak májustól szeptemberig tart a forgalom, de a hétköznapi ilyenkor is alig működnek. Ez egész évben nem tart el engem.

UTASOK SZÁRAZON ÉS VÍZEN

Van egy hajóvezetőm, Heves Józsi, akit még Kisorosziban ismertem meg, vele nagyon jól megértjük egymást, jött velem a Luppára. Mivel nyugdíjas, meg tudja oldani, hogy nyáron nálam dolgozik, télen meg otthon van. Hogy megéljek én is, egy kisbusszal embereket szállítok. Őszintén szólva, sokkal jobban szeretem a hajóvezetést, össze se lehet hasonlítani a kettőt, de muszáj valamit csinálni.

Régen volt egy emeletes buszom is, az a fajta, ami az Andrássy úton járt az 1920-as években. Belülről úgy nézett ki, mint a régi villamosok, fa ablakkezetekkel, fa ülésekkel. Lehúzható ajtaja volt, és egy réz lépcsőn kellett felmenni az emeletre. A teteje nyitott volt, régi plakátok díszítették az oldalát, úgy festett, mint egy guruló múzeum. Sajnos akkor is rá kellett jönnöm, hogy lehet az ötletem akármilyen jó, az édeskevés, mindenhez kell ismeretség, kapcsolat. Annak idején nyaranta hétvégeken lezárták a Lánchidat. Odamentem a szervezőkhöz, hogy mit szólnának, ha odaállnék a pesti oldalra. Azt mondták, álljak csak. Nagyon tetszett az embereknek: volt olyan nap, amikor százezer forintot meg tudtam keresni, pedig egy embertől ezer forintot kértem. Csináltam egy félórás kört, felmentünk a Várba is, ahol gyönyörű a panoráma; beszereltettem egy mikrofont, angolul meg franciául ismertette az idegenvezető, mi hol van. De ez is csak nyáron volt és csak hétvégén. Tehát ebből sem tudtam megélni. A szállodáknál, utazási irodáknál szóba se álltak velem. Próbáltam egy kis birodalmat építeni, de mire eljutottam odáig, hogy az elképzelésemet megcsináltam, a működtetésére már sosem volt pénzem.

Azt szoktam mondani, hogy a szorgalom, a tudás önmagában kevés, a szerencse legalább olyan fontos. Persze megélünk a magunk módján. Azt gondoltam, hogy majd valamikor itt is egy vízi paradicsom lesz – nem jött össze. Azért ma is nagyon szeretem, minden szigetlakót ismerek. Ha valaki azt kéri, hogy kössünk ki a kertje végében, mert sok cucca van, akkor meg tudjuk csinálni. Hajóunk becsületesen, megbízhatóan. Senkit se hagyunk a parton, aki át szeretne kelni.

VIG GYÖRGY

ZSIVÁNY-SZIKLÁK

ŐSZI TÚRA A DERA-PATAK FORRÁSVIDÉKÉN

Az Óbudától alig több mint húsz kilométerre fekvő Pilisszentkereszt és szűkebb környezete gazdag történelme mellett számos természeti csodával csábítja az arra járókat. Korábbi túráinkon már volt lehetőségiünk meghágni a környék legmagasabb csúcsait, őszi kirándulásunkon viszont az alacsonyabban fekvő térszín kincseire koncentráltunk.

FOTÓK: HERNÁD GÉZA

Ez alkalommal rendhagyó módon nem tömegközlekedéssel, hanem gépkocsival közelítettük meg túránk kiindulópontját, a valamivel több mint kétezer lelket számláló Pilisszentkeresztet. A helyi lakosság negyedrészt szlovák nemzetiségűnek vallja magát, elődeik betelepítése Mária Terézia nevéhez fűződik. A községben szlovák óvoda és iskola is működik, nem mellesleg itt található a Pilisi Szlovákok Központja.

Pomáz felől érkezve, a Pilisszántó felé tartó Fő útra kanyarodva jobbra a második kereszteződésnél parkoltunk le. Innen a Forrás utcán felfelé kezdtük meg utunkat takaros házak, rendezett kertek között északnyugati irányba. Az utca végén, bal oldalon a Pilisszentkereszti Lendület futballpályája és annak kiszolgáló épülete mellett sétáltunk el. A legutóbbi szezonban begyűjtött bajnoki címnek köszönhetően idén már a Pest megyei másodosztály mezőnyét erősíti a csapat.

A festői környezetben nyújtózó játéktér tőszomszédságában található a Klostromkert, amely a középkori Magyarország leggazdagabb királyi alapítású ciszterci monostorának maradványait rejt. A 800 éve alapított cisztercita templom és kolostor feltárását 1913-ban kezdték Gerece Péter vezetésével. Későbbi kutatásoknak hála, Gerevich László irányítása alatt Gertrudis királyné síremlékének maradványai is előkerültek. A királyi központok közelében fekvő monostor alapítása után sem vesztette el kapcsolatát az uralkodói házzal. Ezen a helyen őrizték Imre királyunk Szentföldre tervezett keresztes hadjáratára szánt pénzét is. Végleges pusztulása a török dúlásának következtében, az 1540-es években következett be.

A sportpályát elhagyva a Hármaskorras-völgyben kaptattunk tovább, tőlünk jobbra a sűrű erdőben a Dera-patak vize csörgedezett. Egy kisebb gazdaság mellett is elsétáltunk, ahol lovakat, kecskéket és racka juhokat is tartanak. Tovább baktatva sűrű rengetegbe érkezünk. Balról a zöld jelzés és a sárga kereszt is mellénk szegődött, innentől jelzett turistaúton talpaltunk felfelé. Néhány száz méterrel később több ösvény találkozási pontjához értünk. A Mária-pad névre keresztelt hely kedvelt pihenő fedett esőbeállóval. Az oldalról is zárt faépitmény rossz idő esetén éjszakai szállásnak sem utolsó. Tőlünk balra a piros kereszt jelzés a Vaskapu-völgybe

vezet, de mi nem tértünk le, és egészen Döme haláláig meg sem álltunk. A tragikus balesetben elhunyt Pápai Domokos erdőmérnök emlékét fakeszt őrzi. A szerencsétlenség 1957-ben történt, amikor az irtást jelölő jelzőrudakat helyezték ki a Vaskapu-völgy közelében. A munka forgatagában a mérnök odakiáltott az egyik legénynek: „Dobjál ide egy kitűző rudat!” A legény a vashegyű pálcát a hang irányába hajította, ami az egyik fa ágán úgy változtatott irányt, hogy a mérnököt a nyakán sebesítette meg, aki ott helyben el is vérzett. A szóbeszéd szerint a balesetet okozó fiút meghurcolták, és a faluban csak „Hóhéznak” nevezték, aki később megzavarodott, majd öngyilkos lett.

A keresztet elhagyva alig százötven méterre az ösvény mellett vaskorláttal körülvett barlangszáj tá Tongott. A Szoplaki-ördöglyuk eddig feltárt 430 méteres hosszával és 111 méteres mélységével a Pilis hatodik leghosszabb és harmadik legmélyebb barlangjának számít. Járatai triász időszerű mészakőben meleg vizek hatására jöttek létre, később víznyelővé vált, jelenleg inaktív. Falain oldásformák, helyenként cseppkövek találhatók. Biológiai értékei miatt fokozottan védett, a Pilis és a Budai-hegység egyik legfontosabb denevér tanyahelyének számít. Látogatása engedélyköteles, és csak a denevérek telelési időszakán kívül lehetséges. Bejárásához kötéletechnikai eszközök kellenek, ezek hiányában nem is kíséreltük meg a lejutást.

Az üreg száját magunk mögött hagyva nem sokára elágazáshoz értünk, ahol jobbra fordulva, a sárga kereszt jelzést követve folytattuk utunkat. Az ösvényt mindkét oldalról szederbokrok szegélyezték – kiváló lehetőség volt a csemegézésre. Egy éles jobbkanyart követően a Dobogókő felé vezető műutat is kereszteztük, ahonnan negyed órás könnyed sétával közelítettük meg a Zsivány-sziklát. A felépítő kőzetekből jól látszott, hogy már a vulkanikus eredetű Visegrádi-hegység területén jártunk. A helyenként 25 méter magasságot is meghaladó sziklafalak két, 100 méter hosszú sikátort zárnak közre, amiket egy ferde hasadék köt össze. A különálló sziklatornyok kialakulása a pleisztocénhez köthető, amikor is a hegység jelentősen megemelkedett. Ennek következtében felerősödhetett a folyóvízi bevágódás, az oldalról csökkenő rétegyomás miatt pedig repedések jelenhettek meg.

A hőmérsékletingás és a fagyaprózódás ezeket a repedéseket aztán kitágította, és az egyensúlyát veszített falak csuszamlások folytán egyre távolabb kerültek egymástól, mely folyamatot tovább erősíthették a jégkorszak lejtős tömegmozgásai. Az így létrejött legidősebb árkok szélessége a 10 métert is eléri, míg a legfiatalabb 3 méternél is szűkebb. Nem győztünk betelni a látvánnyal, miközben a közel 30 méter magas falak peremén egyensúlyoztunk. Lenyűgöző, ahogy a kőzet repedésein átkúszó gyökérzetükkel kapaszkodó fák, sokszor törzsükkel a sziklafalnak támaszkodva élettel töltik meg ezt a mesebeli tájat. Hosszú órákat tudtunk volna bolyongani ebben a varázslatos környezetben, újabb és újabb csodákat felfedezve, de az egyre laposabb szögben sütő délutáni napsugarak továbbhaladásra készítették társaságunkat. Az országos kéken kezdtük meg az ereszkedést déli irányba, amíg a műuton áthaladva újra Szentkereszt bájos kis utcáihoz értünk. A községet átszelve a kék

jelzés egyenesen a Dera-patak kanyonjába vezetett, ahol a szűkülő völgy bejáratánál egy padra letelepedve némi harapnivaló is előkerült a zsákokból. Az uzsonna elfogyasztását követően újult erővel indultunk tovább, hogy a fahidakon átívelő ösvényen haladva fedezzük fel e lenyűgöző táj páratlan szépségeit. A település határában található Szurdokot a dachsteini mészkőbe mélyülő Dera-patak alakította ki. A Pilis leghosszabb vízfolyása ezen a szakaszon bűvópatak módjára viselkedik – néhol eltűnik, máshol feltör a kanyonban. A meredek sziklafalnak köszönhetően a völgy aljára alig hatol le a napfény, így a környezeténél jóval hűvösebb és páradús katlanban egy sajátos erdőtársulás, a szurdokerdő jött létre. A szemet gyönyörködtető sziklafalak másik érdekessége a földtörténeti középkor triász időszakában, sekélytengeri környezetben keletkezett dachsteini mészkőben található szív alakú Megalodus kagylók maradványai. Páratlan élmény mindenkinek, aki ide látogat, mi sem győztünk betelni a látvánnyal. A vadregényes táj rabul ejtett mindnyájunkat.

A szurdokból kiérve egy nagy tisztásra értünk. Innen a sziklafal peremére kikapaszkodva is visszajuthatunk Pilisszentkeresztre. A keskeny ösvényről csodás panoráma nyílik Dobogókő irányába, mi azonban a völgytalpat választottuk visszafelé is. Könnyed húsz perces séta volt még az autóig. Gyönyörű délutáni túrát tudhattunk magunk mögött. Fogadkozik is mindenki: ide még visszatérünk.

GALGÓCZY TAMÁS

MÉGISCSAK SAKKOZÓK VOLTUNK...

BESZÉLGETÉS CSOM ISTVÁN OLIMPIAI BAJNOK SAKKOZÓVAL

Azzal az egyszerű elképzeléssel mentem Csom István nemzetközi nagymesterhez, a Pro Urbe Budapest és a Pro Óbuda díj kitüntetéttjéhez, hogy majd a közelgő évforduló alkalmából az 1978-as olimpiai győzelemről fogunk beszélgetni, esetleg partikat elemezni. Egy bemelegítőnek szánt kérdéssel kezdtünk...

FOTÓK: ANTAL ISTVÁN

Mindig sakkozó szeretett volna lenni?

Dehogyan akartam én sakkozó lenni! Aki az ötvenes években volt gyerek, az mind focizni szeretett volna, én is. Igaz, hogy hamar kiderült, hogy van érzésem a sakkhoz, sikereim is voltak, de még azután is, hogy megnyertem a középiskolás sakkbajnokságot, a fizikai sportok érdekelték igazán. A Petőfi Gimnáziumban, ahová jártam, az atlétikának és a csapatsportoknak volt igazán presztízse, a sakkozókon csak neveltünk. Jelentkeztem is a TF-re, csak nem vettek fel – nem a tudásommal volt baj, hanem kellett a hely a sikeres sportolóknak. Muszáj volt állás után nézni, és ekkor nyúlt utánam először a sakk, vagy ha úgy jobban tetszik, a sors. A városmajori szabadtéri sakk-körben, ahová apám sokszor levitt, az egyik idősebb bácsi, akit többször megvertem (Pelei Lajosnak hívták, aki ezt a sztorit meg is írta egy olvasói levélben a Magyar Sakkéletben – a szerk.) beajánlott a Városi Tanács Sportköréhez. Lett fizetett állásom és két komoly mestermester, Kóródy Keresztély Imre és G. Réti Pál, akiktől olyan dolgokat tanultam, hogy elkezdett komolyan érdekelni a sakk. De közben megnősültem, és azzal is foglalkozni kellett, hogy miből fogunk megélni. Elmentem a NIKEX-be (Nehézipari Külkereskedelmi Vállalat) dolgozni, és belekezdtem estin a Közgázba. Már majdnem ráállt az életem a tisztességes polgári pályára, amikor megint magához intett a sakksors: 1963-ban hívtak a Budapesti Spartacus csapatára, hogy játsszak náluk. Már akkor is az egyik legerősebb csapatnak számítottak, és ha ők fantáziát láttak bennem, akkor nem volt mit tenni, menni kellett. Ezzel el is dőlt: sakkozó lettem. A következő évben elindultam az országos egyéni bajnokságon, és mondhatjuk, hogy berobbantam a magyar sakkozó életbe: nem végeztem ugyan a közvetlen élmezőnyben, de az éljátékosok közül néhányat megvertem.

Csom István – Szabó László
Budapest, magyar bajnokság, 1964

1. e4 e5 2. Hf3 Hc6 3. Fe2 (Fiatalon ezt a meglepetést találta ki Csom az elméletben és főleg a megnyitásokban jártasabb idősebb ellenfeleknek. Hívhatnánk hivatalos nevén Fordított magyar megnyitásnak, utalva a Wurm

kávéház sakkozói által kifejlesztett magyar védelemre, ami ugyanezt az elgondolást vezette be, csak sötéttel, de a kortársakhoz hasonlóan nevezzük inkább Csom megnyitásnak. Világos látszólag átadja a kezdeményezést sötétnek ezzel a passzív futólépéssel, de mire rájön sötét, hogyan is kellene ezt a lehetőséget kihasználni, kiderül, hogy világos mégiscsak nyomul, ideje védekezni.) 3... . g6 4. c3 d6 5. d4 Fg7 6. dxe5 dxe5 7. Vc2 Hf6 8. O-O O-O 9. Bd1 Fd7 10. b4 a6 11. Hbd2 Be8 12. a4 Vc8 13. Hb3 b6 14. a5 Hd8 15. Hfd2 Fc6 16. axb6 cxb6 17. f3 Hd7 18. Hc4 Be6 (Ramaty helyre került sötét bástyája. De ahhoz, hogy ezt a maga javára fordítsa világos, komoly hálót kell szőni.) 19. Fe3 Vc7 20. Hb2 Fb7 21. Vd2 Hf8 22. b5 a5 23. Fc4 Bf6 24. Fg5 (És a futók elkapták a bástyát.) 24. ... a4 (Sötét minden reménye ebben a gyalogban maradt, hátha tisztet tud nyerni, de hamar kiderül, hogy semmi esélye.)

	A	B	C	D	E	F	G	H	
8									8
7									7
6									6
5									5
4									4
3									3
2									2
1									1
	A	B	C	D	E	F	G	H	

25. Ff1 (Ez a csendes visszavonulás mindent eldönt. Sötét bástyájának elfogásához nincs szükség mindkét futóra, elég a különös kötés: a bástya elmozdulását a mögöttes gyengélkedő huszár akadályozza.) 25... Hde6 (A korabeli beszámolók szerint Szabó ezen a lépésen fél órát gondolkodott. Hiába kereste a jó lépést, csak rosszak közül választhatott. Persze lehet, hogy már a vereséget követő magyarázkodást fogalmazta...) 26. Fxf6 Fxf6 27. Hxa4 Fe7 (Elegánsabb lenne, ha sötét már itt feladná, minőség- és gyaloghátrányba került, és az állás is pocsek. De Szabó László ekkor a legerősebb magyar sakkozó, Csom pedig egy ismeretlen fiatal játékos: ilyenkor nehéz elhinni, hogy tényleg csak az számít, ami a táblán van.) 28. Kh1 Bd8

29. Ve2 h5 30. Vc4 Vb8 31. Hxb6 (Még egy gyalog.) 31... h4 32. Bxd8 Fxd8 33. Hd5 h3 34. g3 Hg5 35. Fe2 Hfe6 36. Hc5 Fc8 37. Hxe6 fxe6 38. He3 Fb7 39. Hg4 Fb6 40. Vb4 Vc7 41. Bd1 Fc5 42. Vc4 Kg7 43. Vd3 (És azt már nem várta meg sötét, hogy a vezércsere után még a futója is elveszen, inkább feladta.) 1-0

Nem jelentett hátrányt, hogy nem a hagyományos, gyerekkortól elméleti képzésben részesülő úton lett sakkozó?

Dehogynem. De pont ebből a hátrányból próbáltam előnyt faragni. Kidolgoztam pár ritka megnyitást, amivel a nagyokat is meg tudtam lepni, vagy legalább a középjátékig el tudtam vergődni ezekkel, ott aztán a városmajori rutinommal és a fizikai sportokban szerzett küzdeni tudással jónéhány partit meg tudtam nyerni. Még jó sok évnek el kellett telnie ahhoz, hogy kellően elmélyedjek az elméletben.

CSOM ISTVÁN A 2016-BAN KAPOTT PRO ÓBUDA DÍJJAL

Ehhez képest nagyon hamar, már 1968-ban bekerült az olimpiai csapatba...

Az egy érdekes történet. Az 1967–1968-as idény nagyon jól sikerült: teljesítettem a nemzetközi mesteri normát, ami akkoriban borzasztóan nehéz volt; eredményesen szerepeltem olyan versenyeken is, ahol szovjet sakkozókat is legyőztem. De így sem volt sok esélyem bekerülni a hat fős válogatottba, hiszen a Portisch–Szabó–Bilek megkérdőjelezhetetlen alaphármas mellett Lengyel Levente és Bárczay László is nemzetközi nagymesterek lettek a hatvanas években, és a legendás Barcza Gedeon is újra játékra jelentkezett. Az 1966-os havannai olimpián harmadikok lettünk, Bárczay ott remekül szerepelt, második tartalékként 11 pontot hozott 12-ből. És amilyen a sors, pont ez vezetett ahhoz, hogy végül bekerültem a csapatba. Ugyanis Bárczay úgy ítélte meg, hogy a jó játéka feljogosítja arra, hogy feltételei legyenek, márpedig ő – egy régi sérelem miatt – nem akart egy csapatban játszani Barczával. Kevesen szeretik, ha ultimátumot adnak nekik, a hatvanas évek végének Sakkszövetsége pláne nem ilyen társaság volt, kitették a csapatból Bárczayt, és engem hívtak a helyére. Különös helyzet volt, mert jóban voltam Bárczayval, értettem is a szempontjait, de ha a magyar színeket kell képviselni, és hívnak, akkor muszáj menni. Úgy is mondhatjuk, hogy megint a sors szólt közbe: amikor már kezdett elmenni a kedvem a játéktól, és elgondolkoztam azon, hogy milyen munkát fogok keresni, akkor a sakk megint jelezte, hogy nekem ez a hivatásom. Onnantól kezdve húsz éven át olimpiákon, világbajnokságokon, EB-en képviseltem Magyarországot.

1970-ben költözött Óbudára a családjával, és ha megnézzük a sakkozó pályafutását, szinte ezzel egyidőben kezdődtek a nagy sikerek: az 1970-es és 1972-es olimpiai ezüstérmek, a magyar bajnokság megnyerése 1972-ben, nemzetközi nagymesteri cím elérése 1973-ban.

1970-ben még egy fontos dolog történt, ami meghatározta a sakkhöz való viszonyomat: Portisch Lajos felkért szekundánsának, és a következő húsz évben kisebb-nagyobb megszakításokkal segítettam neki

a világbajnoki csatározásban. Meglepő volt, mert szekundánsnak általában elméletileg képzett, megnyitásokhoz jól értő sakkozót szoktak választani, de Portisch nem a már létező variációkkal akarta bővíteni a tudását, hanem újakat akart kifejleszteni, és ehhez én megfelelő elemzőtárs voltam. Igazából Portisch mellett tanultam meg, mit jelent a sakkban a munka, napi 4–5 órát is elemeztünk. De visszatérve a kérdésre, az óbudai lakásban volt először önálló dolgozószobám (az interjú is ott készült – szerk.), innentől tudtam napi szinten elmélyült munkát végezni otthon is. Beleástam magam egy-két megnyitásba, világossal az angol, sötéttel a szicíliai Richter–Rauzer lett a repertoárom alapdarabja.

Milyenek voltak az erőviszonyok a hetvenes években?

A sakkot igazából csak Kelet-Európában vették komolyan. A szovjetek uralták a játékot, ők adták a világbajnokokat, ők nyerték az egyéni versenyeket, és az olimpiákon csapatban is mindig győztek. Mi általában a jugoszlávokkal voltunk harcban a második helyekért. A magyar sakkozók idősebb nemzedéke pont a háború alatt és után volt fiatal, és ebből adódóan kimaradt pár év a fejlődésükből, amikor minden fontosabb volt, mint a játék. Aztán a hatvanas években beleszoktak abba a helyzetbe, hogy a szovjeteket nem lehet legyőzni, sőt, kialakult valamiféle lelki görcs is velük szemben. Amikor bekerültem a válogatottba, és arról kezdtem el beszélni, hogy igenis legyőzhetők a szovjetek is, lepisszegtek, hogy erről ne nagyon nyilatkozzak, mert a végén még elhiszik a vezetőik, hogy van esélyünk – és milyen gondunk lesz a csalódásból. Ahhoz egy fiatalabb, lelki gátak nélkül játszó nemzedéknek kellett jönni, hogy hinni tudjunk magunkban. És a jugoszlávokkal vívott külön csatáink arra jók voltak, hogy kialakítsuk a saját stílusunkat, hogy olyan fogásokat gyakoroljunk be, amiket a szovjetek ellen is eredményesen tudtunk később alkalmazni.

Megérkeztünk a legnagyobb sikerhez, az 1978-as olimpiai győzelemhez. Néhány hónappal a foci-vébé után utaztak Buenos Airesbe...

És magát az olimpiát a River Plate stadionjában, a tribün alatti folyosókon és termekben rendezték.

SZIMULTÁN ÓBUDÁN, A SZÉCHENYI EMLÉKVERSENYEN

A mérkőzések szünetében ki lehetett nézni a pályára... Mint lelkes focirajongó, rendszeresen meg is tettem ezt.

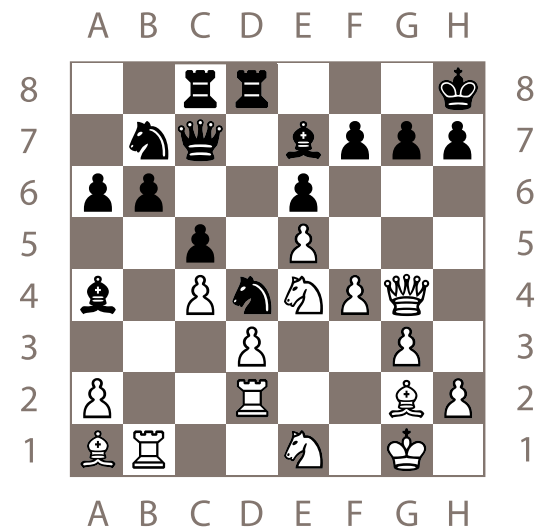
Az olimpiai csapatok négy táblán küzdenek meg egymással, minden ország két tartalékot is nevez, és a rendelkezésre álló hat főből a forduló előtt döntik el, aktuálisan ki üljön le játszani. Elvileg tartalékként volt nevezve, de gyakorlatilag Portisch, Ribli Zoltán és Sax Gyula után ön játszotta a legtöbb partit.

A negyedik táblásunkról, Adorján Andrásról, akinek ez volt az első olimpiája, menet közben derült ki, hogy nehezen bírja a feszültséget. Ha egy kicsit is kétséges lett az állás, azonnal a remi felé kereste a menekülési utat. De ha csak a saját partijával tett volna így! Amikor az én mérkőzésemet nézte, akkor is rögtön szaladt a csapatkapitányhoz, hogy adja döntetlenre Csom, nehogy feleslegesen kockáztasson. Döcögősen ment a csapatnak, aztán a 8. fordulóban, amikor a magukat mindig titkos esélyesnek tartó angolokkal játszottunk, és lendületesen megvertük őket, kialakult a végső felállítás. A vezetés – nagyon helyesen – a „győztes csapaton ne változtass” elvet érvényesítette, és innentől végig én játszottam a negyedik táblán. Az utolsó forduló előtti szabadnapon, amikor már amúgy is ropant idegesek voltunk, még rátett egy lapáttal a csapat a feszültségre. Mindannyian hivatalosak voltunk a

nagykövetség november 7-ei ünnepi fogadására. Nekünk, játékosoknak sikerült kimentenünk magunkat, de a vezetőknek, szekundánsoknak muszáj volt részt venni. A fiatalabb játékosok pedig balhézni kezdtek, hogy micsoda dolog ez, a csapat küzd az olimpián, életünk legfontosabb meccsére készülünk, a vezetők meg nem segítenek nekünk, elmennek mulatozni. Hiába mondtuk nekik, hogy addig jó, amíg nincsenek itt, addig se zavarnak, ők csak veszekedtek tovább. Másnap viszont fölényesen győztünk a jugoszlávokkal szemben, és így olimpiai bajnokok lettünk.

Csom István – John Nunn
Buenos Aires, olimpia, 1978
Angol megnyitás (A15)

1. c4 Hf6 (Sárkány ellen sárkányfű, angol ellen angol megnyitás.) 2. Hf3 e6 3. b3 b6 4. g3 Fb7 5. Fg2 Fe7 6. O-O O-O 7. Fb2 c5 8. Hc3 d5 9. e3 dxc4 10. bxc4 Hc6 11. Ve2 Bc8 12. Bfd1 Ha5 13. d3 a6 14. Bab1 Vc7 15. Fa1 Hd7 16. Fh3 (Nunn felkészült Csomból, a parti eddig a lépésig az 1976-os Csom–Petroszjan mérkőzést követte. Ott elég hamar befejeződött a küzdelem, 16... Vc6 17. Fg2 Vc7 18. Fh3 Vc6 után döntetlen lett. Nunn úgy gondolta, hogy jobb folytatást talált...) 16... Ff6 17. He1 Vc6 18. Fg2 Vc7 19. f3 Bfd8 20. Hc2 Fc6 21. f4 Hb7 22. e4 Hb8 23. e5 Fe7 24. He4 Fa4 25. Bd2 Hc6 26. He1 Hd4 27. Vg4 (A helyszín, a focistadion szellemének megfelelő testcsellel küldte el angol ellenfelét Csom, a vezérlépés látszólag a királyt támadja, de igazából a vezérszárny átöröztetést készíti elő.) 27... Kh8

28. Bdb2 b5 29. Hc3 Ha5 30. Hxa4 bxa4 31. Vd1 Bb8 32. Bxb8 Bxb8 33. Bxb8+ Vxb8 34. Vxa4 Hac6 35. Kf1 (Itt már minden nyer. 35. Fxc6 is mehetett volna, 35... Vb1 ugyan látványos, de nem hoz komoly ellenesélyeket, 36. Fc3 He2+ 37. Kf1 Hxc3 38. Vxa6 után világos ugyanígy kettős gyalogelőnnyel fordul rá a végjátékra.) 35... Vc8 36. Fxd4 Hxd4 37. Fb7 Vg8 38. Vxa6 g5 39. Va8 (Mivel a vezércsere után az a gyalog bemasírozását nehezen tudta megakadályozni, sötét feladta.) 1–0

Hogyan ünnepelték meg a győzelmet?

Volt hivatalos és nem hivatalos része az ünnepsnek. A hivatalos, győzteseknek járó fogadáson részt vettünk ugyan, de nem volt benne sok köszönet: életem egyik legfájóbb élményeként tartom számon, hogy az olimpiai győzelmi ceremónián nem játszották el nekünk a himnuszot. Mi tagadás, csalódottságunkban az udvariassági köröket is megspórolva leléptünk a fogadról. A bajnokcsapatból ketten voltunk vallásosak, és Portisch Lajossal elhatároztuk, hogy másnap elmegyünk templomba. Valahogy a csapatvezetés is megneszelte ezt a szándékunkat, mert amikor reggel indultunk volna a hotelszobánkból, beállított Gábor Zoltán, a Sakkszövetség akkori elnökhelyettese, és a mindenttudók mosolygásával kérdezte: „Hova, hova elvtársak?” Amire Portisch a lehető legnagyobb nyugalommal azt felelte: „Megyünk a templomba, hálaadó misére az olimpiai győzelmünk tiszteletére, Gábor elvtárs.” Az elnökhelyettes erre szokatlanul hosszan nézte a plafont, majd elengedett minket: „Menjenek, Portisch elvtárs.” Szerencsére azt már nem látta, hogy lent a hallban csatlakozik hozzánk a szintén sikeres ezüstermes női csapatból Makai Zsuzsa is.

Két évvel később, az 1980-as máltai olimpián sikerült újra az élen végezni, holtversenyben a szovjetekkel.

És tegyük hozzá, hogy egy sokkal erősebb szovjet csapattal versenyeztünk, Tal, Karpov és Kaszparov is bekerült a válogatottjukba. Mondjuk Kaszparov még nagyon fiatal volt, de már ekkor látszott, hogy ő a jövő bajnoka. Egy nemzetközi tornán volt alkalmam sokat beszélgetni vele, mert

PORTISCH LAJOS, RIBLI ZOLTÁN, SAX GYULA, ADORJÁN ANDRÁS, CSOM ISTVÁN, VADÁSZ LÁSZLÓ. FORRÁS: HUNONCHESS.COM

a szovjet csapatban, ki tudja, miért, nem álltak vele szóba. Nagyon hálás volt, hogy velem lehetett sétálni, beszélgetni. Az olimpián egyébként pont egymással játszottunk, de nem a hálájának köszönhetem a döntetlent. Az egész verseny alatt mi vezettünk, csak az utolsó fordulóban értek utol minket a szovjetek – sajnos a mellékpontjuk nekik lett jobb, így hivatalosan ők nyertek Máltán. Sem előtte, sem utána nem volt holtverseny az első helyen a sakkolimpiákon.

Így is hozott haza egy első helyezést, hiszen a negyedik táblások közül ön volt a legjobb. Ráadásul a kilenc partijából hatszor sötéttel volt, ami arról tanúskodik, hogy a csapatvezetés is bízott a stabil játékában. Sem az 1978-as, sem az 1980-as olimpián nem kapott ki egyszer sem.

Amikor a csapatért, pláne Magyarorszáért kellett versenyezni, az mindig kihozta belőlem a harcosságot, a küzdeni akarást. Otthon a csapatbajnokikon

is a Spartacus rendre erején felül szerepelt, sorra nyertük az országos bajnoki címeket, 1982-ben még a BEK-et is megnyertük a moszkvai Burevesztnyikkel szemben.

A Spartacusnak nemcsak játékosa, hanem vezetője is volt.

Igen, 1977-től én voltam a csapat vezetőedzője, ami roppant nehéz, megtisztelő és hálátlan feladat volt. Nem sokkal voltam idősebb és jobb játékos, mint a csapat éljátékosai, Pintér József, Faragó Iván: ebből sok konfliktus is származott, számonkérték rajtam, ha egyéni versenyekre mentem, hogy miért nem rendelem alá magamat a csapatérdeknek. Egyszer annyira besokalltam, hogy az olimpiai csapattagságomról is le akartam mondani, úgy kellett visszatámaszkodni. Ha csak az eredményeket nézzük, akkor azt látjuk, milyen nagyszerűek voltunk, de belül folyamatos harcok jellemeztek minket. Mégiscsak sakkozók voltunk.

HAJLIK GÁBOR: LOPÁSOK

Az előző cikkekben többször foglalkoztunk az adu ütésekkel. Színjátékban az ütösszerzés leghatékonyabb módja, ha kis aduinkkal tudunk ütést szerezni, ha az ellenfél magas lapjait el tudjuk lopni. Néha alapos előkészületeket és tervezést igényel, hogy a lopást végre tudjuk hajtani. Vigyáznunk kell, hogy az ellenfél ne tudjon felüllopni, vagy idő előtti adu hívással eltüntesse az adut, amivel lopni szeretnénk.

♠ 7 4 3

♥ 9 7 2

♦ A 8 7

♣ 8 7 5 3

♠ D T 9

♥ D B T 3

♦ K D B

♣ 9 6 4

♠ B 2

♥ 8 6

♦ 9 6 5 4 2

♣ K B T 2

♠ A K 8 6 5

♥ A K 5 4

♦ T 3

♣ A D

Licit:	Ny	É	K	D
				1 ♠
	p	2 ♠	p	4 ♠
	vége			

Az ellenfél a káró királlyal indul. Első ránézésre ki kell adnunk egy adut, két kőrt, egy kárót és egy trefft. Ez összesen öt ütés. Ha sikerül a treff impassz, és a kőr szín elosztása 3–3, teljesíthetjük a felvételt. A terv megvan, nézzük, milyen buktatói vannak!

Egyetlen lemenetünk van az asztalra, a káró ász. Amikor ütünk vele, azonnal meg kell adni a treff impasszt, mert többet nem lesz rá lehetőségünk.

Az indulást megütjük, és a treff impasszal kezdjük, kis trefft hívunk a dáma felé. Sikerül ütni a dámaival. Tudunk-e valamit kezdeni a kőr színnel, van-e esélyünk három kőrt ütni, ha nem 3–3 a szín elosztása? A negyedik kőrt el tudjuk lopni az asztalon, ha marad adunk. Ha azonnal háromszor kőrt hívunk, az ellenfél negyedszer is kőrt hív, és hiába lopjuk el az asztalon, az ellenfél felülloppja a rövid aduból, és még ki kell adnunk egy adut. Ha csak két nagy adut hívunk le, és utána hívunk háromszor kőrt, Nyugat kerül ütésbe, lehívja az adu dámát, és nem marad adunk, hogy a negyedik kőrt el tudjuk lopni.

A megoldás, ha a treff impassz után kiengedünk egy kőrt (kiadunk egy kőr ütést). Amikor újra megszerezük az ütést, lehívjuk a pikk ász-királyt (Nyugatonál marad egy pikk), és utána hívjuk le nagy kőrjeinket. Keletnek nem maradt több aduja, nem tudja ellopni egyik kőr figuránkat sem, sőt a negyedik kőrt el tudjuk lopni az asztalon. Nyugat ezt nem tudja megakadályozni. Még akkor sem tehetne semmit, ha nála lenne dubló kőr. Bármikor lophat nagy adujával, de a negyedik kőrt ellopnánk az asztalon. Csak három adunk ki, egy adut, egy kőrt és egy kárót.

Egy kőr ütés kiengedésével és a részleges aduzással (jó tempóban hívtunk le két nagy adut) elértük, hogy utolsó asztali adunkkal kőrt tudjunk lopni.

♠ 7 6 5

♥ 8 6 4 3

♦ K T 7

♣ D 5 2

♠ 9

♥ D B T 5 2

♦ B 6

♣ B 9 8 7 4

♠ B T 8 3

♥ K 9 7

♦ 9 8 5 4 2

♣ T

♠ A K D 4 2

♥ A

♦ A D 3

♣ A K 6 3

Licit:	Ny	É	K	D
				2 ♣
	p	2 ♦	p	2 ♠
	p	4 ♠	p	5 ♣
	p	5 ♦	p	6 ♠
	vége			

2 ♣: nagyon erős lap, egyedül gémet tud játszani

2 ♦: leintés, gyenge lap

4 ♠: van legalább három aduja, de nincs jó lapja

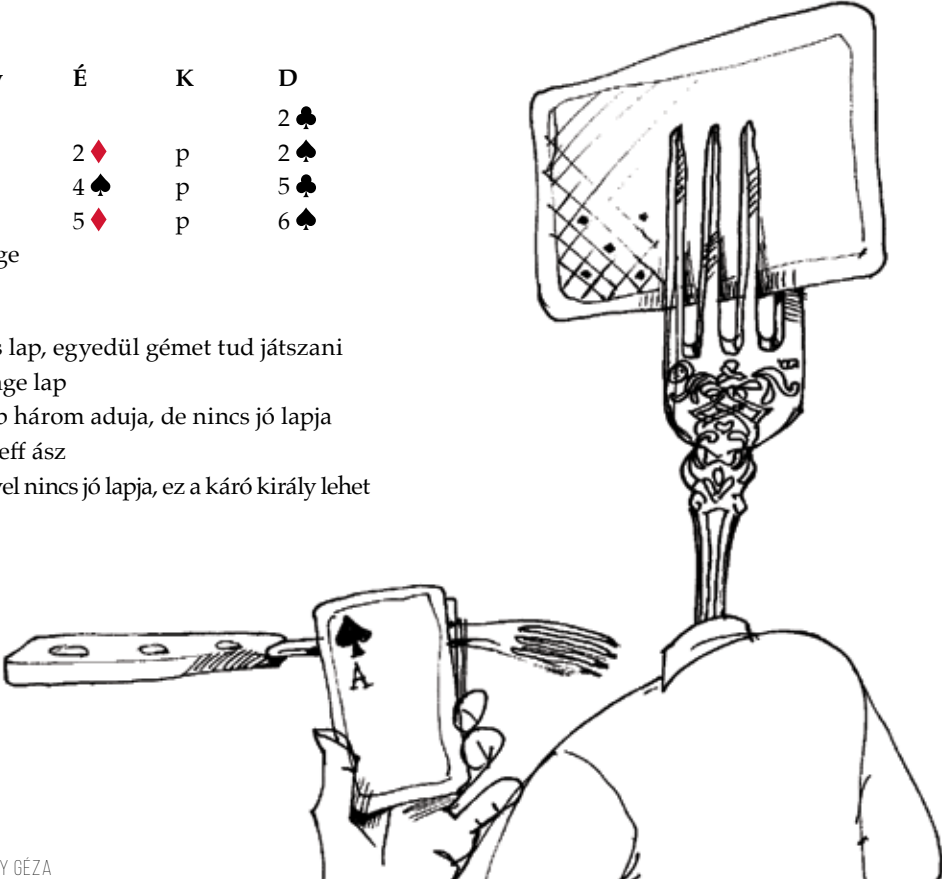
5 ♣: kulcslicit, treff ász

5 ♦: kulcslicit, mivel nincs jó lapja, ez a káró király lehet

Tervezzük meg a játékot a kőr dáma indulás után! Kiaduzás után lehívjuk treff ütéseinket, és ha kedvező a szín elosztása, akár tizenhármát is üthetünk.

Az indulást megütjük a kőr ásszal, és elkezdünk aduzni. Lehívjuk az ászt, majd a királyt. A második aduba Nyugat kőrt dob. Egyet már biztosan ki kell adnunk (Keletnél a negyedik adu bubi van). Lehet, hogy treffben is ki kell adnunk egyet? Ne essünk kétségbe, a negyedik trefft el tudjuk lopni az asztalon. Kis trefft hívunk a dámához, és a treff kettesel folytatjuk. A második treffre Kelet kárót dob. Ha most ütünk a treff királlyal, és lehívjuk az ászt, azt Kelet ellopja, és adu hívással elveszi az asztal lopási lehetőségét. A káró királlyal asztalra kell menni, és harmadszor is trefft kell hívni. Ha Kelet belop, vesztő treffünket lopja el. Ha kárót dob, ütünk a treff ásszal, és negyedik treffünket el tudjuk lopni. Ezt Kelet felüllophatja, de nem adunk ki többet.

A kedvezőtlen elosztások ellenére teljesítjük a felvételt, nem engedjük, hogy Kelet ütő treffünket lopni tudja.

ILLUSZTRÁCIÓK: PERLITZY GÉZA

♠ K B 2

♥ B T 4

♦ A K B T 5

♣ 6 2

♠ 7 5 3

♥ 7 3

♦ 9 8 6 2

♣ K D B 5

♠ 9 8 6 4

♥ A 5 2

♦ 3

♣ A T 8 7 3

♠ A D T

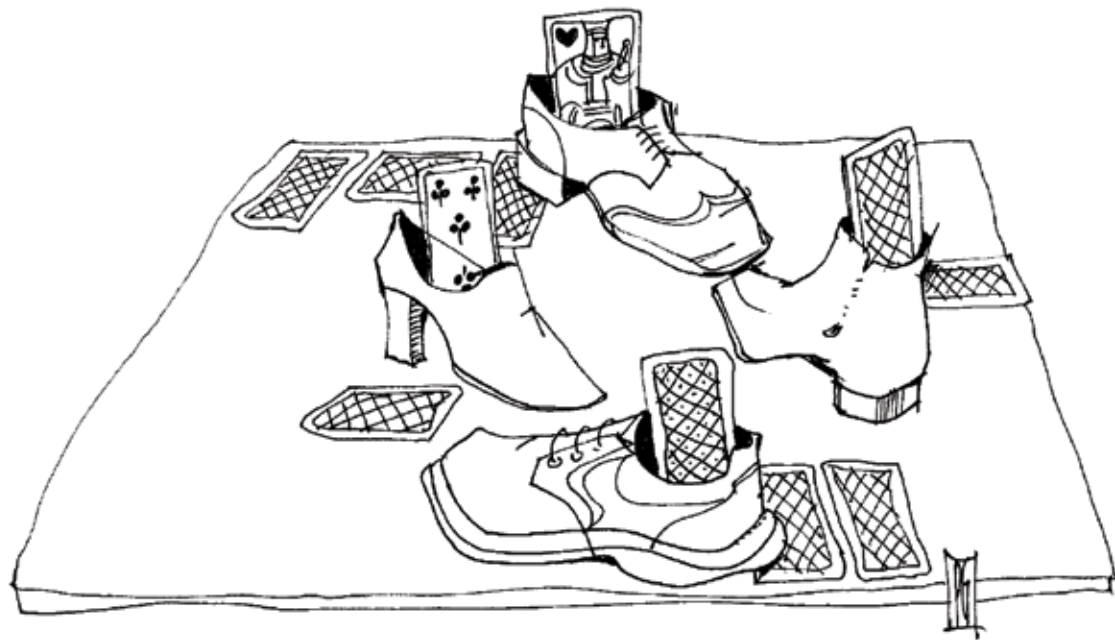
♥ K D 9 8 6

♦ D 7 4

♣ 9 4

Licit:	Ny	É	K	D
		1 ♦	p	1 ♥
	p	1sz	p	2 ♣
	p	2 ♥	p	4 ♥
	vége			

2 ♣: min. inviterő, kérdés, van-e indulónak hármas körje

A treff király indulás után Keleten a sor, hogy megbuktassa a felvételt.

Az asztalon lát tizenhárom pontot. A felvevőnél is lesz kb. ugyanennyi, a kezében lát nyolcat. Ez huszonnégy pont. Partnere indulásából tudja, hogy nála van a treff dáma és valószínűleg a bubi is. Ezzel meg is van mind a negyven pont, minden figura helyzetét ismeri. Melyik lesz az a négy ütés, amivel meg tudja buktatni a felvételt?

Fognak ütni két treffet és az adu ászot. A hiányzó ütést káróban tudják megszerezni, ha lopni tud egy kárót. Azt nem várhatja, hogy partnere ezt ki fogja találni, neki kell partnerét „rábeszélnie” a helyes játékra. A treff királyt át kell ütni az ásszal, és meghívni a káró hármast. A felvevő elkezd aduzni. Nyugat beüt az adu ásszal, és kis treffel ütésbe tudja hozni partnerét, aki nem tévesztheti el, hogy miért volt olyan sürgős partnerének kárót hívni. A káró visszahívást Kelet ellopja, ami buktatást jelent.

Kelet az indulás után – látva a buktatási lehetőséget – magának dolgozta ki a káró lopást.

♠ T 9 8

♥ 9 8 7 5 4

♦ A K 4 2

♣ B

♠ 3

♥ K D

♦ D T 9 8 7

♣ K D T 5 2

♠ 7 6 5 4

♥ A B T 6 3 2

♦ B

♣ 9 6

♠ A K D B 2

♥ -

♦ 6 5 3

♣ A 8 7 4 3

Licit:	Ny	É	K	D
				1 ♠
	2sz	3 ♠	p	4 ♠
	vége			

2sz: min. 5–5 a két minor színben, nem erős

A treff király indulás után kell játéktervet készítenünk.

Van öt adu ütésünk, egy treff és két káró. Ezen kívül tudunk lopni három treffet az asztalon a

rövid aduból. Azonban óvatosan! A licit sokat elárul az ellenfél lapjairól, különösen elosztásukról. Nem remélhetjük, hogy tudunk ütni két kárót (jó, ha egyet), a második kárót Kelet ellopna. Szerencsére elég egy káró ütés a teljesítéshez. Ne legyünk telhetetlenek, meg se próbáljunk ütni a második káró figuránkkal! Azt Kelet ellopna, és egy adu hívással megakadályozná, hogy három treffet tudjunk lopni.

Az indulást megütjük a treff ásszal. Azonnal lehívjuk a káró ászot, majd elkezdünk lopni aduinkkal. A kezünkben kórt lopunk, az asztalon pedig treffet. Mivel csupa nagy adunk van, az első kör lopás után biztonságban érezhetjük magunkat.

Ennek a technikának a neve keresztlopás, mivel minden adunkkal külön-külön tudunk ütni, lopás formájában. Több buktatója is lehet az ilyen típusú felvételeknek. Az egyik veszély, ha az ellenfél felül tud lopni bennünket, a másik, ha az ellenfél adut hív, és ezzel elvesz tőlünk egy lopási lehetőséget (két adunk összeüt, és nem tudunk velük külön-külön ütni). Ebben a leosztásban szerencsénkre csupa nagy adunk volt. Még egy probléma adódhat: ha nem hívjuk le időben magas lapjainkat, a lopások után az ellenfélnek több aduja marad, mint nekünk, és lehet, hogy addigra lopni tudja nagy lapunkat. Ha nem hívtuk volna le időben a káró ászot, Kelet a treff lopások közben eldobta volna szingli káróját, és nem tudtunk volna ütni a káró ásszal. ■

Az Óbudai Anziksz minden számában egy neves óbudai, vagy Óbudához köthető személyiség ír lapindító jegyzetet. Vendégszerzőnk válaszol a magazin végén található állandó kérdéssorra is. Mostani lapszámunkban Merényi Juditot és Harsányi Máriát kértük fel.

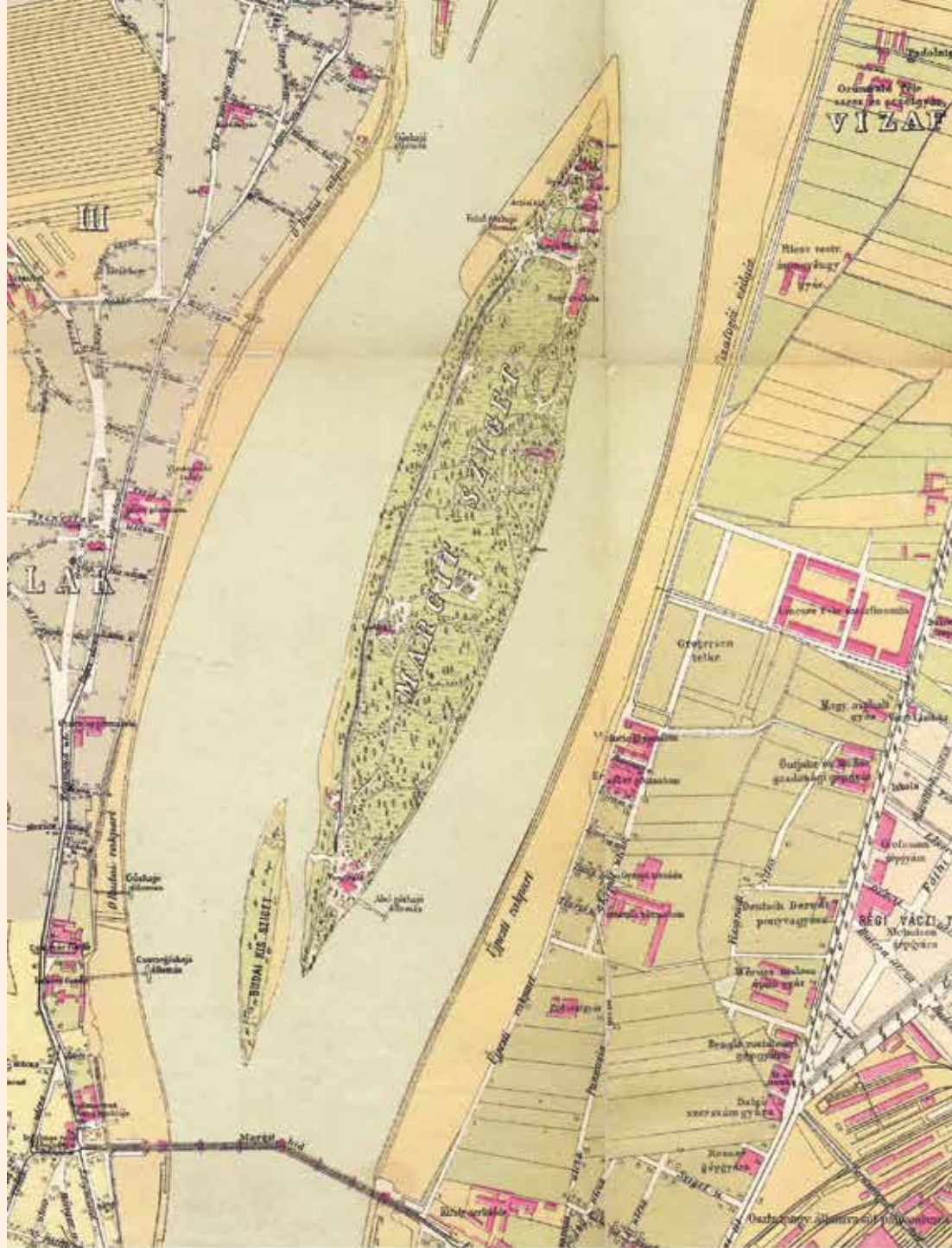
FÖLDRAJZI HELY	Merényi Judit Olaszország. Róma és Szicília. Olaszt tanultam a gimnáziumban, innen eredhet ez az olasz mániám – a napfény, a vörösbor meg a tenger. És olyan elegánsak az emberek. Harsányi Mária Abbázia. Rájöttem ezen a nyáron. Hiányzott nagyon. Háromszor voltam, és most, hogy nem voltam, hiányzott. Nagyon jó a levegő, gyönyörű a tenger. És fantasztikus az a 12 kilométeres sétány, végig a tengerparton.
VÍZ	M. J. A Balaton. A tenger nagyon szép, nagyon jó, de a Balatonnak a vize, azért olyan nincs több, olyan selyem sehol nincs. Keszthelyen nőttem föl. Hiába, a balatoni nyár, az balatoni nyár... A gyerekkorom meghatározó élménye. H. M. A Széchenyi Fürdő, szeretem a kinti medencéket.
ÉVSZAK	M. J. Tavasz, nyár, ősz, tél. H. M. Nekem sokáig az ősz volt, de mostanában vívódok, lehet, hogy mégis a tavasz? De amikor jön ez a szép ősz, akkor az ősz, tehát a tavasz meg az ősz.
ÉTTEREM	M. J. A Jardinettet szeretem és a régi Lajos utcai Sipost. Az kedvenc volt. De már az sincs. H. M. A Kéhli Vendéglő.
ÉTEL	M.J. Spagetti mindenféle ízesítésben, a tengeri herkentyűk kivételével. H. M. Az olasz tészta.

ITAL	M. J. Most már a víz. Így a pontos: most már a víz. H. M. Azért nekem még nem a víz. A jó vörösbor.
------	---

SZÍN	M. J. Két színt szeretek igazán, az egyik a zöld, a kopott palackzöld, a másik meg a terrakotta. H. M. A fehér, fekete, kék.
NÖVÉNY	M. J. Minden, ami növény. De leginkább a fákat szeretem, mert a fák nagyon sok mindent tudnak. A hársfa a szívem csücske és a gesztenyefa. Nagyon szeretem a fákat. H. M. Én meg a fasorokat. Nagycenken, a Széchenyi Kastélynál a hársfasor, a végében a Széchenyi család sírhelyével.
ÁLLAT	M. J. Kutya, ló. De a kutya az elmebaj szinten. A lovakat szintén elgyengülve imádom, de tartok tőlük, mert nagyon nagyok. Az állatok és a növények nem gyűlölködnek. Az állatban nincs gyűlölet. H. M. Minden állat tud valamit, amit mi nem. És a növények is. Én nagy csodálattal figyelem a természetet, az élővilágot.
SZÍNÉSZ / SZÍNÉSZNŐ	M. J. Nekem a kedvenc színészem Colin Firth, nagyon szeretem, meg Julia Robertset és Diana Keatont. Ő igazi nő! H. M. Magyar színészt nem mondunk, mert mindenkit szeretünk. Ha külföldi, akkor Daniel Day-Lewis. Nagyon jó volt a Fantomszámban is.
INTÉZMÉNY	M. J. Az Óbudai Társaskör a csúcs, aztán nekem a Petőfi Irodalmi Múzeum következik és a Zeneakadémia. H. M. A Társaskör, a Zeneakadémia, a Müpa, az Örkény és a Katona.
FILM / FILMRENDEZŐ	M. J. Nekem Fellini Amarcordja A film. Ha magyar film, akkor A napfény íze Szabó Istvántól. H. M. Ez nehéz kérdés, mert nagyon szeretem a filmeket, és szerencsére sok jó film van most is. Zabálok őket. Legutóbb a Moszkva teret és Luc Bessontól A nagy kékséget láttam – ezek is kedvenceim.
ÍRÓ-KÖLTŐ / KÖNYV	M. J. Karácsony Benő: Napos oldal – nekem az A Könyv. Manapság a magyar irodalomban Péterffy Gergelytől a Kitömött barbár. H. M. Gondolkoztam, hogy mi is legyen. Augusto Roa Bastos Embernek fia című regényét már kétszer olvastam, mert nagyon szeretem ezt a mágikus, realista világot. Az író García Márquez elődje volt, Márquez is az ő köpenyegéből bújt ki. Valamint Eszterházy Péter Hasnyálmirigy naplója. Amúgy a kedvenc íróm Alexander Baricco, aki a Selymet is írta.
KÉPZŐMŰVÉSZ / MŰALKOTÁS	M. J. Berhidi Marinak van egy szobra, ami otthon van nála, és nem akarja nekem adni, pedig állandóan kérem tőle, hogy adja nekem. Az egy női büszt és kavicsokból egy gyöngysor. Gyönyörű. H. M. Engem meg inkább a képek érdekelnek. Szeretem a régi mesterek fénynyel és árnyékkal való játékát. Végre láttam Rembrandt Éjjeli őrzárátát is a felújított Rijks Múzeumban. Ami egy festményben nekem fontos, ami lenyűgöz, az ott van.

ZENÉSZ / ZENEMŰ	M. J. Az egyik Chopin Fantaisie Impromptu-je, amit anyám játszott zongorán otthon. A másik ilyen Puccini Krizantémok című darabja és Mahler V. szimfóniájának Adagietto tétele. H. M. Nekem Mozart Requiemje. Snétberger gitárjátékát nagyon szeretem.
TUDÓS / TUDOMÁNY	M. J. Csányi Vilmos és az etológia. H. M. Az első, aki lenyűgözött engem, Elek tanár úr volt. Általános iskolás koromban ő tanította a fizikát meg a csillagászatot. Volt csillagvizsgáló is Ózdon, és jártunk oda. Olyan jól tudtam a fizikát, mint a fiúk. Új iskola volt a lakótelepen, és előttem van: olyan volt a fizikaterem, mint egy egyetemi előadóterem. Én állok és felelek, és ő megdicsér...
SPORT, SPORTOLÓ	M. J. Versenytáncoltam. Együtt végeztem a táncmesterképzőben olyan híres emberekkel, mint Sajti Sándor, Tarczi Zoli, Latabár Kati meg Varga Böbe. H. M. Nekem Faragó Tamás és a vízilabda a kedvencem. És nagyon szeretem a jó focit.
PIAC	M. J. A Campo de’ Fiori Rómában. Az egy piac. H. M. Én szeretem a Nagycsarnokot, egy időben jártam oda. Most már a Klauzál térre járok.
KÁVÉZÓ	H. M. Nem kávézik, otthon issza a löttyöt. M. J. Ilyen koffeinmentes vacakot iszom. Egyszer egy amerikai barátnőmtől kaptam egy amerikai kávéfőzőt, szörnyű kávéfőző. Mondtam a barátaimnak, hogy nem tudom, miért kaptam ezt a holmit, erre azt mondták: mert ivott nálad kávé. H. M. Én szoktam kávézni hol itt, hol ott. Szeretem a Kossuth tér sarkán a Szamos Kávézót és a Café Viant a Liszt Ferenc téren.
FILMSOROZAT	M. J. Mielőtt nyugdíjba mentem, azt se tudtam, hogy mik ezek a sorozatok. Amikor az ember este dolgozik, nem tud kapcsolódni sorozatra. De nyugdíjasként már van idő sorozatra kihegyeződni. Most van egy ausztrál sorozat, az a címe, Hosszú az út hazáig, ami azért érdekes, mert nem ismerem a színészeket, tehát egy vadidegen világ, és nagyon érdekes korrajzot fest föl egy család történetén keresztül. H. M. Passz, nem nézek sorozatokat.
IDÉZET	M. J. Volt egy Gerelyes Endre nevű kitűnő novellista, aki nem csupán a jó novelláiról volt híres. Ő mondta: „Apám, harmincon felül az ember felelős az arcáért, amilyen addig volt, olyan marad.” Én már kísérletet se teszek arra, hogy megváltozzak. H. M. „... végül mind elmegyünk, a napsütés is elmarad és lépdelünk a csillagok mögött a mennyi abroncsain...” (Weöres Sándor: Bolero)
SZÓLÁS-KÖZMONDÁS?	M. J. Jézusom, úgy nézel ki, mint hirtelen öröm a vetőkártyában! H. M. Kétszer nem léphetsz ugyanabba a folyóba (Kr. e. 6. század, Hérakleitosz).

- AQUINCUM
- ARANYHEGY
- BELSŐ-ÓBUDA
- BÉKÁSMEGYER
- BÉKÁSMEGYER-ÓFALU
- CSILLAGHEGY
- CSÚCSHEGY
- FILATORIGÁT
- HÁRMASHATÁRHEGY
- KASZÁSDŰLŐ
- MÁTYÁSHEGY
- MOCSÁROSDŰLŐ
- ÓBUDAI-SZIGET
- REMETEHEGY
- RÓMAIFÜRDŐ
- RÓMAI-PART
- SOLYMÁRVÖLGY
- TÁBORHEGY
- TESTVÉRHEGY
- TÖRÖKKŐ
- ÚJLAK
- ÜRÖMHEGY

ÜDVÖZLET ÓBUDÁRÓL!

